

วิเคราะห์บทกวีในวรรณคดีไทยตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา
ถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ. 1991 - 2411)

THE LIBRARY
COLLEGE OF EDUCATION
BANGKOK, THAILAND

ปริญญานิพนธ์

ของ

สุชาติ พงษ์พานิช

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษาบัณฑิต

ธันวาคม 2517

คณะกรรมการที่ปรึกษาประจำตัวนิสิต ได้พิจารณาปริญญานิพนธ์ฉบับนี้แล้ว เห็น
สมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต ของ
มหาวิทยาลัยได้

..... ประธาน
..... กรรมการ
..... กรรมการ

ธันวาคม 2517

ประกาศคุณูปการ

ขอกราบขอบพระคุณแด่คุณวิญญูฯ ศาสตราจารย์เพื่อก กุสุมา ณ อยุธยา ประการ
กรรมการคนแรก ที่ได้ให้ความช่วยเหลือ ความเมตตาทั้งในทางวิชาการและส่วนตัว เป็นอย่าง
ดียิ่ง พระคุณนี้เขียนยังระลึกอยู่มิวาย

ปริญญานิพนธ์นี้สำเร็จลงได้ เพราะได้ได้รับความกรุณาจาก อาจารย์เปื้อง
ณ นคร ประธานกรรมการ รองศาสตราจารย์ เก็มสิริ บดยสิงห์ อาจารย์ดิลกนา กิริเจริญ
กรรมการ ที่ได้แนะนำ ตักเตือน และสละเวลาตรวจแก้ไขข้อบกพร่องด้วยความเอาใจใส่
เป็นอย่างดี ผู้เขียนรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาและน้ำใจของท่านทั้งสาม จึงขอกราบขอบพระคุณ
เป็นอย่างสูง

นอกจากนี้ ผู้เขียนยังได้รับความช่วยเหลือ คำแนะนำ และอื่น ๆ จากอาจารย์อีกหลาย
ท่าน เช่น อาจารย์มนตรี คราโมท ศาสตราจารย์ ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ ศาสตรา-
จารย์กุลหลาบ มัลลิกะมาส อาจารย์เรืองอุไร กุศลาสัย อาจารย์แสงอรุณ รัตนกลีกร
อาจารย์สุวกันท์ จงตระกูล อาจารย์สุภา ปานเจริญ อาจารย์วินัย โสมคี ฯลฯ จึงขอ
จารึกพระคุณและความเมตตาของท่านเหล่านี้ตลอดไป

อนึ่ง ปริญญานิพนธ์เรื่องนี้จะไม่สำเร็จลงดังได้กล่าวนี้ ถ้าไม่ได้รับความช่วยเหลือเป็น
อย่างดียิ่งจาก คุณปมา ทวีสุข คุณสิทธิพร ยอดนิล คุณสง่าง พรศรี และเพื่อน ๆ ทุกคน
ตลอดจนเจ้าหน้าที่หอสมุดแห่งชาติ ที่ได้ให้ความสะดวกในการค้นเอกสาร ผู้เขียนขอขอบคุณไว้
ณ โอกาสนี้ด้วย

สุชาติ พงษ์พานิช

สารบัญ

บทที่ ¹		หน้า ²
1	บทนำ	1
	ภูมิหลัง	1
	ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า	4
	ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า	4
	ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า	4
	ข้อตกลงเบื้องต้น	5
	คำนิยามศัพท์เฉพาะ	5
	เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า	6
	สมมุติฐานในการศึกษาค้นคว้า	15
2	วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า	16
	แหล่งข้อมูลในการศึกษาค้นคว้า	16
	การรวบรวมข้อมูลและการจัดกระทำข้อมูล	18
3	สัญลักษณ์ในวรรณคดี	20
4	วิเคราะห์บทกวี	38
	ความหมายของบทกวี	42
	ลักษณะของบทกวี	50
	ประวัติของบทกวี	67
	/ รุกคำเนื่อของลักษณะการประพันธ์บทกวีในวรรณคดีไทย	67
	วิวัฒนาการของบทกวีตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน	70
	โอกาสที่ปรากฏบทกวี	133

บทที่

หน้า

กลวิธีในการประพันธ์ทอักษรรยของกวีบางกน 158

บทอักษรรยในแง่สุนทรียะ 170

ลักษณะการใช้สัญลักษณ์ในบทอักษรรย 183

บทอักษรรยกับความปรารถนาของตัวละคร 200

บทอักษรรยในวรรณคดีการละครและการแต่ง 202

บทอักษรรยเป็นศิลปะหรืออนาจาร 212

5 บทสรุป 221

อภิปรายผล 221

ขอเสนอแนะ 222

บรรณานุกรม

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก. (บทอักษรรยจากวรรณคดีเรื่องต่าง ๆ)

ภาคผนวก ข. (แบบสอบถาม)

บัญชีการวาง

๑

การวาง

หน้า

๑	แสดงการปรากฏของสัตว์และมหาสังวาสในวรรคแต่ละเรื่อง	136

บัญชีภาพประกอบ

ภาพ	หน้า
1 แสดงการใช้สัญลักษณ์ในงานจำแนกจิตรกรรม	198
2 แสดงการตัดบทศาสตร์รูปในบทละครนอกครั้งกรุงเก่า	210
3 แสดงท่าโคมในนาฏกรรม	211

ภูมิหลัง

วรรณคดีเป็นเครื่องบันทึกชีวิตมนุษย์โดยแสดงให้เห็นถึงชีวิตในแง่มุมต่าง ๆ เนื้อเรื่องของวรรณคดีก็คือการกระทำและพฤติกรรมของมนุษย์¹ อัน กล่าวถึง ความชั่ว ความดี อุดมคติ ความสมหวัง ความผิดหวัง ความสำเร็จ ความริษยาอาฆาต ... การแพะชนะ ฯลฯ ซึ่งเป็นเรื่องที่ระคนอยู่ในชีวิตจริงทั้งสิ้น² แม้ "เหตุการณ์ที่ปรากฏในวรรณคดีจะไม่เคยเกิดขึ้นตามเวลาและสถานที่นั้น ๆ และบุคคลในวรรณคดี .. แม้จะไม่เคยมีตัวตนในชีวิตจริง ๆ ก็ย่อมมีลักษณะแห่งความจริงชนิดที่เขาเรียกว่าวรรณสังขาร (poetic truth) เป็นความจริงชนิดที่คล้อยตามเหตุผลของมนุษย์"³ วิทย์ ศิวะศรียานนท์ กล่าวว่า ถ้าเราพิจารณาเรื่องราวในวรรณคดีซึ่งแม้จะมีความประหลาดมหัศจรรย์เพียงใดก็ตาม แก่นแท้ของเรื่องก็ยังคงวนเวียนอยู่ในสิ่งต่อไปนี้คือ

1. เรื่องที่ว่าด้วยพฤติกรรมของบุคคลหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตส่วนตัว การดำเนินชีวิตและเหตุการณ์ภายนอกที่มากระทบกระทั่งบุคคลนั้น
2. เรื่องราวที่ว่าด้วยความจืดจางของชีวิต (experience) มนุษย์ในฐานะที่เป็นมนุษย์ ได้แก้ปัญหาอันเป็นธรรมชาติของชีวิต เช่น ปัญหาเรื่องความตาย โชคชะตา บุญบาป พระเจ้าหรืออำนาจสูงสุดในโลกและความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ เป็นต้น
3. เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และสังคม

¹วิทย์ ศิวะศรียานนท์ "วรรณคดีฝึกกับศิลปะอื่นอย่างไร" วิทยาสาร 38 : 20, 8 สิงหาคม 2508.

²กุหลาบ มลลิกะมาส "การสอนวรรณคดี" เอกสารนิเทศการศึกษามัธยมศึกษา 100 หน้า 254.

³วิทย์ ศิวะศรียานนท์ วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์ หน้า 61.

4. เรื่องธรรมชาติภายนอก เช่น สัตว์ พืชพันธุ์และสิ่งที่ปราศจากชีวิต อันเป็นเวทีสำหรับการแสดงบทบาทต่าง ๆ ของมนุษย์
5. เรื่องที่เกี่ยวกับสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น ศิลปะ วรรณคดี อุตสาหกรรม เป็นต้น¹

ควรเห็นว่า วรรณคดีเป็นศิลปะประเภทหนึ่งที่บันทึกชีวิตในแง่ต่าง ๆ ของชนในชาติไว้ "วรรณคดีเขียนเมื่อไรก็สะท้อนชีวิตสมัยนั้น"² การเรียนรู้และเข้าใจคุณค่าวรรณคดี ก็คือการเข้าใจโลก เพราะ "วรรณคดีสร้างขึ้นจากชีวิตจริงหรือเรื่องของวรรณคดีก็คือเรื่องของชีวิตนั่นเอง"³

เมื่อวรรณคดีเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับมนุษย์โดยตรง จึงจำเป็นต้องมีเรื่องเพศและการประเวณีปรากฏอยู่ควบคู่กับบุพพณาค กล่าวคือ วรรณคดีเป็นวิชาที่เกี่ยวกับคนและสัตว์โลกอื่น ๆ โดยเฉพาะ เมื่อพูดถึงสิ่งมีชีวิต การสืบพันธุ์ การประเวณี ความรัก ความใคร่และอาการทางจิต และสภาพต่าง ๆ ที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์และสัตว์จึงแสดงตัวอย่างเต็มที่⁴ ในวรรณคดีไทยบทพิศวาสพรรณนา เป็นเรื่องหนึ่งที่วิเศษมากและแสดงออกในรูปของการใช้สัญลักษณ์เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งเรียกว่า บทอัศจรรย์

¹วิทย์ ศิวะศรียานนท์ วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์ หน้า 61.

²เทือก กุสุมมา ณ อยุธยา "วรรณคดี" บันทึกคำบรรยายวิชาภาษาไทยชั้นระดับมัธยมศึกษา หน้า 162.

³วิทย์ ศิวะศรียานนท์ ล.ค. หน้า 32.

⁴ศุภร บุนนาค "การยึดเยื้อคัมภีร์ชีวิตเรื่องเพศให้แก่วรรณคดีไทย" ภาษาและหนังสือ 8 : 9 - 40, 12 สิงหาคม 2516.

เรื่องบทกวีร้อยปี มีหลายท่าน เช่น สมภพ ภิรมย์ เปลื้อง ณ นคร และ ศุกร อนุชาต ได้วิจารณ์ไว้เป็นแนวเดียวกันว่า กวีสามารถแสดงความเป็นจริงของบทกวีระหว่างเพศอย่างมีศิลปะ ไพเราะ แนบเนียนกลมกลื่นความน่าอ่านได้ดียิ่ง และนับเป็นศิลปะอันสูงในการประพันธ์ ทั้งไม่ปรากฏว่ามีวรรณคดีชาติใดจะทำได้เท่า¹ กระแส มาลายาภรณ์ กล่าวว่า มีชาวต่างประเทศหลายคนถึงวิธีการแต่งบทกวีร้อยปี และเกิดความชื่นชมอย่างมาก ถึงกับว่าจะนำไปเผยแพร่ให้รู้จักในหมู่พวกของเขา เพราะในวรรณคดีต่างชาติ เช่น บันเทิงทวาร (Decameron) ของบอคาซิโอ (Boccaccio) หรือ กวีนิพนธ์ของ วิลเลียม เชกสเปียร์ เป็นต้น บทพิศวาสในเรื่องนั้น ๆ ดุหยาบกระด้างเมื่อเทียบกับบทกวีร้อยปีของไทย² แต่ก็มีคนอีกไม่น้อยที่ใ้บทกวีร้อยปีเป็นเครื่องโจมตีและกล่าวหาว่าวรรณคดีไทยไม่มีสารแก่นสารอะไร นอกจากเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ ที่เป็นไปไม่ได้และเรื่องหยาบโตนที่ตอ้งห้ามสำหรับเด็กเท่านั้น³

เปลื้อง ณ นคร ได้กล่าวไว้ในหนังสือวิทยาสาร* ว่า บทกวีร้อยปีเป็นสิ่งที่แต่งยากที่สุดในการบรรดาบทกวีทั้งหลายในนิทานกลอน และกวีโวหารชนิดนี้กำลังซบเซาลงมาก ซึ่งจะเป็นเพราะว่าไม่มีคนเขียนหรือไม่มีวรรณคดีเกิดขึ้นใหม่ก็เป็นได้ หรือเกรงว่าการเขียนจะไม่ออกมาในรูปของศิลปะและบทกวีกล่าวนี ถ้าเป็นร้อยแก้วก็ดูไม่สนิทเท่าร้อยกรอง

เหตุที่บทกวีร้อยปีปรากฏเนื่อง ๆ ในวรรณคดีไทยและกวีมีศิลปะในการแต่งโดยใช้สัญลักษณ์เปรียบเทียบกับเรื่องเพศ คือ การประเวณี ให้งดงาม ละเมียดละไมในทัศนะอันประณีต

¹ เปลื้อง ณ นคร "กวีญาแล้งแหล่งสยาม" วิทยาสาร 17 (20) : 17.

22 พฤษภาคม 2509.

² กระแส มาลายาภรณ์ วรรณคดีเปรียบเทียบเบื้องต้น หน้า 69.

³ ศุกร อนุชาต สมบัติกวี ขุนช้างขุนแผน หน้าคำนำ, 29 และ หลวงบุญมานพ-พานิชย์ ภาษาและหนังสือ แสงทอง (นามแฝง) หน้า 316 - 321.

* ฉบับที่ 17 : 22 พฤษภาคม 2509 และ ฉบับที่ 26 : 8 กรกฎาคม 2509.

ผู้เขียนจึงเกิดความรู้สึกที่จะได้ศึกษาค้นคว้าความจริงเรื่องบทละครเพื่อประโยชน์ต่อการศึกษาวรรณคดีไทยให้ลึกซึ้งต่อไป

ความมุ่งหมายในการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อศึกษาค้นคว้า ลักษณะ ประวัติและโอกาสที่ปรากฏบทละครในวรรณคดีไทย ✓
2. เพื่อวิเคราะห์ ลักษณะการใช้สัญลักษณ์ ในบทละคร
3. เพื่อวิเคราะห์บทละครในแง่สุนทรียะ
4. เพื่อศึกษากวีวิธี (technique) ในการแต่งประพันธ์บทละครของกวีบางคน
5. เพื่อศึกษามโนทัศน์ในวรรณคดีการละครและการแสดง
6. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ความคิดเห็นว่าบทละครเป็นศิลปะหรืออนาจาร
7. เพื่อรวบรวมบทละครจากวรรณคดีสมัยกรุงศรีอยุธยาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

1. ผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จะทำให้ผู้อ่านวรรณคดีเกิดความเข้าใจในศิลปะแห่งการแต่งบทสังวาส
2. ผลการศึกษาค้นคว้านี้ อาจเป็นประโยชน์ต่อสังคมไทย กล่าวคือ เป็นเครื่องช่วยให้บุคคลได้ตระหนักถึงการแสดงออกในเรื่องเพศที่ประณีตและละเมียดละไมของคนในสมัยก่อน

ขอบเขตการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จะเป็นการศึกษามโนทัศน์ที่ปรากฏในวรรณคดีสมัยกรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น รวม 3 สมัย และจะศึกษาละเอียดเฉพาะวรรณคดี

ประเภทเล่าเรื่องคือนิทาน ส่วนวรรณคดีประเภทอื่น ๆ เช่น นิราศ เพลงยาวสังวาส ฯลฯ จะนำมากล่าวไว้ในภาคประวัติแคพอสมควรเท่านั้น

ข้อตกลงเบื้องต้น

เนื่องจากวรรณคดีในสามสมัยดังกล่าวมีมาก ทั้งที่เป็นตัวเขียนและตัวพิมพ์ การที่จะนำกวินิพนธ์ทั้งหมดมาศึกษา ย่อมเกินความสามารถของผู้เขียน ฉะนั้นจึงเลือกเฉพาะ เรื่องที่แพร่หลาย รู้จักกันในบรรดาผู้ที่ศึกษาวรรณคดี และเป็นฉบับที่หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร ตรวจทานชำระและจัดพิมพ์หรืออนุญาตให้สำนักพิมพ์ต่าง ๆ พิมพ์จำหน่ายมาเป็นขอมติในการศึกษาครั้งนี้ โดยถือว่าขอมตินั้น ๆ เป็นสิ่งที่เชื่อถือได้ และเพื่อเป็นพื้นฐานเรื่องสัญลักษณ์ในวรรณคดี ผู้เขียนจึงได้ศึกษาและนำมากล่าวไว้พอสมควรในบทที่ 3

คำนิยามศัพท์เฉพาะ

บทกวี หมายถึง บทกวีที่แต่งขึ้นโดยผู้แต่งที่ใช้นามแฝงหรือใช้นามอื่นในการประพันธ์
สัญลักษณ์ หมายถึง สิ่งที่ใช้แทนความคิด (idea) หรือลักษณะบางประการของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งจะแสดงให้เห็นความคล้ายคลึงหรือความสัมพันธ์ระหว่างสัญลักษณ์กับสิ่งที่ถูกแทน เช่น สีขาวเป็นเครื่องหมายแทนความบริสุทธิ์ ดอกไม้ แผลงเป็นเครื่องหมายแทนหญิงและชาย ไม่งางเช่นเป็นเครื่องหมายแทนคริสตศาสนา เป็นต้น¹

สัญลักษณ์ในเรื่องของเพศ หมายถึง สิ่งแทนแก่อีกกล่าวถึงเรื่องเพศ หรือการประเวณีของตัวละครในวรรณคดี

กลวิธี หมายถึง วิธีการซึ่งผู้แต่งนำมาใช้ในการถ่ายทอดความคิดหรือความสะเทือนใจ

¹ Funk and Wagnalls, The Funk and Wagnalls New Standard Dictionary of the English Language, p. 2444.

สุนทรียะ หมายถึง ความงดงามในคำณานาอันเกิดจากลีลาในการใช้ถ้อยคำ
สำนวนโวหาร ทำให้เกิดความหมายและเสียงที่เหมาะสมไพเราะ

สมัยกรุงศรีอยุธยา หมายถึง รัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถจนถึงสมัยกรุง-
ศรีอยุธยาตอนปลาย สมัยเสียกรุงครั้งที่ 2 ในรัชกาล
พระเจ้าเอกทัศ

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น หมายถึง รัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬา-
โลก คือ พ.ศ. 2325 จนถึงสิ้นรัชกาลที่ 4 พระบาท
สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คือ พ.ศ. 2411

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า

ผลการศึกษาค้นคว้าเรื่องบทกวีบรรยาย มีดังต่อไปนี้

อินทราวุธ ได้เขียนบทความเรื่อง "บทกวีบรรยายเป็นลักษณะการประพันธ์ของ
ชนชั้นที่ตกต่ำคนว่าเป็นสมบัติเฉพาะ" โดยแสดงความกึกก้องเกี่ยวกับการประพันธ์บทกวีบรรยาย
ว่า

"การเขียนบทกวีบรรยายขึ้นก็เพราะพวกที่เขียนเป็นพวก ผู้ที่ นิสัยของพวก
เหล่านี้หมกมุ่นมัวเมาอยู่ในกามราคะ ซึ่งตนคิดเห็นว่าเป็นความสุขอัน
ประเสริฐสุด การขาดสิ่งเหล่านี้ก็จะทำให้อารมณ์เหวี่ยงและขุ่นมัวไป
พวกนี้มีเครื่องบำรุงบำเรอความสุขประเภทที่ว่านี้มากมายหลายอย่าง
กายกอดอนที่มีบทกวีบรรยายก็เป็นเครื่องบำรุงบำเรอความสุขของเขา เขา
จึงได้เขียนหรือจ้องให้มีการเขียนขึ้นไว้เพื่อตนเองฟังเอง แต่ต้องเขียนให้
เป็นแง่งามเพื่อประโยชน์ที่จะเอาไว้อวดเลียด เมื่อมีใครมาติเตียนว่าเป็น
บทกวีลามกในภายหลัง"¹

---

¹ อิศน์ พลจันทร์ "บทกวีบรรยายเป็นลักษณะการประพันธ์ของชนชั้นที่ตกต่ำคนว่าเป็น
สมบัติเฉพาะ" อักษรสาส์น อินทราวุธ (นามแฝง) 2 (2) : 60 - 62 พฤษภาคม 2493.

นอกจากนี้ยังได้ชี้ให้เห็นต่อไปอีกว่า วรรณคดีที่มีบทวิจารณ์ประกอบอยู่นั้นเป็นเครื่องมือของชนชั้นปกครอง เพื่อมอบแนวความคิดของประชาชน ดังนี้

“ยิ่งกว่านั้นบทวิจารณ์เป็นเครื่องก่อความลุ่มหลงในเรื่องเหลวไหล นอกจากทำตัวเป็นหมาจิ้งจอกทางควนแล้ว พวก ‘ผู้ดี’ ซึ่งเป็นชนชั้นปกครอง ยังมองเห็นประโยชน์ที่จะทำให้ประชากรชาวลี้หลังในเรื่องเหล่านี้อย่างงมงาย เพื่อตนจะได้ภูมิใจที่ใจอยู่ และปกครองง่ายอีกด้วย ภาพลักษณ์กลอนที่มีบทวิจารณ์ทั้งหลายเหล่านี้ ก็เป็นเครื่องมือสำหรับปกครองอย่างหนึ่งที่ชนชั้นปกครองฝ่ายปฏิกิริยาได้ใช้มาเสียจนชิน”¹

ทั้งยังได้กล่าวถึงลักษณะความเป็นศิลปะอนาจาร และธรรมเนียมนิยมในการประพันธ์บทวิจารณ์อีกว่า

“แต่กลิ่สมที่จะกล่าวความขบขันข้อหนึ่งเสียมิได้ คือ บทวิจารณ์อันลามกอย่างปฏิเสธเสียมิได้นี้ ได้กลับกลายเป็น Fashion อย่างหนึ่งของการรจนาภาพลักษณ์กลอนไทย ท่านนักปราชญ์ราชบัณฑิตทั้งหลายล้วนแต่นิยมชมชอบ พอใจที่จะอ่าน และถ้ามีโอกาสแฉ่งกะเขาไต่บ้าง ก็ไม่ว่ามันจะแฉ่งเสียที่เกี่ยวข้อง พวกเหล่านี้เป็นพวกที่มีความคิดล้าหลัง, เกา, คร่ำครึ และฟุ้ง ที่เป็นพวกผู้ดีแปดส้าแหวกก็ได้แต่งไปตามนิสสัยที่อบรมกันมา แต่พวกที่คลั่งจะเป็น ‘ผู้ดี’ กะเขาบ้างก็อดไม่ได้ที่จะเดินตามแบบ หลับตาละม้ายไปในความโง่ Fashion ในสวนสวรรค์นั้นทวโนทยาน Eden เช่นนี้จึงมีอยู่คากคั่นในวรรณกรรมสยาม”²

¹ อิศน์ พลจันทร์ “บทวิจารณ์เป็นลักษณะการประพันธ์ของชนชั้นที่หักทักตนเป็นสมมติเทวคา” อักษรสาส์น อินทราวุธ (นามแฝง) 2 (2) : 60 – 62, พฤษภาคม 2493.

² อ.

หลวงบุญมานพพาณิชย์ แสดงความคติโคตอม อินทรายุช ที่วิจารณ์ลิลิตพระลอว่าเป็นหนังสืออนาจารว่า การเผยแพร่ของการสังวาสในพระลอนั้น เป็นการเสนอข้อเท็จจริงอันเป็นของธรรมดา แต่ข้อเท็จจริงอันเป็นธรรมคานั้นจะเปิดเผยได้เพียงไรก็แล้วแต่สมบัติของผู้ที่มีอยู่ตามกาลละเทศะ การที่จะเหมาว่าหนังสือร้อยกรองเล่มใดที่มีการกล่าวถึงการสังวาส เช่น บทอิศวรรบ เป็นลามก อนาจาร ไม่มีอารยธรรมเสียแล้ว สมบัติของชาติคานอักขรศาสตร์ก็อยู่ในข่ายนี้หลายร้อยเล่ม รวมทั้งที่เป็นแบบเรียนอยู่ด้วย¹

เปลื้อง ณ นคร อธิบายความหมายมบทอิศวรรบตามอรรถและนัย และการแสดงออกอันมีศิลป์ของกวี โดยยกบทอิศวรรบจากลิลิตพระลอและกาพย์คำกลอนของ เจ้าพระยาพระคลัง (หน) เป็นตัวอย่างให้อ่านพิจารณาว่าการพรรณนาเช่นนั้นเป็นอนาจารหรือไม่ นอกจากนี้ยังได้จัดประกวดบทอิศวรรบ โดยมีกรรมการสโมสรสุนทรภู่ เป็นผู้ตัดสิน ดังปรากฏในหนังสือวิทยาสาร ปีที่ 20 ฉบับที่ 26 : 8 กรกฎาคม 2509²

กุหลาบ มลลิกะมาส กล่าวถึง บทอิศวรรบในเรื่องลักษณะวรรณคดีไทยว่า "บทรักระหว่างเพศ หรือที่เรียกว่า บทอิศวรรบ เป็นสิ่งหนึ่งที่กวีสนใจมาก อธิบายละเอียดในรูปของสัญลักษณ์เป็นส่วนใหญ่ แต่ที่กล่าวโดยตรงก็มี เช่นในลิลิตพระลอ และนิราศบางเรื่อง"³

นเรศ นโรปรณ รวบรวมบทอิศวรรบจากวรรณคดี 6 เรื่อง คือ รามเกียรติ์ พระอภัยมณี อิเหนา ขุนช้างขุนแผน และกาพย์คำกลอนของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ลงในนิตยสารสยามสมัย ถึงแถมฉบับจันทร์ที่ 8 เมษายน 2506 เป็นต้นไป รวม 25 สัปดาห์

หลวงบุญมานพพาณิชย์ ภาษาและหนังสือ แสงทอง (นามแฝง) หน้า 316 - 321.

² เปลื้อง ณ นคร 'วิชาการประพันธ์ว่าด้วยเรื่องกาพย์กลอน ตอนที่ 5.

คำบรรยายภาษาไทยชั้นสูงของชนมภาษาไทยของครูสภา หน้า 64 - 65. และเปลื้อง ณ นคร กาพย์สามโวหาร หน้า 5 - 6.

³ กุหลาบ มลลิกะมาส 'วรรณกรรมปัจจุบัน' วารสาร วศ.มหาสารคาม 1 (1) : 1 - 13, มิถุนายน - ตุลาคม 2516.

และภายหลังได้รวบรวมบทความนั้นจัดพิมพ์เป็นหนังสือฉบับกระเป๋าคือ อศักรรย์จากวรรณคดี ลักษณะการเขียนก็คือ เล่าเรื่องวรรณคดีแต่ละเรื่องโดยย่อและนำบทอศักรรย์จากเรื่องนั้นมาประกอบเป็นระยะ ๆ พร้อมทั้งแสดงข้อคิดเห็นบางประการเกี่ยวกับบทอศักรรย์นั้น ¹

สมภพ ภิรมย์ ได้เขียนเรื่อง "บทอศักรรย์ในวรรณคดี" ลงในหนังสือ จุฬาฯ 23 ตุลาคม 2514 กล่าวได้ว่า ได้แปลความรู้สึกเนื่องจากกัณฑ์ธาราคะ ในกามวิสัยออกมาในรูปของการเปรียบเทียบด้วยอักษรแทนเสียงและความรู้สึกได้อย่างแนบเนียน ประเด็นหลักซึ่งทั้งยังได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับบทอศักรรย์ของวรรณคดีต่าง ๆ ก็คือ ขุนช้างขุนแผน พระอภัยมณี ลิลิตพระลอ กากีก่ากลอน อิเหนา มุลลบทบรรพกิจไวหลายประการ และแนะนำเห็นว่าในรามเกียรติ์นั้นกวีใช้บทอศักรรย์ที่ต่างกันไปตามศักดิ์นาของตัวละคร นอกจากนี้ยังกล่าวต่อไปอีกว่าทำนองของบทอศักรรย์เปรียบได้กับทำนองเพลงซิมโฟนี หรือเปรียบได้กับจังหวะหน้าทับเพลงเถาในดนตรีไทย ²

โชติ แพร่พันธุ์ นำเอาความบางตอนในบทอศักรรย์ของลิลิตพระลอ ขุนช้างขุนแผน และกาพย์พระไชยสุริยา มาเป็นข้อเปรียบเทียบให้อ่านคลี่คลายว่า กามเทวะนิยายของยาขอบเป็นเรื่องอนาจารหรือไม่ ³

ศุภร บุนนาค อธิบายถึงความจำเป็นที่กวีจะต้องแต่งบทอศักรรย์และกวีใช้วิธีเปรียบเทียบเพื่อให้เกิดความงาม ความไพเราะ ความแนบเนียน กลบเกลื่อนความน่าอายของ

¹ในเรศ นโรปรกรณ์ อศักรรย์จากวรรณคดี สำนักพิมพ์โอเคียนส์โตร์ 2508.

²สมภพ ภิรมย์ "บทอศักรรย์ในวรรณคดี" จุฬาฯ 23 ตุลาคม 2514 หน้า 37 - 46.

³โชติ แพร่พันธุ์ "ที่ว่าไป - ไปนั้นประการใด" เชือกทองการไม่คอก หน้า 112 - 131.

การประเพณีเสีย นอกจากนั้นยังได้เล่าถึงวิธีการที่ผู้ใหญ่มักก่อนให้คำตอบเรื่องบทวิจารณ์
แก่เด็ก¹

ประจักษ์ ประภาพิตยากร กล่าวถึงบทวิจารณ์ไว้ในเรื่อง ศิลปะและอนาจารใน
วรรณคดี ว่าการใช้ศิลปะในการพรรณนาโดยใช้ธรรมชาติมาห่อหุ้มไว้ได้อย่างยอดเยี่ยม แล้ว
เสนอข้อคิดในการตัดสินว่าสิ่งใดเป็นศิลปะหรืออนาจารโดยนำข้อความของพุทธทศกัณฐ์มา
มาแสดงไว้²

เสาวณิต วิงวอน ได้กล่าวว่าชาวไทยใช้วิธีการ เปรียบเทียบการรวมเพศออกมาใน
รูปของธรรมชาติโดยใช้สัญลักษณ์แทน เป็นไปในทางศิลปะ ได้ภาพพจน์ด้วยภาษาวรรณคดี
ส่วนการแสดงความสัมพันธ์ทางเพศในวรรณกรรมปัจจุบันนั้นทำได้ไม่ดั่งเก่า และสรุปในตอนท้าย
ว่า "วรรณกรรมปัจจุบันสะท้อนเรื่องเพศออกมาในรูปของอารมณ์อย่าง เกินชดกกว่าภาพ ...
เมื่อเทียบกับวรรณคดีจะ เห็นว่าบทกวีในวรรณกรรมปัจจุบันมีทางขี้ขลาดอารมณ์ได้มากกว่า
วรรณคดี อาจเป็นเพราะว่าบทวิจารณ์ในวรรณคดีไทยก่อนไปทางศิลปะใช้สัญลักษณ์เป็นส่วน
ใหญ่ แต่มบทกวีในวรรณกรรมปัจจุบันก่อนไปทางการแสดงออกทางอารมณ์เป็นอย่างมากก็เป็น
ได้"³

สุชาติ เมอเรีย วิจัยนิตสรุปของเสาวณิต วิงวอน ว่าผู้สรุปยังมีความเข้าใจ
ผิดในเรื่อง การใช้สัญลักษณ์กับการแสดงอารมณ์ และได้อธิบายลักษณะบทวิจารณ์ในวรรณคดี

¹ศุภร บุนนาค "การขบขันแบบวิปริตเรื่องเพศให้แก่วรรณคดีไทย" ภาษาและ
หนังสือ 8 : 9 - 40, 12 สิงหาคม 2506. และ ศุภร บุนนาค สมบัติกวีขุนช้างขุนแผน
พิมพ์ครั้งที่ 2 หน้าคำนำ.

²ประจักษ์ ประภาพิตยากร ความรุ่มรวยภาษาไทย หน้า 189 - 207.

³เสาวณิต วิงวอน "บทกวีในวรรณคดีไทย" กวีศาสตร์และศิลป์แห่งอักษร หน้า
149 - 160.

วรรณคดีไทยว่า กวีผูกเรื่องกามารมณ์และความปรารถนาทางเพศในแง่ความสวยงามไต่อย่าง สละสลวย ไม่มีความเคอะเขินปรากฏออกมาเลย¹

จำปาละ เขียนเรื่องวรรณคดีอักษรยี่ กล่าวดึงบทอิศรยี่ว่าเป็นกิลปะอย่างหนึ่ง กวีสามารถสรรหาสิ่งต่าง ๆ มาเปรียบเทียบได้เหมาะสม ไม่หยามโตนแต่อย่างใด ก่อจาก นั้นได้เล่าเรื่องพระอภัยมณีอย่างย่อ ๆ และนำบทอิศรยี่มาประกอบเรื่องเป็นตอน ๆ ไป²

กระแสร มาลาภรณ์ ได้กล่าวถึงบทพิศวาสในวรรณคดีไทย กวีใช้สัญลักษณ์แสดง อาการเคลื่อนไหวและแสดงอารมณ์อันรุนแรงในขณะนั้น กวีบางคนก็แต่งให้มีลีลาที่สอดคล้องกับ บุคลิกภาพของตัวละคร ลักษณะการพรรณนาเปรียบเทียบของไทยนี้ ทำให้ชาวต่างประเทศ หลายคนเกิดความชื่นชม ถึงกับจะนำไปเผยแพร่ให้ผู้อื่นได้รู้จักบ้าง เพราะบทพิศวาสใน วรรณคดีตะวันตกมีมากก็จริงแต่ดูหยามกระด้าง เมื่อนำมาเทียบกับของไทย³

สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชร กล่าวไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่องพระอภัยมณี : การศึกษา ในเชิงวรรณคดีวิจารณ์ ในบทความศึกษาระบบสัญลักษณ์และภาพพจน์ ว่าการใช้สัญลักษณ์ใน บทอิศรยี่เรื่องพระอภัยมณี สุนทรภู่ทำได้ไม่แพ้เท่ากับการใช้สัญลักษณ์ที่แสดงออกในรูป ทะเลและเพลงปี่⁴

ชลธิรา สัตยวิวัฒนา ศึกษาข้อความบางตอนในสิ่งห่อไตรภพของสุนทรภู่ และโคลง บทที่ 94 ในกำสรวัดศรีปราชญ์ และแสดงความคิดเห็นว่าคำประพันธ์ทั้งสองนี้ อาจจัดเป็น

¹สุชาติ เมอเรีย "บทวิจารณ์หนังสือศาสตร์และศิลป์แห่งอักษร" อักษรศาสตร์ 6 : 179 - 185, มกราคม 2516.

²จำปาละ (นามแฝง) สังสรรค์สารคดีไทยที่รัก หน้า 437 - 459.

³กระแสร มาลาภรณ์ วรรณคดีเปรียบเทียบเบื้องต้น หน้า 67 - 69.

⁴สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชร พระอภัยมณี : การศึกษาในเชิงวรรณคดีวิจารณ์ หน้า 167 - 182.

บทกวีร้อยได้ ข้อคิดเห็นต่าง ๆ ปรากฏอยู่ในวิทยานิพนธ์เรื่อง การนำวรรณคดีวิจารณ์แผนใหม่แบบตะวันตกมาใช้กับวรรณคดีไทย¹

สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ฉบับที่ 12 ปีที่ 10 ธันวาคม 2515 จัดบทกวีร้อยจากวรรณคดีออกเป็นประเภทต่าง ๆ ตามสมัยศิลปะตะวันตก เช่น บทกวีร้อยของสุพรรณภูมิ นางมีจกจากรามเกียรติ์ เป็นบทกวีร้อยประเภทคลาสสิก (Classic) บทกวีร้อยของพระอภัยมณีกับนางเงือกเป็นประเภทโรมาติก (Romantic) และบทกวีร้อยจากลิลิตพระลอ เป็นบทกวีร้อยประเภทนีโอ - โรมาติก (Neo-romantic) เป็นต้น²

มนัส ทาสุนทร โลกกล่าวว่าวรรณคดีไม่จำเป็นต้องเป็นเรื่องดีงามในความหมายของศีลธรรมจรรยาเสมอไป เพราะวรรณคดีเป็นการแสดงอย่างงาม ไม่ใช่เป็นการแสดงออกในสิ่งดีงาม (Literature is beautiful expression but not expression of beautiful) และจะต้องมีแนวคิดและแบบฟอร์มที่ดี (The best thought in the best form of writing) เมื่อการมณเฑาะว์เป็นปัจจัยอันหนึ่งและเป็นสิ่งที่มีอำนาจเหนือจิตใจของมนุษย์ เราจึงพบเรื่องดังกล่าวนี้ปรากฏในวรรณคดีอยู่มาก บทกวีร้อยในวรรณคดีไทยนั้น จะเห็นได้ว่าความรู้และแนวความคิดตลอดจนองค์ประกอบของการมณเฑาะว์ไม่แตกต่างไปจากที่เราพบและปฏิบัติในปัจจุบันเลย ผู้เขียนได้ยกบทกวีร้อยจากลิลิตพระลอ พระอภัยมณี (พระอภัยมณีไคนางผีเสื้อสมุทร) กากีก่ากลอนและขุนช้างขุนแผน (ขุนช้างขุนแผนไคนางวันทอง) เป็นตัวอย่าง ทั้งได้กล่าวว่า "เพลงมณเฑาะว์ในวาทิน ก็โลกคิดแล่นนารำพองกาย" (จากกากีก่ากลอน) ว่าหมายถึง ตัวอสุจิที่ว่ายอยู่ในน้ำอสุจิ เพื่อเป็นเครื่องสนับสนุนว่าตัวมีความรู้ในเรื่องข้อเท็จจริงทางกรรมพันธุ์เป็นอย่างดี³

¹ชลธิรา สัตยาวัฒนา การนำวรรณคดีวิจารณ์แผนใหม่แบบตะวันตกมาใช้กับวรรณคดีไทย หน้า 159 - 160, 219 - 221.

²สังคมศาสตร์ปริทัศน์ 10 (12) : ธันวาคม 2515.

³มนัส ทาสุนทร 'การมณเฑาะว์ในวรรณคดี' วารสารสองแคว องค์การนิสิตวิทยา-ลัยวิชาการศึกษา พิษณุโลก ฉบับบัณฑิต 3 (9) : 10 - 13, กุมภาพันธ์ 2516

"สิริบุรณ" กล่าววาวรรณคดีรุ่นเก่า เช่น อิเหนา ขุนช้างขุนแผน พระลอ ฯลฯ ระบุว่าประชาชนในสมัยนั้นเหมือนหนังสืออ่านเล่นหรือนวนิยายในปัจจุบัน วรรณคดีนอกจากจะแสดงถึง ความเชื่อ ประเพณี ชีวิตความเป็นอยู่และอื่น ๆ แล้วยังให้ความรู้ เรื่องเพศศึกษา ทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การหมั้น การแต่งงาน ชีวิตครอบครัว การสังสนเฒ่าสาว การตั้งครรภ์ ความผูกพันของอารมณ์เพศ หรือแสดงมุกตลกภาพตลก ๆ ของตัวละครฝ่ายหญิง ซึ่ง นับว่าเป็นตำราโดยอ้อมที่จะแนะนำให้วัยรุ่นชายได้เข้าใจสตรีเพศได้ไม่เินย"

"กวีเก่าเก่งอย่างหนึ่งคือบทกวีจรรยา ซึ่งเป็นสิ่งบทกวีจรรยา แปลเป็นภาษาอื่นไม่ได้ จะไม่คงความเดิม คนอ่านเข้าใจตามอายุสมองและตามประสบการณ์ เด็กเล็ก ๆ อ่านจะเข้าใจตามตัวอักษร วัยรุ่นอ่านจะทราบสิ่งใหม่ทางเพศสัมพันธ์ คนมีอายุมีประสบการณ์จึงจะเข้าใจได้ทราบซึ่งตามหลักกามศาสตร์และอารมณ์ทางเพศ" ต่อจากนั้นผู้เขียนได้ยกบทกวีจรรยาจากอิเหนา เมฆอรุณ (กลอนชาวบ้าน) และทิดวงศ์เป็นตัวอย่าง และได้กล่าวต่อไปอีกว่ามีหนังสือคำกลอนบางเรื่อง คือ เองถึงหัว พ่อแม่ในสมัย พ.ศ. 2435 ไม่ยอมให้ลูกสาวอ่านโดยเด็ดขาดเพราะเป็นหนังสือคำกลอนเล่มเดียวที่พูดถึงการมีประจาเคื่อน ปัจจุบันทันควันเมื่อตกใจสอซึก และกามวิปริตของชายที่สมสู่กับัว ส่วนบทกวีจรรยานั้น โจ่งแจ้ง ไม่มีพิลิตถันและไม่คอยใ้การ เปรียบเทียบเช่นหนังสือคำกลอนเล่มอื่น¹

พระยาอนมานราชชน นำเอาบทกวีจรรยาจากเรื่องพระอภัยมณี ตอนที่ว่า

เกิดกลากวาววักเป่ากิด	กระแะชะชิดชากระบทยเหนียง
กลาสายยับหนึ่คี่แกเอียง	บัก เป่าเหวี่ยงยักแฉะกระแะชิด
กลาไกลงไมส่คลองกะพลองกะแพลง	บัก เป่าแหงตะละที่ไมม่ิด
จะแกไขไมหลดสอความคด	ประกมคิตตกนางลงกลางกิน

และอธิบายเกี่ยวกับสิ่งที่ยกมาข้างต้นว่า เมื่อท่านอ่านและแปลความหมายไว้ถูกต้อง ท่านก็เข้าใจได้สิริบุรณ ถ้าแปลความไม่ถูก ก็ไม่สามารถรู้รสกวีที่แนบเนียน แม้เป็นกลอนชนิดที่

---

¹สิริบุรณ (นามแฝง) คนไทยสมัยก่อนเขาเรียนเพศศึกษาจากไหน เพศศึกษา และปรัชญา 3 (25) : 47 - 58. เมษายน 2517.

เรียกในตารางแต่งภาพของสันสกฤตว่า ศฤงคาร ก็ตามที่ สุนทรภู่มีความนึกเป็นมโนภาพ
ไปใช้เหมือนอย่างถอดเอาภาพของจริงออกมา แต่นึกเป็นมโนภาพขึ้นอีกอย่างหนึ่ง เป็นอย่าง
ภาพเปรียบเทียบที่สร้างขึ้นเองในความคิดของสุนทรภู่อย่างนี้จึง เป็นความนึกสร้างสรรค์
ไม่ใช่ความนึกนึกที่แปลความหมาย¹

บ.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ตอบปัญหาเรื่องบทัศจรรย์ว่า

.....	.....
คนโบราณท่าน เปรียบเทียบเนื้อความ	ให้เห็นตามอาเพศเหตุอัศจรรย์
อันหนุ่มสาวคราวแรกภิรมย์รัก	ยอมประจักษ์ความจริงทุกสิ่งสรรพ
อันพลังธรรมชาติฉาฉาจรจร	มีกคั่นอยู่ในตัวทั่วทุกน
เมื่อไฟฟ้าวอลวอดกระทบกัน	ก็เลื่อนลั่นสันสะ เทือนเหมือนฟ้าฝน
พระสุเมรุ เจนไหวไม่ทานทน	ปลาอานนคั่นบนแผ่นดินคั่นแคย่น
เสียงฟ้าฟาดกัมปนาทอยู่ในโศทร	ฟ้าแลบโลกเคঁปในตานาพริงพรัน
คึกคึกไม่กัเห็นเป็นอัศจรรย์	นรกสวรรค์เห็นพ้องกันสองคน
.....	..... ²

ชัย คีรีง อธิบายความหมายและการเขียนบทัศจรรย์ว่าเป็นคำเปรียบที่ลึกซึ้ง
แต่สามารถแปลความหมายออกมาได้สองแง่สองมม คือ จะมองในแง่หยาบก็ได้ หรือจะมอง
ในแง่ความงามก็ได้ เช่น เกี่ยวกับลาตหรือเพลงฉ่อย ในตอนสุดท้ายของบทความ นี้เขียนได้
เสนอหลักการอ่านบทัศจรรย์ไว้ว่าจะต้องพยายามอ่านอย่างช้า ๆ เพื่อหาความหมายของคำ
แต่ละคำโดยพยายามตีความหมายให้เข้ากับบทร่วมรักของตัวละคร พร้อมทั้งนำบทัศจรรย์จาก

¹พระยาอนุমানราชชน การศึกษาวรรณคดีแห่งวรรณศิลป์ หน้า 104 - 105.

²บ.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช 'ตอบปัญหาประจำวัน' สยามรัฐ ครั้งที่ 1 พฤศจิกายน
2506 หน้า 5.

จนร่างชนแผนใหญ่อ่านได้อ่านและใช้หลักที่เสนอแปลความหมาย¹

สมมติฐานในการศึกษาครั้งนี้

- ✓ 1. บรรณคดีประเภทเค้าเรื่องน่าจะมีบทอรรถรรมปรากฏอยู่ทุกเรื่อง
- ✓ 2. บทอรรถรรมน่าจะมีปรากฏทุกครั้ง เมื่อมีการกล่าวถึงการรวมเพศของตัวละคร
3. น่าจะได้มีการใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับลักษณะของแต่ละเพศ
- ✓ 4. กวีนิพนธ์น่าจะมีกลวิธีในการประพันธ์ที่พิเศษออกไปจากบทอรรถรรมของกวีส่วนใหญ่
5. ในนาฏกรรมน่าจะมีวิธีการแสดงให้เห็นการรวมเพศของตัวละครต่างกับในวรรณคดีการละคร
- ✓ 6. บทอรรถรรมน่าจะมีคุณค่าทางสุนทรียะ
7. บทอรรถรรมน่าจะเป็นศิลปะมากกว่าอนาจาร

---

¹ชัย กิ่ง "บทอรรถรรมในวรรณคดีไทย" วารสารศึกษาศาสตร์ภาคศึกษา 11

1 (4) : 27 - 33, 12 พฤศจิกายน 2515.

บทที่ 2

วิธีการในการศึกษาคนกว่า

- ✓ การศึกษาคนกว่าครั้งนี้เป็นวิธีการวิจัยจากเอกสาร (Documentary Research)
✓ และเสนอรายงานแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) ประกอบกับการ
✓ ศึกษาวิเคราะห์ความลึกเห็นจากกลุ่มตัวอย่าง

แหล่งข้อมูลในการศึกษาคนกว่า

1. พรรณคดี

1.1 พรรณคดีในสมัยกรุงศรีอยุธยา

ลิลิตพระลอ ✓

สมทโฆษคำฉันท์ ✕

เสื่อโกคำฉันท์ ✕

อนิรุทธคำฉันท์ ✕

1.2 พรรณคดีในสมัยกรุงธนบุรี

รามเกียรติ์ ✕ (สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี)

อิเหนาคำฉันท์ ✕

ลิลิตเพชรมงกุฎ ✕

1.3 พรรณคดีในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น

รามเกียรติ์ ✕ (พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก)

อิเหนา ✕ (พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก)

กาหลัง ✕

อุดรท ✕

รามเกียรติ์ ✕ (พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย)

อิเหนา (พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย)

สังข์ทอง ✓✓

ไกรทอง ✓✓

สรรพสิทธิ์กำเนิด ✓

ขุนช้างขุนแผน ✓✓✓

พระอภัยมณี ✓✓✓

อภัยนุราช ✓✓

โคบุตร - - ✓

ลักษณะวงศ์ - - ✓

สิงห์ไทรภพ - - -

กาพย์เรื่องพระไชยสุริยา - -

กาพย์กลอนสุภาพ ✓

ลิลิตพระศรีวิชัยชากก -

สมบัติอมรินทร์คำกลอน

อุเทนกำเนิด

สุชนคำฉันท์ ✓

สุชนคำฉันท์

2. วิทยากรต่าง ๆ เช่น ศาสตราจารย์ ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ
อาจารย์มนตรี ตราโมท ศาสตราจารย์กุลหลาบ บัณฑิตมาส อาจารย์
เรืองไกร กุศลาคัย ฯลฯ
3. กลุ่มตัวอย่างจำนวน 265 คน ซึ่งได้จากที่ต่าง ๆ ดังนี้
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

นักศึกษามีการศึกษา 2517 (วิชาเอกภาษาไทย ภาษาอังกฤษ

ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ชีววิทยา สังคมวิทยา วิทยาศาสตร์ ฟิสิกส์

พลานามัย คณิตศาสตร์ พลานามัย ศิลปศึกษาและเกษตรกรรมศาสตร์)

จำนวน 57 คน (ชาย 27 คน หญิง 30 คน)

อายุตั้งแต่ 21 - 42 ปี (ชายตั้งแต่ 21 - 42 ปี หญิงตั้งแต่ 21 - 34 ปี)

นิสิตวิชาเอกภาษาไทยปีที่ 3, 4 ปีการศึกษา 2517

จำนวน 87 คน (ชาย 47 คน หญิง 40 คน)

อายุตั้งแต่ 19 - 45 ปี (ชายตั้งแต่ 20 - 42 ปี หญิงตั้งแต่ 19 - 45 ปี)

นิสิตวิชาเอกศิลปศึกษาปีที่ 4 ปีการศึกษา 2517

จำนวน 36 คน (ชาย 29 คน หญิง 7 คน)

อายุตั้งแต่ 22 - 38 ปี (ชายตั้งแต่ 22 - 37 ปี หญิง 22 - 38 ปี)

นิสิตปริญญาโทวิชาเอกภาษาและวรรณคดีไทย ปีที่ 1, 2 ปีการศึกษา 2517

จำนวน 26 คน (ชาย 11 คน หญิง 15 คน)

อายุตั้งแต่ 22 - 43 ปี (ชายตั้งแต่ 22 - 43 ปี หญิงตั้งแต่ 22 - 30 ปี)

มหาวิทยาลัยรามคำแหง

นิสิตปีที่ 2, 3, 4 ปีการศึกษา 2517 (วิชาเอกภาษาไทย ภาษา อังกฤษ ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์)

จำนวน 59 คน (ชาย 4 คน หญิง 55 คน)

อายุตั้งแต่ 19 - 36 ปี (ชายตั้งแต่ 29 - 36 ปี หญิงตั้งแต่ 19 - 26 ปี)

การรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์เนื้อหาจากรายการเอกสาร ตามความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า
ในหัวข้อ

- 1.1 ความหมาย ลักษณะ ประวัติและโอกาสที่ปรากฏบทกวีในวรรณคดีไทย
- 1.2 กลวิธี (technique) ในการประพันธ์บทกวีของกวีบางกน
- 1.3 ลักษณะการใช้สัญลักษณ์ในบทกวี
- 1.4 บทกวีในแง่สุนทรียะ
- 1.5 บทกวีในวรรณคดีการละครและการแสดง
2. การศึกษาวิเคราะห์ความคิดเห็นของนิสิตเกี่ยวกับเรื่องบทกวี
  - 2.1 ส่งแบบสอบถามให้ผู้เขียนสร้างขึ้นไปให้กลุ่มตัวอย่างกังวลตอบ
  - 2.2 แจกแจงความถี่ของคำตอบที่ได้ในแต่ละข้อ และนำมาคำนวณหาร้อยละ เพื่อเสนอผลต่อไป

สัญลักษณ์ในวรรณคดี

โรเบิร์ต ฟรอสต์ (Robert Frost) กล่าวว่า บทกวีนิพนธ์เปิดโอกาสให้กวีกล่าวถึงสิ่งหนึ่งและในเวลาเดียวกันก็หมายความว่าไปถึงอีกสิ่งหนึ่งได้¹

จากข้อความข้างต้นนี้ เห็นได้ว่า เป็นการกล่าวถึงลักษณะการใช้สัญลักษณ์ในวรรณคดีนั่นเอง ในทางศิลปะหรือวรรณคดี มนุษย์ไม่ได้พอใจแต่การแสดงเรื่องราว และข้อเท็จจริงตามรูปลักษณะอย่างตรงไปตรงมาเท่านั้น มนุษย์ยังพอใจที่จะใช้สัญลักษณ์แทนความหมายที่ต้องการสื่ออีกด้วย

การใช้สัญลักษณ์ในวรรณคดี หมายถึง การนำเอาสิ่งที่เป็นรูปธรรมมาแทนสิ่งที่เป็นรูปธรรมด้วยกันหรือแทนสิ่งที่เป็นนามธรรม (คือ ความคิด ความรู้สึก พฤติกรรม อารมณ์ หรือลักษณะบางประการของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง) เพื่อให้เกิดความคิดลึกซึ้งกว้างขวาง หรือให้เข้าใจได้ง่ายและแจ่มแจ้งยิ่งขึ้น เพราะเรื่องราว พฤติกรรม หรือสิ่งที่เป็นนามธรรมเหล่านั้น บางครั้งก็ยากที่จะแสดงออกอย่างตรงไปตรงมา เนื่องจากข้อต่อหลักศีลธรรม เช่น บทสังวาสของตัวละคร หรือบางครั้งการแสดงอย่างตรงไปตรงมาก็อาจจะยากแก่การเข้าใจ เช่น ในพระปฐมสมโพธิกถา ตอนที่เจ้าชายสิทธัตถะบำเพ็ญเพียร เพื่อให้สำเร็จพระโพธิญาณ ได้เกิดการต่อสู้ระหว่างคุณธรรมกับกิเลส กวีก็ใช้พระยามารเป็นสัญลักษณ์แทนกิเลส ใช้แม่พระธรณีเป็นสัญลักษณ์แทนคุณธรรม ในรามเกียรติ์ ผู้แต่งก็ได้กำหนดให้ฝ่ายพระรามเป็นสัญลักษณ์ของธรรม และฝ่ายทศกัณฐ์เป็นสัญลักษณ์ของอธรรม เพื่อแสดงให้เห็นว่า ธรรมย่อมชนะอธรรมเสมอ ส่วนการใช้สัญลักษณ์เพื่อให้เกิดความคิดลึกซึ้งกว้างขวางนั้น จะเห็นได้จาก มาย สตาร์ (My Star) เดอะ โรด นอท เทคิน (The Road Not Taken) และ าลา ซึ่งจะได้กล่าวในภายหลังต่อไป

¹ Laurence Perrine Sound and Sense, p. 53.

สัญลักษณ์นั้นจะให้ทั้งความหมายตามตัวอักษร และความหมายอื่นอันเนื่องมาจาก
ความหมายชนิดแรกก่อให้เกิดขึ้นในความนึกคิด ความหมายชนิดหลังนี้มีลักษณะที่พอจะ เปรียบ
เทียบได้กับหน่วยความหมายแรก¹ เพราะกวีมักนำเอาลักษณะหรือคุณสมบัติของสิ่งใดสิ่งหนึ่งมา
แทนสิ่งที่ต้องการจะหมายถึง เช่น นาเอาดอกไม้ขาวแทนความบริสุทธิ์ความงามแรกเริ่มของ
สตรี เรือที่ไต่คลื่นลม แทนชีวิตที่ต้องต่อสู้สรรค หรือฝูงผี แทนคนที่มีความชั่วร้ายซ่อนเร้น
อยู่ไม่รู้ว่าจะทำร้ายเอาเมื่อใด เป็นต้น

ตัวอย่างสัญลักษณ์ในกวีนิพนธ์ (poetry) ของอังกฤษ

The Road Not Taken

Two roads diverged in a yellow woods,
And sorry I could not travel both
And be one traveler, long I stood
And looked down one as far as I could
To where it bent in the undergrowth;

Then took the other, as just as fair,
And having perhaps the better claim,
Because it was grassy and wanted wear;
Though as for that the passing there
Had worn them really about the same,

And both that morning equally lay
In leaves no step had trodden black.
Oh, I kept the first for another day,
Yet knowing how way leads on to way,
I doubted if I should ever come back.

---

¹ เสริมจิตร สิงหนเสนี ความเปรียบอันในเรื่องราววรรณคดีอังกฤษและวรรณคดีอเมริกัน

I shall be telling this with a sigh
Somewhere ages and ages hence :
Two roads diverged in a wood, and I -
I took the one less traveled by,
And that has made all the difference

Robert Frost (1874 - 1963)

ความหมายตามตัวอักษรของโคลงบทนี้ กล่าวถึงผู้ที่เดินไปตามทางในป่า และมาถึงจุดหนึ่งซึ่งเป็นทางสองแพร่ง เขาอยากจะไปทั้งสองทางแต่เขาก็ไม่มีโอกาสทำเช่นนั้น เพราะจะต้องเลือกไปตามทางใดทางหนึ่ง แต่ก่อนที่จะตัดสินใจ เขาก็ได้พิจารณาทางทั้งสองและพบว่ามีความหนึ่งเป็นทางที่ไม่ราบเรียบ จึงตัดสินใจไปตามทางที่ราบเรียบกว่า จากความหมายข้างต้นที่กล่าวมานี้ ทำให้คิดว่ากวีน่าจะได้แฝงความหมายที่ลึกซึ้งไว้มากกว่าการเลือกทางเดินในป่าเท่านั้น จากตอน (stanza) สุดท้ายแนะนำให้คิดว่า ความหมายแฝงก็คือการกล่าวถึงชีวิตคนเราที่จะต้องตัดสินใจเพื่อเลือกทางใดทางหนึ่ง ในเรื่องอาชีพ ครอบครอง ฯลฯ เพราะในบางครั้งเราไม่สามารถเลือกทั้งสองทางในเวลาเดียวกัน และคนก็มักจะเลือกการดำเนินชีวิตที่ตนคิดว่าราบรื่นไม่มีอุปสรรค เพราะฉะนั้นการเดินทางในป่าจึงเป็นสัญลักษณ์แทนชีวิตที่จะต้องต่อสู้กับอุปสรรคหรือปัญหาต่าง ๆ ส่วนการเลือกทางก็เป็นสัญลักษณ์ของการตัดสินใจหรือการแก้ปัญหาเพื่อให้การดำรงชีวิตราบรื่นนั่นเอง¹

ตัวอย่างที่สองก็คือโคลงของ โรเบิร์ต บราวน์ (Robert Browning)

---

¹ Laurence Perrine Sound and Sense, pp. 68 - 69.

My Star

All that I know
 Of a certain star
 Is, it can throw
     (Like the angled spar)
 Now a dart of red,
     Now a dart of blue;
 Till my friends have said
     They would fain see, too,
 My star that dartles the red and the blue'
 Then it stops like a bird; like a flower, hangs furled :
     They must solace themselves with the Saturn above it.
 What matter to me if their star is a world?
     Mine has opened its soul to me; therefore I love it.

Robert Browning (1812 - 1889)

เนื้อความกล่าวถึงดาวดวงหนึ่งซึ่งมีลักษณะพิเศษสำหรับกวี คือ มีความงามและมีความสำคัญต่อชีวิตของเขา ในเวลาเดียวกันคนอื่น ๆ แม้จะพยายามพิจารณาเท่าใดก็ตาม ก็ไม่สามารถจะพบความงามและความดีของดาวดวงนั้นได้เช่นเดียวกับกวี เขาเหล่านั้นได้แต่ปล่อยให้ความรู้สึกมองดาวพระเสาร์ และดาวพระเสาร์แม้จะยิ่งใหญ่ในสายตาของคนอื่น ๆ สักปานใด แต่ก็ไม่ได้มีความหมายอันใดต่อกวี โคลงบทนี้แนะนำให้คิดว่า ดาว ก็คือ สัญลักษณ์ของความ เป็นหนึ่งที่มีค่าสำหรับชีวิตของบราวน์ ผู้อื่นไม่สามารถเห็นคุณค่าของสิ่งนั้น ซึ่งอาจจะหมายถึง ภรรยาของกวีเอง อีกประการหนึ่งอาจหมายถึงความสามารถพิเศษของกวีที่มองเห็นสิ่งใดสิ่งหนึ่ง อันแอบแฝงอยู่โดยที่คนอื่น ๆ มองไม่เห็น หรืออาจจะหมายความว่าโคลงบทนี้เป็นสัญลักษณ์ แทนความคิดของกวีในเรื่องท่วงท่าที่แสดง (style) ในการเขียนบทนิพนธ์ของเขาเอง เพราะในเวลาที่ผ่านมาคนส่วนใหญ่ชอบบทกวีนิพนธ์ที่มีเสียง และจังหวะที่ดำเนินตามธรรมเนียม บทกวีนิพนธ์ของบราวน์ก็มีลักษณะตรงกันข้ามกับความนิยมของคนอื่น ๆ บราวน์อาจมีความคิดว่า

แม้คนทั้งหลายจะไม่เห็นความงามความไพเราะหรือความดีของโคลงที่เขาแต่งขึ้นมากก็ตาม เขาก็เห็นว่ามันมีคุณค่าสำหรับเขา¹

ในวรรณคดีไทยเรื่องพระลอ นายแก้วนายขวัญสองพี่เลี้ยงทูลพระลอในระหว่างการ
เดินทางไปยังเมืองสรองว่า

ยามไร้' कैคคอกหญ้า	แซบนม' พระเอย
หอบบ'หอมหัดคดม	คัง'มา
สุกรม'ล่ำควนชม	เซบก'ลิ้น พระเอย
หอมกลืน'เรียมโออา	กลืน'แก้ว'ศิกใจ

ลิลิตพระลอ

นอกจากให้ความหมายตามเนื้อความในโคลงแล้ว เหตุการณ์ในเรื่องยังแสดงให้เห็น
ทราบว่า กวีใช้ดอกไม้เป็นสัญลักษณ์แทนผู้หญิง กล่าวคือ สุกรม ล่ำควน เป็นดอกไม้ที่มี
กลิ่นหอมควรแก่การชื่นชม เป็นการแนะนำให้คิดถึงหญิงที่มีคุณสมบัติอันเป็นที่พึงปรารถนาของชาย
ทั่วไป ส่วนดอกหญ้าเป็นดอกไม้ริมทาง ไม่มีสีกลิ่น ไม่มีกลิ่น ไม่เป็นที่น่ายินดีของคนทั้งหลาย
เป็นการแนะนำให้คิดถึงหญิงที่ไม่คู่ควร เพราะนอกจากไม่มีคุณสมบัติแล้วยังก้อยในเรื่องราวสมบัติ
อีกด้วย

จากประชุมโคลงโลกนิติ

นพคุณ'ใส'เบา'สวบ	แสน'ที่
ซ่อน'เหล็กร'มรณ'คี	หอม'มาย
บ'เจ็บ'เทา'ชลี	ลัก'หยาค
เจ็บ'แต่'ทาน'ชัง'ควาย	กล้าน'อย'หิว'คำ

สำนวนเก่า : ประชุมโคลงโลกนิติ

¹Laurence Perrine Sound and Sense, pp. 70 - 72.

ความหมายตามตัวอักษรก็คือ ทองนพคุณเมื่อนำไปใส่เข้าสู่มและให้หมอนเหล็กทุบตี สักเท่าใดก็ไม่รู้สึกเจ็บแสบแต่อย่างใด จะเจ็บก็ต่อเมื่อนำไปซึ่งเปรียบเทียบกับเมล็ดตะกล่ำคาหนุ โคลงบทนี้ก็น่าจะไ้แฝงความหมายที่ลึกซึ้งไว้ เพราะความหมายข้างต้นนั้นให้เกิดความนึก เข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ที่นับถือตนเองว่า เป็นกึ่งของธรรมชาติจะไม่รู้สึกเคืองคร่อนแค้นอย่างใด ถ้าถูกนำไป เปรียบเทียบกับคนในระดับเดียวกันซึ่งสาบารจะ เปรียบเทียบกันไ้ หรือถูกให้ กระทำในสิ่งที่สมถักก็สรีกับคน แต่จะรู้สึกทนไม่ไ้และเคืองคร่อนอย่าง ยิ่งถ้าถูกนำไป เปรียบคา กับคนที่ต่ำต้อยกว่าตน เสมือนทองนพคุณซึ่งไปสามารถนำไปประจกกับตะกล่ำคาหนุไ้

นำเคียวยงวาเงี้ยว	ยงตาม
ทรายเหลือบหางยงงาม	วาหญา
คาทรายย้งนิลวาม	พรายเพชร
สิงวาทวาทวังหว่า	หว่าคินโคยตาม

กรมพระยาเคชาคิสร : ประชุมโคลงโลกนิติ

เนื้อความกล่าวถึงนกยง เมื่อพบสายน้ำที่คเคียวคิคว้าง หวังจะไ้เป็นอาหาร ก็ เค้นตาม เนื้อทรายเหลือบเห็นหางนกยงคิควาหญา จึงพบคาเนื้อทรายคิควาลกหว่าก็ต้องการ จะไ้มาเป็นอาหาร เช่นกัน จากข้อความที่กล่าวมานี้ก็น่าจะต้องการแนะให้ผอานไ้เข้าใจ สัจธรรมอย่างหนึ่ง คือ ความพินิจพิจารณา ไ้ตรงอ ย่างรอบคอบ ไม่ตัดสินปัญหาหรือ สิ่งหนึ่งสิ่งใดอย่างผิวเผิน ขาควิจารณ์ผาน เป็นการแนะให้คิดโดยยกเอาเรื่องของสัตว์ทั้งสาม เป็นอุทาหรณ์ ไม่พคอย่างตรงไปตรงมา

จากตัวอย่างที่กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นว่าสัญลักษณ์นั้นนอกจากมีความหมายตาม ตัวอักษรแล้ว ยังมีความหมายไปถึงสิ่งอื่น ๆ ที่กว้างขวางและลึกซึ้งกว่าตัวเองอีกด้วย นอก จากนี้ยังเป็นการแนะให้คิด (suggest) มากกว่าการบอกอย่างตรง ๆ และมักแนะให้คิด ไปไ้หลายทาง เช่น การเดินทาง แทนชีวิตทั้งค่านไ้และค่านร้าย นกอินทรีเป็นสัญลักษณ์ แทนอำนาจทางการเมือง สายคาอันเฉียบแหลมมองการณ์ไกลหรือพลังอันแข็งแกร่ง หมายจึงจอก

เป็นสัญลักษณ์แทน ความฉลาดแกมโกง การฉวยโอกาส การไม่ไว้วางใจ และความกลมกละแฉง
รุ่งอรุณเป็นสัญลักษณ์แทน การเกิด ความสว่าง ความสำเร็จ การรอคอยอันกราย เป็นต้น¹
เพราะฉะนั้นการตีความหมายสัญลักษณ์จึงแตกต่างกันไปตามประสบการณ์และความนึกคิดของ
แต่ละบุคคล

ในหนังสือทฤษฎีวรรณคดี (Theory of Literature)² แบ่งสัญลักษณ์ในวรรณคดี
ออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. สัญลักษณ์ตามแบบแผน (traditional symbols) หมายถึง
สัญลักษณ์ที่ส่วนใหญ่ใช้แทนสิ่งใดสิ่งหนึ่งในลักษณะซ้ำ ๆ จนเป็นที่เข้าใจง่ายแก่การตีความ-
หมาย เช่น พระอาทิตย์ตกเป็นสัญลักษณ์ของความตาย ความอัปยศ หรือการเสียชื่อเสียง
เกียรติยศ สิ่งใด เสื่อ เป็นสัญลักษณ์ความชั่วร้าย การเบียดเบียน อำนาจ การประทุ-
ษหาร นกป่าเป็นสัญลักษณ์ของเสรีภาพ นกในกรงเป็นสัญลักษณ์ของความไม่มีอิสระ
คอกลิสีเป็นสัญลักษณ์ของความบอบบาง ความบริสุทธิ์ คอกกุหลาบเป็นสัญลักษณ์ของความรัก
และความสวยงาม* เป็นต้น

การใช้สัญลักษณ์ตามแบบแผนในวรรณคดีไทย ซึ่งสามารถนำมาเป็นตัวอย่างได้ก็คือ
การใช้ดอกไม้เป็นเครื่องหมายแทนเพศหญิง และแมลงภู่หรือแมลงผึ้งแทนเพศชาย ในบท-
อักษรยบ คึงตัวอย่าง

ภูมรีมรอนลงประจจก
บกยังทั้งแสงทินกร

ขบรสสวาทธิดา
ภมรอันเร้งบันเทใจ

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก :
โอ้เหินา

¹ กุหลาบ มัลลิกะมาส วรรณคดีวิจารณ์ หน้า 38.

² Wellek and Warren Theory of Literature, pp. 189 - 190.

* ยีตส์ (Yeats) กวีชาวอังกฤษแต่งไว้ว่า "Your image that blossoms a
rose in the deeps of my heart." (จาก the Heritage of Symbolism ของ
C.M. Bowra หน้า 191)

ภุมเรศรอนเคลาศลึงคิน	ชรสเรณูจรัล
จรคทุกบ่อนแบะบัว	
โกสมชมชื่นชมชั่ว	ชรอกกลีบชมบัว
ภมรมาขราบศรีสลาย	

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส : ธรรมพลีธิคำฉันท์

หรือกวีใช้หนังสือเป็นสัญลักษณ์ของความสูงศักดิ์ ความดีความงาม ความบริสุทธิ์ ใช้กาเป็นเครื่องหมายแห่งความต่ำต้อย ชี้อิเหน่ และความชั่วร้าย เป็นต้น ตัวอย่าง

ขุนแผนบริภาษนางวันทอง เมื่อรู้ว่าขุนช้างไค่นางวันทอง เป็นเมีย

เมื่อแรกเชื่อว่าเป็นเนื้อห่มห่มแท้	มาแปร เป็นพลอยหงไปเสียไค้
กาลลงว่าหงส์ให้ปลงใจ	ควายมีไค้คู้หงอนแตกอนมา
คิดว่าหงส์เราจึงหลงควายลายบอม	ช้างแปลกปลอมทวงหิคือหนักหนา
คงรักดินมัจฉาไม่คลาคลา	กรันลับคาบหงส์กลังโคลน

ขุนช้างขุนแผน

เฝ้าถนส่งวนศกกีไ้ว	วงศ์หงส์
เสียดักคิสรประสงก	สิ่งรุ
เสียดู เรงกำรง	ความสัจ ไวนา
เสียดักคิออยาเสียดู	ชีทมวณรณา

กรมพระยาเอกาสิสร : ประชุมโคลงโลกนิติ

พระอภัยมณีเป็นทวงนางสุวรรณมาลี

นี้นางไปไหนหนอจนคิดค้น

แต่ซากิหงส์หรือจะลงเล่นบอปปิง

เที่ยวกลางคืนคิดมากน่าหึง

นอนคะนึ่งนึ่งหวังถึงบังอร

สุพรรณภู : พระอภัยมณี

องค์ริศมามีไฉ่คึกคักอ้ายใจ

กระสันแค้นแสนดาพญาอัษฎ

เสนห์ในอสุราทิพาพงศ์

ไปรักกาฬาสถูปะยุหนงส์

เจ้าพระยาพระคลัง (หน) : สมบัติ

อมรินทร์คากดอน

ภพนี้มีไฉ่เหล่า

ภาก็เจ้าของครอง

เมาสมมติจองทอง

น้ำมิตรแดงโลกม้วย

หงส์ทอง เกี้ยวเลย

ชีพควบ

ฝันชาติ

หมกดินสขศวนต์

อังคาร - กัลยาณพงศ์ : กวีนิพนธ์ของ

อังคาร กัลยาณพงศ์

2. สัญลักษณ์ส่วนตัว (private symbols) หมายถึงสัญลักษณ์ที่กวี
คนใดคนหนึ่ง สมมติขึ้นแทนสิ่งที่ต้องการแสดง ใช้เป็นของตัวเองโดยเฉพาะ ไม่แพร่หลาย
เท่าสัญลักษณ์ตามแบบแผน เพราะฉะนั้นบางครั้งจึงยากที่จะเข้าใจว่าผู้แต่งต้องการใช้สัญลักษณ์
เพื่อแทนสิ่งใด คริสโตเฟอร์ คอลลินส์ (Christopher Collins)¹ ไคน์โคลงเคอะ
แพนเธอร์ (The Panther) ของ เรนเนอร์ มาเรีย ริลเก (Rainer Maria Rilke)
เป็นตัวอย่างการใช้สัญลักษณ์ส่วนตัวไว้มากที่สุด

¹Christopher Collins The Act of Poetry, p. 97.

The Panther

His sight from always pacing past the bars
Has grown so weary it sees only blurs.
To him the only things that are, are bars
And beyond a thousand bars no universe.

The soft pace of that supple massive stride
Turns in a miniature circle, like a dance
Of strength about some middle point inside
Of which, benumbed, some powerful will stands.

At times the curtains of his eyes may part,
Soundlessly. -Then will an image enter,
Pass through tense quiet limbs, search out the heart,
And die once it has reached the center.

Rainer Maria Rilke (1875 - 1926)

เสือขาว

สายตาที่มันมองผ่านลูกกรงออกมา
มันอ่อนระโหยเสียจนเห็นอะไรพรำมัวไปหมด
สำหรับตัวของมันเองแล้ว สิ่งเดียวที่มีอยู่ในโลกก็คือลูกกรง
และข้างหลังลูกกรงนับพันออกไปก็คือความไม่มีสิ่งใดเลย

ก้าวเบา ๆ แกว่งหนักหน่วงนั้น
เดินเป็นวงกลมเล็ก ๆ , คล้ายการเคลื่อนไหว
ของพลัทรอบ ๆ จุดศูนย์กลางภายใน (กรง)
ซึ่ง , แม้จะหยุดนิ่งอยู่ , แต่มันอ่านาจกับฉับพลันอยู่

บางครั้งมันตาของมันเป็นอาจเผลอ
 อย่างเงี้ยบ ๆ .- นี่เองภาสก็จะ
 ผ่านผิวแก้วกาที่นิ่งและเรียบเข้าไป, มุ่งไปสู่ดวงใจ
 และหมกกำลังเมื่อถึงจุดศูนย์กลาง

คอลลินส์อธิบายว่า เสือถานั้นไปว่าจะอยู่ในกรงหรือไปก็ตาม ไม่เคยมีใครใช้เป็นสัญลักษณ์
 แทนการจำกัดอิสรภาพความนึกคิดหรือจินตนาการของมนุษย์โดย หากมักใช้แทนความรุนแรง
 ร้ายกาจ เพราะตามธรรมชาติเสือควรมีสายตาม ปราดเปรียว แทร็ดเก ไคสร้างสถานการณ์
 เฉพาะตัวขึ้นและเปลี่ยนแนวความคิดเดิมนั้นเสีย คือ กำหนดให้มันไม่สามารถมองเห็นสิ่งต่าง ๆ
 หรือความเป็นจริงได้ แนวความคิดของกวีแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าสิ่งที่เกี่ยวกับเสือ่นั้น
 มีความหมายเกี่ยวโยงไปถึงพฤติกรรมของมนุษย์ด้วย คือ แนะนำให้คิดถึงคนที่มีความคิด ความ
 สามารถ แตกต่างจากความคิดหรือความสามารถนั้นเสีย¹

สัญลักษณ์ส่วนตัว เมื่อกวีใช้ซ้ำ ๆ หรือมีผู้นำไปใช้ตามแบบอย่างจนเป็นที่เข้าใจกับ
 สัญลักษณ์นั้นก็จะกลายมาเป็นสัญลักษณ์ตามแบบแผนสามารถตีความหมายได้ง่ายขึ้น

"มาจากไหน มาอย่างไร จะไปไหน" เรื่องสั้นของ สุชาติ สวัสดิ์ศรี เป็น
 ตัวอย่างการใช้สัญลักษณ์ส่วนตัวในวรรณกรรมไทยปัจจุบัน ในเรื่องกล่าวถึงชายคนหนึ่งพบศพ
 อยู่ในลิ้นชักโต๊ะหนังสือ เขารู้สึกประหลาดใจที่ศพมาอยู่ใต้อย่างไร และได้ให้นำศพนั้นไปส่ง
 กระดาษสีน้ำตาลไปทิ้ง ในระหว่างที่เขาถือกระดาษไปนั้น เขารู้สึกว่าถุงที่ใส่ศพค่อย ๆ
 หนักขึ้นทุกที ๆ และในที่สุดเขาก็ทิ้งศพลงไปในแม่น้ำ ตัวอย่างข้อความ

"... ธรรมดาถ้าฉันฆ่าใครตาย ฉันจะเอามาซ่อนไว้ในลิ้นชักหรือ อาจเป็นไปได้
 ลิ้นชักโต๊ะในบ้านทุกบ้าน มักมีของที่ตายแล้ว เกะกะไม่มีระเบียบเป็นที่เก็บความทรงจำที่ต้อง
 การลืมนานมาจากอดีต จากยุคสมัยที่ผ่านพ้น ..."²

¹ Christopher Collins The Act of Poetry, p. 98.

² สุชาติ สวัสดิ์ศรี รวมเรื่องสั้นและบทร้อยกรอง : ความเงี้ยบ หน้า 104.

“... นักการเมืองคนใด ในประเทศไทยจะฝากพิสูจน์กระแสน้ำบาดาลของจีน ไปทิ้งพร้อมกันบ้าง ฉันจะหาที่ทิ้งให้...”¹

“... เธอและฉันยังใช้ชีวิตอยู่เฉยๆ ถ้าไม่มีเฉยๆ ทุกสิ่งทุกอย่างจะตายมันจะเป็น ศพไปพร้อมกับความจำ ฉันเองสิ่งสำคัญที่ยังเหลืออยู่ ก็การทำงานเข้าใจต่อสิ่งที่กำลังเป็น ไป โดยเปรียบเทียบกับสิ่งที่ฉันรู้และที่เห็นมาก่อนเขาควยกัน...”²

เมื่อพิจารณาเนื้อความในเรื่องนี้แล้ว ผู้เขียนเกิดความกึกก้องใจที่ผู้แต่งคงใช้ศัพทเป็น สัญลักษณ์แทนสิ่งที่พ้นสมัย ซึ่งอาจเป็นความคิด ความเชื่อ การกระทำและอื่น ๆ แต่ก็ยากที่จะลงความเห็นได้ว่าผู้แต่งมีความมุ่งหมายที่จะใช้แทนสิ่งใดอย่างแท้จริง

ในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 ได้มีกลุ่มสัญลักษณ์นิยม (Symbolism) เกิดขึ้นใน ฝรั่งเศส โดยมี สเตฟาน มาลลาร์เม (Stéphane Mallarmé) ปอล แวร์เลน (Paul Verlaine) และอาร์เทอร์ แรงโบค (Arthur Rimbaud) เป็นผู้นำวงกลุ่มนี้มีความเชื่อว่า ความงามและความจริงที่ปรากฏให้เห็นอยู่นี้เป็นเงาที่สะท้อนมาจากสิ่งสูงสุดที่มองไม่เห็น (external world) ไม่ใช่ความงามในอุดมคติ (ideal beauty) หรือความจริงแท้ (true reality) มนุษย์จะพบความงามในอุดมคติหรือความจริงแท้ได้ก็เฉพาะในความคิดของแต่ละคนเท่านั้น (วงกลุ่มนี้มีความเชื่อในแนวเดียวกับนักปรัชญากลุ่มมโนคตินิยม - idealism) การใช้สัญลักษณ์เป็นทางที่จะทำให้อนานพบความจริงและความงามดังกล่าว เพราะสัญลักษณ์เป็นสิ่งที่แนะนำให้คิดอย่างลึกซึ้งกว้างขวางมากกว่าการอธิบาย หรือพรรณนา

° 1 สุชาติ สวัสดิ์ศรี รวมเรื่องสั้นและบทร้อยกรอง : ความเงิบ หน้า 105.

2 ก. หน้า 106.

อย่างตรงไปตรงมา เพราะฉะนั้นการใช้สัญลักษณ์ของกวีกลุ่มนี้จึงใช้อย่างจริงจัง รู้สึกตัวตลอดเวลา¹ และมักใช้เป็นเนื้อเรื่องสำคัญตลอดทั้งเรื่อง*

ลักษณะการใช้สัญลักษณ์ที่กล่าวมาข้างต้น นอกจากแพร่หลายและใช้เป็นสำนวนในฝรั่งเศสแล้ว ยังมีอิทธิพลแพร่ไปยังประเทศต่าง ๆ ในอังกฤษและอเมริกา เป็นคนตัวอย่างวรรณคดีประเภทนี้ในอังกฤษก็คือ เกอะ ซิลเวอร์ บ็อก (The Silver Box) ของจอห์น กอลด์สเวิร์ท (John Galsworthy)² เกอะ เวสต์ แลนด์ (The Waste Land) ของ โทมัส สตีร์นส์ อีเลียต (Thomas Stearns Eliot)³ ฯลฯ ส่วนในอเมริกามี เกอะ สการ์เล็ต เลตเตอร์ (The Scarlet Letter) ของ นาธานีล ฮอซอร์น (Nathaniel Hawthorne)⁴ ลีฟส์ ออฟ แกรส (Leaves of Grass) ของ วอลท์ วิทแมน (Walt Whitman) โมบี ดิก (Moby Dick) ของ เฮอร์แมน เมลวิลล์ (Herman Melville)⁵ และ คีโอล์ค แมน แอนด์ เกอะ ซี (The Old Man and the Sea)** ของ เออร์เนสต์ เฮมิงเวย์ (Ernest Hemingway)⁶

¹Arthur Beringause "Symbolism in Literature" Encyclopedia International vol. 17, p. 450.

René Taupin "Symbolists" Collier's Encyclopedia vol. 22, p. 3.

กระแสร ฆาตกรรม วรรณคดีเปรียบเทียบเบื้องต้น หน้า 32.

*ก่อนหน้านี้นักการใช้สัญลักษณ์ แต่ส่วนมากมักใช้กับโคลงสั้น ๆ หรือแทรกอยู่ในบางตอนของวรรณคดี

²กุหลาบ มลลิกะมาส ความมุ่งมาดไปทางวรรณกรรมไทย หน้า 190.

³Arthur Beringause, loc. cit.

⁴Lynn Altenbernd, A Handbook for the Study of Fiction, p. 64.

⁵ประพันธ์ ภักษา และวัลลภา มีหลิวส์กี วรรณคดีอเมริกัน เล่ม 2 หน้า 99-103.

**คร. วิทย์ ศิวะศรียานนท์ แปลเป็นภาษาไทยให้ชื่อว่า "เขามาจากทะเล"

⁶กุหลาบ มลลิกะมาส ล.ก. หน้า 12.

นวนิยายเรื่อง เขามัจจุทะเล ของ เฮมิงเวย์ เป็นเรื่องของชายชราหนึ่งปีอาซีฟจับปลา แต่จับปลาไม่ได้เลยเป็นเวลานาน อยู่มาวันหนึ่งได้พบปลาใหญ่มาก แตกกว่าจะจับปลาตัวนั้นได้ก็ต้องเผชิญกับคลื่นลมคืนเฝ้าอากาศที่แปรปรวนอยู่ถึงเจ็ดวัน ในที่สุดก็ลากปลาเข้าฝั่งได้สำเร็จ แต่ปรากฏว่าปลาใหญ่ตัวที่ได้นั้นถูกปลาเล็กปลาน้อยกัดกินเนื้อหมดเหลือแต่กระดูก เขาจึงไม่ได้อะไรเลย เรื่องนี้จะคิดเป็นเรื่องอ่านเล่นอย่างธรรมดาก็ได้ หรือคิดเป็นสัญลักษณ์ก็ได้คือ เปรียบได้กับชีวิตที่ต่อสู้กับอุปสรรคต่าง ๆ คลื่นลมในทะเลหมายถึงอุปสรรค ปลาหมายถึง หน้าที่การงาน ชายแก่ คือ มนุษย์ที่ต้องแก้ปัญหา มนุษย์ต้องต่อสู้กับอุปสรรคเหล่านั้นจนถึงที่สุด ผลก็คือไม่ได้อะไรติดตัวไป เพราะมนุษย์มักกับความว่างเปล่าก็ต้องกลับไปพร้อมกับความว่างเปล่าเช่นกัน¹ หรืออาจเปรียบกับชีวิตนักเขียนที่ต้องฟันฝ่าอุปสรรคนานาประการเพื่อให้งานเขียนสำเร็จลงได้ และเมื่อแต่งหนังสือได้เรื่องหนึ่ง (จับปลาได้) ก็ถูกนักวิจารณ์ (ปลาน้อย) วิจารณ์จนแทบหมดกำลังใจ

ส่วนพวงร้อย คีศกุล ๗ อุษยา วิจารณ์เรื่อง เขามัจจุทะเล ไว้ว่า ชายแก่ในเรื่อง (คือ Santiago) ได้แสดงให้เห็นว่าสิ่งที่สำคัญที่สุดของชีวิตคนก็คือเกียรติ (ของอดีตนักหาปลาก็มีชื่อ) และความกล้าหาญ (ของชายแก่ที่มีมือมักจะ เป็นตะคริว) คนเราควรใฝ่รักบาททั้งสองสิ่งนี้ไว้ในขณะที่ถูกทำร้ายและทำลายโดยโลกและชีวิต การจับปลาใหญ่ได้แสดงให้เห็นชัยชนะในการต่อสู้ แต่เป็นชัยชนะที่ไร้ประโยชน์ เพราะปลาฉลามกัดกินปลาใหญ่จนไม่มีค่าทางค่าวัตถุ แต่มีค่ามากที่สุดทางค่าจิตใจ เพราะเขาได้พิสูจน์กับตัวเองว่ายังมีความสามารถที่จะต่อสู้เพื่อเกียรติของตน² ส่วนในด้านสัญลักษณ์นั้น

¹ กุหลาบ มัลลิกะมาส ความรุ่มรวยทางวรรณกรรมไทย หน้า 12.

² พวงร้อย คีศกุล ๗ อุษยา "เอร์เนสต์ เฮมิงเวย์ (Ernest Hemingway) กับ The Old Man and the Sea" อักษรสารวิจารณ์ 1 (12) : 63 - 66, พฤษภาคม 2517.

... มาจากศาสนาคริสต์เป็นส่วนใหญ่ เฮมิงเวย์เปรียบเทียบความเจ็บปวดในการต่อสู้ โดยเฉพาะเมื่อปลาดาลามากินปลาใหญ่เหมือน 'the nail go through his hand into the wood' เมื่อ Santiago กลืนถึงฝั่งและแบกเสากระโดงเรือกลับกระท่อมเขาค่อยๆ หายไปหลายครั้ง เช่นเดียวกับพระเยซูแบกไม้กางเขน ระหว่างทางของหยกเป็นระยะ นอกจากตัวเลขยังเป็นเลขสำคัญในพระคัมภีร์ทั้งเก่าและใหม่ คือ เลข 3, 7 และ 40 Santiago หนีจากบ้าน 84 วัน (44 + 40 วัน ตามคำพิพากษากับเด็ก) 3 กับปลาใหญ่ 3 วัน ฆ่าปลาดาลาม 7 ตัว

การที่เฮมิงเวย์ใช้ symbol จากคริสต์ศาสนา แสดงความต้องการที่จะบอกยอว่าการต่อสู้ของ Santiago นี้ยิ่งใหญ่และสง่างาม เพราะเป็นการต่อสู้ด้วยกำลังของตนเอง เฮมิงเวย์ยกย่องการต่อสู้แบบนี้ว่าเทียบเท่าศาสนาแบบหนึ่ง เฮมิงเวย์สามารถทำเรื่องการต่อสู้ธรรมดาให้กลายเป็นวรรณคดี และยังให้ข้อคิดเกี่ยวกับโลกและชีวิตอีกด้วย ...¹

คริสโตเฟอร์ โกลลินส์ กล่าวถึงการใช้สัญลักษณ์ของกวีทางตะวันตกว่า สัญลักษณ์ที่กวีใช้นั้นเป็นสิ่งแทนที่เอาเข้ามาจากที่ต่างกัน เช่น ไคตัน โทมัส (Dylan Thomas) นำเอามาจากคหิขาวบ้านของแคว้นเวลส์ (Wales) คังเต (Dante) ดอนน์ (Donne) และ ท.ส. อีเลียต (T.S. Eliot) นำมาจากความเชื่อทางคริสต์ศาสนา ส่วนเชลลีย์ (Shelley) และ เชกสเปียร์มักใช้สัญลักษณ์นำมาจากความรู้ทางวิทยาศาสตร์ (ซึ่งบางครั้งก็คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงทางวิทยาศาสตร์อยู่บ้าง)²

พ. เจฟเฟอร์ วิลด์ (P. Jeffery Wild) เป็นผู้ที่พยายามชี้ให้เห็นว่าเชกสเปียร์ใช้บทละครเรื่อง แฮมเล็ต (Hamlet) เป็นเกร็ดปิดบังความรู้ความเข้าใจ

¹ พวงร้อย คีตกุล ๗ อรุษา "เฮอร์เนสต์ เฮมิงเวย์ (Ernest Hemingway) กับ The Old Man and the sea" อุกบรศาสตร์วิจารณ์ 12 (1) : 63 - 66, พฤษภาคม 2517.

² Christopher Collins, The Act of Poetry, p. 95.

วิชาเคมีในเรื่องคุณสมบัติและการทำปฏิกิริยาของธาตุต่าง ๆ วัลด์ให้เหตุผลว่า เช็คสเปียร์ เป็นกวีที่มีชีวิตอยู่ในยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการ (Renaissance) ซึ่งเป็นสมัยที่มุ่งหาทางความถึค มักมีความสนใจศึกษาและคนควาในหลายสาขาวิชาการ เช่น เลโอนาโด ดา วินชี นอกจาก จะมีชื่อเสียงทางด้านศิลปะแล้วยังมีชื่อเสียงทางด้านวิทยาศาสตร์อีกด้วย ตามประวัติกล่าวว่า คนในสมัยนี้เมื่อค้นพบความรู้ใหม่ ๆ มักจะบิดบังเก็บไว้เป็นความลับเฉพาะตระกูล ไม่ยอมเปิดเผยให้คนอื่นไ้ทราบ เช็คสเปียร์อาจเป็นหนึ่งในลักษณะดังกล่าว เพราะจากการศึกษาเรื่อง แยมเล็ต วัลด์ให้ทั้งข้อสังเกตว่า ตัวอักษรที่ขึ้นต้นชื่อตัวละครตรงกับสัญลักษณ์ธาตุต่าง ๆ ใน ตารางธาตุ ดังต่อไปนี้ แยมเล็ต (Hamlet) ตรงกับไฮโดรเจน (H) คลอดิอุส (Claudius) ตรงกับ คลอรีน (Cl) โพลนีอุส (Polonius) ตรงกับ โปโลเนียม (Po) เจอร์ทรูด (Gertrude) ตรงกับ เจอร์มาเนียม (Ge) ลาเออร์เตส (Laertes) ตรงกับ ดันทานัม (La) โอฟีเลีย (Ophelia) ตรงกับ ออกซิเจน (O) และ ฟอติบราส (Fortinbras) ตรงกับ ฟลูออรีน (F) นอกจากนั้นบัคคลิกลักษณะของตัวละครแต่ละ ตัวยังสอดคล้องกับคุณสมบัติของธาตุนั้น ๆ ประกอบกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจากตัวละครแสดงพฤติกรรมต่อกันก็เป็นไปในทำนองเกี่ยวข้องกับผลที่ได้จากการทำปฏิกิริยาของธาตุดังกล่าวข้างต้น เพราะ ฉะนั้น วัลด์ จึงเชื่อว่า เช็คสเปียร์ตั้งใจแฝงความรู้ทางเคมีไว้ในรูปของบทละคร¹

ในวรรณคดีไทยนั้นนอกจากบทละครแล้ว มีบางเรื่องที่ทำให้คิดว่ากวีน่าจะแฝง ความหมายที่ลึกซึ้งกว่าสิ่งที่ปรากฏตามตัวอักษร เช่น การอุ้มสม ในสมุทรโฆษคำฉันท์ อนิรุทธ คำฉันท์ อณูรท ลิลิตพระศรีวิชัยวาทก และพระมเหศวรเถา อาจเป็นสัญลักษณ์ของความเชื่อ เรื่องบุพเพสันนิวาส หรือสะท้อนถึงประเพณีการแต่งงานแบบคลุมถุงชน โดยที่ชายหญิงมาอยู่ ร่วมกันโดยมิไ้ใคร่จู้รักใคร่กันมาก่อนเลย เรื่องเวทมนต์คาถา ปาฏิหาริย์ก็แนะนำให้คิดถึงความ หมายที่แฝงอยู่ ในลิลิตพระลอ เส้นห์ของปู่เจ้าอาจหมายถึงสัญลักษณ์ของความหลง เพราะ

¹P. Jeffery Wield, "Hamlet and Clautius $\rightarrow$ HCl + Energy,"

ในชีวิตประจำวันมีคนจำนวนมากที่ทำอะไรก็ไคร่ควายความหลงของตน¹ นอกจากนี้ พระเพื่อน พระแพง น่าจะเป็นสัญลักษณ์แทนหญิงคนหนึ่งที่มีความรักและความต้องการ เป็นสองเท่าของหญิงอื่น ในเรื่องกาวิ นกอินทรีที่ลงมากินชาวเมือง (เช่นเดียวกับวรรณคดีทางตะวันตกที่มีมังกรและสัตว์ประหลาดเข้ามากินชาวเมือง) และได้ถึงอันตรายที่เข้ามาทำลายมนุษย์อย่างกระทันหัน ซึ่งอาจได้แก่โรคระบาด หรือภัยจากธรรมชาติอื่น ๆ เป็นต้น²

เรื่องรามเกียรติ์ เรื่องราวที่ปรากฏก็คือ ยักษ์รบกับมนุษย์และลิง แค่ว่าจะพิจารณาในแง่การใช้สัญลักษณ์สื่อแนวความคิด พระรามก็เป็นตัวแทนของความดี ส่วนทศกัณฐ์เป็นตัวแทนความชั่วร้าย ความชั่วและความดื้อยดื้อดื้อกันเสมอ แม้ความชั่วจะมีกำลังมาก (คือ 10 เลี้ยว 10 มือ) และในการสู้รบบางครั้งดูเหมือนว่าฝ่ายธรรมจะรุ่งโรจน์ เช่น พระลักษมณ์ถูกหอก หรือพระรามถูกใบရာพณ์ลัดพาตัวไป แต่คนที่สละธรรมก็ชนะธรรมอยู่เสมอ³ ทวยเทพยดาเป็นสัญลักษณ์ผู้สนับสนุนคนที่ทำความดี ถึงเห็นไคร่ เวลาใดที่ฝ่ายพระรามมีชัย คอชาศึก เทวดาทั้งหลายก็ไปรยขาวคอกคอกไม้ ประโคมดนตรี เป่าพริ้วเร้ง เวลาใดฝ่ายพระรามเสียทีก็เฝ้าและเอาใจช่วยอยุ่ตลอดเวลา

นอกจากนี้ มัทนี รัตนิน ได้กล่าวถึงรามเกียรติ์ในแง่สัญลักษณ์ว่า

"นักมานุษยวิทยาบางคน สันนิษฐานว่า สีดาเป็นสัญลักษณ์แห่งความเจริญของสังคมกสิกรรม เพราะ "สีดา" แปลว่า "รอยไถ" ซึ่งเกี่ยวกับการปลูกข้าว และความเจริญของพืชพันธุ์ธัญญาหาร ซึ่งพวกอารยธรรมนำมา พวกอสุรราชซึ่งที่เป็นชาวพื้นเมืองที่ไม่มีความรู้ เรื่องกสิกรรมได้รับอิทธิพลไปจากพวกอารยัน จะเห็นไคร่ชาวเมืองลังกาแม้จะมีอารยธรรมสูง แต่ไม่มีการปลูกข้าว มีปราชญ์บางคนตีความหมายว่า เมื่อท้าวทศรถทำพิธีหุงข้าวทิพย์เพื่อขออุก นางมณีไท่ไค"

¹ กุหลาบ มัลลิกะมาส ความรันทวาทะทางวรรณกรรมไทย หน้า 11.

² ด.

³ ด.

* ไม่ปรากฏชื่อผู้สันนิษฐาน.

กลืนอยากกิน ทศกัณฐ์จึงส่งกากนาสูรไปโฉบชาวทัพย่นาไคก่อนหนึ่ง และเกิด
เป็นนางสีดานั่น แท้จริงคือการรับวัฒนธรรมปลูกข้าวไปยังลังกา เพราะฉะนั้น
การลักพาสีดาจึงอาจตีความหมายไม่ได้หลายแง่หลายมุมเช่นนี้ มีไว้ว่าจะเป็น
การกระทำความผิดประเวณีทั้งหมด¹

เรื่องมโนห์รา เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่มีความหมายแฝงแฝงให้เห็นว่า คนหรือสิ่งที่แปลก
ปลอมเข้ามาในหมู่พวก ย่อมมีแว่นแวงว่าจะเป็นอันตราย และกำจัดเสียก่อนที่จะมาถึง²
ส่วนเรื่องสังข์ทองนั้น พระสังข์เป็นเหมือนสัญลักษณ์แทนคนที่ทำความดีที่ไม่ต้องการเสียดัง
ปรากฏแก่อนัน หอยสังข์และรูปเงาะเป็นเครื่องเคลือบความคืบหน้าไว้ รจนาเป็นสัญลักษณ์ของ
ผู้ที่รักพินิจพิจารณาไม่คลั่งใจแต่ผิวเผิน มีความคิดอย่างลึกซึ้งสามารถมองทะลุเข้าเห็น
"รูปสรวรรณอยู่ใน" ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ความดี³ เพราะฉะนั้นเรื่องนี้จึงแสดงความจริง
ที่วาทะที่มองเห็นโคควดตาเปล่า บางครั้งเมื่อมีการพิจารณาอย่างลึกซึ้ง ก็มีได้เป็นอย่างที่
ตาเห็น

จากสิ่งที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นนี้ เห็นได้ว่าการใช้สัญลักษณ์ในวรรณคดีนั้น เป็น
กลวิธีอย่างหนึ่งของการประพันธ์ที่จะทำให้เกิดจินตนาการที่ลึกซึ้งและกว้างขวาง เพราะ
ฉะนั้นสัญลักษณ์จึงทำให้วรรณคดีโคพาทนาที่ของมันโคสสมมดยิ่งขึ้น เพราะกาของวรรณคดีมีโค
อยู่เพียง เป็นสื่อความหมายตามธรรมชาติโคจากพจนานุกรมเท่านั้น แต่จะต้องเป็นสื่อความหมาย
ที่เกิดจากการแนะให้คิดโคควด

¹ มัทนี รัตนิน รามายณะเปรียบเทียบทางวรรณคดีภาค 2" วารสารวรรณศาสตร์

3 (1) : 103 - 143, มิถุนายน - ตุลาคม 2516.

² ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ "ข้อสังเกตเรื่องวรรณกรรมไทย" วารสารทองสมุท

4 (11) : 214 - 234, กรกฎาคม - สิงหาคม 2510.

³ สัทธา พินิจวาท "วรรณคดีเปรียบเทียบ" เอกสารนิเทศการศึกษาคู่มือภาษาไทย

เล่ม 3 หน้า 296.

วิเคราะห์บทวิจารณ์

เมื่อชีวิตยังอยู่ในโลกีย์วิสัย การที่จะหนีความจริงของชีวิต ข้อหนึ่ง คือ สัญชาตญาณแห่งการสืบพันธุ์ให้ได้นั้น เป็นการยากยิ่ง เพราะเรื่องเพศและการประเวณีเป็นความต้องการพื้นฐานอย่างหนึ่งของมนุษย์ เมื่อวรรณคดีเป็นเรื่องของชีวิตมนุษย์โดยตรง จึงจำเป็นต้องแสดงในสิ่งที่ป็นธรรมชาติธรรมดาของมนุษย์ทุกคนทุกนาม จากการศึกษพบว่า การเผยเะที่แสดงให้เห็นการร่วมประเวณีของตัวละครในวรรณคดีไทยนั้น อยู่ในลักษณะใหญ่ ๆ สามประการดังต่อไปนี้

1. การบรรยายให้เห็นพฤติกรรมทางเพศโดยบอกถึงความเป็นไปอย่างรวบรัด ตัวอย่าง เช่น

เสร็จพักสำนักเนา	บรร เทา เทวพาธา
รวมราคค่าฤณา	อันนางร้างภิรมย์สม
หลายคำสาเรงจิต	ทั้งสนิพนิตรารมย์
สองชั้นสองชวนชม	ตระกลกามตระกองสอง
	สมเค็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมา-
	นุชิตชีโนรส : สมทโษษคำฉันท
น้อง เอยเล็กที่ชุนเคื่อง	จะกระเคื่องกระคากคั่นดินไปไหน
วาพลางสอกลองทำนองใน	สำราญใจจนหลับไปกับนาง
	ชุนข้างชุนแผน
ครันถึงจึงขึ้นบนแท่นทอง	นั่งแนบแอบน้อง เสนหา
พี่เลี้ยงสาวศรีมีอัชฌา	สะกิกกันวันทาแล้วออกไป

พระเชษฐาขึ้นเรือนวังมั่งคั่ง
คลั่งเคล้าเฝ้าชมภิรมย์ใจ

แย้มสรวลชวนชกพิสมัย
มีไคล่คลากคลาคล้ากนาที

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย :
อิเหนา

.....

แล้วแปลงเป็นมัจฉาไป
จนเกิดบุตรวิลาวัณย์
แล้วแปลงเป็นพระยาชชา
เขารวมภิรมย์สมพาส
เป็นสุขแสนสนุกสำราญ

.....

รวมพิสมัยกับนางปลา
ชื่อนางสุพรรณมัจฉา
เที่ยวไปในป่าหิมพานต์
สังวาสด้วยนางคชสาร
เกิดสองกุมาร ฤทธิ

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก :
รามเกียรติ์

2. การพรรณนาโดยตรง เบิกเผยบทบาทในการ เสพย์สังวาส ซึ่งมีขนาดยาวและละเอียดถี่ถ้วนกว่าลักษณะแรก เช่น

กัศปาวชระกองเอาจงค์	อนชและอนงค์
เคื่อนนฤทัยเตรียมครุ	
พระพักตร์สมเด็จพระภู —	พรพักตร์พยุ
และเทียมชะชีครศนช	
นางกัณเณนาภิมล	ทรวงแนบชกชน
บรรทมและเบียดบัวศรี	
นางน่องในใจเปรมปรี	กรกรรณฤดี
และนำบสัซซัชคาม	
พระเชษฐาชมแกมเกลากาม	โลม่น่องโถมงาม
กระการตระกองกรรฐา	

เชยชครสีโอรุสุรา	มือพานแนวนา -
ภีทองสรแทบทรงสมร	
นมหนองคราติคอกอร	เอวองค์พระกร
กระหวัคกระ เหมนุกามา *	
สอง เสดยสุชสุคสงกา	ชมลาภมหา
อันเทพยแสรง เอาสม	
สอง เสดยรสรกริหารมย์	สุขในพระบรรทม
เลวคงวยสรอย เสดวคนช	
สองสมสุขเลนกลอยกล	กามาโดยคล
กระการ เทียรทกลบอง	
แล้วเคลิมหลับในแทนทอง	ชวาลารองรอง
แลแสงจาร์สองศรี	

พระมหาราชครู : สมุทโฆษคำฉันท์

3. การพรรณนาบทบาทแห่งการรวมประเวณีโดยใช้ความเปรียบเทียบหรือทำนอง
สัญลักษณ์นิยม ตัวอย่างข้อความ
ว่าพลางทางเกี่ยวกระหวัด	สัมผัสกริรมย์ชมขวัญ
อิงแอบแนบชิดพิศวัน	เชยคางบนขันนอสร
กลมรีนบีนวนรอนรอง	คลึงขาบอาบละออง เกสร
สุมามาลย์บานรับทินกร	ขจรรดเสาวคนธ์รวยริน
พระพายชายพัดพาระลอก	กระฉอกฝั่งฟองฟุ้งกระแสนินธุ์

* กระหมื่น หมายถึง อาการที่กล่อมเนื้อกระตุกเบา ๆ ขึ้นลง ในที่นี้หมายถึง
อาการทางความใคร่

สองสมภิมภยวนบิน

เกษมสุขขาบสิ้นทั้งสองรา

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก :
รามเกียรติ์

ฝ่ายคนทรพเป็นไร เข้า เรนซ่อน
สวนครุฑแนบนุชนาง
เปรียบคังองค์โรตเทวัญ
เมขลาชวงควมณี
ถือขวานเหาะทะยานขิกไล
นางแบแ้ววรับให้จับตา
เมขลาอแ้วอสุรินทร์
เกิดสำหรับกับกัลป์นี้รันคร

ที่ปัญชรพิชัยไพศาล
สองสมานรวมมรสฤทธิ
เมื่อฤควสันต์เกษมศรี
อสุรีรามสรกัโกรา
เวียนระไวในจังหวักพระเวหา
อสรราชวงขวานไปรารอน
ไมสคสิ้นที่จะร่วมสโมสร
เหมือนสมรสมานสุขสกุณิทร
เจ้าพระยาพระคลัง (หน) : กากีกลดณสุภาพ

การพรรณนาพฤติกรรมทางเพศในลักษณะสุดท้ายนี้ มีชื่อเรียกเป็นพิเศษว่า "บทอัศจรรย์" กล่าวคือ เป็นการกล่าวเปรียบเทียบการรวมประเวณีของตัวละคร โดยใช้สัญลักษณ์เข้าช่วยในการประพันธ์ ไม่ไ้กล่าวอย่างตรงไปตรงมาทั้ง "บทสังวาส" ในลักษณะทั้งสองข้างต้น

อนึ่ง การใช้สัญลักษณ์เป็นเครื่องเน้นให้คิดถึงสิ่งที่เปรียบเทียบนั้น นอกจากพบในวรรณคดีประเภทที่มีเนื้อเรื่องแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ของตัวละครแล้ว ยังได้พบในนิราศบางเรื่อง เช่น นิราศนรินทร์ และนิราศตามเสด็จทัพล้านน่าย ของพระยาตรังคุณริบาลอีกด้วย ตัวอย่างข้อความ

คิดถึงสาโรชสร้อย
ภูษเคนทรสาราญ
สระสวรคณิราสนาน

เสาวมาลย์ แม่นา
แหล่งเหลน
ไฉนนาฏ เรียมเอ

สร่ง เกษมสระสมร เพ็ญ

ผึ่งน้ำผึ่งถึง

นายณรินทร์ทิเบต (อิน) : โคลงนิราศ
ณรินทร์

อำโณมิ่งมิตรสร้อย

เสาวมาลย์

ยามภมร เมียงพวง

ภพฟ้า

รอรอนรินรศบาน

บัวมาศ

ในเขาะเชิงชุมหญ้า

หย่อมหยอง

พระยาตรังคกริบาล : โคลงนิราศตาม
เสด็จทัพลำน่านอย

โคลงที่ยกมาข้างต้นนี้ แม้เป็นการแสดงให้เห็นความคึกคักถึงมหรทักในอกิตที่ผึ่งใจ
และประทับใจกวี ในลักษณะสัญลักษณ์นิยมก็ตาม ก็ไม่เรียกว่า มหัทธจรรย คงเรียกว่า
มหัทธวาส เช่นเดียวกับสองลักษณะข้างต้น (ลักษณะที่ 1 และ 2) เพราะมีไคกล่าวถึง
พฤติกรรมปัจจุบันของตัวละคร เช่นในวรรณคดีประเภทเล่าเรื่อง

ความหมายของมหัทธจรรย X X (๑๖๕๕)

คำว่า "อศรรย" พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2493 ให้คำอธิบาย
ไว้ว่า เป็นกาวิเศษณ์ แปลว่า แปลก ประหลาด มาจากคำในภาษาสันสกฤต คือ
อาศุรย (บาลีไฉว่า อจุนริย แปลว่า พิสง ประหลาด แปลก วิเศษและอศรรย)
เมื่อศึกษาวรรณคดีไทยพบว่า กวีใช้คำว่า "อศรรย" เพื่อแสดงถึงความวิเศษ
และแสดงถึงสิ่งที่เหนือกว่าปกติ กล่าวคือ ประการแรก แสดงอำนาจของการเสียดสี เช่น
ในมหาเวสสันดรชาดก แสดงให้เห็นว่าการที่พระเวสสันดรบริจาคนกุมารให้แก่ชุกนั้น
เป็นการเสียดสีอันสูงส่งยากที่บุคคลอื่นจะกระทำใ้เสมอเหมือน จึงเกิดอศรรย ดังข้อความ
ที่ว่า

" ... เมื่อพระองค์ยกยอภินิหารทานมิทันช้า จึงหลอหลังอุทกธารา ให้ตกลง
เหนือมือธรี อัสจรรยก็บังเกิดมี อันว่าภาคพื้นธรณีอันหนาแน่น ไค่สองแสนสี่หมื่น
โยชน์ เสียงอุโฆษกรั่นกรั่น ดังไฟประดับกัลปจะผลาญโลกให้ทำลายวายวินาศ
ฝูงสัตว์จวบทั่วบาททั้งคั่นเค้นแผ่นโนนโจนคั่น ประหนึ่งว่าปัดพื้นจะพลิกคว่ำปล้ำเพลง
ให้พลิกหงาย ... ¹

ประการต่อมาคือแสดงให้เห็นความยิ่งใหญ่ในเวลากำเนิดของผู้มีบุญธำมิตการ เช่น ในขณะที่
พระโพธิสัตว์จุติลงมาเกิดในพระครรภ์พระนางสิริมหามายา ก็บังเกิดมหัศจรรย์ (มห +
อัสจรรย) 32 ประการ ดังปรากฏความในพระปฐมสมโพธิกถาว่า

บานประตูแลหน้าต่างซึ่งปิดไว้ก็เปิดออกเอง ฝูงสัตว์ชาติก็บรรลือเสียงก็ก้อง
สรรพคริยางค์ก็เปล่งสรรพสาเนียงขึ้นเอง อากาสมะฆมันดาลให้วสันตตกลง
ห่อหุ้มทำลายพื้นปฐพีพุดงขึ้นมา แล้วไหลลงไปในที่ทั้งปวง และสรรพพฤษดาชาติ
ทั้งหลายก็บังเกิด ปทุมชาติออกตามลำต้นแลกิ่งและเครือ² เป็นต้น

หรือตอนกำเนิดอิเหนา ก็เกิดอัศจรรย์ต่าง ๆ เช่นกัน ดังข้อความว่า

จึงบังเกิดนิมิตอัศจรรย์	หมอกกลุ้มเป็นควันทั้งเวหา
นคยังมีคนพระสุริยา	ฟ้าลั่นสนั่นภพไตร
แลบพรายเป็นสายอินทรี	สักครู่ก็เกิดพายุใหญ่
ไม่ไหลลมกรากคาคไป	แล้วฝนหาใหญ่ตกลงมา
เปรี้ยงเปรี้ยงเสียงฟ้าฟาดสาย	แต่มีไถอันทรายจะผา
เย็นทั่วผองราบบุรีระชา	ทั้งเจ็ดทิวาราตรี

¹มหาเวสสันดรชาดก หน้า 244 - 245.

²สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส พระปฐมสมโพธิกถา หน้า

พระเห็นมหัศจรรย์ใจ
อันเกิดเหตุการณ์ดังนี้

จึงไต่ถามโหราทั้งสี่
จะร้ายฤาดีประการใด
พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก :
อิเหนา

ประการสุดท้ายแสดงถึงอำนาจของความรักหรืออำนาจทางเพศให้เห็นว่ามีความรุนแรงเพียงใด
พบได้จากบทสวดที่อยู่ในลักษณะสัจนิยม หรือที่เรียกกันว่า บทอัศจรรย์ ดังตัวอย่าง

สะ เทือนฟ้าฟั่นลั่น	สรวงสวรรค์
ฟั่น แค้นกินแค้น	หย่อนไสร
สาครคลื่นอิงอร —	ฉพเฟื่อง พองนา
แลทั่วทิศไม่ไหว	โยกเบื้องอัศจรรย์
	ลิลิตพระลอ

แม้ว่าจะใช้ "อัศจรรย์" ในลักษณะต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาก็ตาม แต่เมื่อกล่าวถึง
อัศจรรย์ หรือบทอัศจรรย์ในวรรณคดี ผู้เขียนคิดว่าคนส่วนใหญ่มักจะนึกถึงอัศจรรย์ในฐานะที่
เป็นบทสวดเสียดมากกว่าอัศจรรย์ในลักษณะทั้งสองข้างต้น

ในการศึกษาครั้งนี้จะพิจารณาเฉพาะ บทอัศจรรย์ ประการสุดท้ายเท่านั้น ส่วน
บทอัศจรรย์ประการอื่น ๆ นั้นอยู่นอกเหนือการวิเคราะห์

ความหมายของบทอัศจรรย์ ได้มีผู้ให้คำอธิบายไว้หลายท่านด้วยกัน ทั้งโดยตรงและ
โดยอ้อม ดังนี้คือ

๑. เฉลิ้ม อยู่เวียงชัย กล่าวว่า "... วรรณกรรมเดิม* บทสมพาสเลียงออกมาทาง
ความเปรียบเทียบกับ หรือ บทอัศจรรย์" ท่านองสัจนิยมเป็นส่วนใหญ่ ..."¹

* สันนิษฐานว่า คงหมายถึงวรรณกรรมประเภทร้อยกรอง เพราะข้อความที่ยกมาข้าง
ต้นนี้อยู่ในบทความที่กล่าวถึงวรรณกรรมปัจจุบัน

๑. เฉลิ้ม อยู่เวียงชัย "ข้อคิดวรรณคดีวิจารณ์เนื่องใน คติรักแลคือเชตเตอร์ลีย์"
วารสาร วศ. มหาสารคาม 1 (1) : 48 - 76, มิถุนายน - สิงหาคม 2516.

ส่วนกุหลาบ มัลลิกะมาส อธิบายว่า "บทวิเคราะห์ทางเพศ หรือที่เรียกกันว่า บทวิจารณ์ เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่กวีสนใจมาก อธิบายละเอียดในรูปของสัญลักษณ์เป็นส่วนใหญ่ แต่ที่กล่าวโดยตรงก็มี เช่น ในฉันทะระลือ และในนิราศบางเรื่อง"¹

คำว่า "อธิบายละเอียด" ในที่นี้แสดงให้เห็นว่าบทวิจารณ์จะต้องออกมาในรูปของการพรรณนา ซึ่งก็สอดคล้องกับที่ เปลื้อง ณ นคร กล่าวไว้ว่า "บทวิจารณ์ หรือบทพิศواسพรรณนา"² ซึ่ง "... พรรณนาให้เห็นบทบาทแห่งการร่วมรัก แต่ไม่อาจพูดตรง ๆ ได้จึงประดิษฐ์บทวิจารณ์ขึ้น ..." ³ บทสังวาสโคที่บรรยายหรือพรรณนาโดยตรงไม่เป็นอุปมา คงเรียกว่า บทสังวาสหรือบทพิศวาส ไม่เรียกว่า บทวิจารณ์*

อนึ่ง ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ*⁴ กรุดาอธิบายแยกเขียนเป็นส่วนตัวว่า ส่วนที่เรียกว่า บทวิจารณ์นั้น หมายถึงเฉพาะส่วนที่พรรณนาการร่วมประเวณีและอารมณ์ของตัวละคร โดยใช้สัญลักษณ์เป็นเครื่องเปรียบ กล่าวคือ นับตั้งแต่เริ่มร่วมประเวณีจนถึงจุดสุดยอดในการสังวาส (orgasm) ของตัวละคร ส่วนอื่น ๆ คือ การเล้าโลมเคล้าคลึง การเกี้ยวพาราสี การป้องกัน และการบรรยายถึงความพึงพอใจในรสแห่งกามารมณ์ นับเป็นส่วนประกอบของ

¹กุหลาบ มัลลิกะมาส ความรุ่มรวยทางวรรณกรรมไทย หน้า 201.

²เปลื้อง ณ นคร "วิชาการประพันธ์ที่ควรรู้" คำบรรยายภาษาไทย ชั้นสูงของชุมนุมภาษาไทยของกรรณ หน้า 64.

³เปลื้อง ณ นคร กาพย์ (สามโวหาร) นานคำรา ๓ เมืองใต้ (นามแฝง) หน้า 5.

* เปลื้อง ณ นคร กรุดาอธิบายแยกเขียนเป็นส่วนตัว 18 มิถุนายน 2517 ณ. สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

* *ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ ผู้ให้คำอธิบาย สุชาติ พงษ์พานิช ผู้ขอคำอธิบาย 25 กรกฎาคม 2517 ณ. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บัพทจักรยทั้งสิ้น (ซึ่งจะต้องประกอบไปด้วยกันทุกครั้งของการรวมเพศ) ส่วนการก็กล่าวถึงถึงความประทับใจแห่งสีลาและรสการเสพสังวาส ในนิราศบางเรื่อง เช่น นิราศนรินทร์ และโคลงกำรวดศรีปราชญ์ เป็นต้น แม้จะอยู่ในรูปของสัญลักษณ์ขณินัยก็ไม่เรียกว่าบัพทจักรยองเรียกว่า บทสังวาสหรือบทพิศวาส เช่นเกี่ยวกับบทที่กล่าวโดยตรงไปมีการเปรียบเทียบตัวอย่างบัพทจักรย (ส่วนที่ขีดเส้นใต้)

วาพลางอิงแอบแนบชิด

จนพิศควยความเล่ห์

พระกร เลี่ยมลอคสอดควา

ทองสมณาสงามาลย์

หยอกเย้าเคล้าคลึงเกี้ยวกระหวัด

ประคิพพิศกัณฐ์กลิ่นหอมหวาน

ภุมรินบินวอนคัคณานต์

เชยบชมบานอรชร

พระพายพัดทองกลีบโกลม

ชยายแย้มเสาวคนธ์เกสร

สองสมสองสุขสถาวร

สองสมรสำราญทั้งสององค์

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก :

รามเกียรติ์

๖ การเปรียบเทียบหรือการใช้สัญลักษณ์ในบัพทจักรยนั้น ศุภร บุนนาค กล่าวว่า กวีแสดงเรื่องเพศและการประเวณีให้คงงามโดยใช้วิธีเปรียบเทียบ ให้เกิดความไพเราะคงงาม และแนบเนียนกลมความอายของการประเวณีเสีย¹ และ "คนส่วนมากเข้าใจส่วนของวรรณคดีไทยตอนที่เรียกว่า 'บัพทจักรย' นั้นในแง่ที่ว่าเป็นวิธีพูดเรื่องสำคนในลำนนำที่ไพเราะพูดถึงเรื่องเพศสัมพันธ์ชั้นสยดอด โดยใช้ธรรมชาติภายนอกเป็นเครื่องเปรียบเทียบ ถ้าท่านคิดอย่างหลังก็นับว่าถูกเพียงครึ่งเดียว แต่ถ้าว่านคิดอย่างแรกก็นับว่าผิดไกลอย่างที่ท่านกำลังถูกตนเอง ..."²

¹ศุภร บุนนาค "การยึดเยี่ยภมววิปริตเรื่องเพศให้แก่วรรณคดีไทย" ภาษาและหนังสือ (8) : 9 - 40, 12 สิงหาคม 2516.

²ศุภร บุนนาค สมบัติกวี : ขนช่วงขนแวน เล่ม 1 หน้าก้านำ

จากข้อความข้างต้นนี้ แสดงให้เห็นว่า บุกร บุนนาค มีความเห็นว่า บทวิจารณ์ ไม่ใช่เป็นเครื่องเปรียบเทียบการร่วมประเวณีอย่างเคียวเท่านั้น แต่ยังเป็นเครื่อง เปรียบเทียบ อารมณ์ในขณะนั้นของตัวละครอีกด้วย ความคิดนี้แสดงให้เห็นจากคำอธิบายของผู้นิพนธ์ ในเรื่อง ความหมายของบทวิจารณ์ ดังปรากฏในหนังสือสมบัติกวีว่า

"... ผู้ใหญ่พวกนี้มีกว้างเฉย ถ้าหากว่ายังไม่มีเวลาก็บอกว่า ยังไม่ว่างสักครู่ จะว่าให้ฟัง เมื่อว่างธุระก็เรียกเก็บรวมทั้งตัวเขียนเรื่องนี้มาพูดเรื่อย ๆ ให้ฟัง ความสบาย คำบอกเล่าคำแปลเหล่านั้นรวมความใจกว้างนี้

"บทวิจารณ์หรือบทที่พวกเราเด็ก ๆ นำไปถามคำแปลจากผู้ใหญ่นั้น คนที่แต่งเขา แต่งเปรียบเทียบอารมณ์คนกำลังปั่นป่วน สมมติว่าเขาพูดถึงว่ากำลังคว่ำกัน ท่านก็เปรียบเทียบให้ฟังว่าเวลาที่เราร่วมเวลานั้น เราสนุกตื่นเต้นอย่างไร ว้าวของเราขึ้นสูง คว่ำของกอนอื่นเขาติด หรือว่าวของเราแก่หลุดจากคนอื่นเขาคว่ำ เรารูสึกสนุกตื่นเต้นและจิตใจอย่างไร คนที่เขารักกันมาก ๆ ใจพบบัน ใจอยู่ โกลซึกกันสบใจ เขาก็รู้สึกจิตใจตื่นเต้นอย่างนั้น แต่คนที่เขียนหนังสือทำให้คนเห็น ภาพเหมือนช่างเขียนภาพไม่ได้ หรือบางทีเรื่องที่บรรยายนั้นเป็นเรื่องเกี่ยวกับ อารมณ์คน เมื่อต้องการให้คนฟังนี่ก็บอกว่าเขารูสึกมากแค่ไหน ก็มีวิธีทำได้แต่ เพียงยกสิ่งเปรียบเทียบให้คล้ายคลึงกันเท่านั้น เช่นที่ยกเรื่องราวมาเปรียบกับ ความปิติชื่นชมสุขยอกของคน จะบอกเป็นคำพูดอย่างไร จึงจะอธิบายให้นี่ก็ออกถึง ภาพของความดีใจได้ เพราะความดีใจ ความตื่นเต้น ความปิติเป็นนามธรรม ไม่มีตัวตนจะให้เห็น"¹

การใช้สัญลักษณ์เป็นสิ่งแทนในบทวิจารณ์นั้น เปลื้อง ณ นคร มีความเห็นว่า บทวิจารณ์นอกจากจะเป็นบทอุปมาการร่วมเพศในทัศนคติอันประณีตของกวี อย่างที่เจ้าพระยา พระคลัง (หน) ว่า "ทั้งคอกวงจิมพลีที่คุมกลัด ครั้นฝนซัดเซยแซมแย้มขยาย" ดังนี้แล้ว

¹ศกร บุนนาค สมบัติกวี : ขนช่วงขนแผน เล่ม 1 หน้าค่านา.

กวีก็ยังมีทัศนะอีกแง่หนึ่ง คือแสดงอานุภาพแห่งความรักว่ามีอำนาจยิ่งใหญ่ เมื่อเกิดความรักแล้ว โลกก็สะเทือนเลื่อนลั่น ดังที่ว่า "สัจกัณฑ์บรรพตก็ไหวหวั่น คงคาลั่นเป็นระลอกกระดกสินธุ์" ความรักเป็นเมฆาวาตะ มีอำนาจอย่างรุนแรง เมื่อความกลัคลุ้มแห่งความรักหมกคล้ำลง โลกก็สงบเงียบตามเดิม¹

สมภพ ภิรมย์ ได้กล่าวถึงการเปรียบเทียบไว้ว่า กวีถ่ายทอดเรื่องกามวิสัยทั้งใน กายาร่างกาย (Physical) และจิตใจ (Mental) ออกมาในรูปของฝั่ง ดอกไม้ สายฝน สายฟ้า แผ่นดินสะเทือน เมฆหมอก ป่าเขาดำเนาไพร บรรยากาศอันรวยริน ฯลฯ ได้อย่างแนบเนียนประณีตและลึกซึ้งยิ่งนัก²

นอกจากนี้ยังมีผู้กล่าวถึงบทกวีเป็นแนวเกี่ยวกับความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ ข้างต้น ดังต่อไปนี้

"... กวีสมัยก่อนได้ใช้ธรรมชาติเป็นเครื่องพรรณนาพฤติกรรมและอารมณ์ ..."³

"... บทกวีของไทยนั้น มีการใช้สัญลักษณ์ แสดงอารมณ์ที่รุนแรงอย่าง แนบเนียนและละเอียดละไม ..."⁴

¹ เปลื้อง ณ นคร กาพย์[สามโวหาร] หน้า 5 - 6.

² สมภพ ภิรมย์ "บทกวีในวรรณคดี" มหาวิทยาลัยจุฬาฯ 23 ต.ค. 14 หน้า 24.

³ เสาวณิต วิจารณ์ "บทกวีในวรรณกรรมปัจจุบัน" ศาสตร์และศิลป์แห่งอักษร หน้า 151.

⁴ สุชาติ เมอริย์ "บทวิจารณ์หนังสือศาสตร์และศิลป์แห่งอักษร" อักษรศาสตร์ (6) : 179 - 185, มกราคม 2516.

... บทพิศวาสหรือที่เรียกว่า บทศีลจรรย์บ้าง บทสังวาสบ้าง ถ้าเป็นในภาษาอังกฤษน่าจะใช้ว่า sexual love แต่ถุ ๆ ก็กลายเป็น sexual implications เพราะบทพิศวาสของไทยนั้นมักจะไม่ว่าถึงมหรณ์โดยตรง หากจะกล่าวอย่างย่อ ๑ โดยใช่คำไพเราะเพราะพริ้ง ...¹

“... บทศีลจรรย์ในวรรณคดีไทยก็เช่นกัน จะเห็นได้ว่าวิธีใช้ศิลปะในการพรรณนาโดยเอาธรรมชาติมาห่อหุ้มได้เป็นอย่างดี ...”²

... เมื่ออ่านบทกลอนตอนตัวพระตัวนางของเรื่องอภิรักษ์สมรสกัน ผู้แต่งสามารถเปรียบเทียบได้อย่างเหมาะสม สันตสนมในหยาบโหลนกลางกอนาจารย์แต่อย่างใด นับเป็นศิลปะอย่างหนึ่งซึ่งทางวรรณคดีไทย เรียกว่า บทศีลจรรย์ ...³

“... บทศีลจรรย์หมายถึงบทพรรณนาหรือบทอุปมาเกี่ยวกับบทบาทแห่งการร่วมรักแต่ไปอาจพูดตรง ๆ ได้ จึงได้คิดหาคำเปรียบเทียบที่ลึกซึ้ง ...”⁴

จากความคิดของท่านผู้รู้ทั้งหมดข้างต้น ผู้เขียนขอให้ความหมายของบทศีลจรรย์ถึงต่อไปนี้

๑.๖ บทศีลจรรย์ หมายถึง บทที่พรรณนาการเสกขสังวาสของตัวละคร โดยใช้สัญลักษณ์เข้าช่วยในการประพันธ์ (ไม่รวมในนิราศ) สัญลักษณ์นั้นใช้เป็นเครื่องเปรียบเทียบเพื่อให้เห็นถึง (อวัยวะ) เพศ พฤติกรรมและอารมณ์ของตัวละครในบทบาทแห่งการร่วมเพศนั้น

¹ กระแสร์ มาลาภรณ์ วรรณคดีเปรียบเทียบเบื้องต้น ปรับปรุงครั้งที่ 1 หน้า 65.

² ประจักษ์ ประภาพินิจการ “ศิลปะและอนาจารในวรรณคดี” ความรู้เชิงภาษาไทย หน้า 196.

³ จำปาละ (นามแฝง) “วรรณคดีศีลจรรย์” สังสรรค์สารคดีไทยที่รัก หน้า 437 - 438.

⁴ ชัย คีโย่ง “บทศีลจรรย์ในวรรณคดีไทย” วารสารศึกษาสัมพันธ์ภาคศึกษา 11

1 (4) : 27 - 33, 12 พฤศจิกายน 2515.

ลักษณะของบทกวีจรรยา

ถ้าใครกล่าวมาข้างต้นแล้วว่า บทกวีจรรยามีความหมายถึง ส่วนหรือตอนที่กล่าวถึงการกระทำสิ่งวาสีในทางของสัตยุดลักษณะนิยม กวีใช้ธรรมชาติหรือสิ่งต่าง ๆ เป็นสิ่งแทนนะให้เห็นถึงเพศ โดยเฉพาะอวัยวะเพศ ตัวอย่างเช่น

บุษบงส่งดอกพณ	ชลธาร
พอแสงตรีบาน	จรัสทอง
คล้ายคลึงกำปาน	แม่กลีบ
กุมเรศรวรสาวอง	จรดเกล้าเสาวกณ
	เจ้าพระยาพระกัจ (หน) : ลิลิตพระศรี
	วิชัยซากก

คำว่า บุษบง และกุมเรศนั้น กวีใช้เป็นสัญลักษณ์แทนอวัยวะเพศของหญิงและชายตามลำดับ นอกจากนั้นกวีใช้อาการของสัญลักษณ์ดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นคำว่า คล้ายคลึง กำปาน แม่ จ้อง จรด หรือเกล้า เหล่านี้ล้วนเป็นสัญลักษณ์แทนพฤติกรรมทางเพศทั้งสิ้น ส่วนการแสดงอารมณ์อันป่วนปั่นรัญจนนั้น กวีก็แสดงออกมาในรูปความขบขัน โกลาหลของธรรมชาติ เช่น

... ..
 จูบกรกร เกี้ยวกัศยา
 อากาศสะเพื่อย เลื่อนลิ้น
 ภาคาลสะท้านอังกะนิง

.....
 เล่นหาเกลื่อนกล่อมรมริง
 พระสเบรป่วนปั่นสนั่นถึง
 ไคยถึงพิภพนาครินทร์

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก :
 อิเหนา

หรือ

กึกกึกพายุกล้า เมฆาเกลื่อน
 ประเปรียงเสียงชาในสากล

ขลุ่เลื่อนพ่นพั่ง เป็นลมฝน
 ไมทานทนไถลนองทั้งแดนไทร
 ขุนช้างขุนแผน

จากตัวอย่างสุดท้าย แสดงให้เห็นว่าแม้จะเป็นการพรรณนาเปรียบเทียบอารมณ์ก็ตาม แต่ก็มีส่วนที่เป็นสัญลักษณ์แทนพฤติกรรมทางเพศ คือ การเคลื่อนน้ำกามในระยาศสุดขีดของการสังวาส (ไม่ทานทนไหลนองทั้งแคนไทร) ผสมกลมกลืนอยู่ด้วย และในเวลาเดียวกันการตีความหมายขอความทั้งสองข้างกัน (อิเหนาและชนช้างชนแผน) ว่าเป็นสัญลักษณ์ความรุนแรงแห่งพฤติกรรมที่เนื่องมาแต่อารมณ์ก็น่าจะเป็นได้ เพราะฉะนั้นจึงไปเป็นที่ยึดในการแยกแยะให้เห็นว่าผู้ใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ แทนสิ่งใดอย่างแท้จริงเกี่ยวกับเรื่องสัญลักษณ์ในเรื่องของเพศที่ผู้เขียนจะไ้กล่าวอย่างละเอียดในตอนที่ว่าด้วย "การตีความหมายสัญลักษณ์ในบทอิศวรรย" ในภายหลัง

บทอิศวรรยนั้นสามารถจำแนกออกได้เป็นสองลักษณะใหญ่ดังนี้ คือ

1. บทอิศวรรยในลักษณะสัญลักษณ์นิยมล้วน ๆ ไม่มีคำเปรียบนำ ตัวอย่างเช่น

ท้าวทรงเสวยสุขสำเริง	กับ เริงราชหฤทัยทวี
สามารถก็ควรดี	พิลาศลักษณะโลมสมร
<u>เขยขอสดนธวิมลมาลย์</u>	<u>มกกาภาณุกำจรขจร</u>
<u>เชื้อชาติสชาติพิพกระอร</u>	<u>สโรชรสราพาทย</u>
<u>นาคินทร์วรินทร์ฤทธิคนอง</u>	<u>ฉลองฉลองสลิลสาย</u>
<u>หยั่งหยาดควลาหกรรลาย</u>	<u>มเด็จพระนคราชล</u>
<u>โกสมเกษรอันคม</u>	<u>กัณฐะบละอองฝน</u>
<u>แย้มขยายจำรายสเภาวคนธ</u>	<u>พิณภษาระการงาม</u>

พระยาอิศรานุภาพ (อนัน) : อุเทนคำจันท

2. บทอิศวรรยที่มีคำเปรียบนำ อยู่ในลักษณะอุปมาอุปไมย มีทั้งอุปมา คือ ตัวที่นำมา เปรียบเทียบและอุปไมย คือสิ่งที่หาสิ่งอื่นมาเปรียบ ตัวอย่างเช่น

ลมองบรรพพหลากเหล่น   บเห่ผ้อยมไ้ไคว่น
เหิมชูสมสมร

คจจักรที่เหา
เรงเรธาเภา
คจจาร เมามันบา
อยเคลากลกเอา

แรงเร้งเร้งอทธิกลา
งาไลเทงงวงควา

วิจิตระลอ

.....

สองชั้นนรศกรมยา
 อาปากโกรนเกรียวกระหับยา
 แสงจันทร์อัษะอำในอัมพร

.....

คังราหจจับพระจันทร์
 กรกำเรือนรถจะสังหาร
 กวยกำจิงอุทธรอนอสุรินทร์

เจ้าพระยาพระคลัง (หน) : กาพย์ วรรณภาพ

จากข้อความที่ยกมานี้จะเห็นได้ว่า "ลของบรรพหลากเหลน บเหนือบไคเวณ
 เหมชูสมสมร" และ "สองชั้นนรศกรมยา" เป็นอุปมา คือตัวตั้ง และข้อความทั้งหมด
 ต่อกจากคำว่า "คจ และ คัง" เป็นอุปมาคือสิ่งที่นำมาเปรียบโดยมีคำว่า "คจ และ คัง"
 เป็นคำเชื่อม และเมื่อพิจารณาอีกก็จะเห็นว่าอุปมาก็คือสิ่งที่แทนที่แน่ให้เห็นความสัมพันธ์ทางเพศ
 ขั้นสูงสุด หรือคือสัญลักษณ์ในเรื่องของเพศนั่นเอง

บทกวีจรรยาระเภทที่สอนนี้สามารถแบ่งออกได้เป็นสองชนิดตามลักษณะ ภาพพจน์
 (Figures of Speech) ดังนี้คือ

2.1 ชนิดการเปรียบเทียบหนึ่งว่าเหมือนอีกสิ่งหนึ่ง (Simile)*

* Simile ได้แก่ การนำเอาของสองสิ่งหรือการกระทำสองอย่างมาเปรียบเทียบ
 กัน เพื่อให้ผู้อ่านได้เห็นภาพ เข้าใจชัดเจนแจ่มแจ้งยิ่งขึ้น หรือเพื่อให้คำประพันธ์นั้นสละ-
 สดวยยิ่งขึ้น ภาพพจน์ชนิดนี้ถ้าเป็นคำประพันธ์อังกฤษ ก็มักมีคำว่า "as หรือ like"
 ตัวอย่างเช่น โคลง The Wreck of the Hesperus ของ Longfellow ที่ว่า

Blue were her eyes as the fairy-flax,
 Her cheeks like the dawn of day,
 And her bosom white as the hawthorn buds
 That open in the month of May.

ส่วนในคำประพันธ์ไทย มักมีคำว่า "จุจ กัง ปาน ถนัด กล ฯลฯ" เป็นคำเชื่อม
 เช่น

ตาเหมือนตามลูกมาก
ประจแถว เกาทัณฑ์
 พิกักรรแงวมเพริศแพรว
 อีกรั้วปรางทอง

พิศกั้วพระลอราช
 กงนา
กลกลินบงกชแถว
เทียบนา
 ลิลิตพระลอ

ไคเวสนองสองแฉลบกันเฝ้า	ไม้ที่คานหิกระทิศ
พลางกอดเกี่ยวเกลียวกลมกริมยรัต	เหมือนแม่บึกเจ้าเข้าเมาสรา
ราฟ่อนอนโยนคันทันรับ	เยื้องขยับโยกซ้ายแลขวา
ความอยากเหล้าเผ่าคิมไม่ล้มคา	จนผิออกกลอกหน้าไหวอาวัณ
	สนทรภู่ : อภัยนราศ

2.2 ชนิดที่เปรียบสิ่งหนึ่งเป็น หรือ คือ อีกสิ่งหนึ่ง (Metaphor) *

กึ่งข้อความ

รับทราบชีวหากามกล	กลัวกามรศกนธ์
อันแรงคำอุษณร่าพึง	
<u>คือ</u> สรงสระแก้วไครครึ่งนี้	ประพาชลทวัง
ภูษณครลองชลธิ	

* Metaphor คือภาพพจน์ชนิดที่เปรียบสิ่งหนึ่ง เป็น หรือ คือ อีกสิ่งหนึ่ง คำที่แสดงว่า เหมือนนั้นจะไม่ปรากฏอยู่ เป็นการเปรียบเทียบโดยตรงจากสิ่งหนึ่งไปยังอีกสิ่งหนึ่งที่เกี่ยว ตัวอย่างเช่น

She was a phantom of delight
When first she gleamed upon my sight;

(She Was A Phantom of Delight ของ Wordsworth)

ส่วนในคาประพันธ์ไทย ก็คือ

ใบเขียวฉลบลับคือมรกตพระพราย	น้ำใสคือแสงสายพิรุณ
	สมทโสมกำฉันท
มันก็เป็นข้างงาอันกล้าหาญ	เราก็เป็นข้างสารอันสูงใหญ่
จะอยู่ป่าเดียวกันนั้นฉันใด	นานไปจะย่อยยับประมาณ
	ขุนช้างขุนแผน

เชยชิตเฒ่าวรรคมาลี
อชีกคักกำบรรพ์

ตระการฤดี

พระยาอภราดรภาพ (อัน) : อุเทนกำฉันท

สิ่งที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งก็คือการปรากฏและไม่ปรากฏคำว่า "อชักรรย์" ในบท
ที่มีคำเปรียบนาและบทที่ไม่มีคำเปรียบนา ซึ่งอยู่ในลักษณะดังต่อไปนี้

1. บทอชักรรย์ที่ไม่มีคำเปรียบนา

มีทั้งที่ปรากฏและไม่ปรากฏคำว่า "อชักรรย์" ดังตัวอย่าง

1.1 ปรากฏ

.....

ถอยที่ประคัพพิศนุกพัน

อชักรรย์ บันกาล เคือนพยับ

กุซงกล้ง เลนโบกขรณี

.....

เกษมสันต์สมถวิลยินดี

ช่อมอญเวหาทศราศี

ผูกพันชลธีบันเทิงใจ

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า

จุฬาโลก : รามเกียรติ์

1.2 ไม่ปรากฏ

วาพลางอิงแอบแนบหนอง

ชมเนตรชมปรากฏกัลยา

วายุพิศพานทองทองสมุทร

มัจฉาชั้นบานสรวราจ

เชยมนเฝ้าทองทั้งย้ายขวา

เสนหารุง เรืองฤทธิ์

กระลอกฉานคาลมุกเป็นคลื่นใหญ่

ที่ในสายสินธุ์สาคร

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า

จุฬาโลก : รามเกียรติ์

กรสอครก เกี่ยวเกลียวกลม

กอยประคองทองดวงบมบัน

ภุมรินทร์เคลาสบงกช

ร่วมมรณาลัยเปรมเกษมสันต์

เชยชมรับขวัญเยาวมาลย์

เชยรสเสาวคนธ์หอมหวาน

ฝนสว รกกรันครันทั้งจักรวาล

สองสวาราศูในรสุภาคี

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า

จุฬาลงกรณ์ . อุดมรท

2. บทกวีที่มิได้มีคำเปรียบนํ้า

มีทั้งที่ปรากฏและไม่ปรากฏคำว่า "อัครจรย" ดังตัวอย่าง

2.1 ปรากฏ

กัฏเฐวาจิบระบํารำพอน

เกิควิบิตีศวสิ่งวังคะนอง

สโมสรวนชมประสนสอง

กีกักกองอัครจรยทั้งโลกา

สุนทรภู่ . ลักษณะวงศ์

กำเริบรักเหลือนทรนร้อน

เหมือน เกิดพายุกลามา เป็นคลื่น

พอฟ้าแลบแปลบเปรี้ยงลงทันควัน

พอรวมหมอนก็เห็นเป็นอัครจรย

กรันครันฟารองกองสนั่น

สะเทือนลั่นคันทาจลาจล

ขุนช้างขุนแผน

2.2 ไม่ปรากฏ

.....

สายสมรมอนตามความสำราญ

กัฏกำลังมังกรสำแดงฤทธิ์

ลงเล่นนาคำคั่งถึงสุธา

ปลากระดิกพลิกครีบทวีปไหว

มัจฉามิ่งกลิ้งเล่นชโลธร

สลับแล่นลมหวานไพล่นคลื่น

มังกรผุดพองขึ้นฟองฟู

สองสนิหซึกชมสมสวาท

จนเที่ยงคืนรีนรสุมาลัย

.....

ฤกษ์กาลเคื้อคะนองทั้งสองรา

ให้มัจฉามิ่งกลางทะเลทั้งเวหา

สะพานกระทั้งหลังปลาอนนนวน

เมรุไกรโยยกยอดจะถอดถอน

กงคากลอนเคลื่อนคลั่งฝั่งสินธุ

จะฝ่าผืนไปไม่รอคักจอกสู

ต่างร่วมรุกรักประจักษ์ใจ

ไม่เคลื่อนคลาดกลายเป็นจิตพิสมัย

หลับอยู่ในแท่นทองทั้งสองรา

สุนทรภู่ : พระอภัยมณี

โดยนัยที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่า บทอัศจรรย์นั้นมีทั้งที่ปรากฏและไม่ปรากฏคำว่า
"อัศจรรย์" ส่วนคำว่า "อัศจรรย์" นี้ ตามหลักฐานที่มีอยู่พบว่าปรากฏเป็นครั้งแรกในวรรณคดี
เรื่องลิลิตพระลอ คือ บทระหว่างพระลอกับพระเพื่อนพระแพง ดังข้อความ

๑ สะเพื่อนฟ้าพื้นดิน	สรวงสวรรค์
พื้นแผ่นดินแสน	หย่อนไผ่
สาครคลื่นอิงอร --	ดพเฟื่อง ฟองนา
แลทั่วทิศไม่ไหว	โยกเขื่องอัศจรรย์
	ลิลิตพระลอ

ผู้เขียนสันนิษฐานว่า การเรียกชื่อบทสังวาสแบบสันตญาลิกขณวิธซึ่งมีและไม่มีการว่า
"อัศจรรย์" ว่า บทอัศจรรย์ คงมาจากคำว่า อัศจรรย์ ในลิลิตพระลอเอง นอกจากนี้
ยังมีข้อสันนิษฐานอีกประการหนึ่งก็คือ ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ไม่พบว่ามีวรรณคดีเรื่องใด
นอกจากลิลิตพระลอ ที่ปรากฏคำว่า อัศจรรย์ ในบทดังกล่าว คำนี้จะมีปรากฏอีกครั้งในสมัย
กรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ราวรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย คือในเรื่องอิเหนา
รามเกียรติ์ และ ฯลฯ ผู้เขียนใคร่ขอตั้งข้อสังเกตต่อไปอีกว่า กวีคงใช้คำว่า "อัศจรรย์"
ในความหมายเกี่ยวกับคำว่า "ประเวณี" หรือ "สังวาส" โดยแน่แท้ เพราะมีหลายแห่ง
ด้วยกันที่สามารถใช้คำทั้งสองแทนคำว่า "อัศจรรย์" ได้เป็นอย่างดี ตัวอย่างเช่น

อัศจรรย์บันดาลในคงคา	เกิดพายุพัดกลาสลาตัน
	พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย :
	รามเกียรติ์
อัศจรรย์บันดาลลอยบอยบอย	รสอรอยมิได้จืดให้ซึกแซ
ภิรมรวงทวงไฉจันเต็มแล	รักกันกุมแกไม่แซเชือน
	พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย :
	ไกรทอง

พลาถกอกเกยเซยชิตจุมพิตพัทตร์ วิไลลักษณ์รบกวนมักชวนหนาว
 เกิดอัศจรรย์รึกันว่าคังทุกครั่งคราว ม่วนการกลาวแกลงข้ามไปตามเกิน
 คนทรู : พระอภัยมณี

หรือ

กำลังสาวเหมือนน้ำคาลอันหวานมัน อัศจรรย์น้อยบอยมอยหลับไป
 ขุนแผนานชิต (เจด) : สามกษากกลอน

จากการศึกษาวรรณคดีทั้งหมดที่นำมาเป็นข้อมูล รวมบทอัศจรรย์ได้ทั้งสิ้น 108 บท
 และจำนวนทั้งหมดนี้ แยกควาคำประพันธ์ต่างชนิดกัน ดังต่อไปนี้

ประเภทกลอน

- กลอนบทละคร เช่น อีเหนา อุณรุท รามเกียรติ์
- กลอนสุภาพหรือกลอนนิยาย เช่น โอบุตร พระอภัยมณี
- กลอนเสภา ใต้แก่ ขุนช้างขุนแผน

ประเภทโคลง

- โคลงสองสุภาพ เช่น ลิลิตพระลอ
- โคลงสี่สุภาพ เช่น ลิลิตเพชรมงกุฎ ลิลิตพระศรีวิชัยชาดก

ประเภทกาพย์

- กาพย์ฉันท์ เช่น เสือโคคำฉันท์ สุนทรคำฉันท์
- กาพย์ยานี ใต้แก่ กาพย์พระไชยสุริยา
- กาพย์สุรางคนางค์ เช่น อุเทนคำฉันท์ พระสุนทรคำฉันท์

ประเภทฉันท์

- อินทวิเชียรฉันท์ ใต้แก่ เสือโกคำฉันท์ และ อีเหนากำฉันท์
- วสันตคิลกฉันท์ ใต้แก่ อุเทนคำฉันท์

การที่กวีนำฉันท์ทั้งสองชนิดมาแต่งบทอัศจรรย์นั้น นับว่าทำได้เหมาะสม เพราะทั้งอินทวิเชียร-
 ฉันท์และวสันตคิลกฉันท์นั้นเหมาะสำหรับการบรรยาย การชมเชย และการพรรณนาความ¹

¹กระทรวงศึกษาธิการ สามัคคีเกศคำฉันท์ หน้า 50, 55.

นอกจากนี้แล้วบทกวีแต่ละบทยังมีขนาดสั้นยาวต่างกัน ที่มีขนาดสั้นโดยเฉพาะ
ในบทละครนอก บางบทมีความยาวเพียงหนึ่งคำกลอนเท่านั้น เช่น

นี่จะหยิกจะทิ้งไม่ถ่วงไหน

จะทำให้พี่ป่วยไปควยหรือ

ชักขายผ้าหมดกลยคือ

ถักถักตามธรรมเนียมเดิมของ

กลิ่นธูปธวัชจรยลันเลื่อน

สะท้านส~ เตือนถั่วเหว เผลวปล้อง

เล่าโลมเลียวลอคสอกลอง

ทั้งสองถ้อยที่ปริศนา

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย :

ไกรทอง

ที่มีขนาดยาว ถ้าเป็นกลอนก็ยาวสี่บท เช่นในสมบัติอมรินทร์คำกลอน ลักษณะ ๔ ถ้าเป็น
โคลงสี่บาทสามบท เช่นในลิลิตพระลอ ลิลิตพระศรีวิชัยชาดก ถ้าเป็นโคลงสองยาวห้าบท
เช่นในลิลิตพระลอ ถ้าเป็นประเภทกาพย์ กาพย์สุรางคนางค์ยาวสามบท เช่นในสุชนกาคำนท์
อุเทนคำฉันท์ กาพย์ดั่งยาวเก้าบท เช่นในสรรพสิทธิ์คำฉันท์ กาพย์ยานียาวแปดบท ก่อใน
กาพย์พระไชยสุริยา ถ้าเป็นฉันท์ อินทวิเชียรฉันท์ยาวเก้าบท เช่นในอิเหนาคำฉันท์
ส่วนวสันตกลอนฉันท์ยาวสามบทก่อก่อในอุเทนคำฉันท์

อนึ่ง บทกวีแต่ละบทนั้นมีทั้งที่เป็นคำประพันธ์ชนิดเกี้ยว (อาจเป็นกลอน โคลง
ฉันท์ เป็นต้น) และประกอบคำประพันธ์สองชนิด คือ ฉันท์รวมกับกาพย์ เช่น
อุเทนคำฉันท์และสุชนกาคำนท์ แต่อย่างไรก็ตามเมื่อมีขนาดสั้นยาวต่างกัน เนื้อความของแต่ละ
บทก็ย่อมมีรายละเอียดต่างกันไปด้วย กล่าวคือ บางบทอาจพรรณนาเปรียบเทียบเฉพาะความ
พอใจ ความสนในรสแห่งการารมณ์

อัศจรรย์บันดาลอยู่กลางหา

เคื่อนการส่องแสงแจ้งกระจ่าง

เย็นซาบอาบละอองน้ำค้าง

คอยสละสร่างเศร้าหมองทั้งสองรา

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย :

สังข์ทอง

บางบทอาจแสดงทั้งพฤติกรรมทางเพศ และอวัยวะเพศ

ก่อดวงสระแก้วไทรตรึงษ์ ประพานชลทึง

ภูษณครุฑองชลธิ

เขยชีคเลวอร์ศมาลี
อธิกคิกคำบรรพ์

ตระการ ฤๅ

และบางบทอาจเป็นสัญลักษณ์ที่นอกถึง พุทธิกรรม

มันคาลวดนเก เทวบุตร
โพบมพยับอิงยัแอนนการ
สัทภณัม รทกไหวหวั่น
ฝูงมหลามจลาในวาริน
อันคอกควงคิมพลีที่คุมกลัด
ที่คบบานกานกลับขจรจาย
แมลงภูพิพรีบร วนมา เอาซาบ*
สองสุขสอง เณมเปรมสกันธ

พระยาอัคราณภาพ (อัน) : พระสุชนก้านเท

อารบณ์ และเพศความคู่กันไป
ก็ฝั่งผูกค้ำทั่วทั้งเทศา
สะพานถึง เมรุมาศสักรัน
คงกาลี่เป็นระลอกกระลอกสันธ
ก็โคกกัน เสนาสำสองกาย
ครั้นณชัคเขยแซมแย้มขยาย
ราพายกลิ่นรื่นรสเสาวคนธ
อาบละอองคองทั่วทุกชุมชน
สองกมลสองสวาทไมคลากัน

เจ้าพระยาพระคลัง (หน) : กากีก่อนจภาพ

ทั้งได้กล่าวมาแล้วว่า บทอัศจรรย์นั้นหมายเฉพาะส่วนหรือตอนที่กล่าวถึงการรวบรวม
สิ่งว่าส ซึ่งออกมาในรูปของการใช้สัญลักษณ์ ส่วนอื่น ๆ เช่น การเกี่ยวพาราสี การ
เล่าโลม ฯลฯ เป็นเพียงส่วนประกอบ และเป็นส่วนประกอบที่สำคัญไม่สามารถจะแยกออกจาก
การรวมเพศเสียได้ เพราะการรวมเพศสที่ถูกต้องนั้น ในหนังสือปรัชญาชีวิตระหว่างเพศ¹
กล่าวไว้ว่า การรวมรสทางเพศที่ถูกหลักวิชานั้น หลึงชายการปฏิบัติอย่างมีระเบียบเป็นชั้น ๆ
กล่าวคือ

*เอาซาบ หมายถึง แทรกซอน, คลุกเคล้า

¹อ. บุษปเกศ ประกอบ ทับทิมผล และจิมเวสต์ (Dr. Jimwest) ปรัชญา
ชีวิตระหว่างเพศ หน้า 311 - 319, 498 - 504.

ชั้นที่หนึ่ง คือ ชั้นเตรียม เริ่มด้วยการเกี่ยวพาราสีหรือพาราโอโลม เพื่อให้เกิดความโน้มแน่วไปในทางเพศ

ชั้นที่สอง คือ ชั้นสัมผัสเล้าโลม เป็นการปลุกประสาทให้ตื่นตัว

ชั้นที่สาม คือ การรวมเพศ (บทอัศจรรย์)

ชั้นสุดท้าย คือ การฝากรักฝากอาลัย เพื่อเป็นการผ่อนคลายประสาทที่ตึง-เกร็งคลงอย่างช้า ๆ ก่อนการพักผ่อนหลับนอน

เมื่อข้อเท็จจริงเป็นไปตามที่กล่าวมานี้ การกล่าวถึงหรือยกตัวอย่างบทอัศจรรย์ (ชั้นที่สาม) ในบางครั้งจึงจำเป็นต้องมีช่วงประกอบขึ้นที่หนึ่ง ชั้นที่สอง และชั้นที่สี่ ประกอบไปด้วยสั้นยาวตามสมควร ในการนี้ผู้เขียนจะขอเรียกส่วนประกอบชั้นที่หนึ่งและชั้นที่สองว่า บทเล้าโลมหรือส่วนประกอบคน ส่วนชั้นสุดท้ายหรือชั้นที่สี่จะเรียกว่า ส่วนประกอบท้าย

จากนี้ไปผู้เขียนจะไต่วิเคราะห์ส่วนประกอบคน และส่วนประกอบท้ายเพิ่มเติมลง เช่น เพื่อเสริมให้ "ลักษณะของบทอัศจรรย์" มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

1. ส่วนประกอบคน (บทเล้าโลม)

บางบทก็กล่าวอย่างรวบรัด บางบทก็ให้รายละเอียดมาก โดยเฉพาะในบทละครนั้น นอกจากกล่าวอย่างละเอียดถี่ถ้วนแล้ว บทเล้าโลมยังมีลักษณะเป็นแบบแผน เพื่อให้สอดคล้องกับขนบการแสดงอีกด้วย

1.1 กล่าวอย่างรวบรัด

รวยรวยกลืนเกล้าเขวามาลัย	กลัวกลืนภูบาล
ตระหลบตระเล้า*เอาใจ	
สองสมสมสุขเนื่องใน	ปรากฏแก้วแพรวไส
ประทับประคิณชัชชน	
	พระมหाराษฎู : เสือโก
	กำฉันท

---

*ตระเล้า หมายถึง เล้าโลม

1.2 ให้รายละเอียด

วางทางเสด็จจากอาสน์แก้ว

สองหัตถ์โอบอุ้มบังอร

ผานเอวผานฟ้า

น้อยใจเพียงชีวิตจะบรรลือ

วางทางลัดค้ำคร

หยิกชวนฉลักใส่ไม้บรานี

ดวงเวบดวงสมร

แสนรักสุกรักวนิดา

ถึงเจ้าจะหยิกชวนควยเลียบ

ซึ่งจะทนประคิพพิทก์กำหนดใน

วางทางอิงแอบแนบชิด

พระกรเลียบสอดสอดควา

หยอกเย้าเกลาคลึงเกี่ยวกระหวัก

ภุมรินบินวอนคักกานาค

อันเพรศเพรจาร์ดีประภัสสร

ขึ้นแท่นลงกรณอ่าวไพ

นิวจากวรหรือบาทาไค

น้อยใจเป็นพินพันทวี

กมกอนแล้วฉันทักครนี้

หาดีแล้วหรือพระจักรา

เจ้างามอนจำเรื้อเสนาหา

สุขบัญญัติที่จะรังโรใจ

ความเจ็บนั้นพี่พอนไค

สุคใจพี่แล้ววนิดา

วมพิศควยความเสนาหา

ทองสมณเทวทิพย์สมามาลัย

ประคิพพิทก์ลี้วกลินหอมหวาน

เชยบนบานบานอรชร

พระบาทสมเด็จพะพุทฺธยอกฟ้าจุฬาโลก :

รามเกียรติ์

2. ส่วนประกอบท้าย

การฝากรักฝากอาลัยหลังบทอัครรย์ มักประกอบอยู่ในส่วนที่กวีพรรณนาถึง
ความสุข ความเพลิดเพลินในรสแห่งกามารมณ์ การพรรณนาที่กล่าวมานี้สามารถจำแนกออก
ได้ในลักษณะต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

2.1 กล่าวถึงความสุขสำราญของฝ่ายชายฝ่ายเดียว ดังข้อความ

อัครรย์ล้นเลื่อนในคงคา

พมั่งกระดังงาซาเซินไป

ขุนช้างเพิกเพลินเวริญใจ

เกตราระลอกกระลอกไหว

ไหลเหลิงคาคพาลงมาริม

หยอกเย้าเกลาไปกระหม่อมกริม

ตั้งจิตคิดเอาว่าเจ้าพิมพ์

นอนยิ้มอยู่ในมุ้งพรมรวง
ขุนช้างขุนแผน

2.2 กล่าวถึงความสุขสราญของฝ่ายหญิงฝ่ายเดียว ดังข้อความ

.....
เปรียบ เปรี้ยงเสียงสนั่นองอล

.....
ฝนดาวรศักรอยแรมมาดี

เนื่อนั้น

นวลบางบดโพธิ์ฉมศร

ไครวมรศศกัณฐ์ศรี

เทวีพิศวาดจะชาติใจ

ลืมนองคพระยาพานรินทร์

ลืมนพิชัยชื่อกษัตริย์ใหญ่

ลืมหังโอรสยศไกร

ลืมนางในกำนัล

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก :
รามเกียรติ์

2.3 กล่าวถึงทั้งฝ่ายชายและหญิงรวมกัน ตัวอย่างคือ

.....
แมลงภู่มิ่งมรินทอง

.....
รอนรองเขมรสมาลี

สองกษัตริย์เกษมสันต์รักษา

ตั้งไคฉานฟ้าราศี

สมหวังตั้งถวิลยินดี

อยู่ในแท่นที่ไสยา

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย :
อิเหนา

2.4 กล่าวถึงชายหญิงรวมกัน แล้วกล่าวชายสลับหญิงเรื่อยไป ดังตัวอย่าง

แมลงภู่มิ่งมรินทอง

อาบละอองดวงทั่วทุกชุมชน

สองสุขสองเกษมเปรมสกัน

สองกมลสองสวาทไม่คลากัน

ครูลืมลงเล่นอโนกาศ

วรรณาลืมมิ่งมโหดวรัญ

ครูลืมลงเล่นลัทธิ

สควาจันทร์ลืมพักตร์พระภัสสรา

เจ้าพระยาพระคลัง (หน) : กากี

กลอนสุภาพ

- 2.5 กล่าวถึงฝ่ายชายหญิงรวมกัน แล้วตอบควยหญิงและชาย คึงข้อความที่ว่า
ภมรมาศผาคเกล้าเอาชาบ	ละอองอามกลิ่นหวานหอมหวาน
<u>สองสนสมรสขึ้นสวรรค์</u>	ในสถานแทนทิพย์ถาวร
เมื่อ	<u>นวลนางบุษาสายสมร</u>
ไกรภมรสมรสเอมอร	ควยหลานพระสีกร เลิศไกร
แรกรสนสมรสสาวท	วรรณางค์ทองหลงไหล
แสนชวนอาบอิมฤทัย	คึงไคอามถาวรารีน
.....	.....
เมื่อ	<u>พระอนุรททรงสวัสดิ์ศรีคม</u>
ไคสนสมรสฤคิ	ควยมารศรีอุษายพาพาล
แสนสุขโสมนัสมาโนชญ์	ภิมยาปราโมทย์สงสาร
ภิญโญยิ่งสุโขมโหหาร	เปรียบปานสุขทิพเทวัญ
ประหลาดรสฤคิที่เคยสม	พระทรงฤทธิ์ชคชมภิมยขัณ
ลัมย์สพวงดวงทิพมณัน	เกล้ากลิ้งกลิ้งกันสนทนา
จรงวันวันรสเรณวล	หอมหวานหวานชวนาสา
ตระกองแวงแวงกายกัลยา	เหนือพนรัตนารจี
	พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก :
	อุดร

- 2.6 กล่าวถึงความคิดเกี่ยวกับเรื่องโลกีย์วิสัย กังนี้คือ
.....	.....
ทอดสมอรอทาย เป็นหลายครา	เกศราหุภคเจนเป็นกราวกราว
<u>สมพาสพิมจรมมน้ำคั้น</u>	<u>ไม้มักสิ้นแกระลอกกระฉอกฉาว</u>
<u>ประสาทยองคจทองพวยวาว</u>	<u>พอดองฉาวก็จมลงลงไป</u>
	ขุนช้างขุนแผน

.....
 พริตรวงทวงไว้นั้นเต็มแล้ว

การสัมผัสเย้ายวนชวนชื่น

หยดสวาทซาคเพลาเข้ามา เตือน

.....
 รักกันค้มแก้มไฉนเชื่อน

จะหาอื่นมาให้ก็ไม่เหมือน

มิได้เคลื่อนกลาครารารอ

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย :

ไกรทอง

นอกจากลักษณะทั้งหกที่กล่าวมาแล้วนี้ การลงท้ายบทกวียังมีลักษณะพิเศษอื่น ๆ อีกเช่น กล่าวถึงการพักผ่อนหลับนอน (ข้อไปไม่ไหวกระดิกกริกกริ้ว ระหวายหัวหอบระเหย เลยหลับไป) หรือ คำเนินเรื่องราวอื่นติดต่อไป เป็นต้น

ส่วนประกอบทั้งสองของบทกวี นอกจากจะแสดงการเกี่ยวพาราสี การเล่าโลม และพรรณนาความสุข ความทรนักรักร้างเพศสแล้ว วรรคใดบ้างที่ยังพรรณนาโดยตรง ให้เป็นภาพตัวละครทั้งสองในการร่วมสังวาส กล่าวคือ เป็นภาพหนึ่งในลักษณะแนบชิด ไม่มีการ เคลื่อนไหวหรือนาฏการ (action) เหมือนบทกวีจริง ดังตัวอย่าง

ในรัก
ทรวงเพียบทรวงแก้วกานดา นารีแนบนา

กิ่นชแนบแนมนเนียน

พระยาอิศรานุภาพ (อน) : สุนทกำนันท์

เนื้อแนบเนื้อโอเนื้อ

กร เกี่ยวกรอกคเกอ

ออนเนื้อเอาใจ

พิศตราไสใหม่หมา

ทวเแนบนนาโอหนา

ทนมหนาสรส

นมแนบนมนิมนอง

ทองแนบทองโอทอง

ออนทองทรวงสมร

ดิลิตพระลอ

ขบสัง เกศ

กวีโคประพันธ์หัตถ์จรยขึ้นเพื่อบอกให้ทราบถึงพฤติกรรมของตัวละคร แต่จากการศึกษากันพบว่า ในครั้งนี้พบว่า ปีวรรณคดีด้วย 2 เรื่อง คือ โภษะและลักษณะวงศ์ ที่ตัวละครพูดถึงหัตถ์จรยกัน

ในเรื่อง โภษะ มีปรากฏอยู่ในตอนหน้าของพหุยกดอ นางอำพันมาลา เมื่อรู้ว่านางตกเป็นชายาของโภษะ เกษเอนกองหยอกแหยงอำพันมาราวา

เปื้อนคั้นเนื้อจรยเหมือนผืนเห็น   เผลอเป็นไฟพอลกว่าหนหลัง
ราวกับลมเพชรหึงพัดกังตัง   พิงหายกังตัง เมื่อคิกรู้สีกพลับ

นางจึงตอบนทชนทองไปว่า "เจ้าเอนนี้มีเหตุขึ้นอัศจรรย์ ถ้ากระนั้นล้าลงนอนพงพี"

ส่วนในลักษณะกั้นนั้น เมื่อนางเกสรรู้ว่าลักษณะกั้นเป็นสามีโคนางสร้อยสุวรรณเกินรีเป็นเมีย ก็เกิดความหึงหวงแถมมีที่จะทำประการใด เพราะนางสร้อยสุวรรณนั้นมีบุญคุณต่อตนแต่ควยวิสัยสตรีนาง เกสรก็อดที่จะกล่าวประชดประชันเสียมิได้ นางกล่าวกับอีกฝ่ายหนึ่งว่า

.....   พี่สร้อยสุวรรณเจ็บหายคอยคลายใจ
เมื่อสักคร้ออัศจรรย์ออกสันโลก   ภูเขายกโคลงคลอนชยอนไหว
นากลัวดำจะทำลายกระจายไป   ประหลาดใจนักพี่สุวรรณ

นางสร้อยสุวรรณก็รู้ทันนาง เกสร ฉะนั้น

สร้อยสุวรรณตั้งแกนแสนถวิล   ไม่ไคยีนอัศจรรย์เหมือนเจ้าว่า
เป็นรากรักกอดง เป็บโกลา   ที่จะว่าอิมิว่าแมหนานวล

แล้ว

ทั้งสองข้างต่างกตางชยบ   จักรพวงทรงศกัมแล้วแบมสรวล
อัศจรรย์ครั้งไรที่ไชนนวล   เขอก็กวหรือไมรถึงหุเลย

ท้ายที่สุดลักษณะกั้นของ เป็นนุโกล เกลือบ ทั้งสองนางจึงเลิกกันไป

ประวัติของบทกวีจรรยา

1. จุดกำเนิดของลักษณะการประพันธ์บทกวีจรรยาในวรรณคดีไทย

การประพันธ์บทกวีจรรยาในวรรณคดีไทยมีกำเนิดบางอย่างไว้ จากการศึกษา ค้นคว้ายังไม่พบว่ามีใครศึกษา และแสวงหาลักษณะไว้โดยตรงอย่างละเอียดถี่ถ้วน เท่าที่พบก็ เป็นเพียงข้อความที่กล่าวหาถึงถึงเรื่องนี้อย่างน้อย คือ ความบรรยายเรื่อง การศึกษา วรรณคดี ของ กุหลาบ มลลิกะมาส โดยกล่าวไว้ว่า

"ในวรรณคดีสันสกฤต มีการกล่าวถึงรอยฟันที่ปรากฏที่ร่างกายหญิงภายหลังที่กล่าวถึงบทรัก เช่นในสมทโฆษ ตอนนางพันธุวกี (เขาใจว่านึกพลาดเนื่องจากการสับสน แท้จริงคือ นางพันธุวกี - ผู้เขียน) ให้ผู้เลี้ยงดูรอยฟัน ทั้งนี้เพื่อแสดงนิสัยของหญิงว่ากลาหาญเพียงใด นางกุณฑลปฏิบัติสักรอยฟันว่าเป็นรอยหนาม ผู้หญิงบางคนอาจจะเห็นสนุกที่จะอวดรอยฟันที่เกิดจากบทรักนั้น ในวรรณคดีไทยมักมีรอยเล็บปรากฏหลังจากบทเข้าพระเข้านาง แสดงว่ามีการหยักคั่น ทางหลักจิตวิทยาของ Freud กล่าวว่า เป็นความผิดปกติทางจิตอย่างหนึ่ง ทั้งนี้วรรณคดีไทยอาจได้รับอิทธิพลมาจากสันสกฤตก็เป็นได้ ซึ่งเป็นธรรมเนียมนิยม (Convention) ในการแต่ง และไทยได้รับธรรมเนียมนี้มามาก เช่น บทชมโฉม ชมธรรมชาติ การบรรยายพิธีการต่าง บทกวีจรรยา ฯลฯ"¹

จาก ข้อความที่ยกมาข้างต้นนี้แสดงให้เห็นว่า ลักษณะการแต่งบทกวีจรรยาในวรรณคดีไทยนั้น ได้รับอิทธิพลมาจากวรรณคดีสันสกฤตเช่นเดียวกับบทอื่น ๆ

---

¹กุหลาบ มลลิกะมาส "การศึกษาวรรณคดี" ความบรรยายประกอบวิชาภาษาไทย เอกสารนิเทศการศึกษานับที่ 148 หน้า 58.

เรื่องอุไร กุศลาสัย* ได้กรอคำอธิบายแก่ผู้เขียนเป็นส่วนที่ว่า เท้าที่ทราบในวรรณคดีสันสกฤตมีการกล่าวถึงบดบังว่าสควยการ เปรียบเทียบหรือในรูปของสัญลักษณ์นิยม เจนบทศรียของไทย โดยปรากฏทั้งกวีนิพนธ์ประเภทพรรณนาอานุภาพของความรัก และความวบโยคในยามที่ต้องพลัดพรากจากคนรัก ซึ่งได้แก่ เรื่องเมฆุต** และประเภทที่มีเนื้อเรื่องแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ของตัวละคร ซึ่งได้แก่ เรื่องกุมารสัณ** (ในเมฆุตปรากฏทั้งในภาคแรกคือ ปูรวเมฆ และภาคท้ายคือ อุตตรเมฆ ในกุมารสัณ เช่นบทระหว่างพระศิวะกับนางปารวตี) ส่วนรามายณะและมหาภารตะนั้นเป็นวรรณคดีทางปรัชญา การกล่าว

* เรื่องอุไร กุศลาสัย ผู้ให้คำอธิบาย สุชาติ พงษ์พานิช ผู้ขอคำอธิบาย เมื่อวันที่ 13 และ 20 สิงหาคม 2517 ณ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร พระราชวังสนามจันทร์ นครปฐม

** ทั้งเมฆุตและกุมารสัณ เป็นกวีนิพนธ์ของ กาลิหาส รัตนกวี ในราชสำนักพระเจ้าวิกรมมหาราช กษัตริย์วงศ์สุโขทัยแห่งนครกาญจนบุรี (Kannauj) ชีวประวัติของกาลิหาสไม่ทราบแน่ชัดนัก ทราบแต่ว่าเกิดราว พ.ศ. 1๖๐๐ และเป็นกวีที่รุ่งโรจน์ มีชื่อเสียงยกย่องทั้งในการนิพนธ์บทละครและโคลงขับร้อง งานประพันธ์เท่าที่ปรากฏหลักฐานมีทั้งหมดเจ็ดเรื่อง คือ ศกุนตลา มาลวีกาคนมิตร รามวงศ์ กุมารสัณ อุตสัณ วิกรม-รवासี และเมฆุต กาลิหาสประพันธ์เมฆุตเป็นโคลงหรือฉันทในภาษาสันสกฤต มีชื่อามนุทาการานูตา โดยแบ่งออกเป็นสองภาค คือ ปูรวเมฆและอุตตรเมฆ เนื้อเรื่องเป็นการพรรณนาถึงความรัก และความทุกข์ที่พลัดพรากจากคนรักของยักษ์ตนหนึ่ง ซึ่งถูกมีพละชัยกรรมเนื่องจากบทพร้องในหน้าที่ โดยฝากข่าวไปกับกอนเมฆที่เข้ามา เมฆุตนี้มีลักษณะเหมือนนิราศในวรรณคดีไทย

*** กุมารสัณ เป็นมหากาพย์ที่กล่าวถึงการกำเนิดของพระสกันธกุมาร หรือพระชันษ-กุมาร เทพเจ้าแห่งสงคราม เรื่องนี้แบ่งออกเป็น 17 ตอน มีความ 1096 บทกวีนิพนธ์หรือประมาณ 4,4๐๐ บรรทัด.

ถึงบทสังวาสจึงมีลักษณะ เช่นเกี่ยวกับวรรณคดีพุทธศาสนาของไทย นอกจากนั้นผู้นิพนธ์ยังได้มีความเห็นเป็นส่วนตัวว่า บทกวีหรือร้อยกรองในวรรณคดีไทยนั้นน่าจะเป็นวิธีการของกวีไทยเอง ไม่จำเป็นต้องได้รับอิทธิพลมาจากวรรณคดีสันสกฤต ส่วนที่มีวิธีการ เหมือนในวรรณคดีสันสกฤตนั้นอาจเป็นการพ้องกันโดยบังเอิญ

เกี่ยวกับจุกจิกแห่งของลักษณะการแต่งบทกวีหรือร้อยกรองในวรรณคดีไทยนี้ ผู้เขียนมีความเห็นว่า เป็นไปไ้ทั้งที่รับมาจากวรรณคดีสันสกฤตและเป็นลักษณะที่กวีไทยคิดขึ้นเอง กล่าวคือ มาตรการแรก ในสมัยก่อน (สมัยสุโขทัย อยุธยา และ รัตนโกสินทร์ตอนต้น) ผู้สร้างวรรณคดีคือนักปราชญ์ราชบัณฑิตซึ่งมีความรู้ความสามารถในภาษาเขมร บาลีและสันสกฤตเป็นอย่างดี และคงศึกษาวรรณคดีเหล่านั้นอย่างซาบซึ้ง เพราะฉะนั้นลักษณะต่าง ๆ อันเป็นของวรรณคดีต่างชาติ จึงติดเข้ามาในการประพันธ์วรรณคดีไทยบ้าง เช่น การชมความงามของตัวละครในวรรณคดีไทยหลายเรื่อง ได้แก่ สมุทโฆษกาคันต์ อนิรุทธคาคันต์ ฯลฯ ชมชมกันว่า "นาสาละยงคือขอกำแหวน กลกกรคือชอกาม" หรือชมโศมาวดี (ชนอนทั้งแต่หน้าทองถึงหน้าอก) ว่า "คิคงส่องสระเทพนาง นพโรมเรืองไร" เหล่านี้เป็นค่านิยมเกี่ยวกับความงามของชาวอินเดียทั้งสิ้น เพราะฉะนั้นบทกวีหรือร้อยกรองก็อาจเป็นสิ่งที่ได้รับอิทธิพลมาจากวรรณคดีต่างชาติเช่นเกี่ยวกับการชมความงาม และคตินิยมอื่น ๆ ส่วนที่กล่าวว่าอาจเป็นลักษณะที่กวีไทยคิดขึ้นเองก็น่าจะได้นั้น เพราะว่าในเรื่องภาษาและวรรณคดี มีหลายอย่าง que แสดงให้เห็นว่าคนไทยมีความคิดปรับปรุงแก้ไขและสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ให้มีลักษณะเป็นของไทยโดยเฉพาะ (ตัวอย่างเช่น การออกเสียงและอักขรวิธีคำที่มาจากภาษาต่างประเทศ การนิพนธ์เรื่องรามเกียรติ์ อิเหนา การเพิ่มสัมผัสในการแต่งฉันท์ และ ฯลฯ ตลอดจนการคิดใช้สัมผัสในของสุนทรภู่) ลักษณะการประพันธ์บทกวีหรือร้อยกรองน่าจะเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่กวีไทยคิดสร้างสรรค์ขึ้นเองเช่นกัน ขอเท็จจริงเกี่ยวกับเรื่องนี้ผู้เขียนคิดว่าน่าจะมีการศึกษาค้นคว้าอย่างลึกซึ้งให้เป็นที่ปรากฏหลักฐาน เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวรรณคดีต่อไป

2. วิวัฒนาการของมโหรีทรงยศทั้งแต่ต้นจนถึงปัจจุบัน ✕

สมัยกรุงศรีอยุธยา*

ความหลักฐานที่อุบพบวาวรรณคดีเรื่องแรกที่ปรากฏมโหรีทรงยศบันทึกคือ ลิลิตพระลอ
 วรรณคดีเรื่องนี้ ได้มีผู้สนใจศึกษาค้นคว้าหาหลักฐานเกี่ยวกับผู้แต่ง และระยะเวลาที่แต่งอยู่
 เสมอ แต่ก็ยังไม่เป็นที่ยุติแน่นอนว่าผู้ใดแต่งและแต่งในรัชกาลใด สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช
 ราชานุภาพ ได้ประทานคำอธิบายว่า ลิลิตพระลอนั้นน่าจะแต่งขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยา
 ตอนต้น ราว พ.ศ. 1991 - 2076 คือก่อนรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เพราะเมื่อ
 พระโหราธิบดีแต่งหนังสือจินตคามนี้ ก็ได้ยกโคลงในลิลิตพระลอมาเป็นโคลงครูถือเป็นโคลงตัว-
 อย่าง การเขียนโคลงสี่สุภาพที่ถูกต้องตามคณะกำหนด และในกาพย์ห่อโคลงของพระศรีมโหสถ
 ก็มีความที่กล่าวถึงเรื่องพระลอไว้อย่าง แสดงว่าคนไทยในสมัยนั้นรู้เรื่องพระลอเป็นอย่างดี
 ส่วนผู้แต่งจะเป็นสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 3 หรือสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 หรือสมเด็จพระ
 พระบรมราชาหน่อพุทธางกูร นั้นเป็นการยากที่จะบอกได้ ส่วนหม่อมราชวงศ์ สุนทราธิ สวัสดิ์กุล
 ได้ศึกษาค้นคว้าและให้ข้อสันนิษฐานว่า ลิลิตพระลอเกิดขึ้นก่อนสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช
 ผู้แต่งคือสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 ซึ่งครองราชย์ระหว่าง พ.ศ. 2034 - 2072 ส่วน
 พระยาวราชผู้คัดเขียนคือ สมเด็จพระบรมราชาหน่อพุทธางกูร พระราชโอรส²

* ในที่นี้กรุงศรีอยุธยาจะแบ่งออกเป็น 3 สมัย คือ กรุงศรีอยุธยาตอนต้น เริ่มตั้งแต่
 สมัยพระเจ้าอู่ทอง ถึงสมัยพระรามาธิบดีที่ 2 คือ พ.ศ. 1893 - 2072 กรุงศรีอยุธยาตอน
 กลาง เริ่มตั้งแต่สมัยพระเจ้าทรงธรรม ถึงสมัยพระนารายณ์มหาราช คือ พ.ศ. 2153 - 2231
 และกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย เริ่มตั้งแต่สมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ จนถึงเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2
 คือ พ.ศ. 2275 - 2310.

¹ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ราชานุภาพ "คำวินิจฉัยเรื่องพระลอลิลิต" บันทึกสมาคม
วรรณคดี 5 (1) : 7 - 11, 21 มิถุนายน 2475.

² กุหลาบ มลลิกะมาศ วรรณกรรมไทย หน้า 63 (อ้างอิงจาก "สอบสวนการแต่ง
 ลิลิตพระลอ" วารสารสมาคมคนควาวิชาการ ประเทศไทย ฉบับที่ 3 ของหม่อมราชวงศ์
 สุนทราธิ สวัสดิ์กุล)

นอกจากนี้ยังมีผู้ศึกษาคนอื่นๆ อีกหลายคนที่มีความเห็นแตกต่างไปจากข้างต้น แต่ส่วนใหญ่ก็เชื่อกันว่า ลิลิตพระลอ เป็นวรรณคดีในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น *

ในปี พ.ศ. 2459 วรรณคดีสโมสรได้คัดเลือกให้ ลิลิตพระลอ เป็นยอดแห่งวรรณคดีประเภทลิลิต เพราะทั้งในคำเนื้อเรื่องและถ้อยคำสำนวน ในคำเนื้อเรื่อง กวีได้แสดง

✱

สมมุติว่าข้อสันนิษฐานของหม่อมราชวงศ์ สุนทราธิ์ สวัสดิ์กุล เป็นที่ถูกต้องแน่นอน มหาชาติคำหลวงก็เป็นวรรณคดีประเภทเล่าเรื่อง (วรรณคดีประเภทเล่าเรื่องหมายถึงวรรณคดีที่มักเป็นเรื่องราวแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ของตัวละคร เนื้อเรื่องอาจเป็นเรื่องอิงประวัติศาสตร์ นิทานพื้นเมือง หรือนามมาจากคัมภีร์พราหมณ์และชาคก) ที่แต่งก่อนลิลิตพระลอ คือแต่งใน พ.ศ. 2025 เมื่อมหาชาติคำหลวงเป็นวรรณคดีเล่าเรื่องที่สร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ในทางศาสนาโดยตรง (ใช้สวดและเทศน์) เช่นเดียวกับภาพมหาชาติและรายยาวมหาเวสสันดรชาดก การกล่าวถึงบทสวดอย่างละเอียดถี่ถ้วนอย่างวรรณคดีเพื่อความบันเทิง (เช่น ลิลิตพระศรีวิชัยชาดก สมุทรโฆษคำฉันท์ และเสือโคคำฉันท์) จึงไม่มีความจำเป็นและไม่เหมาะสมอย่างยิ่ง เพราะฉะนั้นในมหาชาติคำหลวง จึงกล่าวถึงพระเวสสันดรกับพระนางมัทรีไว้แต่เพียงว่า "... จึงให้นามายังนางนารถราชกัญญา มหัทธินาเมน ชื่อเจ้ามัทรี สาวศรีมัทธ-
ราชธิดา เชษฐกัม กตวา อคฺคมเหสิญฺเณ จเปตฺวา ท้าวชกให้อภิเษกเป็นเอกนารี
มหาสตุภี รุชเช อภิสญฺจิตฺวา ก็ให้พระเพชยันตรบวรบาท เสวยราชสมบัติครองเมือง ฯ
มหาสตุโธ รุชเช ปตฺติญฺจิตกาลโศ ปญฺจาย เทวสิภี ฉสฺสสทฺสฺสานิ วิสฺสุเชนฺโธ มหาทาน
ปวตฺเสติ อันว่าพระมหาสัทฺทฺทรงธรรม ก็จาทน่ายจ่ายทรัพย์เป็นทาน เป็นประมาณวาระละ
หกแสน ฯ อปรภาเค มหฺที่ เทวี ปุคฺคํ วิชาโยติว่า จำเริญแก่นันมา พระราชเทวีก็
ประสูติ ปรากฏพระราชโอรส ดังนี้ ฯ ..." ส่วนในรายยาวมหาเวสสันดรชาดก มหา
ชาติคำฉันท์ และมหาชาติคำกลอน ก็เป็นไปในทำนองเดียวกัน.

ให้เห็นอำนาจความลุ่มหลงในกามคุณ ว่ามีอิทธิพลเหนือชีวิตจิตใจของมนุษย์อย่างไร ทั้งยังมีศิลปะในการพรรณนาให้เห็นอารมณ์ต่าง ๆ โคอย่างชัดเจน โดยยึดเอาศิลปะประจำต้นกำเนิดของมนุษย์เป็นหลัก แสดงให้เห็นความจริงของชีวิต (Truth of Life) นอกจากนี้ลิลิตพระลอยังเด่นในเรื่องถ้อยคำสำนวนกลอน อันเป็นเหตุให้กวีในชั้นหลังนำไปแบบอย่าง เช่น พระโหราธิบดีได้นำโคลง "เสียงลือเสียงเล่าอ้าง" ไปเป็นโคลงกรูในแบบเรียนจินตคณิต ในลิลิตกระเลงพาย บทกรากรวญ บทพรรณนาการสู้รบและส่วนอื่น ๆ นั้นมีความด้อยค่าคล้ายคลึงลิลิตพระลออยู่มาก แม้ไม่เสียใจคำวิจารณ์ที่ด้อยค่า สาเหตุก็แสดงให้เห็นว่าได้รับอิทธิพลมาจากลิลิตพระลออยู่ไม่น้อย เช่นเดียวกัน

ส่วนบทอัครรบ้นั้น ผู้เขียนเชื่อว่า ลิลิตพระลอก็คงมีอิทธิพลต่อการประพันธ์ของกวีในชั้นหลังเช่นกัน การที่ผู้เขียนกล่าวเช่นนั้นก็เพราะเมื่อพิจารณาสัญลักษณ์ที่ใช้แล้ว เห็นได้ว่ากวีในชั้นหลังได้นำมาเป็นแบบอย่าง กล่าวคือ ใช้ดอกไม้ สรรพ เป็นสัญลักษณ์ของอวัยวะเพศหญิง ใช้ แมลงภู่ และปลา เป็นสัญลักษณ์ของอวัยวะเพศชาย ดังปรากฏในบทระหว่างพระลอกับพระเพื่อนพระแพง ดังนี้คือ

บนบานบานคลีคลอย	สร้อย* แลสร้อยซ่อนสร้อย
เสียดสร้อยสระศรี	
กุมรีคสิ่งคู่เกล้า	กลางกมลยรรเยา
บัวรองชานกัน	
สรงสระสรวรรคไปเพียง	สระพระนุชเนื้อเกลี้ยง
อาบโอเอหาใจ	
สรนุกในสระหนอง	ปลาชั้นนมเค้เกอง
ดอกไม้บัวบาน	
ตระการฝั่งสระแก้ว	หมกเผ่างเพียงแผ้ว
โคกฟ้าจาปาน	

* สร้อย หมายถึง ดอกไม้

นอกจากนี้ความฝันที่พระคอเจ้าให้นายแก้วนายขวัญฟัง ระหว่างที่ประทับอยู่ในสวน
หลวงเมืองสรอง เนื้อหาภายในฝันนั้นก็คือสัญลักษณ์ของการรวมเพศ ซึ่งมีลักษณะ เช่นเดียวกับ
บทสังขารยั่วไป พระคอฝันว่า

ฝันทรงภพิตเจ้า	ใส่หัว
พระ เกศพิศดาร บรม	กลิ้งฟ่ง
ไปทิศอหิยอก	กมัยง นันนา
ฝันวาออน เลนดง	ตัวทองสระศรี
หักถั่วฝั้น เกศนคอก	โกมด
กรกอกคอกจงกล	ฝ่ายชาย
คะ เพียนหัวน ไหวชล	ชมชวน ไสรนา
ลึงโลกพรวน* ทองหว่าน	หว่านสรอยสระศรี

ส่วนบทสังขารยั่วระหว่างนายแก้วนายขวัญกับนางรันทางโรยนั้น ผู้เขียนเห็นว่ากวีทำ
ไต่อย่างแนบเนียนนัก เพราะสัญลักษณ์ที่ใช้นั้นสอดคล้องกับเนื้อเรื่องในตอนนั้นเป็นอย่างดี
กล่าวคือ เมื่อนายแก้วนายขวัญปลอมตัวและ เปลี่ยนชื่อเป็นรามวิศน์ มาพบกับนางรันทางโรย
สองพี่เลี้ยง ในสระบัวที่สวนหลวง ทั้งสี่คนสนุกสนาน เพลิดเพลินกับการ เก็บผักบัวในสระนั้น

ก็เขี้ยวรอยแท้	เสมอคังกินทิพย์แล
เพื่อเจ้าย่าแยง	

และ

ใบบัวกังช้าชอบ	ใจบัว
คอกคังจะหัวรัว	เรียกเต่า
เขยชมภิรมย์ชั่ว	ชมชวน บัวนา
ถนัคคัง เรียมชมเจ้า	พี่แลกับตน

---

*พรวน คือ ปลาชนิดหนึ่ง เขมร เขียนเป็นพรวล.

โกมลโกเมศแก้ว
หอมกลิ่นจงกลกล
จงกามนี*บน
จงกอบยารแก้ว
สรนุกบัวซอนคอก
ปลาวอนปลาไธระ
สลิกโพทะเพียนพะ
พรวนเพรียกแนมดั่งไข

โกมล ที่เคย
กลิ่นแก้ว
รสรวม กันนา
กบเกือกกรีกา*
บัวพระ ฟ้า*
คอกไม้
กันขึ้น ชมนา
เหยื่อหยามพมพอง

เราจะกล่าวไควาแกนแท้ (Themo) ของเรื่องพระลอก็คือ การแสดงอำนาจของ
ความรักความหลงใหลที่มีอำนาจใหญ่หลวง พันวิสัยที่จะหลีกหนีได้ โดยเฉพาะความรักระหว่าง
เพศในวัยหนุ่มสาวนั้น มีความรอนแรงเป็นไฟแห่งราคะที่สามารถทำลายและดราวงสรรพสิ่งต่าง ๆ
ไคอย่างนาอัศจรรย์ เพราะเหตุนี้จึงกล่าวถึงความรักของพระลอและพระเพื่อนพระแพง
ไควา

สะ เทือนฟ้าฟั่น
ฟั่นแนกดินเค้าย
สาครคลื่นอิงอร
แลทั่วทิศไปไค

สรวงสวรรค์
หย่อนไสร
ฉพเฟื่อง พองนา
โยกเยื้องอัศจรรย์

โคลงที่ยกมาข้างต้นนี้ นอกจากจะตีความว่าแสดงอำนาจแห่งความรัก ความ
ปรารถนาทางเพศแล้ว ผู้เขียนก็อาจเป็นสัญลักษณ์แทนอารมณ์ และการร่วมเพศของตัว
ละครไคอีกด้วย

*กามนี หมายถึงหญิง หญิงผู้มีความรัก กรีกา หมายถึง การเล่นสนุก
การเล่นสมพาส

**นาสังเกศ คือการใช้คอกบัวเป็นคำเปรียบเทียบเพศชาย

อนึ่ง การพรรณนาการสังวาสของตัวละครในวรรณคดีเรื่องนี้ ได้มีผู้วิจารณ์ต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น ทวีปกร ได้แสดงความเห็นว่า

‘... วรรณคดีของยุคศักดินา เช่น เรื่องพระลอ การบรรยายการเสพสังวาส มีมากไว้ว่า :๐

นมแนบนมนม้อง

ทองแนบทองโอทอง

ออนทาวทรวงสมร ฯลฯ

อ่านดูก็ชวนนึกไปเรื่อยไปนัก เพราะเราพิจารณากรรมไ้ของชนชั้นกลางที่บรรยาย ได้ถึงใจกว่าหลายเท่า แต่ในสมัยนั้น คือ สมัยที่เรื่องพระลอเป็นเรื่องสำหรับอ่าน “ถวายบาเรอท่าไท้ รัชราชผู้มีบุญ” มันก็คือหนังสือโป๊ของราชสำนักที่อ่านกันอย่างกรืนเกรงอย่างยามใจเราคึก ๆ นี่เอง นึกกับหนังสือโป๊เดี๋ยวนี้ก็ตรงรูปแบบที่แตกต่างกันเท่านั้น ถ้าว่าถึงเนื้อความแล้ว มันก็ลงเป็นรอยเดียวกันทั้งนั้น ^๑

✓ ส่วนอัมพร ชวนปรีชา ได้วิจารณ์ไว้ว่า

“ลักษณะสำคัญของเรื่องพระลอ ที่หาไม่พบในหนังสืออื่น คือ การบรรยาย เรื่องการกริหาอย่างพิสดาร แม้จะใช้สัญลักษณ์แอบแฝงให้เป็นภาพงดงามเหมาะสมแก่วรรณคดี

นับแต่ การกริหาของสองพี่เลี้ยงของทั้งสองฝ่าย มีกล่าวถึงสนุกน้ำสนุกนกันอย่างที่ไม่พบในที่อื่น . .

ทางฝ่ายพระลอ การกริหากับสองนางก็เป็นลักษณะแปลกจากวรรณคดีอื่น เพราะเป็นการเล่นรักระหว่างหญิงสองกับชายหนึ่งในเวลาเดียวกัน ขณะที่พระลอร่วมรักกับคนหนึ่ง อีกคนหนึ่งก็ต้องเฝ้าอยู่ ^๒

^๑ จิตร ภูมิศักดิ์ ศิลปะเพื่อชีวิต ศิลปะเพื่อประชาชน ทวีปกร (นามแฝง) พิมพ์ครั้งที่ ๒ หน้า 145.

^๒ อัมพร ชวนปรีชา “แก่นแท้ของเรื่องพระลอ” ศาสตราจารย์และศิลปแห่งอักษร หน้า 124.

W/W/16
21

ศุภร บุนนาค ไต่ถามว่าไว้ในหนังสือ ภาษาและหนังสือ ว่า

... อาจมีผู้แย้งว่า ในเรื่องพระลอ นั้น เมื่อกล่าวถึงตอนการสมสู่ระหว่าง พระลอกับพระเพื่อนพระแพง รู้สึกว่าวกไว้อย่างโดดเด่นเหลือเกิน ดูเหมือน ไม่ได้แยกห้องบรรทมด้วย ข้อนี้เมื่อตั้งคำถามตามท้องเรื่อง คือตามที่มาบรรยายไว้ในเรื่อง ข้าพเจ้าจะขอตอบตามท้องเรื่องเหมือนกัน คือ พระลอกับนางทั้งสองได้พบกันทั้งโลกทั้งเคว้ง ความรักกับอันทรายฉายอยู่ตรงหน้าพร้อมกัน สมรักกันในขณะนี้แล้ว อาจจะเปิดทองออกมาพบกับเพศผาตาคอยอยู่ก็ได้ เพราะ ลักลอบผ่านอันทรายเข้าไปพบกัน และตามท้องเรื่องก็เป็นจริงดังคาด คือถึงตายในที่ที่อยู่มาก่อนนั่นเอง คนเขาลอมไวแล้วสาบป็นสังหารเสีย เมื่อความตาย ลอหนายู และความมัวเมาที่พาไปพบกันนั้น ก็เมาเพราะแรงบีบสาจรคน ความรุนแรงของราคะจริต ซึ่งทั้งสองนางรวมใจกันสร้างให้แก่จิตใจของพระลอ จะวางนางหนึ่งไปหาอีกนางหนึ่งก็สงสารอีกนางหนึ่ง เมื่อทั้งสองนางไม่มีความอายแล้ว พระลอก็ไม่มี ความอายไปด้วย คนแต่งกล่าวไว้ตามที่ เป็นจริงที่ได้รับรู้กันต่อมา และไม่ใคร่สรร เสริญข้อนี้เลย ว่าทำดี เพราะ เหตุที่หมกความอายกัน อย่างนี้แหละ จึงต้องตาย ขรรคาลกษณัฏฐิที่ จะพบระคากรรมแบบนี้นั้นมีน้อยนัก เขาจะตายก็ตายเพราะเหตุอื่น¹

เกี่ยวกับบทสังวาสในเรื่องนี้ ผู้เขียนมีความเห็นว่าขึ้นอยู่กับเหตุสองประการ ประการแรกเป็นการแสดงให้เห็นความจริงของชีวิต ว่าชีวิตเป็นอย่างไร มนุษย์ทุกคนนามไม่ว่าจะเป็นราษฎรธรรมดาหรือพระยามหากษัตริย์ก็ตาม เมื่อกิเลส คือ ความรัก ความหลง เข้าครอบงำจิตใจอย่างรุนแรงเสียแล้ว ก็กระทำใตกลาง ๆ นานา อีกประการหนึ่งเป็นเรื่องของวรรณศิลป์ คือ องค์ประกอบ (composition) หมายถึงการมีจุดเด่นและส่วนประกอบมา

---

¹ศุภร บุนนาค "การยกย่องกวีนิพนธ์เรื่อง เพศให้แก่วรรณคดีไทย" ภาษาและหนังสือ 8 : 9 - 40, 12 สิงหาคม 2516.

เสริมสร้างจุดเด่นนั้นอย่างประสานกลมกลืน จุดเด่นของเรื่องไค้แก่ ทั้งฝ่ายพระลอและฝ่ายพระเพื่อนพระแพงต่างก็มีความกระหาย (erotism) และปรารถนาที่จะโคพบกันอย่างแรงกล้า โดยหาวิธีการทาง ๆ เพื่อให้สมในความปรารถนาของตน เรื่องดำเนินมาเช่นนี้ เมื่อถึงตอนที่แสดงการสมปรารถนา คือ บทรัก ก็ต้องมีความรุนแรง โดคโชน สอดคล้องไปควย ความรุนแรงเพิ่มมากขึ้นจนถึงที่สุดคือ การตายของตัวละครทั้งหลาย สิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องราวความเหมาะสมขององค์ประกอบ ซึ่งผู้เขียนคิดว่า เป็นจุดเด่นอย่างหนึ่งของวรรณคดีอันตะ เรื่องนี้

วรรณคดีที่น่าจะสงเคราะห์เข้าอยู่ในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น นอกเหนือจากลิลิตพระลอ ก็คือ โคลงกำสรวลศรีปราชญ์ โคลงทวาทศมาสและโคลงนิราศหริภุญชัย* แต่เดิมเชื่อกันว่าโคลงกำสรวลศรีปราชญ์ แต่งขึ้นในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เมื่อครั้งถูกเนรเทศไปเมืองนครศรีธรรมราช ต่อมาภายหลังก็มีผู้ศึกษาค้นคว้า เกี่ยวกับผู้แต่งและสมัยที่แต่ง และลงความเห็นว่า วรรณคดีเรื่องนี้ น่าจะไค้เกิดขึ้นก่อนรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช กล่าวคือ มานิต วัลลิโภคม ไค้สันนิษฐานว่า โคลงกำสรวลศรีปราชญ์น่าจะ

* แม้บทรักในนิราศและวรรณคดีบางเรื่อง เช่น สมุทรโฆษคำฉันท์ อนิรุทธคำฉันท์ ฯลฯ จะเป็นเพียงบทสังวาสหรือบทพิศวาสก็ตาม ผู้เขียนก็จะขอนำมากล่าวไว้พอสังเขป เพื่อให้เห็นการคลี่คลายต่อเนื่องของบทดังกล่าว อนึ่ง เนื่องจากตั้งแต่รัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นต้นมา วรรณกรรมนี้เป็นจำนวนมากเกินความสาบารถที่จะศึกษาไค้อย่างทั่วถึง เพราะฉะนั้นเพื่อให้เห็นการต่อเนื่องจากรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจนถึงรัชกาลปัจจุบัน ผู้เขียนจึงเลือกศึกษาและกล่าวถึงเฉพาะบางเรื่อง

แต่งขึ้นในสมัยสมเด็จพระไชยราชาธิราช (2077 – 2098) พ. ณ ประมวลมารค แสดง
 ความคิดว่า ศรีปราชญ์มีใจแก่เรื่องนี้ และไม่น่าจะแต่งในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช
 ผู้ทรงพระราชนิพนธ์น่าจะไ้แก่ สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่สาม และทรงพระราชนิพนธ์ไว้ใน
 ระหว่างปี พ.ศ. 2025 – 2035¹ ส่วน สุนีย์ ศรณรงค์ ศึกษาเห็นว่าเพื่อเขียนปรีดิญาณพนธ์
 เรื่อง "วิเคราะห์วรรณคดีเรื่องกาศรวลศรีปราชญ์" เสนอต่อวิทยาลัยวิชาการศึกษา สรุปผล
 การวิจัยว่า ผู้พนธ์โคลงกำรวลศรีปราชญ์ คือ สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่สาม ทรงพระ
 ราชนิพนธ์เมื่อเสด็จไปคล้องช้างที่คำบคไทรน้อย พ.ศ. 2026 เมื่อครั้งการทรงพระยศเป็น
 สมเด็จพระอินทราชา พระราชโอรสองค์ใหญ่ในสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ²

ในการเดินทางครั้งนั้น ผู้พนธ์ได้ไปทางเรือ ในระหว่างการเดินทาง กวีได้กล่าว
 ชมนาง ฝากนางและคร่ำครวญถึงนางควยความอาลัยอาวรณ์ในทำนองสำนวนนันท ในเรื่อง
 มีโคลงอยู่บทหนึ่งคือ โคลงบทที่ 111 (ตามฉบับที่กรมศิลปากรอนุญาตให้ศิลปินบรรณาการจัก
 พิมพ์จำหน่าย 2513) ซึ่งกล่าวไว้ว่า

นำหน้าสองฝากฟุ้ง	ฉกาแวว
พองพองตามค็อก	คลื่นเคล้า
รนนชลรนนแข่งอิง	อากาศ
เรื่อยังยงน้ำเข้า	ซาใจชนใจ
	โคลงกำรวลศรีปราชญ์

โคลงบทข้างต้นนี้ ทั้งสุนีย์ ศรณรงค์ และ ชลธิรา สัตยาวัฒนา ได้แสดงความ
 คิดเป็นทำนองเดียวกันว่า น่าจะมีความหมายซับซ้อนหลายระดับ ความหมายระดับแรกเป็นการ

¹นิตยา กาญจนวรรณ วรรณกรรมอยุธยา หน้า 159 (อ้างอิงมาจาก กำรวล
ศรีปราชญ์ นิราศนรินทร์ หน้า 347 – 544 ของ พ. ณ ประมวลมารค)

²สุนีย์ ศรณรงค์ วิเคราะห์วรรณคดีเรื่องกำรวลศรีปราชญ์ หน้า 231.

³ชลธิรา สัตยาวัฒนา การนำวรรณคดีวิจารณ์ใหม่แบบตะวันตกมาใช้กับวรรณคดี
ไทย หน้า 219 – 221.

พรรณนาความรู้สึกในเวลาที่เราถูกพายุอย่างตรงไปตรงมา ให้อ่านเห็นภาพเรื่อที่กำลังแล่น
แหวนน้ำไปอย่างรวดเร็วควมแรงคลื่นและแรงลมพายุ เป็นผลให้น้ำแตกกระจายออกเป็นช่อง
ที่เปรียบได้กับอาการของดอกไม้บานขยายกลีบ ทั้งเรื่อและทั้งน้ำปะทะกันอย่างรุนแรง กระแทก
กระแทก เสียงลมและคลื่นซัดเรื่ออ้ออิงไปทั่ว เมื่อเรื่อเอียงน้ำเข้า ก็ยิ่งทรนทรายเหมือนจะ
ซาดใจควมความอึดอัด แก่เมื่อพิจารณา คำว่า น้ำหนา สองปาก ผกาแฉกร เรื่อยิ่งเอียง
น้ำเข้า ซาดใจขึ้นใจ และจังหวะการเคลื่อนไหว ประกอบกับโคลงที่มาข้างต้น ได้ภาพพจน์
ที่แสดงการต่อสู้ ประสมประสานกัน และอาการที่แสดงอารมณ์ทรนทรายแล้ว โคลงบทนี้ก็น่า
จะมีความหมายไปในเชิงสังวาสไคย (โดยใช้สัญลักษณ์เป็นเครื่อง เปรียบเช่นเดียวกับ
บทอิศวรรย์) อันเป็นความหมายที่ลึกซึ้งกว่าความหมายตามตัวอักษรข้างต้น

นราศีกเรื่องหนึ่งซึ่งกล่าวถึงบทสังวาส กว่การ เปรียบเทียบเช่นเดียวกับโคลง
กำสรวลศรีปราชญ์ ก็คือโคลงทวาทเทมาส ซึ่ง ฉันทิชย์ กระแสสินธุ์ เชื่อว่าแต่งในสมัย
สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ คือราว พ.ศ. 2006 - 2031 และ "เขวราช" ใต้แก่
พระราชโอรสซึ่งไปปรากฏพระนามในประวัติศาสตร์ แต่ปรากฏเรื่องอยู่ในลิลิตยวนพ่ายว่า เค้น
ทางไปลังกาทวีป เพื่อนมัสการพระสงฆ์ลังกาวงศ์เข้านั่งหัตถบาต กราวที่สมเด็จพระบรม
ไตรโลกนาถทรงผนวช¹ คำสันนิษฐานนี้ พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร
ทรงเห็นพ้องในเรื่องสมัยที่แต่ง แต่ไม่ทรงเห็นควมที่ว่า พระเขวราชคือ พระราชโอรส
พระองค์นั้น² กุหลาบ มลลิกะมาส เป็นอีกผู้หนึ่งที่ได้ศึกษาพิจารณาการใช้คำ ลักษณะโคลง
ซึ่งเป็นโคลงคัน ประกอบกับความในบทที่สองของโคลงที่บอกผู้แต่ง ที่ว่า

---

¹ฉันทิชย์ กระแสสินธุ์ ประชุมวรรณคดีไทยภาคพิเศษ ทวาทศมาสโคลงคัน
กระแสสินธุ์ (นามแฝง) หน้า 1 - 55.

²กุ. หน้าคาน้ำ ข. และ ค.

กานต์กลอนนี้ตั้งอาทิ	กวี หนึ่งรา
เยาวราชสามนตไกร	แผนหลา
ขุนพรหมมนตรีศรี	กวีราช
สารประเสริฐ ภาชา	ช่วยแถลง เกลาเกลอน
	โคลงทวาทศมาส

แล้วตั้งข้อสังเกตว่า ความว่า "ไกรแผนหลา" อาจหมายถึง สบแก้วพระบรมไกรโลกนาถ ซึ่งมีพระเยาวราชปกครองกรุงศรีอยุธยา ในระหว่างที่พระองค์ประทับอยู่ที่พื้นโลก พระเยาวราชอาจเป็นสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่สามก็เป็นได้ (สามนต = ไกลเคียงกัน)¹

จากการศึกษาของผู้เขียนตามข้อสันนิษฐานของท่านผู้ทรงคุณวุฒิข้างต้น ผู้เขียนมีความเห็นว่าวรรณคดีเรื่องนี้ น่าจะเกิดขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น เพราะฉะนั้นจึงขอเสนอ นับเข้าเป็นวรรณคดีในสมัยเดียวกับโคลงกำสรวลศรีปราชญ์ข้างต้น

เนื้อเรื่องของโคลงทวาทศมาสเป็นการรำพันถึงความทุกข์ ที่จะต้องจากนาง เปรียบเทียบความรักของตนกับตัวเอกในวรรณคดีเรื่องอื่น โดยพรรณนาเรียงเคียงกันไปทีละเคียงจนครบปี ในตอนแรกของเรื่องมีโคลงอยู่หลายบทที่เป็นโวหารสังวาสโดยไม่มีเนื้อเรื่อง ดังโคลงตัวอย่าง

กิดเคยปะพาฬเพียง	ภูษเคนทร
กรกระหัดควงไค	กอดเกี่ยว
วิไลวิลาเลนทร	รศราศ
คึกคักฉณาเลื่อยเลี้ยว	กอดไกร

กิดเคยทองเทียวเหมือนหนึ่งพระบางใหญ่ กรหนึ่งรักควง* มือหนึ่งกอดเกี่ยวไว้งามและกล่าหาญไปควมรศราศะ ยิ่งคึกความปรารภณาก็ยิ่งเลื่อยเลี้ยวลอคกอดยิ่งขึ้น**

¹ ภูหลา มัลลิกะมาส ความรู้ทั่วไปทางวรรณกรรมไทย หน้า 91 - 92.

* หมายถึงผู้หญิงบางที่ใช้ควงควย (กำสรวลศรีปราชญ์)

** ฉันทิชย์ กระแสสินธุ์ ถอดคำประพันธ์เรื่องนี้ไว้ใน "ประชุมวรรณคดีไทยภาคพิเศษ ทวาทศมาสโคลงคั่น"

คิ'คค'ลึง'บัว'มาศ'สร้อย	สระ'ศรี
ผลิ'คค'อก'บน'นา'โน	แบ่ง'ไว้
คิ'คช'ม'มิ่ง'มา'ลี	โล'ย'เล'ศ
แบะ'ณ'กา'เกล'ียว'ไค'	คำ'แมน

คิ'คค'ลึง'เคล'้า'บัว'ทอง'ใน'สระ'นาง แล้ว'เค็ด'บัว'ใน'สระ'มา'แบ่ง'ไว้ คิ'คช'ม'ขวัญ'อก'ไม'
อัน'เล'ศ แล้ว'เบ'ิก'คอก'ไม'กล'ม'ไค'เลน'

คิ'คสร้อย'สา'โร'ช'แก้ว	บัว'บง กช'เอ'ย
บั'ค'แบ่ง'ไ'บ'ย่ำ'ยาม	กลี'บ'เกล'ง
ภ'พ'รรณ'ค'ฤ'บ'ร'ส'สร'ง***	สระ'มาศ
สร'ง'ส'ค'น'ร'ชา'ร'แส'ร'ง***	สอ'ค'ล'ม

คิ'ค'ะ'นึ่ง'ถึง'บัว'แก้ว นาง'ซึ่ง'เหมือน'บัว'บง'กช' ถึง'เว'ล'าย่ำ'ยาม'ก็'เกล'ง'บาน'กลี'บ'งาม
แผล'ง'ภู'ไค'ลิ'ม'ร'ส และ'ลง'อา'บ'ใน'สระ'ทอง ร'ค'น'้า'อัน'หอม'หวล'แล้ว'แส'ร'ง สอ'ค'ล'ม'กัน'

หลัง'จากร'ช'กาล'สม'เค็'จ'พระ'บรม'ราชา'ธิ'ราช'ที่'สี่ เป็น'ต้น'มา เหตุ'การ'ณ์'บ้าน'เม'ือง'ป่วน'นั้น
ไม่'เป็น'ปก'คิ'สุข'ทั้ง'ภายใน'และ'ภายนอก'ประ'เทศ' วรรณ'ค'ก็'ถู'ก'ทอ'ค'ทั้ง'วัง'โร'ย'ไป มา'จน'กระ'ทั่ง
บ้าน'เม'ือง'มี'ความ'สง'บ'ส'ช' ใน'รัช'กาล'ม'เค็'จ'พระ'เจ้า'ทรง'ช'ร'ม' วรรณ'ค'ก็'เก'จิ'ร'ญู'ร'ง'เร'ือง'อ'ีก'คร'ัง'
กล'าว'คือ ไค'ไ'ป'ร'ค'ไ'ห'น'ั'ป'รา'ช'ญู'ราช'บั'ด'ติ'ช'ช่วย'กัน'แ'ต'ง'มหา'ชา'คิ'ขึ้น'อ'ีก'ฉ'ับ'หนึ่ง ให้'ชื่อ'ว่า ก'า'พ'ย์
มหา'ชา'คิ คร'ัง'ล'่วง'มา'ถึง'รัช'กาล'สม'เค็'จ'พระ'น'าราย'ณ์'มหา'ราช' บ้าน'เม'ือง'เจ'ริ'ญู'ขึ้น'ทั้ง'ค'าน'การ'
ป'ก'ค'ร'อง' การ'ต'าง'ประ'เทศ' และ'ค'าน'คิ'ด'ปะ'วั'ณ'ช'ร'ม' วรรณ'ค'ก็'เจ'ิง'เจ'ริ'ญู'ร'ง'เร'ือง'มา'ก'ย'ิง'ขึ้น'
อ'ีก'คร'ัง'หนึ่ง พระ'ม'หา'ก'ษ'ัตริ'ย์'ทรง'เป'้า'บ'ก'วี'และ'ทรง'เป็น'พระ'ม'ุ'ข'ของ'ก'วี'ทั้ง'หลาย วรรณ'กรรม'มี'ทั้ง
ที่'เป็น'ร'้อย'แก้ว'และ'ร'้อย'กร'อง' ลั'ก'ษ'ณะ'การ'บ'ระ'พ'น'ช'ที่'นิยม'ใน'สมัย'นี้ ไค'ไ'ก'เ' ประ'เภท'โคล'ง'สี่'สุ'ภาพ

* ฉันทิ'ชัย' กระ'แส'ล'ิน'ธุ' ถอ'ค'คำ'ประ'พ'ัน'ร'นี้'ไว้'ใน 'ประ'ชุม'วรรณ'ค'ี'ไทย' ภาค'พิ'เศ'บ
ท'วาท'ศ'มา'ส'โคล'ง'กัน'

*** ฤ'บ' (ค'ฤ'ป) หมาย'ถึง' อิม', ใ'ห'อิม', กิ'น

*** แส'ร'ง' แปล'ว่า'จ'อง'ใจ'ทำ

และประเภทจันท์ และนับเป็นครั้งแรกที่นำเอาฉันท์มาประพันธ์เป็นวรรณคดีเพื่อความบันเทิง
คือ เสือโคคำฉันท์ ของพระมหาราชครู

บทกวีจรรยาจากวรรณคดีเรื่องนี้เห็นได้ว่าเป็นบทสั้น ๆ ซึ่งกล่าวเฉพาะสัญลักษณ์ที่
แทบเพิกเฉย ถึงข้อความ

— ชมชอศเราโกมล	เบิกบานแบ่งคน
ชกลี้นตระหลบจูงใจ	
คอกกวงบิโยชไร *	ปรางแก้วแพร่ไส
ตระบอกตระบันบรรจรรณ *	
— เชบซอลลอเว	ณกบตเอมอร
เบิกบนปก่าจร	เลชจรจูงใจ
กลัวกลี้นตระบอกบาน	ก็ตระการตระกองไกร
กรเกยประกิจใน	บิโยชยันยเยี่ยวน ***
	พระมหาราชครู : เสือโคคำฉันท์

นอกจากเสือโคคำฉันท์แล้ว ยังมีสมุทโฆษคำฉันท์และอนิรุทธคำฉันท์ ที่เป็นวรรณคดี
คำฉันท์เพื่อความบันเทิงอีกด้วย แต่การกล่าวถึงการประเวณีของตัวละครทั้งสอง เรื่องนี้เป็น
เพียงบทสังวาสหรือบทพิศواسพรรณนา ไม่ใช่ลักษณะสัญลักษณ์นิยม อธิบายละเอียดโดยตรง
ค่อนข้างยาวโดยเฉพาะในอนิรุทธคำฉันท์ เป็นการพรรณนาการเล้าโลม ภาพนิ่งในลักษณะ
แนบชิดของการร่วมสังวาส และความเพิกเฉยในเพศรส เป็นต้น

* มาจากคำว่า บิโยช หมายถึงผู้ทรงไวซึ่งน้ำคือเมษ, ผู้ทรงไวซึ่งน้ำนม คือ
ถันในที่นี้หมายถึงถัน

** ตระบอก หมายถึง ถีบ, ตระบัน หมายถึง ถีบซ้อน

*** เยี่ยวน หมายถึง ยีวน คือ ลึงเคล้าชวนให้กำเริบรัก

สองท้าวต่างตนต่างพิศ   เพียงรักตรชนชิต

พระองค์อรุณเภาอร

คฤพร สสนคนกำจร   จรุงใจสองสมร

สำรวจสำราญสานเสียว

สองท้าวแนบพื่นเผือกเกลียว   คือแห่งหิมพ์เคียว

ประภิกษุแลชกเคียวรสน

หรือ

นาสาเสียวนาสา   ทราบคนชาสคนชา

ชีวหาแลชีวหา   เสวยรสสารสาสมร

พระโอรุณพระโอรุณ   อันเปรมปรีติเมามร

กัณฐากัณฐาพร   กรกระหวัดกระหวัดเกลียว

แทบทรวงเทียบทรวงแทบ   เน้นแนบแนบสำราญเสียว

ควงคือคือควงเคียว   อรอาลึงคดังล่อง*

ศรีปราชญ์ : อนิรุทธิคำฉันท์

หลังจากรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราชแล้ว บ้านเมืองก็มีเหตุวุ่นวายทั้งภายในและภายนอกอีกครั้งหนึ่ง ประกอบกับพระเจ้าแผ่นดินองค์ต่อมาไม่โปรดทรงแสดงให้เห็นว่าสนพระทัยในวรรณคดี วรรณคดีจึงถูกทอดทิ้ง และรกร้างไป จนมาถึงในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ คือ พ.ศ. 2275 - 2301 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ วรรณคดีจึงรุ่งเรืองขึ้นอีกวาระหนึ่ง กวีที่มีชื่อเสียงในสมัยนี้ได้แก่ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ เจ้าฟ้าเอกทัศ เจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร เจ้าฟ้าภูธรและเจ้าฟ้ามงกุฎ มหามงกุฎ

*อาลึงค คือ อลึงค หมายถึง ไม่ปรากฏเพศ ในที่นี้หมายความว่า ไม่สามารถจะบอกได้ว่า ส่วนไหนคือสามีของฝ่ายชาย ส่วนไหนคือสามีของฝ่ายหญิง

ดังล่อง หมายถึง งดงาม สุกใส.

วัดท่าทราย และหลวงศรีปรีชา (เซ่ง) มีทั้งกวีมรณและสตรี คฤหัสถ์และบรรพชิต ทั้งที่เป็นคนชั้นสูงและชั้นกลาง

เจ้าฟ้าธรรมธิเบศรทรงเป็นกวีเอกพระองค์หนึ่ง ได้ทรงนิพนธ์บทกวีนิพนธ์ย่อยกรองไว้หลายเรื่อง เช่น นันทโศภนนิลสครคานหลวง พระมาลัยคำหลวง กาพย์ห่อโคลง เพลงยาวสังวาส และมทเหเรือซึ่งตามควมมทเกรวญและมทเหเรือ่งกาถ

มทเหเรือ่งกาถนั้นทรงนำมาจากเรือ่งกาถก่อนพระยาครูตเจ้าเล้าโสมและพานางกาถไปสมสู่ในวิมานฉิมพลี ดังตัวอย่างเช่น

กางกรอุ้มโอบแกว

ปึกปึกอกเอวนาง

ฉวยฉวยคานาคา

ทางกระหวัดกรังรักพัน

คลลสถานพินามมาศ

เหิมหวลยวนกามี

เรึงเร็นชั้นเชยปราง

กอดเกอเนอวลง

กาถเอยแนงนาฏ

กมเกลากลาวซอน

บักษีกริทธาชม

กลมเกลียวเกี่ยวคิณ

สองสุชสองสังวาส

สองสนิทธิพรารมณ

ลมพิกถลักเมฆเคลื่อน

วลาหกคกไปรยปราย

เจ้างามแพรวดบสรพวงค์

พลางกลิ้งเกล้าไคจรจรัล

เป็เก็กษาฟ้าผกน

คั่นเมฆมาฉิมพลี

เกลียวกลมสวาทนาฏกาถ

ปรีดาแนบแอบอิงองค์

พลางกลิ้งเกล้าไคบมบง

ปลงสวาทชมสมเสพบสมร

อภิวาทประนมกร

ซอนขบหนาคาเมียงมัน

ภิรมเปรมเกษมสันต์

บ้านยั่วเอยเคลาคลิ่งชม

แสนสคสวาทสองสสม

กลมเกลียวชุสสนสอง

ฟ้าดีเเคลื่อนแลมแสงพราย

สายสินธน์องทองธารา

เหรา* ราเวียงรีน
ดองสมกมลกรีกา

ว้าย เคลาคลันตีนหรรษา
เป็นนางสกทกนิรันกร
 เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร : บทเห่เรื่องกา

จะเห็นได้ว่าในแต่ละวรรคของบทสังวาสข้างต้นนี้ แพร่พร่าวไปด้วยสัมผัสสระและสัมผัสพยัญชนะ ทำให้เกิดการกระทบกระทั่งของเสียง ส่วนคำความหมายนอกจากจะเด่นในการดำเนินความให้เห็นเหตุการณ์แล้ว ยังเน้นให้ผอานคิดไปถึงชีวิตส่วนพระองค์ที่ทรงกระทำกับเจ้าฟ้านั้น เจ้าฟ้าสังวาล์ พระสนมของพระบิดา อันเป็นผลให้ต้องพระราชอาชญาถึงสิ้นพระชนม์อีกด้วย

วรรณคดีในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายนี้ มีครมลักษณะการแต่งทุกประเภท คือ โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน และที่เด่นที่สุดก็คือ ประเภทกาพย์ กลอน กลอนในสมัยนี้มี ทั้งกลอนเพลงยาวสังวาส กลอนคอกสรอยสัควา กลอนกลบทกลอักษร และกลอนบทละครว่า (ละครนอกและละครใน)

ตามที่ปรากฏหลักฐานในจดหมายของ ม. เกอ ลาลแบร์ ซึ่งเข้ามาในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช แสดงให้เห็นว่ามีการเล่นละครเกิดขึ้นแล้วในสมัยนั้น และเข้าใจว่ามีแต่เฉพาะละครที่ผู้ชายแสดงหรือที่เรียกกันในภายหลังว่า ละครนอก ส่วนละครในเข้าใจว่าเกิดขึ้นภายหลัง ในระหว่างรัชกาลสมเด็จพระเพทราชาถึงรัชกาลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐ ๑๐๑ ๑๐๒ ๑๐๓ ๑๐๔ ๑๐๕ ๑๐๖ ๑๐๗ ๑๐๘ ๑๐๙ ๑๑๐ ๑๑๑ ๑๑๒ ๑๑๓ ๑๑๔ ๑๑๕ ๑๑๖ ๑๑๗ ๑๑๘ ๑๑๙ ๑๒๐ ๑๒๑ ๑๒๒ ๑๒๓ ๑๒๔ ๑๒๕ ๑๒๖ ๑๒๗ ๑๒๘ ๑๒๙ ๑๓๐ ๑๓๑ ๑๓๒ ๑๓๓ ๑๓๔ ๑๓๕ ๑๓๖ ๑๓๗ ๑๓๘ ๑๓๙ ๑๔๐ ๑๔๑ ๑๔๒ ๑๔๓ ๑๔๔ ๑๔๕ ๑๔๖ ๑๔๗ ๑๔๘ ๑๔๙ ๑๕๐ ๑๕๑ ๑๕๒ ๑๕๓ ๑๕๔ ๑๕๕ ๑๕๖ ๑๕๗ ๑๕๘ ๑๕๙ ๑๖๐ ๑๖๑ ๑๖๒ ๑๖๓ ๑๖๔ ๑๖๕ ๑๖๖ ๑๖๗ ๑๖๘ ๑๖๙ ๑๗๐ ๑๗๑ ๑๗๒ ๑๗๓ ๑๗๔ ๑๗๕ ๑๗๖ ๑๗๗ ๑๗๘ ๑๗๙ ๑๘๐ ๑๘๑ ๑๘๒ ๑๘๓ ๑๘๔ ๑๘๕ ๑๘๖ ๑๘๗ ๑๘๘ ๑๘๙ ๑๙๐ ๑๙๑ ๑๙๒ ๑๙๓ ๑๙๔ ๑๙๕ ๑๙๖ ๑๙๗ ๑๙๘ ๑๙๙ ๒๐๐ ๒๐๑ ๒๐๒ ๒๐๓ ๒๐๔ ๒๐๕ ๒๐๖ ๒๐๗ ๒๐๘ ๒๐๙ ๒๑๐ ๒๑๑ ๒๑๒ ๒๑๓ ๒๑๔ ๒๑๕ ๒๑๖ ๒๑๗ ๒๑๘ ๒๑๙ ๒๒๐ ๒๒๑ ๒๒๒ ๒๒๓ ๒๒๔ ๒๒๕ ๒๒๖ ๒๒๗ ๒๒๘ ๒๒๙ ๒๓๐ ๒๓๑ ๒๓๒ ๒๓๓ ๒๓๔ ๒๓๕ ๒๓๖ ๒๓๗ ๒๓๘ ๒๓๙ ๒๔๐ ๒๔๑ ๒๔๒ ๒๔๓ ๒๔๔ ๒๔๕ ๒๔๖ ๒๔๗ ๒๔๘ ๒๔๙ ๒๕๐ ๒๕๑ ๒๕๒ ๒๕๓ ๒๕๔ ๒๕๕ ๒๕๖ ๒๕๗ ๒๕๘ ๒๕๙ ๒๖๐ ๒๖๑ ๒๖๒ ๒๖๓ ๒๖๔ ๒๖๕ ๒๖๖ ๒๖๗ ๒๖๘ ๒๖๙ ๒๗๐ ๒๗๑ ๒๗๒ ๒๗๓ ๒๗๔ ๒๗๕ ๒๗๖ ๒๗๗ ๒๗๘ ๒๗๙ ๒๘๐ ๒๘๑ ๒๘๒ ๒๘๓ ๒๘๔ ๒๘๕ ๒๘๖ ๒๘๗ ๒๘๘ ๒๘๙ ๒๙๐ ๒๙๑ ๒๙๒ ๒๙๓ ๒๙๔ ๒๙๕ ๒๙๖ ๒๙๗ ๒๙๘ ๒๙๙ ๓๐๐ ๓๐๑ ๓๐๒ ๓๐๓ ๓๐๔ ๓๐๕ ๓๐๖ ๓๐๗ ๓๐๘ ๓๐๙ ๓๑๐ ๓๑๑ ๓๑๒ ๓๑๓ ๓๑๔ ๓๑๕ ๓๑๖ ๓๑๗ ๓๑๘ ๓๑๙ ๓๒๐ ๓๒๑ ๓๒๒ ๓๒๓ ๓๒๔ ๓๒๕ ๓๒๖ ๓๒๗ ๓๒๘ ๓๒๙ ๓๓๐ ๓๓๑ ๓๓๒ ๓๓๓ ๓๓๔ ๓๓๕ ๓๓๖ ๓๓๗ ๓๓๘ ๓๓๙ ๓๔๐ ๓๔๑ ๓๔๒ ๓๔๓ ๓๔๔ ๓๔๕ ๓๔๖ ๓๔๗ ๓๔๘ ๓๔๙ ๓๕๐ ๓๕๑ ๓๕๒ ๓๕๓ ๓๕๔ ๓๕๕ ๓๕๖ ๓๕๗ ๓๕๘ ๓๕๙ ๓๖๐ ๓๖๑ ๓๖๒ ๓๖๓ ๓๖๔ ๓๖๕ ๓๖๖ ๓๖๗ ๓๖๘ ๓๖๙ ๓๗๐ ๓๗๑ ๓๗๒ ๓๗๓ ๓๗๔ ๓๗๕ ๓๗๖ ๓๗๗ ๓๗๘ ๓๗๙ ๓๘๐ ๓๘๑ ๓๘๒ ๓๘๓ ๓๘๔ ๓๘๕ ๓๘๖ ๓๘๗ ๓๘๘ ๓๘๙ ๓๙๐ ๓๙๑ ๓๙๒ ๓๙๓ ๓๙๔ ๓๙๕ ๓๙๖ ๓๙๗ ๓๙๘ ๓๙๙ ๔๐๐ ๔๐๑ ๔๐๒ ๔๐๓ ๔๐๔ ๔๐๕ ๔๐๖ ๔๐๗ ๔๐๘ ๔๐๙ ๔๑๐ ๔๑๑ ๔๑๒ ๔๑๓ ๔๑๔ ๔๑๕ ๔๑๖ ๔๑๗ ๔๑๘ ๔๑๙ ๔๒๐ ๔๒๑ ๔๒๒ ๔๒๓ ๔๒๔ ๔๒๕ ๔๒๖ ๔๒๗ ๔๒๘ ๔๒๙ ๔๓๐ ๔๓๑ ๔๓๒ ๔๓๓ ๔๓๔ ๔๓๕ ๔๓๖ ๔๓๗ ๔๓๘ ๔๓๙ ๔๔๐ ๔๔๑ ๔๔๒ ๔๔๓ ๔๔๔ ๔๔๕ ๔๔๖ ๔๔๗ ๔๔๘ ๔๔๙ ๔๕๐ ๔๕๑ ๔๕๒ ๔๕๓ ๔๕๔ ๔๕๕ ๔๕๖ ๔๕๗ ๔๕๘ ๔๕๙ ๔๖๐ ๔๖๑ ๔๖๒ ๔๖๓ ๔๖๔ ๔๖๕ ๔๖๖ ๔๖๗ ๔๖๘ ๔๖๙ ๔๗๐ ๔๗๑ ๔๗๒ ๔๗๓ ๔๗๔ ๔๗๕ ๔๗๖ ๔๗๗ ๔๗๘ ๔๗๙ ๔๘๐ ๔๘๑ ๔๘๒ ๔๘๓ ๔๘๔ ๔๘๕ ๔๘๖ ๔๘๗ ๔๘๘ ๔๘๙ ๔๙๐ ๔๙๑ ๔๙๒ ๔๙๓ ๔๙๔ ๔๙๕ ๔๙๖ ๔๙๗ ๔๙๘ ๔๙๙ ๕๐๐ ๕๐๑ ๕๐๒ ๕๐๓ ๕๐๔ ๕๐๕ ๕๐๖ ๕๐๗ ๕๐๘ ๕๐๙ ๕๑๐ ๕๑๑ ๕๑๒ ๕๑๓ ๕๑๔ ๕๑๕ ๕๑๖ ๕๑๗ ๕๑๘ ๕๑๙ ๕๒๐ ๕๒๑ ๕๒๒ ๕๒๓ ๕๒๔ ๕๒๕ ๕๒๖ ๕๒๗ ๕๒๘ ๕๒๙ ๕๓๐ ๕๓๑ ๕๓๒ ๕๓๓ ๕๓๔ ๕๓๕ ๕๓๖ ๕๓๗ ๕๓๘ ๕๓๙ ๕๔๐ ๕๔๑ ๕๔๒ ๕๔๓ ๕๔๔ ๕๔๕ ๕๔๖ ๕๔๗ ๕๔๘ ๕๔๙ ๕๕๐ ๕๕๑ ๕๕๒ ๕๕๓ ๕๕๔ ๕๕๕ ๕๕๖ ๕๕๗ ๕๕๘ ๕๕๙ ๕๖๐ ๕๖๑ ๕๖๒ ๕๖๓ ๕๖๔ ๕๖๕ ๕๖๖ ๕๖๗ ๕๖๘ ๕๖๙ ๕๗๐ ๕๗๑ ๕๗๒ ๕๗๓ ๕๗๔ ๕๗๕ ๕๗๖ ๕๗๗ ๕๗๘ ๕๗๙ ๕๘๐ ๕๘๑ ๕๘๒ ๕๘๓ ๕๘๔ ๕๘๕ ๕๘๖ ๕๘๗ ๕๘๘ ๕๘๙ ๕๙๐ ๕๙๑ ๕๙๒ ๕๙๓ ๕๙๔ ๕๙๕ ๕๙๖ ๕๙๗ ๕๙๘ ๕๙๙ ๖๐๐ ๖๐๑ ๖๐๒ ๖๐๓ ๖๐๔ ๖๐๕ ๖๐๖ ๖๐๗ ๖๐๘ ๖๐๙ ๖๑๐ ๖๑๑ ๖๑๒ ๖๑๓ ๖๑๔ ๖๑๕ ๖๑๖ ๖๑๗ ๖๑๘ ๖๑๙ ๖๒๐ ๖๒๑ ๖๒๒ ๖๒๓ ๖๒๔ ๖๒๕ ๖๒๖ ๖๒๗ ๖๒๘ ๖๒๙ ๖๓๐ ๖๓๑ ๖๓๒ ๖๓๓ ๖๓๔ ๖๓๕ ๖๓๖ ๖๓๗ ๖๓๘ ๖๓๙ ๖๔๐ ๖๔๑ ๖๔๒ ๖๔๓ ๖๔๔ ๖๔๕ ๖๔๖ ๖๔๗ ๖๔๘ ๖๔๙ ๖๕๐ ๖๕๑ ๖๕๒ ๖๕๓ ๖๕๔ ๖๕๕ ๖๕๖ ๖๕๗ ๖๕๘ ๖๕๙ ๖๖๐ ๖๖๑ ๖๖๒ ๖๖๓ ๖๖๔ ๖๖๕ ๖๖๖ ๖๖๗ ๖๖๘ ๖๖๙ ๖๗๐ ๖๗๑ ๖๗๒ ๖๗๓ ๖๗๔ ๖๗๕ ๖๗๖ ๖๗๗ ๖๗๘ ๖๗๙ ๖๘๐ ๖๘๑ ๖๘๒ ๖๘๓ ๖๘๔ ๖๘๕ ๖๘๖ ๖๘๗ ๖๘๘ ๖๘๙ ๖๙๐ ๖๙๑ ๖๙๒ ๖๙๓ ๖๙๔ ๖๙๕ ๖๙๖ ๖๙๗ ๖๙๘ ๖๙๙ ๗๐๐ ๗๐๑ ๗๐๒ ๗๐๓ ๗๐๔ ๗๐๕ ๗๐๖ ๗๐๗ ๗๐๘ ๗๐๙ ๗๑๐ ๗๑๑ ๗๑๒ ๗๑๓ ๗๑๔ ๗๑๕ ๗๑๖ ๗๑๗ ๗๑๘ ๗๑๙ ๗๒๐ ๗๒๑ ๗๒๒ ๗๒๓ ๗๒๔ ๗๒๕ ๗๒๖ ๗๒๗ ๗๒๘ ๗๒๙ ๗๓๐ ๗๓๑ ๗๓๒ ๗๓๓ ๗๓๔ ๗๓๕ ๗๓๖ ๗๓๗ ๗๓๘ ๗๓๙ ๗๔๐ ๗๔๑ ๗๔๒ ๗๔๓ ๗๔๔ ๗๔๕ ๗๔๖ ๗๔๗ ๗๔๘ ๗๔๙ ๗๕๐ ๗๕๑ ๗๕๒ ๗๕๓ ๗๕๔ ๗๕๕ ๗๕๖ ๗๕๗ ๗๕๘ ๗๕๙ ๗๖๐ ๗๖๑ ๗๖๒ ๗๖๓ ๗๖๔ ๗๖๕ ๗๖๖ ๗๖๗ ๗๖๘ ๗๖๙ ๗๗๐ ๗๗๑ ๗๗๒ ๗๗๓ ๗๗๔ ๗๗๕ ๗๗๖ ๗๗๗ ๗๗๘ ๗๗๙ ๗๘๐ ๗๘๑ ๗๘๒ ๗๘๓ ๗๘๔ ๗๘๕ ๗๘๖ ๗๘๗ ๗๘๘ ๗๘๙ ๗๙๐ ๗๙๑ ๗๙๒ ๗๙๓ ๗๙๔ ๗๙๕ ๗๙๖ ๗๙๗ ๗๙๘ ๗๙๙ ๘๐๐ ๘๐๑ ๘๐๒ ๘๐๓ ๘๐๔ ๘๐๕ ๘๐๖ ๘๐๗ ๘๐๘ ๘๐๙ ๘๑๐ ๘๑๑ ๘๑๒ ๘๑๓ ๘๑๔ ๘๑๕ ๘๑๖ ๘๑๗ ๘๑๘ ๘๑๙ ๘๒๐ ๘๒๑ ๘๒๒ ๘๒๓ ๘๒๔ ๘๒๕ ๘๒๖ ๘๒๗ ๘๒๘ ๘๒๙ ๘๓๐ ๘๓๑ ๘๓๒ ๘๓๓ ๘๓๔ ๘๓๕ ๘๓๖ ๘๓๗ ๘๓๘ ๘๓๙ ๘๔๐ ๘๔๑ ๘๔๒ ๘๔๓ ๘๔๔ ๘๔๕ ๘๔๖ ๘๔๗ ๘๔๘ ๘๔๙ ๘๕๐ ๘๕๑ ๘๕๒ ๘๕๓ ๘๕๔ ๘๕๕ ๘๕๖ ๘๕๗ ๘๕๘ ๘๕๙ ๘๖๐ ๘๖๑ ๘๖๒ ๘๖๓ ๘๖๔ ๘๖๕ ๘๖๖ ๘๖๗ ๘๖๘ ๘๖๙ ๘๗๐ ๘๗๑ ๘๗๒ ๘๗๓ ๘๗๔ ๘๗๕ ๘๗๖ ๘๗๗ ๘๗๘ ๘๗๙ ๘๘๐ ๘๘๑ ๘๘๒ ๘๘๓ ๘๘๔ ๘๘๕ ๘๘๖ ๘๘๗ ๘๘๘ ๘๘๙ ๘๙๐ ๘๙๑ ๘๙๒ ๘๙๓ ๘๙๔ ๘๙๕ ๘๙๖ ๘๙๗ ๘๙๘ ๘๙๙ ๙๐๐ ๙๐๑ ๙๐๒ ๙๐๓ ๙๐๔ ๙๐๕ ๙๐๖ ๙๐๗ ๙๐๘ ๙๐๙ ๙๑๐ ๙๑๑ ๙๑๒ ๙๑๓ ๙๑๔ ๙๑๕ ๙๑๖ ๙๑๗ ๙๑๘ ๙๑๙ ๙๒๐ ๙๒๑ ๙๒๒ ๙๒๓ ๙๒๔ ๙๒๕ ๙๒๖ ๙๒๗ ๙๒๘ ๙๒๙ ๙๓๐ ๙๓๑ ๙๓๒ ๙๓๓ ๙๓๔ ๙๓๕ ๙๓๖ ๙๓๗ ๙๓๘ ๙๓๙ ๙๔๐ ๙๔๑ ๙๔๒ ๙๔๓ ๙๔๔ ๙๔๕ ๙๔๖ ๙๔๗ ๙๔๘ ๙๔๙ ๙๕๐ ๙๕๑ ๙๕๒ ๙๕๓ ๙๕๔ ๙๕๕ ๙๕๖ ๙๕๗ ๙๕๘ ๙๕๙ ๙๖๐ ๙๖๑ ๙๖๒ ๙๖๓ ๙๖๔ ๙๖๕ ๙๖๖ ๙๖๗ ๙๖๘ ๙๖๙ ๙๗๐ ๙๗๑ ๙๗๒ ๙๗๓ ๙๗๔ ๙๗๕ ๙๗๖ ๙๗๗ ๙๗๘ ๙๗๙ ๙๘๐ ๙๘๑ ๙๘๒ ๙๘๓ ๙๘๔ ๙๘๕ ๙๘๖ ๙๘๗ ๙๘๘ ๙๘๙ ๙๙๐ ๙๙๑ ๙๙๒ ๙๙๓ ๙๙๔ ๙๙๕ ๙๙๖ ๙๙๗ ๙๙๘ ๙๙๙ ๑๐๐๐

* เหรา เป็นสัตว์ในนิยายมีรูปครึ่งนาคครึ่งจระเข้

๑ บั้วงาม อรรถพันธ์ วิเคราะห์บทละครว่าเรื่องอิเหนาในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย โดยเฉพาะสภาพชีวิตความเป็นไปที่ปรากฏในเรื่อง หน้า 32 - 46.

ส่วนบทละครนอกเท่าที่มีเหลืออยู่ 15 เรื่องนั้น ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง และสมัยที่แต่ง และจากหาไม่ครบบริบูรณ์เรื่องเดียว¹ เมื่อสังเกตกระบวนกลอนเห็นได้ว่ามีทั้งที่เป็นรุ่นที่แต่งก่อน (เช่น มโนห์รา) และแต่งในรุ่นหลัง (เช่น สังข์ทอง ไชยทัต สุวรรณหงส์) คือราวในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ² ถึงที่สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพรับสั่งไว้²

บทละครนอกทั้ง 15 เรื่อง* หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากรได้พิมพ์ออกเผยแพร่เพียงเรื่องเรื่อง คือ มโนห์ราและสังข์ทอง ซึ่งปรากฏบทสังวาสชวาคสน์ ๆ ในเรื่องสังข์ทองเท่านั้น ถึงข้อความ

ว่าพลางทางภิรมย์ชมชก
เย้าหยอกสัพทชกยวนใจ

แสนสทิตแนบน้องมองใส
อยู่ที่ห้องในไสยา

บทละครนอกครั้งกรุงเก่า เรื่องสังข์ทอง

ผู้เขียนได้ศึกษาบทละครนอกครั้งกรุงเก่า ตัวเขียนในหอสมุดแห่งชาติเป็นบางเรื่อง คือ ไชยทัต การเกก คาวี และสุวรรณหงส์ และได้พบบทฉักรรยในบทละครเรื่องสุวรรณหงส์ และไชยทัต ดังต่อไปนี้คือ

ว่าพลางรักรั้งครั่งครา
ในน้ำพรไทยศรีโพทวน
ยกอกนกกอกเกี้ยววันละวัน
บัวตูมหมกสืบมา เบิกมาล

กามา เก่อนคืนอยู่แค้น
กระเสี้ยวกระสันวันจวนพานัน
ประสมสันบันเต็งระเริงรัน
เย็นไปเย็นการควยฝอยผัน

¹ เปลื้อง ณ นคร ประวัติวรรณคดีไทยสำหรับนักศึกษา หน้า 196.

² สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ บทละครครั้งกรุงเก่า เรื่องมโนห์ราและสังข์ทอง
หน้า 1 - 5.

* นอกจาก 15 เรื่องแล้ว ยังมีอีก 5 เรื่อง คือ โคบุตร ไชยเชษฐ พระรถ ไกรทอง และสิบลูกวิเศษ ซึ่งไม่สามารถบอกได้ว่าเป็นสำนวนครั้งกรุงเก่าหรือไม่

แล่นสนก เป็นสูกหงสองคน

○

ว่าพลางทางชัยบ่เกาจันทร์
อุยหนายาหิณเทวี

.....

ครีตพลางอุยนางบิณฑาทอง
จุมพิตปรางนาง เบื่อแพร่ภักตรา
พาลันครันคณสนันเสียง

เมณเปกมัวมนอนพะกาน

พระพิรุณหยดยอย เป็นฝอยฝน

ภุมรินกลัวกลืนล่องออน

เมื่อนั้น

รรตเริ่มรักษพระจักรา

ลิมตัวลิมกลัวมิตรง

แต่เวียนเฝ้า เขายวนชวนพิรราย

เมื่อนั้น

ลิมมเหสีเกาดีเกรากรวณ

ลิมพระบิภางาตุราจ

ลิมยักษาพระยาอัคร

ที่มณฑลแก้วรวนา

สุวรรณหงส์เดิม 1 ความเกาเลขที่ 182

มคที่ 114

ทรงสมรอย่าสลับคัทนี

ไมปรานี ..... * นันเอน

.....

พระประคองรับวันควยหรมา

พระหิษรู้ควาเคลาประทมมาลย์

เปรีบง ๆ ส่นฟ้ากคาคาน

เสียงสทานกีนเฝ้าพะนาคอน **

เฝ้าคนธัมย์คาลยานเกษร

บุตร สมสนิทานีดา

วรจันทร์แนงน้อยเสนาหา

กัลยาพิศวาดไมคลาศคลา

ลืออองพนังงานการทงทหาย

หบอมขมายเฒความงามกระบวน

พระโถมยงเฒงามมาบสงวน

ลิมนาคเนื่อนมนางพมกร

สนมมาทัวโสศโปรฤตถกอน

เขยโอบโอบสมรไมคลาศคลา

ไชยัคเดิม 3 เลขที่ 51 มคที่ 20

*..... คือคณที่คณณบิลบเลือนซากหาย

** เรื่องการ เขียนพญูชนะปีนางประสมสระของคนสมัยก่อนมีรายละเอียดปรากฏอยู่ในเรื่อง อักษรไทยอักษรประสม ของภาวาส บุณนาค หนังสือชุดทางภาษาไทย

หนึ่ง จากหลักฐานคำพากย์รามเกียรติ์ ตอนนางลอย ส่วนนอญชยา จากสมุดไทย คำอักษร เสนาะ¹ พบว่าบทระหว่างหุ่นนางเบญจกายนั้นมีลักษณะเป็นบทอัครวรายอย่างสั้น ๆ ว่า

กิจไถงานระมของ	ถ้าสองคอสอง
บมิพนี่อราย	
พลางโองนงค์อิงแอบกาย	แนแนมไข่กลาย
สโรชกองกรรพม	
กุมารนักรสริงรม	เกสรโกดม
ก็ไซสกันขแบ่งบาน	(ฉบับวชิรญาณว่า * ก็ไซสกันขแบ่งบาน)
สองรูสรักรวมปราน	สองแตรรศกาล
กำเรียวคองอาลัย	
เบญจกายแสนโคกร่าไร	ก่ายการจะไกล
กระบิดเอื้ออาหาร	
ว่าใจจากจำลาร	เห็นขึ้นอัมพร (ฉบับวชิรญาณว่า ระเห็จ
มาลพิภพอุรา	ขึ้นอัมพร)
	คำพากย์รามเกียรติ์ ตอนนางลอย
	ส่วนนอญชยา

กาพย์ขับไม้เรื่องพระรถ (หรือบทขับไม้เรื่องรถเสน) เป็นวรรณคดีส่วนนครังกรุงศรีอยุธยา แต่ไม่ทราบว่าแต่งในรัชกาลใด² บทระหว่างเพศในวรรณคดีเรื่องนี้ต่างกับ

¹ประพันธ์ สคนชะชาติ รามเกียรติ์ตอนนางลอย หน้า 23 - 24.

* ชำระสอบทานกับฉบับที่พิมพ์ลงในหนังสือวชิรญาณรายเดือน พ.ศ. 2447 ตอนที่ 17 เดือนมิถุนายน รศ. 123 ปีมะโรง.

²นิศยา กาญจนะวรรณ วรรณกรรมอยุธยา หน้า 251 - 269 (อ้างอิงมาจาก "หนังสือที่แต่งครั้งกรุงศรีอยุธยา" วารสารศิลปากร 5, 6 (5) และ 1 (6) ของกองวรรณคดี กรมศิลปากร)

บทในคำพากย์รวมเก็บศัพท์ที่กล่าวมาแล้ว กล่าวคือ เป็นบทสังวาส ไม่มีการเปรียบเทียบหรือใช้สัญลักษณ์แต่อย่างใด อธิบายการเสพบังวาสในลักษณะการสรุปความ คือ

สมพาทมาครา กล่าวเกลี้ยงเลี้ยงหา ล้นลมคมใน เข้าแนบแทบชิต
 ลูบคลาหาสนิท โอภาปราไพ ทาสนิตคึกใจ ห่อหุ้มภายใน เล่ห์กลพนคม
 บัดนั้นสองราช สองสรรมสรรมพาศ ฌแทนทองบรรทม ยามลงครอรชร
 พระพี่ชายทอกร กอดท้าวเอวกลม สองสนิทชื่นชม ปราศการิมย์ ฌแทนทอง
 เรื่องไร

ภาพขัณฑ์ไม่เรื่องพระรถเสน

หลวงศรีปริชา (เข่ง) เป็นกวีอีกหนึ่งในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย โดดเด่นเรื่อง ศีรีวิบุลยคติเป็นกลอนกลบท คือ เพิ่มข้อบังคับในการแต่งยิ่งขึ้นกว่ากลอนธรรมดา ผู้แต่งได้นำ เนื้อเรื่องมาจากปัญญาสชาดก เนื้อเรื่องกล่าวถึงพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นโอรสท้าว บศกิติ ครั้นต่อมามีกษัตริย์อีกองค์หนึ่งคือพลราช ยกทัพมาล้อมเมือง เพื่อไม่ให้เกิดการรบ พุ่งเป็นที่เคื้อครอนแก่ประชากราญร ท้าวบศกิติและมเหสีจึงเสด็จหนีออกไปบวช ภายหลังถูก พรานนักหลัง ท้าวบศกิติถูกศัตรจับได้ ถูกทรมานอยู่หลายปี เมื่อศิรีวิบุลยคติพระราชโอรส เจริญวัยจึงติดตามพระบิดาและขอรับโทษแทน แต่จะบระหารอย่างไรก็มารักไม่คาย ท้าว พลราชถูกรรณีสืบ พระศิรีวิบุลยคติจึงได้ครอบครองบ้านเมืองด้วยความสาธุสืบทมา เมื่อเนื้อ เรื่อง เป็นเช่นข้างคนนี้ จึงไม่ปรากฏบทอรรถรยในวรรณคดีเรื่องนี้เลย

หลังจากรัชกาลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศแล้ว วรรณคดีก็ถูกทอดทิ้งอีกครั้งหนึ่ง พระเจ้าแผ่นดินมีไถทรงทานบำรุง ประกอบกับบ้านเมืองก็วุ่นวายปั่นป่วน วรรณคดีจึงอยู่ใน ลักษณะทรงกับทรุด จนมาถึง พ.ศ. 2310 กรุงศรีอยุธยาตกเป็นเมืองขึ้นของพม่า บ้าน เมืองถึงแก่การวิบัติ และเชื่อกันว่าวรรณคดีคงถูกทำลายสูญหายในครั้งนั้นเสียเป็นอันมาก วรรณคดีได้รับการฟื้นฟูอีกครั้งหนึ่ง เมื่อสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงกอบกู้อิสรภาพได้สำเร็จ

สมัยกรุงธนบุรี

ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี มีระยะเวลาเพียง 15 ปี ได้เกิดวรรณคดีที่สำคัญหลายเรื่อง คือ บทละครว่าเรื่องรามเกียรติ์ ฉบับพระเจ้ากรุงธนบุรี ลิลิตเพชรมงกุฎ อีเหนาคาฉันท์ ของหลวงสรวิชิต และโคลงยอพระเกียรติ พระเจ้ากรุงธนบุรี ของนายสวามหาศเล็ก เป็นต้น

รามเกียรติ์บทพระราชนิพนธ์มีอยู่ด้วยกันสี่ตอน ปรากฏบทจักรวาลในตอนที่สอง คือ ตอนหนุมานเกี้ยวนางวานริน บทเข้าพระนางในเรื่องนี้มีลักษณะเช่นเดียวกับในบทละครว่าส่วนใหญ่ คือ ก่อนจะถึงการสมรสสังวาส ก็จะมีบทเกี้ยวพาราสี ตักพ้อต่อว่า เล่าโลมชักชวน และคอยยอชมเชยด้วยถ้อยคำสรรเสริญความพอใจ ความสมปรารถนาในรสแห่งการารมณ์ของฝ่ายหญิงและชาย ตามลำดับ ตัวอย่างบทจักรวาล

วาพกลางทางโอบอุ่มน้อง	คืบเข้าถ้ำทองคุดหา
แสนสนิทพิศวาสตรึงตรา	เสนาห่อค้อนพันทวี
ก็รักครึ่งตระบึงรวมรส	ภุมรีจ้องจรรคเกสรศรี
กลัวเกลือกกลีบเกศสุมาลี	ปรีดาเมาสุกสนุกใจ

สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี : รามเกียรติ์

หลวงสรวิชิตได้นำเอานิทานในเรื่องเวตาลปรกัตมา เป็นเค้าเรื่อง ลิลิตเพชรมงกุฎ เรื่องราวมีอยู่ว่า พระมงกุฎทูลลาพระบิดาไปลาสัตว์ และหลงไปกับพระพี่เลี้ยงพญศรีถึงเมืองกรรณ ไก่พบนางปทุมวดีชিকাเจ้าเมือง พระพี่เลี้ยงคิดอุบายให้ไค้พระชิกาเป็นชายา

โอฬารสาร เสนาะพร่อง	พาตี
สอง เกษมเปรมปรีดี	ผ่องแผ้ว
รวบรินรสฤดี	ปราโมทย์
พระตระกองกายแก้ว	แนบเนื้อแนมนม
ชมพิศตรจุมพิศเนน	นวลปราง
เอนแอบอรานาง	แนบไท่
สองรวมภิรมย์ปาง	ประคิพพิช กั้นแฮ

กุศลการุญไพบูลย์

ผุยมยุบเมษครัน

วิรุณรงโรยรินนา

เวหาสีกมิกมัวปาน

มณฑกษณณกาชัน

เมื่อเมื่อราตรี

ครวญดาญ

ครีกกรัน

เคื่อนคัม

กลั่นหรันรวิจวน

เจ้าพระยาพระคลัง (หน) : ลิลิต

เพชรมงกุฎ

นางปทุมวดีเมื่อตกเป็นชายาพระเพชรมงกุฎ ก็กลัวพระพี่เลี้ยงจะชวนพระเพชรมงกุฎ กลับเมือง จึงวางยาพิษหวังให้พระพี่เลี้ยงตาย แทะพิษศรีวิทันจึงชวนพระเพชรมงกุฎกลับเมืองจริง ๆ และทำอุบายให้ไฉนางติดตามไปช่วยไฉนสำเร็จ ท้าวกรรมทรามชาวเสียมพระทัยจนสิ้นพระชนม์

ส่วนเรื่อง อีเหนาคำนัณฑ์ หลวงสรวิชัยได้ตัดคอนอีเหนาเผาเมืองคาหา และลักพานางบุษบาไปไว้ในถ้ำที่เตรียมไว้ จนไฉนางเป็นชายา ภายหลังไฉนเดินทางกลับไปแก้ความสงสัยที่เมืองคาหา ตัวอย่างมณฑกษณณกาชันในเรื่อง

พรางพักกรณรายไนตร

พยุหพิภมกร -

พิรุณโรยก็ไปรยทอง

เรณูราเพชชจาย

ชอกไชยะ กาทฤบ

สองสขสโมสร

ถ้ำทองคะนองดิน

แทนแก้ววราเชนทร

วุงเว้งคุหาสะเทือน

แวววิบระวามดาญ

บยลเคื่อนตะวันจันทร์

จิตวิรุณดาพราย

บุษปายมณะกาชยาย

ภมรเคลดละอองอร

รศคันทกัจจ

ภิรมย์เยาวชาเนนทร

สนั่นมันจะเอียงเอน

กระดอนช่วงมณิพราย

ศิขรเลื่อนศิลาชยาย

ชรอุณชรอำภางค์

อื้ออึงพิศ
 ลมกระเนนกลาง
 กัลยาณโคปนวง
 อสุรารามโกธ
 ลากโคตะแลนไค
 กระบึกพรพราย
 แม่งญวงจวรรค
 ขาบขีรสาสาน -

พฤษลักณะโณงนาง

ศิขเรศวนาคร

วชิรชวงวรากร

กระต๊อบเทาจะทำลาย

มแลมแลมมเลื่องสาย

ชะนาชอสมามาลย์

กะลึงรสสุคนธาร

คิกระเมสพพอง

เจ้าพระยาพระคลัง (หน) : อธิเนนาคำฉันท์

ข้อที่น่าสังเกตุก็คือ ~~การกล่าวถึง~~ ถ้าทอง คุหา ศิลาขยาบ และเมขลา รามสูร
 นับเป็นประดิษฐการเริ่มแรก* (Originative Invention) ของการใช้สัญลักษณ์ในบท
 วิจารณ์

*ประดิษฐการ (Invention) ได้แก่การที่ผู้คิดสร้างสรรค์สิ่งที่ไม่เคยปรากฏ
 ก่อน หรือเป็นการดัดแปลงมาจากของเก่าให้น่าสนใจและเหมาะสมยิ่งขึ้น การสร้างสรรค์นั้น
 อาจเป็นการสร้างจาก ลักษณะตัวละคร เคาโครงเรื่อง ส่วนวนโวหาร หรือการเลือก
 ถ้อยคำ และผูกประโยค ที่แปลก ๆ ใหม่ ๆ อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง ประดิษฐการแบ่ง
 ออกได้เป็นสามชั้น คือ 1. ประดิษฐการเริ่มแรกหรือประดิษฐการชั้นเอก (Originative
 Invention) ได้แก่การสร้างสิ่งใหม่ ซึ่งยังไม่มีใครเคยมีมาก่อนเลย 2. ประดิษฐการชั้นรอง
 (Reproductive Invention) ได้แก่การนำเอาสิ่งที่มีอยู่แล้วมารวบรวมให้เป็นเรื่องราว
 ใหม่ และ 3. ประดิษฐการชั้นสุดท้าย (Methodizing Invention) ได้แก่การนำเอา
 เรื่องราวต่าง ๆ ที่มีอยู่แล้วมาจัดเป็นหมวดหมู่ สะดวกแก่ผู้ศึกษาคนคว้า การแปลก็
 เป็นประดิษฐการในชั้นนี้

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์

ครั้นสิ้นรัชกาลสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ขึ้นครองราชย์เป็นปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี เมื่อ พ.ศ. 2325 และทรงย้ายเมืองหลวง จากกรุงธนบุรีมายังกรุงเทพฯ แม่น้ำเมืองยังไม่สงบมีการรบพุ่งกับพม่าอยู่หลายคราวก็ตาม ก็ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ท่านขุนรุ่งขึ้นฟูการเสนาและศิลปวัฒนธรรมที่เสื่อมโทรมลงอย่างรีบด่วน ในค่านวรงค์คือทรงโปรดเกล้าฯ ให้ข้าราชการบริพารที่มีความสามารถในการประพันธ์ ช่วยกัน ดรวางวรรณคดี ทั้งพระองค์ทรงพระราชบัญชาเองบ้าง และทรงช่วยชักชวนแก้ไขของผู้อื่นบ้าง จนปรากฏว่าในรัชกาลของพระองค์มีวรรณคดีประเภทบันเทิงถึง 15 เรื่อง เป็นร้อยแก้วสาม เรื่อง บทละครสี่เรื่อง (รามเกียรติ์ อิเหนา คาลัง และอุณรุท) ร้อยกรองอื่น ๆ แปดเรื่อง (เช่น สมบัติอมรินทร์คำกลอน ลิลิตพระศรีวิชัยชาดก นิราศรณพมาที่ท่าคินแดง และบทมโหรีเรื่องกาگی เป็นต้น)

วรรณคดีที่ปรากฏบทละครมีทั้งสี่แปดเรื่อง เป็นร้อยแก้วคือ ราชาริราช หนึ่งเรื่อง ที่เหลือเป็นร้อยกรอง คือ บทละครสี่เรื่อง มีอุณรุท คาลัง อิเหนาและรามเกียรติ์ และร้อยกรองอื่น ๆ สามเรื่อง มีสมบัติอมรินทร์คำกลอน ลิลิตพระศรีวิชัยชาดก และบทมโหรีเรื่องกาگی (กาگیกลอนสุภาพ)

ในวรรณคดีร้อยกรองทั้งเจ็ดเรื่อง บทเข้าพระนางหรือบทสังวาสสั้น ๆ พอมีอยู่บ้าง ไม่มากนัก เป็นบทละครรับเสียด่วนใหญ่ เกี่ยวกับสัตยุดลักขณ์ ส่วนรวมยังคงเป็นสิ่งที่กวีแต่เดิมเคยใช้กันมา คือ ใช้คอกไม้แทนเพดานชิง แผลงลูก แผลงมึงแทนเพศชาย ใช้ธรรมชาติที่ป่วนปั่นแทนอารมณ์และพฤติกรรม จะแตกต่างกันไปบ้างก็เฉพาะรายละเอียดเล็ก ๆ น้อยบางอย่างเท่านั้น ตัวอย่างเช่น

วุ่นแถมแถมขกมประกิจ

ภุมรีบัว เป้าวงมลาย

กร เกี่ยวกระหวัดรักองค์

พระพิรุณรังสรรค์ก็ไปรยปราย

ภุมรารอนลงประจางค

ยิ่งรัฐจวนกิดถึงสงสาร

บุษบาตระการก็คลี่คลาย

ชมดวงบุษบงโฉมฉาย

โกสมกระจ่ายอรชร

ชมรสสุกนธ เกสร

บอทั้งทั้งแสงทินกร
ทั้งสองพระองค์ทรงสวัสดิ์
ทั้งไผ่ฟ้ากร่าสุราลัย

เอนองค์ลงแอบแนบรอง
เชยแกมแนมโอบอุรไท
ฟ้าลั่นครื้นครื้นโผยมพราย
ฝนฝอยพรอยพรมลงมา
ภมรมาศผากเกล้าเอาชาย
สองสมชมรสชื่นสำราญ

๑

แต่ก็มีบางบทที่สัตตยลักษณ์ที่แตกต่างไป คือ

จนกรกร เกี้ยวกัลยา
อากาศสะ เทือน เดือนลิ้น
นาคาลสะทานเอ็งกะนิง
นาควาชกผาคผกเถลิง
นอกระลอกกระจอกฝั่งพมคิน

ภมรบัน เติงร้นเริงใจ
กำหัดควบควมพิสมัย
สุขเกษมเปรมใจทั้งสองรา
พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก :
อิเหนา

สวคคถองควบควมพิสมัย
จรงใจในรสสุคนธา
สนับากฟาคสายในเวหา
ทองนกาโกเมศแบ่งบาน
ละอองอาบกลิ่นหวนหอมหวาน
ในสถานแทนทิพสถาวร
พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก :
อุณรุท

เสนาหา เกลื่อนกล่นมรึง
พระสุเบรปูวนบันสนันถึง
ไคยินถึงพิภพนาครินทร์
สำเรึงฟากฟ่งฟองสินธุ
ควย เกษนากรินทร์อันเกรียงไกร
พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก :
อิเหนา

แม้การใช้สัตตยลักษณ์จะแตกต่างไปจากส่วนใหญ่ไปบ้างก็ตาม แต่ก็ไม่ใช่เป็นของใหม่ เพราะการใช้สัตตยลักษณ์เช่นข้างต้นนี้ เคยมีปรากฏแล้วในบทสังวาสของ โคลงทวาทศมาส ที่กล่าววว่า

คึกเกยประหาสเที่ยง

กรกระหวัดควงไค

วิไลวิลาเลนทร

คึกคำกุ่มอกาเคื้อยเลี้ยว

ภูชเคนทร

กอกเคี้ยว

รศราศ

กอกไกร

โกลงทวาทศมาส

เจ้าพระยาพระคลัง (หน) ไม่เพียงแต่เปลี่ยนแนวหรือคติสัญลักษณ์ใหม่ ๆ ขึ้นใช้
ในบทอักษรรยเฉพาะอิเหนากาถันท์ (สมัยกรุงธนบุรี) เท่านั้น การใช้สัญลักษณ์ในกาถ์เก่า-
กลอนยังแสดงให้เห็นว่าเจ้าพระยาพระคลัง (หน) เป็นคนช่างคิดหรือมีประติษฐนาการในทาง
วรรณกรรมอยู่ไม่น้อย ดังข้อความ

วาลางทางประจงปลงจิต

สองชั้นรีนรศกริมยา

อ้าโอษฐ์ไกรรเกรี้ยวกระหับย้า

แสงจันทร์อัมชะอำในอัมพร

พสุธาอากาศกัฉับแสง

ประจักษ์จันทร์อุปราคาทั้งแค้นกิน

ของระซังกังสกาลประสานเสียง

ประเวณีคลีคลายขยายกิน

สองสุขสองสมภิมยรัส

คนวรพักษ์เฝ้าयरวิวร

เนื้อสนิทแนมกันกระสันหา

ดังราหูจับพระจันทร์

กรกำเรือนรถจะดังหรร

คว่ำกำลังฤทธิ์รอนอสรินทร

ไมแจบแจงแหลงหลาวนาสินธุ์

ก็อิงอินทเกร็ระคมเป็น

ส่าเนียงไฉล้นหล้าไม่ฝ่าฝืน

ก็แซมขึ้นเคนกงศศิธร

ยังไม่หมดสุขสโมสร

สั่งสมรแล้วก็จรเข้าชอนกาย

เจ้าพระยาพระคลัง (หน) : กาถ์กลอนสุภาพ

ส่วนในลิลิตพระศรีวิชัยชาตก และสมบัติอมรินทร์คำกลอน ยังคงใช้สัญลักษณ์ตาม
แบบเดิมที่เคยใช้กันมาแต่เก่าก่อน จะแตกต่างกันบ้างก็เฉพาะส่วนปลีกย่อยเท่านั้น

การประพันธ์บทกลอนที่ใช้ความเปรียบหรืออยู่ในรูปของสัญลักษณ์นิยม ไม่ได้อาศัย
เฉพาะในวงของวรรณคดีประเภทเลาเรื่อง และนิราศเท่านั้น ลักษณะการเขียนเช่นนี้ยังพบ

ไต่ในกลอนเพลงยาวอีกควม กล่าวคือ สุกา ทิวฉนวน¹ ไต่ที่กษัตริย์ควมกลอนเพลงยาว
สังวาสจากเอกสารตัวเขียน สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น และพบกลอนเพลงยาวตัวราว ๘ ที่
แนวการเขียนแบบบทวิจารณ์ ถึงข้อความ

นั้๑ง๒ป๑ระ๒ค๑อง๒ก๑ด๒ก๑น๑อง๒ส๑น๑ิ๒ท๑น๑า๒น๑

สัมผัส เนื่อนนาโงะบาย

เชยปรางปฏางคระเวางทรง

เตาเผาเครื่องถ้วยชาม

ស្តី
 ក្រុមការងារ វេជ្ជសាស្ត្រ និង ប្រជាជន ប្រជាជន

๒' ๘
เกษตรสรณย เสา ๖ กนชชจรขจาย

ตลอดอาบธารน้ำร้อน

ระลอกเลาเรารัสเรณวกล

วสกร ศรีวงษ์แดง

ไม่สิ้นส่กจทอนั้ทที่อึน

แบบประหนึ่งจะกล้ำกลืนไป

ตัวใจจนพิศภิมรณ

สองทางคอกสัตว์ระบงกษ

ขอขงอ' รามสกลสงากาย

ยั้งปีเ วนกา เบศระส่าระส่าย

สารโรยโรยไปรอบๆ ปรายคลองขนาด

ชุมชนเขยงกลีประทีนหลวง

สงวนสงวน เสนอแนะให้ใช้กัน

ทั้งกระแสน้ำที่ลดลง

ชื่อว่าปัญจมหาวาร

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก

อนึ่ง ในรัชกาลนี้ได้มีการแปลพงศาวดารของประเทศเพื่อนบ้านออกเป็นภาษาไทย หนังสือที่แปลในครั้งนั้นมีคู่กับสามเรื่อง คือ สามก๊ก ไซอิ๋วและราชาธิราช ราชาธิราช เป็นวรรณคดีที่แปลมาจากพงศาวดารบอญ มีเจ้าพระยาพระคลัง (หน) เป็นแม่กองในการแปล วรรณคดีเรื่องนี้นอกจากจะทำให้ความรู้ทางกลยุทธตามพระราชประสงค์แล้ว ยังเป็นแบบอย่างการใช้ภาษาไทยที่ดีอีกด้วย นอกจากนี้การศึกษากันกว่าทำให้เห็นว่า ราชาธิราชนี้เป็นวรรณกรรมรอบแก้ว เรื่องแรกของไทยที่กล่าวถึงบพิตรจักรพรรดิ ซึ่งจะขอยกข้อความมาแสดง ดังต่อไปนี้

¹สภา ทิวถนอม วิเคราะห์กลอนเพลงยาวสมัยกรุงศรีอยุธยา (พ.ศ. 2199 ถึง พ.ศ. 2310) และสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ. 2325 ถึง พ.ศ. 2411) หนา

"... นางเภาแก่ทั้งปวงจึงทูลถามว่า พระแม่เจ้าทรงประชวรพระโรคประการใด มีไฉ่เสวยพระโอสถหรือ ตะละแม่ก็แสวงหาประกอบพระอุระเข้าแล้วจึงตรัสว่า ข้าเจ้าใบในทรงอกอยู่มีรูปร่างเป็นโรคซึ่งใด ให้เจ็บแปลม ๆ เหมือนหนามยอกอวบสักสิบเคม กินยากไม่หาย ทานทั้งปวงวงกลับไปทูลเถิดว่า ข้ากลายป่วยแล้วจะขึ้นไม่เฝ้า นางเภาแก่สาวไซ้ไถ่พังก้นตันทั่ว ตะละแม่ท้าวประชวรพระโรคหนึ่ง ... พระยาน้อยไฉ่พังก้นทรงเข้าพระทัยว่า มีไฉ่โรคอื่นแต่โรคหนึ่งจึงตรัสแกพวกเภาแก่ว่า ข้าแล้วเขาเจ็บจน ข้าจะต้องไปเยือนไปมคบเขา จึงจะหาย ... ฝ่ายพอมอญมึงกันจีและพวกทหารทั้งปวง กรันส่งเสด็จถึงพระทวารชั้นใน ก็กลับไปพักอยู่ ณ ห้องพระโรงข้างนอก ตะละแม่ท้าวก็พาพ่อลาวแกนท้าว เข้าไปทำการสักการบูชาพระบรมศพสมเด็จพระบรมราชาธิราช ซึ่งชาวพนักงานเชิญลงสู่พระโกศทองนั้นแล้ว ทรงพระกรุณาตรัสว่าพันขอขมาโทษ เสร็จแล้วพระยาน้อยเห็นตะละแม่ท้าวประชวรพระโรคเรื้อรังอยู่หลายเดือน ก็ไปเสด็จกลับออกมา ให้ประทับอยู่ ณ พระตำหนักในพระราชวัง หวังว่าจะรักษาพระโรคเสียให้หาย จึงให้ตะละแม่ท้าวเสวยทิพย์โอสถขนานหนึ่ง เรียกว่า หอมทอง—เหลือง เป็นโอสถสำหรับรักษาโรคสตรี ตะละแม่ท้าวครั้งได้เสวยทิพย์โอสถแล้วก็สวามิภักดิ์พระอารมณ ซึ่งพระโรคเรื้อรังในพระวรกายก็คลายลงทุกที ออกสำแดงพระทัยเสวยประมาณแก่ครั้งสิบครั้งหวังจะให้หายขาด ทั้งแกลยหนึ่งวันลงเข้าเวลายามสามก็สบายพระทัย พระวาโยและพระอาโปธาตุซึ่งเกินชั้ของนั้นก็คืนสะควกเป็นปกติ จนนอนงอกลงสู่นิทรารมณปรหมหลับไปทั้งสองพระองค์¹

ครั้นล่วงมาในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย บ้านเมืองสงบเรียบร้อย ทั้งพระมหากษัตริย์ก็ทรงสนพระราชนุทัยในวรรณคดี กล่าวคือ ทรงเป็นกวีและทรงอุปถัมภ์บำรุงกวีอื่น ๆ เพราะฉะนั้นการวรรณคดีจึงเจริญรุ่งเรืองมาก ในสมัยนี้กวีที่ปรากฏ

¹ เจ้าพระยาพระคลัง (หน) ราชาธิราช หน้า 208 - 214.

พระนางและนามมีชื่อเสียง ใต้เท้า กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ กรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส
สุนทรภู่ นายนรินทรธิเบศร์ พระยาตรังภูริบาล ส่วนวรรณคดีนั้นมีทั้งที่เกิดขึ้นใหม่และ
ปรับปรุงของเก่าให้ดีขึ้น

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นสมัยที่กวีส่วนใหญ่ดำเนินการ
ต่อเนื่องมาจากรัชกาลก่อน เพราะฉะนั้นผู้เขียนจึงขอกล่าวถึงวรรณคดีในสองรัชกาลข้างต้นนี้
รวมกันไป

วรรณคดีที่เกี่ยวข้องกับบทละครที่ควรจะได้กล่าวถึงนี้ มีอยู่ด้วยกันหลายเรื่อง
ดังต่อไปนี้คือ

บทละครว่า เรื่องรามเกียรติ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ได้ทรงเลือก
เฉพาะตอนที่เจ้านามมาแสดง เป็นละครโขนมาปรับปรุงให้เหมาะแก่การแสดง กล่าวคือ ทรงพระ-
ราชนิพนธ์ตั้งแต่ตอนหนุมานถวายแหวนเรื่อยไปจนถึงทศกัณฐ์จับกบฏหนึ่ง และตอนพระราชนิพนธ์
นางสีดาจนถึงอภิเษกไกรลาศอีกตอนหนึ่ง บทละครรับในเรื่องจึงมีเฉพาะบทระหว่างพระราม
กับนางสีดา (หลังจากที่นางสีดาลุยไฟ) และบทระหว่างหนุมานกับนางบุษมาลี นางเมณฑา
นางมัจฉา นางวานริน และนางสุวรรณกันยุมา รวมทั้งสิ้นหกบท สันนิษฐานว่าใช้ส่วนใหญ่มี
แนวโน้มนที่เปลี่ยนไปจากบทละครรับในบทละครแต่เดิม กล่าวคือ ใช้สัตว์น้ำเช่น ปลา
พระยานาค เป็นสิ่งแทนเมื่อกล่าวถึงเพศชาย และใช้ทะเลมหาสมุทร ห้วยคุ แทนเพศหญิง
(ใช้ดอกไม้ และแมลงเพียงครั้งเดียว ซึ่งบทละครแต่เดิมมักใช้ดอกไม้ และแมลงเป็นส่วนใหญ่)
ส่วนค่านิยมและพฤติกรรมทางเพศยังคงใช้ความโกลาหลของธรรมชาติเหมือนบทอื่น ๆ ทั่วไป
ดังตัวอย่าง

อัสจรรยบันดาล เคือนพยับ
ภูซงก่ลงเล่นใบกษรณี

เกิดวิบคิอัสจรรยบันเลือน
พยุพยับยับแสงอินทนิล

ช่ออุ้มเวหาทูลราศี
บุคพมธลธิบัน เถิงใจ

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย :
รามเกียรติ์

สะพานสะเทือนเข้างกาศหาวคไหว
ชลาลัยก่ดระลอกกระฉอกชล

ปลาว่าพวยสายสมุทรผุดขึ้นล่อง
สองสุขเกษมศานต์บ้านกมล

บังเกิดเป็นคลื่นคลั่งฝั่งสมุทร
ฟ้าดินครันครันทั้งป็นึง
ประเดี๋ยวคณตกลองซอ
ถอยทีกรมย์โสมนัส

พนฟองฟ่งฟ้าดังหาฝน
อยู่บนที่แทนแผ่นศิลา

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย :
รามเกียรติ์

กมภาณคฬาระลอกกลอกกลิ้ง
พยับฮือฮือกระเพื่อพัด
ทวมคขอบขั้วทั้งจังหวัด
ตามกำหนดเสนาหาอาวรณ์

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย :
รามเกียรติ์

ส่วนสัญลักษณ์ในบทละคร เรื่องอิเหนา

กุมเรศกลิ้งเคลาเกสร
เบิกบานทวนแสงสุริยา
เมฆาลอแก้วแววไว
เสียงสนั่นพสุธาบาดาล

ทั้งเจ็ดบท อยู่ในลักษณะต่อไปนี้เสียหกบท

แขกซอนพอนพยับนภา
เมฆาขอบอนนการ
รามสรุเลี้ยวไลขวางชวาน
ทั้งสองสำราญบานใจ

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย :
อิเหนา

และมีเพียงหนึ่งบทที่กล่าวถึง "นาคราชผาดเน่นเจมชด เถื่อยเลี้ยวตามวนวารี"

นอกจากนี้แล้ว พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ยังได้ทรงพระราชนิพนธ์
บทละครนอกเพื่อให้ละครบูตึงเล่นอีก หกเรื่อง คือ ไชยเชษฐ์ ไกรทอง กาวี มณีพิชัย
สังข์ทอง และสังข์ศิลป์ชัย (บทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ
ครั้งยังดำรงพระยศเป็นกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์) แต่ที่กล่าวถึงบทอิเหนามีเพียงสองเรื่อง คือ
สังข์ทองและไกรทอง ส่วนเรื่องอื่นนั้นเป็นเพราะเนื้อเรื่องที่ทรงคัดตอนมาเป็นบทละครไม่เอื้อ
ต่อการแต่งบทดังกล่าว หรือถึงแม้เนื้อเรื่องจะเอื้อให้ กวีก็กล่าวอย่างย่อแสดงให้เห็นความ

เป็นไปของตัวละครเท่านั้น เช่น ตอนกำวไค้นางจันทร์สุก กวก็กล่าวแต่เพียงว่า

เมื่อนั้น	โฉมงามจันทร์สุกamarศรี
สมสอยควยพระกาวิ	เปรมปรีดิ์ประคิพัทธ์กำหนดใน
หยอกเย้ามขมแถมแถมกล	จะระคายเคืองก็หาไม่
สัจใจเย็บเย็บเสียดทั้งเวียงชัย	สาราญใจอยู่ในห้องหับทองคน
	พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย :
	กำว

ข้อน่าสังเกตเกี่ยวกับบทกวีบรรยายในบทละครนอกทั้งสอง คือ ทั้งสามบทกวีกล่าวสั้น ๆ ไม่เกินสองคาถา คือ

คลื่นน้ำค้ำถรรพ์ดินเคื่อน	สะพานสะเทือนถ้ำเหว เปศวรปล่อง
เล่าโลมเลียมรลอคสอกลดอง	ทั้งสองถอยที่ปริศา
	พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย :
	ไกรทอง
อศักรยบันกาลอยบอยบอย	รสอวยมิไ้จ้กให้ชู้แซ
พิรุณรวงทองไววนเค็มแค้น	รักกันคุ้มแกไม่แซเชือน
	พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย :
	ไกรทอง
อศักรยบันกาลกลางดาว	เคื่อนดาวส่องแสงแจ้งกระจ่าง
เย็นราบอาบละอองน้ำค้าง	กอบสระสร้างเสราหมองทั้งดองรา
	พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย :
	สังข์ทอง

บทเสภาเรื่อง ขุนช้างขุนแผนเป็นวรรณคดีที่คุ้นเคยและแพร่หลายเรื่องหนึ่ง การขับเสภาเป็นคหิชาชาวบ้านที่มีวิวัฒนาการมาจากการเล่านิทาน คือ นำเอานิทานที่เล่ามาแต่งเป็นกลอนและขับเป็นล่านำ การเล่านิทานในสมัยโบราณมีลักษณะอย่างหนึ่งก็คือ มักยกยาบโหล

ซึ่งมีสาเหตุเนื่องมาจากความเชื่อทางค่านิยมที่ว่า ผู้ที่ทำงานจะรังเกียจคนที่ขยันขันแข็ง ไม่เอาตัวไปเลี้ยงในเมื่องผี เพราะฉะนั้นในงานต่าง ๆ เช่นงานสมโภชข้างเือก และงานโกนจุก จึงมีการเล่นหาหรือการละเล่นที่ค่อนข้างขบถโลดเพื่อจุดประสงค์ข้างต้น บทเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนเมื่อยังเป็นนิทานก็กล่อกันอย่างขบถ ๆ แต่ก็คงไม่ขบถลามก เช่นเรื่องอื่น ๆ¹ เกี่ยวกับบทเสภาเรื่องนี้ สมเด็จพระบรมราชานุภาพ ทรงสันนิษฐานว่า ในชั้นแรกคงมีผู้แต่งขึ้นในกอนสำคัญ ๆ เป็นกลอนไว้อับแตรกนิทานของชน แต่ละตอนก็มีถ้อยคำและสำนวนกลอนต่างกันไปตามคนขับ ครั้นมาถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงโปรดเกล้าฯ ให้กวีช่วยกันแต่งเข้าไว้เป็นเสภาสำนวนหลวง โดยทั้งสองพระองค์ก็ทรงพระราชนิพนธ์ร่วมด้วยในบางตอน² บทเสภาที่เกิดขึ้นในครั้งนั้นแม้จะเป็นบทเสภาสำนวนหลวงก็ตาม แต่ลักษณะของบทเสภาก็ยังคงมีอยู่ กล่าวคือ ไม่มีความวิจิตรพิสดารในการใช้ถ้อยคำและถววนกลอน การกล่าวถึงสิ่งใดหรือการเปรียบเทียบกับมีลักษณะของพื้นบ้าน แต่ทว่าเจียมแหลม กมคาย อันเนื่องมาจากความประณีตบรรจงในการใช้ถ้อยคำสำนวนเหล่านั้น เพราะฉะนั้นจึงพบว่าบทเสภาในขุนช้างขุนแผนมีลักษณะดังที่กล่าวมานี้ ตัวอย่าง

— ก้าวเรืบราคเสี้ยวกระสันประหวัดจิต	หูกหวัดขุนวายุกายกระฉ่อน
พระพายพัดพัดคลื่นในสาคร	กระดอนกระทบกระทั้งฝั่งกระเทือน
เรือไหลล่าแล่นลงเขาคลองน้อย	ฝนปรอยฟ้าสิ้นสนั่นเลื่อน
ไต่กองหลงบายสี่ริษะเขื่อน	เปื้อนเข้าติดดินแตกกับตอ
— ป่วนปั่นกระสันเสี้ยวเกลียวกลม	ก็เกิดลมพายุใหญ่ประลัยกัลป์
พัคกระพือโผเอนางจะล้างโลก	พระสุเมรุ เอนโยกตลอดคลื่น

¹ สมเด็จพระบรมราชานุภาพ "ตำนานเสภา เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน
หน้า (1) - (52).

² ก.

สะเทือนท้องกงกลางนาวัน
พญากษัตริย์ออกงามอยู่ตามฝั่ง
ฟ้า เบื้องเสียงร้องก้องคำรน

มีอาทิตยบิศจันทร์จลาจล
ก็ยับยั้งดับฝั่งกระหึ่มกัน
เทพพนมทลายพายุเดือด

- แผลงภูเกล้าไม้โนไพรชัญ
บันดาลคงคาพิภพกระปริมกระปรอย
อสนีกรีนครันแผ่นทอง
กระเซ็นรอบขอบพระสมุทรไท

ไปเบิกบานการกลัดเกษรร้อย
พรหมร้อยทองผ่านภักดิ์
น้ำฟ้าหาคองคอกไม้ไม้
หวิวไวแล้วก็หลบลึงกับเตือง

- วาฬางทางเปลื้องเครื่องคาค
อุณางวางตักสะพักรับ
พระพายชายพิศมปนาชาติ
ริ้วริ้วปลิวชายสไมกรอง
พระอาทิตย์ชิงดวงพระจันทร์เคน
ถึงหอยพวยไม้ไหวระยิบ

แขวนพาดกลางประจวบจับ
ก็ทอดทับระหวลึงคังทอนทอง
เกษรสาธิตอมกลดพระหลบทอง
พระจันทร์นัยของอัญมณียับ
ดาวกระเฝ้ามโกล่เคื่อนการาคับ
แมลงทับทองเพี้ยวสะเทือนทอง
ขุนช้างขุนแผน

สุนทรภู่เป็นกวีที่มีชื่อเสียงและมีงานประพันธ์ที่โดดเด่นหนึ่งในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เรื่องพระอภัยมณีเป็นเรื่องที่ดีที่สุด ในบรรดาบทกวีที่แต่งไว้ทั้งหมด (เรื่องอื่นคือ โคมทร สิงห์ไกรภพ ลักขณวงศ์ อภัยนุราช) ก็คือทั้งด้านสำนวนกลอนและความคิดที่แปลกเรื่อง โครงเรื่องมีลักษณะที่แตกต่างไปจากเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ เรื่องอื่น ๆ ส่วนในด้านการแต่งกลอนสุภาพ สุนทรภู่นี้ถือว่าเริ่มเล่นสัมผัสใหม่เป็นสำคัญ และใช้เป็นคำเป็นต้นสม่ำเสมอ อันเป็นแบบแผนการแต่งที่มีผู้ทำตามมาจนทุกวันนี้ ฉะนั้นจะเห็นได้ว่าสุนทรภู่เป็นคนที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Creative Thinking) ไม่ติดอยู่กับธรรมเนียมนิยมทุกอย่างไป

๑
บทอัครรยในวรรณคดีทั้งหก เรื่องนั้น (มีทานคำกลอนรวมกับกาพย์พระไชยสุริยา)
ไค้สะท้อนให้เห็นลักษณะข้อนี้ของสุนทรภู่ได้เป็นอย่างดี ก็คือ

พระฟังกำวำจัตพิศวาส	ในอารมณ์สมพาสทั้งโลกเศร้า
การโศกก็ชั่วยวมมัวเมา	เหมือนอกข้าวกินมันกันเสียบ้าง
เกิดกลางวาววักเป่าติค	กระแะชะชืดซากบกระหมเหินียง
กลาสายยายเหม็กเค็เอียง	มักเป่าเหวี่ยงชักแฉะกระแะชะชืด
กลาโกลงไมสลดองกระหลองกระแผลง	ปักเป่าแทงตะละที่ไม้มีกิด
จะแกไขก็ไมหลดสูกจะคิค	ประกมคิตตกวางลงกลางดิน
	สุนทรภู่ : พระอภัยมณี

.....	.....
พลาถกอกเกี้ยวเกลียวกลมภิรมย์ศ	เหมือนแนมกเขาเจ้าเมาสุรา
รำฟ่อนออนโยนตีไทรรับ	เยื้องชับโยค้ายชายชาว
ความอยากเหล้าเผ่าค้มไม่ลืมตา	จนเมื่ออกกลอดหน้าไหวอารักษ์
	สุนทรภู่ : อภัยนุราช

ขึ้นกบหอศวรรย์	เสียงครื้นครื้นชั้นเขาหลวง
นกหกตกรังรวง	สัตว์ทั้งปวงงวงงุนโง
แคนคินถิ่นมมมย์	เสียงดังกุจเพลิงโพลง
ตึกกว้านบ้านเรือนโรง	โกลงคลอนเคลื่อนเขยื้อนโยน
บ้านของคลองเล็กใหญ่	ม่างคื่นไฟตกใจโจน
ปลุกเพื่อนเคื่อนกะโณ	ลูกโลกโยนโคโนกันเอง
พิณพาทย์ระนาดฆ้อง	ตะโพนกลองร้องเป็นเพลง
ระฆังคังวังเวง	โหงงหง่างเหงงแกงก้าง
ขุนนางทางลูกวัง	ทานมูหนึงวิ่งยุคหลัง
พลวันคันทังคัง	พลั้งพลัดตกหกคะเมน

พระสงฆ์ลงจากภูฏี
หลวงทีหนี่หลวงเถร
พวกวัคพลัดเขามาน
กนไม่ไกวเอนเอน
พวกผีที่มันลูก
ซึกซึกกระริกกัน
สององค์ทรงสังวาส
คั่นนอนอ่อนอกใจ

วังอุคคุดมมือเถร
ลงโคลนเลนแผนผาคโณ
ลานคอด่านชานเชโคณ
ลิ่งก่างโจนโชนหกหัน
คักจุมกลูกคาพลัน
บ๊วไบบั่มนเคือกใจ
โดกธาตหวาคหั้นไคว
เค้นไม้ไค้ให้อาคร
สุนทรภู : กาพย์พระไชยสุริยา

ขอความที่ยกมาข้างต้นนี้เป็นบทสังเขปในเรื่องกาพย์พระไชยสุริยา ซึ่งสุนทรภูแต่งขึ้นในครั้งที่บวชอยู่ที่วัดเทพธิดาราม ในรัชกาลที่ 3 เพื่อใช้เป็นแบบเรียนคัดอ่าน ก.ข. สำหรับเด็ก แต่เนื้อความเป็นการแสดงปัญหาทางการเมืองสำหรับผู้ใหญ่ กล่าวคือ แสดงความทุกข์ยากเดือดร้อนของประชาชน กษัตริย์ ที่เนื่องมาจากชนนาง หรือผู้ปกครองบ้านเมืองไม่อยู่ในศีลธรรม จอราษฏรบังหลวง ข่มเหงประชาชน ไม่ตั้งอยู่ในความยุติธรรม บ้านเมืองจึงถึงแก่ความล่มจม

เฝ้ามากระทำ
น้ำป่าเขาวานี

มระณะกำม้เซาบุรี
ก็ไม่มีที่อาไศรย

พระไชยสุริยาที่พาพระมเหสีและสนมกำนัลข้าราชการลงสาเภาแล่นไปในทะเล จนกระทั่ง "พยุใหญ่มา เภคราก็เหเซไป ลมก็เภาเสาใบ ทะลุปรุไป น้ำไหลเข้าลำสาเภา" ข้าราชการพารสนมกำนัลจมน้ำตาย พระไชยสุริยาและมเหสีซึ่งฝังใจ ระเหเรวอนทุกข์ยากอยู่ในป่าทั้งสองพระองค์ อยู่มาวันหนึ่งก็ "ชวนขึ้นกลิ้งกลิ้งกลิ้ง มีรูสินกลิ้งมาลี คลิ้งเคล้า เบายวนยี่ ที่ทุกซอกซ่อนหย่อนเย็นทรวง" และเกิดบทสังเขปขึ้น

เนื้อความในบทสังเขป สุนทรภูคงต้องการแสดงว่า เรื่องเพศและการประเวณีนั้นมีอำนาจที่ประหลาดอัศจรรย์ยากจะอธิบายได้ และเป็นเรื่องหนึ่งที่ทำให้เกิดทุกข์ของเดือดร้อนและยุ่งเหยิง โดยเฉพาะพระภิกษุสงฆ์หากของแะในเรื่องนี้แบ่ตนอย ก็ต้องเดือดร้อน

ยิ่งกว่าขรवासอย่างมาก ก็ ถ้า เป็นขรवासก็ฟังแต่ ... ทางลูกวัง ท่านผู้หญิงวัง
ยุคหลัง พิลันคันทังคัง พลังพลัดตกหกละเมน แต่ ถ้า เป็นพระภิกษุ ... ลงจากกุฏิ
นั่นคือหนวากสภาพมรรพดีดเมจะกรองผากาวพัศตร้อยก็คาม และ เป็นการ "ลงโคคนเล่น
เข่นผาคโคณ" โคคนเล่นให้ที่ไ่นาวะ เป็นสัญลักษณ์การแปดเปื้อนสิ่งชั่วร้าย เสียหายและ
เคื่อครอนยิ่งกว่า "พลังพลัดตกหกละเมน" และทั้งขรवासและมรรพดีด ไม่ควรจะ "...
ทันไฟตกใจโจน" เพราะเป็นไฟระคะซึ่งยากที่จะแก้เสียได้ มพัศตรวยนี้ผู้เขียนคิดว่า
สุนทรภู่ต้องการให้ข้อคิดแก่อนานเช่นเกี่ยวกับเนื้อเรื่องมากกว่าที่จะแสดงสัญลักษณ์แห่งความ
สัมพันธ์ทางเพศชั้นสลับของตัวละคร นอกจากนั้นสุนทรภู่อยังได้แสดงอารมณ์ขันเกี่ยวกับความ
รุนแรงของพฤติกรรมทางเพศไว้ว่า "สององค์ทรงสังวาส โลกนาตุหาวากหวั่นไหว คั่นนอน
นอนอกใจ เกินไม้ไผ่ให้อาคร อีกด้วย

พระสอกลอนกรกุ่มประทุมประทับ

พระกายกอดสอกลองทอนองใน

อุปมาราห์เข้าจับ

เดี้ยวขย่ำกล่ากลืนไม้คั่นกาย

เอาชันจอกออกเกาะกุกเกาะกริ่ง

ประโคมฆ้องกลองระฆัง เคียงวังเวง

ประเคี้ยวกลปนกลั่นเสียงกรั่นกรีก

พอยควา เคลื่อนเคลื่อนรถไม้บดมัง

.....

เหมือนคชสารกวาดูหม่อขึ้นคองทรง

ขยับยอวร้งกอดหลังกลับ

ยิ่งใส่สันหันเหวนเขววน

ทองเกี่ยวหลลลากกระซาคซัก

ลงเล่นนาคำกระเคือกเสือกสุธา

นางพลัดปลัดผืนพัศตร้อยผลึกใส

นางวนใจจำเม็นควยเกินกาย

เหมือนเมฆทับกลับเกลื่อนดวงเคื่อนหงาย

ผ่องผิงชายต่างคืบเสียงกรั่นเกรง

ป็นใหญ่ยิ่งยักคืบสิ้นเชง

คั้งหางเหงงเก่งกางโห่งหางคั้ง

ที่ลุ่มลึกแหล่งหลาคงคาซัง

คางลูกนั่งขึ้นสบายไม้อายกัน

สุนทรภู่ : สิ่งทไศรภพ

.....

จะใส่ลงท้านำทำกระบวน

กระคิกถลันขึ้นชักอักษักหวน

กระหมวกมวบวงเงยเสยสาบงา

กลับอีกอักษักแปรนแลนถลา

กลับเป็นบ้าแทงกระทั่งถึงฝั่งชล

ถึบสะบักวัดเหวี่ยง เฝียงสนั่น	ควยฉิมมันมันย้อยก้งผอยผ่น
คำรามรองกองกระหึ่มครึ่มการณ	ทั้งผกน่นน้ำฟุ้งพองร่าง
	สุนทรภู่ : สิ่งใดไทรภพ

การเปรียบเทียบบทบาทการร่วมเพศโดยใช้อาการของช้างเป็นสัญลักษณ์นั้น กวีในสมัยเกี่ยวกับสุนทรภู่ คือ พระยากรังกรวิบาลก็เคยกล่าวไว้เช่นกัน ดังปรากฏในโคลงขับนาราคตามเสด็จทัพล้านนาอโย (แต่งเมื่อ พ.ศ. 2330) ว่า

ลำบางบางช้างเนือง	นามสาร
ถนัดคำพองเปาวยล	แยบเยื้อง
เกียกกลคชเทาคลาน	ไกลคลั่งลงเอย
ศุขสำผัสแห่งเหือง	ฝันใจ
ลามลวนโลกสิ่งเหล่น	หลากหลายเล่ห์แธ
ถือคชินทรฤาไป	ปัดป้อง
กนึ่งพังคดังกลาหลาย	เพลงพาค
ไขว่กวายควาหญาทอง	คาแย *

หรือ

บิฑัฏอรกเฒ่า	เต็มทรวง แดเอย
ถือคชนทศกอมทนค	ทอกท
นาหนักเหน้อยทรวงขวัญ	แขวนอก อยู่แม่

* คำว่า คาแย ในที่นี้ เยี่ยมยง สังข์อวยชัย สรภกิจบรรหาร อธิบายว่า "นอกจากมีชื่อเรียกเป็นอย่างอื่นเป็นหลายชื่อแล้ว ในปากไทยยังเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า เคย" (จากของถึกโกใต้ หน้า 31) พจนานุกรมภาษาถิ่นใต้ ฉบับชั่วคราวให้ความหมายของ เคย ว่าหมายถึง กะบิ, ภูจ๊กกั้นเคย และอวัยวะสืบพันธุ์ของเพศหญิง (หน้า 112 - 113)

ปลายทับทิมบนน้ำ

พุกาม

พระยาจักรีภานุบาล : นิราศตามเสด็จ
ทัพลาน่านอย

และในเรื่องเดียวกันนี้เอง (รวมทั้งโคลงนิราศพระยาจักรีด้วย) ก็ยังอีกหลายตอนที่กวีพรรณนา
พาออกไปในทางสังวาสเชิงเปรียบเทียบกับชนลักษณะข้างกัน เป็นการพรรณนาจากความคิดคำนึง
ถึงเหตุการณ์ในอดีตที่ฝังใจ ลักษณะการพรรณนาจากความคิดคำนึงเช่นนี้ สามารถพบได้เช่น
กันจากบทสังวาสในโคลงนิราศนรินทร์ของ นายนรินทร์ ธีเบศ (อิน) ซึ่งแต่งขึ้นเมื่อครั้งตาม
เสด็จสมเด็จพระบวรเจ้ามหาเสนานุรักษ์ เสด็จยกทัพหลวงไปปราบพม่า ซึ่งยกมาตีเมืองถลาง
และชุมพร ในปีมะเส็ง พ.ศ. 2352 นายนรินทร์ (อิน) ระบุว่า

หนองบัวมั่งกรวย
บัวทั้งบัวชอวล
กระบอกทิพย์นกาวน
กุมเรศแรบรชกล้า

ชชวน ชื่นเอย
ออนน้ำ
กาเมถุ กุเอย
กลีบฝ้ายาโฉม

และ

กิดังสาโรชสร้อย
ภูเขนทร์ธาราญ
สระสวรรค์นิราสนาน
สรองเกษมสระสปรเพน

เสาวมาลย์ เม่นา
แถลงเหลน
ไฉนนาฏ เรียมเอย
ฝั่งน้ำผันถึง
นายนรินทร์ธีเบศ (อิน) : โคลงนิราศ
นรินทร์

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรสทรงเป็นกวีสำคัญมีชื่อเสียงอีก
พระองค์หนึ่งในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น งานพระนิพนธ์มีทั้งคำานศาสนา พิศุกรรมของพระเกียรติ
ตำนานหลักฐานทางโบราณคดีและวรรณคดี คำานวรรณคดีได้ทรงพระนิพนธ์สมุทโฆษก้านันท์ตอน
ปลาย กลอนเพลงยาวเจ้าพระและสรรพสิทธิ์คำานันท์ (ทรงพระนิพนธ์เสร็จเมื่อปี พ.ศ. 2372)
วรรณคดีเรื่องสุดท้ายนี้ทรงได้เนื้อเรื่องมาจากนิทานในมัญญาสาตก ความดีเด่นของเรื่องอยู่ที่

บุคลิกลักษณะของตัวเอกทั้งชายหญิง ก็คือ พระสรรพสิทธิ์และนางสุพรรณโศภา - มีบุคลิกลักษณะที่แตกต่างไปจากตัวเอกในเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ อื่น ๆ ส่วนบทอัศจรรย์ก็ลงความตามธรรมเนียมนิยมเดิม ดังตัวอย่าง

แหวนยศวดีสังวาลย์ยาม*	สุขโสรจในสนาม
สรนุกนิสรอยสระสวรรค์	
ภูมเรกรอนเคล้าคลึงกัน	บรรดาเรณูจรด
จรกทุกบอนบะบัว	
โกสมชุ่มชื่นชมชัว	ชอกกลีบชรว
ภมรมาชาวศรัศลาย	
.....	.....
พรรษาดาสินฐานนง	หลังสนทรดอง
กระเขนกระเขยรวารี	
ตกต้องตระบอกลบปมาดี	เลวคนชั่วศรี
ตระหลบตระเลาดานเขม	

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส : สรรพสิทธิ์คำฉันท์

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว มีความเคลื่อนไหวด้านแนวการเขียนที่แปลกออกไปได้แก่การล้อวรรณคดีเก่า (Parody) ก็คือเรื่องระเด่นลิ้นไค ของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1) วรรณคดีเรื่องนี้นอกจากจะโดนในแง่กระบวนกลอนและบทล้อที่แยบยลแล้ว ยังแสดงอารมณ์ขันนอกบททุกตอน แม้กระทั่งบทอัศจรรย์อีกด้วย ดังข้อความที่ว่า

นอยฤาแต่ละข้างขวางกรีกเกรง	ปลั่งเปล่งใจหายคล้ายกล้วยมึง
อุ่มขึ้นไต้ถักรักจริงจริง	อย่าสะบั้งสะบัดคักไมตรี

* ยำยาม = ชมเชย

ยั้งคั่นยั้งกอดสอคสัณณัส
 บักม้องว่องไวอยู่ในที่
 อัครยัยลิ้นลึกก็กกอง

เกิดพายโบนยวบสวสสามไป
 ฝนตกหาใหญ่ไผ่ซอ
 คางกกขึ้นกระโศกโศกลองเจิง
 นกกระวอกออกจากวิมานมะพร้าว
 ขนคางหาง เปี้ยกจมนมอช

อย่น่าอย่ากัศพระตัตถ์
 จบค้มกลิ้งลงบนที่บรรทมใน
 ฟาร่องครันครันคังป็นใหญ่
 หดังกาพาไล* แหม เป็กเป็ง
 ทวมกทวบนองออกนองเจิง
 อึงอ้างเว้งรารองแล้วพองคอ
 คองฝนพ่นคาวอูยงอนหงอ
 ฝนก็พอลากเม็คเล็จมันคาล

พระมหามนตรี (ทรัพย์) : ระเคนตันโค

บทสังวาสที่น่าสนใจในวรรณคดีอีกเรื่องหนึ่งก็คือ บทระหว่างพระมเหสเถไถกับนาง
 ตะแลงแกง ในเรื่องพระมเหสเถไถของคุณสุวรรณ** ซึ่งสันนิษฐานว่าแต่งในรัชกาลพระบาท
 สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว บทเขาพระนางในเรื่องนี้มีชื่อน่ากสั่น คือ

ว่าพลางทางถคมะหลดคึก
 นางป่องบักหักดามะลาเท
 สองกิริมยั้มเซยมะเลียบม
 สัพยอกหยอกเย้ามะเลาซุง

อย่าอายเอียง เปียงบิคมะลิดเป
 มะโลโคโปเปมะเลดุง
 สาราญรมยรินเริงมะเลิงคุง
 สมสวาทนาคมุงมะลุงแซง
 คุณสุวรรณ : พระมเหสเถไถ

* พาไล หรือ สะไล คือเจิงพื้นอย่างระเปียง แต่ยื่นออกจากตัวเรือน ใช้เป็นที่
 นั่งเล่น ฯลฯ

** คุณสุวรรณแต่งบทละครไว้สองเรื่อง คือ พระมเหสเถไถ และ อุนทรุทัยเรื่อง
 เรื่องแรกดลกควยกระบวนการใช้คำที่ไม่มีความหมายในภาษา ส่วนเรื่องหลังดลกควยเนื้อ
 เรื่องโดยนำเอาตัวละครมาจากบทละครอื่น ๆ เกือบทุกเรื่อง แต่ใช้ถ้อยคำธรรมดา เช่นเดียวกับ
 กับบทกลอนทั่วไป

จากข้อความที่ยกมานี้ จะเห็นได้ว่าคุณสุวรรณใจคำทั้งที่มีความหมายและไม่มีความหมายในภาษา สมเด็จพระปรมหาราชานุภาพทรงพระนิพนธ์ เรื่องการจัดพิมพ์บทละครของคุณสุวรรณใจว่า "... เราจะพากันเห็นเป็นการแปลประหลาด ที่หอพระสมุดฯ เอาหนังสือเรื่องนี้มาพิมพ์ เพราะที่มันเป็นบทว่ามีขอบทละคอนอย่างปรกติ ...¹ ความเห็นเกี่ยวกับการแต่งบทละครเรื่องนี้ ยุพิน ฐาตรี ได้ วิเคราะห์วรรณกรรมคุณสุวรรณใจ ด้วยภาษาศาสตร์ซึ่งใช้หลักสถิติช่วยและวิเคราะห์การสร้างคำใหม่ โดยอาศัยเกณฑ์กำหนดการสร้างคำในภาษาไทย แล้วยืนยันว่า

"... คุณสุวรรณเขียนบทละคร เรื่องพระมเหศวรเถาได้อย่างมีจุดหมายและมีกลวิธีในการแต่งที่แน่นอน เป็นการเจตนาที่จะกระทำ มีใช้ลักษณะของการสร้างงานแบบ เป๊ะเป๊ะไร้จุดหมาย .. และที่น่ายกย่องว่าคุณสุวรรณเป็นกวีที่อัจฉริยะก็คือ บทละครเรื่องนี้ เวลาผู้อ่านแต่ละคนอ่านตอนใดตอนหนึ่ง จะตีความไปตามความเข้าใจของตนเอง ซึ่งการตีความนี้ก็ขึ้นอยู่กับความรู้ เรื่องวรรณกรรม ประสบการณ์ในการอ่านหนังสือ ประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตของแต่ละคน หรือแม้แต่ในตัวคนเดียวกัน อ่านแต่ละครั้งก็อาจจะตีความบางตอนแปลกไปจากที่เคยตีความไว้เดิมบ้างก็ได้ และความหมายที่ตีความออกมานั้น ก็อาจเป็นไปได้หลายทางจริง ๆ ..."²

นอกจากเรื่องระเด่นลิ้นไคแล้ว ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวยังมีวรรณคดีประเภทคำฉันท์ที่เกี่ยวข้องกับบทละครอีกสามเรื่อง คือ สุณนคำฉันท์ สุณนคำฉันท์ และอุเทนคำฉันท์ พระยาอภัยรานุภาพ (อิน) ได้เนื้อเรื่องสองเรื่องแรกมาจากนิทานในปัญญาสชาดก ส่วนอุเทนคำฉันท์ได้มาจากนิทานในอรรถกถาธรรมบท เพราะฉะนั้นเค้าเรื่องของ

¹ สมเด็จพระปรมหาราชานุภาพ "อธิบายเรื่องบทละคอนของคุณสุวรรณ"

รวมวรรณคดี 5 เรื่อง หน้า 1.

² ยุพิน ฐาตรี วิเคราะห์วรรณกรรมคุณสุวรรณ หน้า 44

วรรณคดีทั้งสามจึงคล้ายกับเรื่องทั่วไปที่นำมาจากชาตก ในคำนำส่วนโวหาร ทั้งวิธีการบรรยายและพรรณนาความเพื่อพิจารณาจะเห็นว่า กวีคงได้แบบอย่างมาจากวรรณคดีประเภทคำฉันท์แต่ก่อน เช่น สมุทโฆษคำฉันท์ และอิรุทธกาคำฉันท์ อยู่มาก โดยเฉพาะบทสังวาสและบทสังขารย์ บทสังวาสนั้นกวีพรรณนาอย่างยืดยาว (ดูรายละเอียดจากภาคผนวก ก. หน้า (104) - 108) เช่นเดียวกับในอิรุทธกาคำฉันท์ ส่วนบทสังขารย์ก็ยังมีลักษณะการใช้สัญลักษณ์ตามธรรมเนียม แต่กวีก็มีไคล่เบนแบบของ เถาอย่างใกล้ชิดกับลักษณะของตนเอง กล่าวคือ ใช้พระยานาก ช้าง และสายน้ำเป็นสัญลักษณ์ในเรื่องของเพศที่พิเศษต่างไปจากวรรณคดีคำฉันท์แต่เดิม ทั้งมีความประณีตละเอียดลออในการเลือกถ้อยคำ อันเป็นเครื่องแสดงให้เห็นความเป็นตัวของตัวเองได้เป็นอย่างดี

พลังเพลิงเจริญสุขสังวาส	ความาของ เรือง
ช่างมันทเปื้อบผลละ เลิง	ชลอรามจงจอง
ถอมถอยพลาพหลหาญ	สุรวานร เรืองปอง
คึกแหล่งลลายจิตกล่าวพอง	ก็อำนวยอานาจนาง
เชยขอสกุณขวิมลมาลย์	ณกาภาณจน กำนจรขจร
เชื้อชาติสุธาพิพย์ระอร	สโรชรสรว่ำพาย
นาคินทรวิรินทร์ ฤทธิคนอง	ฉลองฉลองสลิลสาย
หยิ่งหยาดวลาหกบรลลาย	ณเคียงฉนธราค
โกสมเกสร อันทุม	ก็นำชุมฉองณ
แย้มขยายกำจรสุเสาวคนธ์	พิณิกษระการงาม
	พระยาอิศรานภาพ (อน) : อุเทนคำฉันท์

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ อิทธิพลตะวันตกเริ่มเข้าสู่ประเทศไทย อันเป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ รวมทั้งทางวรรณกรรมด้วย ในทางวรรณกรรมความนิยมทางคำร้อยแก้วมีมากขึ้น เช่น มีการซื้อลิขสิทธิ์ เกิดสื่อมวลชน และมีการใช้จากประเทศยุโรปบรรยายเรื่อง เป็นต้น แต่อย่างไรก็ดี การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ก็ยังไม่ปรากฏเด่นชัดนัก กติขนิมต่าง ๆ ทางตะวันตกจะมีอิทธิพล

ต่อวรรณกรรมไทยอย่างชัดเจนเมื่อรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นต้นมา

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีวรรณคดีในรูปแบบใหม่ ๆ เกิดขึ้น เช่น นวนิยาย เรื่องสั้น หนังสือประเภทบันเทิงคดีสาร บทละครพูดและบทละคร ร้อง และในเวลาเดียวกันวรรณกรรมร้อยกรองตามแบบเดิมก็ยังคงเจริญสืบมา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นกวีเอกพระองค์หนึ่ง ได้ทรงพระราชนิพนธ์วรรณคดีไว้หลายเรื่อง ทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง เช่น พระราชนิพนธ์สิบสองเดือน พระราชนิพนธ์ ไกลบ้าน ลิลิตนิทราชาคริต กวีนิพนธ์เบิกเคล็ด และบทละคร เรื่องเงาะป่า* นอกจากนี้ยังได้ทรงเรื่องล่อ คือ วงศเทวราช ไว้ด้วย

ในชั้นแรกหลวงพิพัฒน์พงศ์ภักดี (ทิม สุขยางค์) เมื่อครั้งมีบรรดาศักดิ์เป็นขุนจบพลรักษ์ ได้แต่งเรื่องวงศเทวราช เป็นบทละคร พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่ามิใช่อีกพลาคอย่างยิ่งในเรื่อง ราชประเพณีมาอย่าง จึงได้ทรงพระราชนิพนธ์ล่อขุนจบพลรักษ์ไว้เมื่อ พ.ศ. 2427 ผู้เขียนขอยกตัวอย่างบทละครในเรื่อง ดังนี้คือ

เปื่อนั้น

เทวราชเรื่องแรมรรมี่

ประจักษ์จิตพิศวาสแสนทวี

ภูมิองค์สิ้นพรันฤไทย

* เป็นที่น่าสังเกตว่า เรื่องเงาะป่า และลิลิตนิทราชาคริต บทเข้าพระนางเป็นเพียงบทสังวาสสั้น ๆ ไม่มียกย่องยกย่องเกี่ยวกับเรื่องนี้ ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ ได้เล่าให้เขียนฟังว่า ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช กล่าวว่าการที่ทั้งสองเรื่องไม่ปรากฏบทละครอย่างนี้อาจเนื่องมาจากต้องการมีอารยธรรมตามความคิดของชาวตะวันตก (ในสมัยที่มีการล่าอาณานิคม แบบการดำเนินชีวิตตลอดจนวรรณกรรมของชาวตะวันตกส่วนใหญ่อยู่ใต้อิทธิพลของลัทธิพิวริตัน - Puritanism ซึ่งสอนให้หมกมุ่นอยู่กับศีลธรรม จรรยา เห็นการมรณเป็นเรื่องหยามกาย น่ารังเกียจ เป็นอนารยะ) ตามความคิดของเขาคิดเห็นว่าสิ่งนี้อาจเป็นเหตุหนึ่ง อีกเหตุหนึ่งอาจจะมาจากว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่าบทละครที่ใดเคยนั้นมีปรากฏอยู่แล้วในวรรณคดีหลายเรื่อง จึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องทรงไว้ในทั้งสองเรื่องนี้.

คอยกระโบมโถมเล้าเขวามิตร
 ทางสขสมประสงักจใจ
 บังเกิดอัครรรยดิ้นเลื่อน
 เป็นพยพยับยับเมฆา
 แลวทวมทวนขึ้นจนถึงชายผ้า
 พิรุณโรยโหมรยดงมา เผลอฉ่น
 สององค์ปรีดิ์เปรมเกษมสานต์
 เอนองค์อิงแอมแนบกายา

สององค์ทรงสนธิพิศไฉน
 คึงไค้พิมานเมืองท่า
 พลุชาสะเหือนแฉ่งหลา
 พัดพาคลิ่นคลั่งซัดฝั่งชล
 พกุกบาหลุมระทมปน
 พอล้นผนั้วสว่างกลางนภา
 เบิกมานภิรมย์หรณา
 อยู่บนแท่นนิทราพรายพรณ
 พระบาทสมเด็จพะจุลจอมเกล้าเจ้า-
 อยู่หัว : วงศ์เทวราช

อนึ่ง บทอัครรรยไม่เพียงแต่ปรากฏมีเฉพาะบทพระราชนิพนธ์ และบทนิพนธ์ของกวี
 ในราชสำนักเท่านั้น วรรณกรรมพื้นบ้านในสมัยนี้หลายเรื่องก็ไค้กล่าวถึงบทดังกล่าวเช่นกัน
 ในหนังสือความรตัวไปทางวรรณกรรมไทย กล่าวว่ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพะจุลจอม-
 เล่าเจ้าอยู่หัวนี้ มีผู้แต่งหนังสือกล่าวกลอนเรื่องจักรๆ วงศ์ๆ กันมาก เนื้อเรื่องนามาจาก
 เรื่องเก่าที่มีอยู่แล้วบ้าง และแต่งขึ้นใหม่บ้าง เรื่องที่นิยมกันมากก็มี โหม่งป่า จันทโครบ
 พระรถเมรี ลิ่นทอง กาลยักษ์ ปลาทสรวิงศ์ ฯลฯ รวมทั้งเองคึงหัว (พิมพ์ครั้งแรก
 เมื่อ พ.ศ. 2435) ซึ่งเป็นเรื่องลววรรณคดีบ่งให้เกิดความขบขันเป็นสำคัญ บทอัครรรยใน
 เรื่องไค้แสดงให้เห็นอารบณัชนของณแ่งอย่างมาก ดังตัวอย่าง

อัครรรยดิ้นท่องในทองดาน
 เชี้ยคางคกกกกองรารองคราง
 เหลาปลาชอนวายเขาะเราะศาตา
 พอปะโหรงหัวเผือกเกลือกเขาร

กระคองกระคานหักพังคึงไฉน
 ผงอิงอ่างซึกขไลชบง
 ทะลิ่งโลกโคคคาทวนนาอ
 เที้ยวแถกถะดินคอคกินโคล

¹ ลีทรา พินิจวาท และคณะ ความรตัวไปทางวรรณกรรมไทย หน้า 271 - 272.

ฟ้าก็ร้องก้องสนั่นลั่นเวหา
 ตกซากวอยล่อแกวดยวาวไว
 นางเหาะหนีคลั่งกังวานฉับฉับ
 กลับเล็กซาลอยกวอยแวววาม
 จับไม่ไค้ใจโกรธกระโศกกึก
 ถูกภูเขาคินแยกแตกเป็นร่าง
 ทั้งสององกทรงรักกักกันคึก
 พระณอมหอมกลิ่นนางอย่างคิมมื่น

เมฆลาหน้ากลอนกันเป็นไฟ
 อสุรีใหญ่หัวล้านถือขวานตาม
 ยักไหล่จับนางก็เค็ดไม่เช็ดขาม
 ยักบะทะกลาบไล่ตะกรุนข่มนาง
 ไม่ถนัดกับหัวล้านเอาขวานขวาง
 กามขวานขวางคาตันอนไม่ถอนกิน
 กระชับชิตปลุกปล้ำสาราณูรี
 ทางองก้นอนพับเลยหลับไป
 ตลกโหวด : เองคิงหัว

เรื่องปลาทสุริวงศ์เป็นหนังสือคำกลอนอีกเรื่องหนึ่งที่แสดงให้เห็นลักษณะบทละครของหนังสือประโลมโลก ที่นิยมอ่านกันมากในสมัยนั้น (พิมพ์ราว พ.ศ. 2439) ตัวอย่างข้อความ ก่อนเจ้าปลาทไค้มางคูกัง

วาพลางทาง เขาเกลาสมร
 นางคูกัง เปื่อนบิคริตรี
 บังเกิดเป็นอัศจรรย์สิ้นพิภพ
 ถูกละลอกปลาน้อยขึ้นลอยนวล
 สองมีจนาสูสมภิรมย์รัก
 ปลาทเกลานมุลในนวง

เขาสอชอนทางผกยกเกย
 พอไค้ที่เจ้าปลาทกระบวน
 เสี่ยงครืนครีกกลืนซัดลมพัดหวาน
 ในฟองป่วนแทบทำลายกระจายพัง
 ไค้ประจักษ์สมมาศสวาทหวัง
 นางคูกังพิศवासเพ่งขาดใจ
 ปลาทสุริวงศ์

ต่อมาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว วรรณกรรมร้อยแก้วเจริญก้าวหน้ามากขึ้นกว่าสมัยก่อน ส่วนทางด้านร้อยกรองเจริญขึ้นถึงขีดสุด กล่าวคือ กลับไปนิยมวรรณคดีสันสกฤตอีกครั้ง เหมือนสมัยกรุงศรีอยุธยา แต่ในคราวนี้ไค้จากฉบับที่แปลเป็นภาษาอังกฤษ เช่น พระนวกาหลวง กนกนคร ปรียทรรคิกา สาวตรี และกนกตลา เป็นต้น เรื่องศกนตลานั้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์เป็นบทละครฉบับหนึ่ง และเป็นบทละครองสำหรับเล่นบทเวที (แบบละครกติกามรพ) อีก

ฉบับหนึ่ง โดยได้ทรงคัดแปลงให้เหมาะที่จะเล่นเป็นละครอย่างไทยได้ไม่ขัดกับแบบนาฏกะฉบับเดิม¹ นอกจากนี้ได้ทรงเพิ่มบทศรรายให้พิเศษไปจากต้นฉบับเดิม* (บทศรรายในบทละครทั้งสองมีเนื้อความเหมือนกันทุกประการ) ซึ่งจะขอยกตัวอย่างจากบทละครเรื่อง (แบบละครฝึกคำมรพ) ดังต่อไปนี้คือ

¹พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ศกุนตลา - สำนวน หน้า (3) - (4).

* ขนบของการแสดงละครสันสกฤตอย่างหนึ่งก็คือไม่แสดงในสิ่งที่หวาดเสียวหรือรุนแรงต่อหน้าคนดู เช่น การรบกันฆ่าฟันกันตาย เป็นต้น สบมก็เอามาเหตุการณ์นั้น ๆ ได้เป็นไปข้างหลังโรง โดยให้ตัวละครตัวใดตัวหนึ่งออกมาเล่าเรื่องและบางทีก็มีแต่เสียงร้องหรือพูดจากหลังฉากเท่านั้น การใช้วาจาอันรุนแรง เล่น แข่งคำขบไล่ ก็ไม่แสดง ใช้วิธีบรรยายพูดจากในโรงแทน หรือแม้ก่อนสังวาสหรือเข้าห้องก็มิได้เล่นกลางโรงเลย ใช้วิธีบรรยายจากหลังฉากเช่นกัน ดังพบได้จากบทละครเรื่องศกุนตลาของกาลิหาส ที่ว่า

Shakuntala . Please let me go sir. I must join my friends.

King . I will - in a minute.

Shakuntala . Please.

King After I have kissed you as a bee kiss a flower.

He lifts her face, but she turns away.

Voice, offstage : Night approaches. To bed, hermits.

Shakuntala : (alarmed). It must be Mother Gautami, come to look for me. Hide yourself, sir quickly-in the bush there.

Kalidasa.

(จากหนังสือ Great Sanskrit Plays P. Lal แปล)

บทร้อง — คนเลี้ยงร้องในนา
(บลง)

คลั่ง' เกล้า' เล้า' โลม' โฉม' โยง	อิง' อังก' กร' กอ' คย' อค' สง' สสาร
เหมือน' แมลง' ภู' จค' ภู' หง' มา' น	รัก' ส' ร' าน' ท' ร' าบ' ท' ร' วง' ก' ม' ด
คบ' พัก' ค' ้น' ฝ' ก' าม' าก' ล' ัว	ฟ' าร' ัว' โป' ร' ย' ป' ร' อ' ย' ค' ้ง' ฝ' อย' ฝ' น
มา' ด' ิน' ำ' ใ' ส' ะ' ไห' จ' วน	ท' ัว' ทั' ง' ส' าก' ล' ะ' ย' ิน' ัก

(พิณพาทย์ท่าโลบ พระนางราหุลโถมจนจบ กระเนน)

[ปิคมาน]

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

นอกเหนือบทละครที่ได้ไกรงเรื่องมาจากกาพย์กรรณ ยังมีบทละครที่ทรงดัดแปลงมาจากวรรณคดีของทางตะวันตก กล่าวคือ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงนำเอาเรื่องโอเทลโล (Othello) ของวิลเลียม เชกสเปียร์ (William Shakespeare) มาดัดแปลงแต่งเป็นบทละครนอก ให้ชื่อว่า พญาราชवंส และทั้งยังได้ทรงดัดแปลงบทละครให้เป็นบทเสภาไว้ขับในงานพระราชทานเลี้ยงและเวลาทรงเครื่องใหญ่อีกด้วย บทอัศจรรย์ในบทเสภาแตกต่างกับในบทละคร คือ มีบทร้องเพิ่มขึ้นในช่วงท้าย ช่วงแรกมีเนื้อความเหมือนกันทุกประการ ถึงข้อความบทอัศจรรย์ในบทละคร ก็

วา' พ' ล' าง' ด' ิง' แอ' ม' แนน' ส' น' ธิ	ร' ูป' พิ' ศ' ห' อ' ม' ร' ัน' ช' ั้น' น' าส' ำ
ล' ม' ร' ำ' เฝ' ย' เฝ' ย' ก' ล' ิน' ส' มา' ลา	มา' ก' ล' ัว' ก' ล' ิน' วั' โค' าย' ำ' ใจ
เร' ือ' ย' ำ' ภู' ม' ร' ิน' บ' ิน' ว' อน	เก' ล' ือ' ก' เก' ส' ร' บ' ัว' ท' อง' ฝ' ่อง' ใ' ส
ร' ิน' ำ' ร' ุ' ก' ุ' ศ' คน' ย์' ิน' ใ' ไป	ส' ่อง' ใจ' จ' อด' จ' ิต' ร' ส' น' ิ' ท' น' อน

กระ ๒ คำ

ส่วนในบทเสภามีบทร้องต่อไปนี้ว่า

ค' อ' ก' เอย' เจ' ำ' ค' อ' ก' บ' ัว' ฒ' ัน	ม' ห' ง' ำ' ส' ว' ร' ร' ก' ์' ข' ้อง' เรี' ย' ม' ฝ' ี' เอย
เจ' ำ' ท' น' ำ' น' ว' ล' เอย	เจ' ำ' ท' น' ำ' น' ว' ล' ย' วน' ใจ' ใ' ้' ฝ' ี' เอย
ไม่' ละ' ไม่' เอย' ไม่' ล' ิม' ช' ม	แม่' ด้' ำ' ง' ำ' น' ิ' ท' ร' ีย' อก' ฝ' ี' ระ' บ' ม

ถกธรรมอภิศัยจริงเอย
 เจ้าภุมรินเอยมากลัวกลืนปณ
 เกสรณกาไมราโรย
 จะกลิ้งจะเกล้าจะเฝ้าสงวน
 จะยั่วจะชวนเมื่อบลมโชน
 จะกอมโลกลิ้นไปเอย

ถอกเอยเจ้าถอกโกมุท   เจ้าสนสวสฺสของ เรียมนี้เอย

ครั้นมาถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงทำนุบำรุง
 วรรณคดีให้เจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้น ใต้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งราชบัณฑิตยสถาน ให้มี
 หน้าที่วินิจฉัยวรรณกรรมทั้งหลาย และพระราชทานรางวัลส่วนพระองค์ให้แก่ผู้สมควรได้รับ
 ในโอกาสนี้ พระยาอุปถัมภ์คัลปสารได้ประพันธ์ สงครามการตกกลอน และจัดพิมพ์ขึ้นในปี
 พ.ศ. 2470 เพื่อเป็นเครื่องเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในค่านเนื้อเรื่อง
 พระยาอุปถัมภ์คัลปสาร อธิบายไว้ว่า ได้มาจากฉันทนัยของ น.ร.* (ที่แปลจากฉันทนัย
 ย่อภาษาอังกฤษ) และได้ดัดแปลงเพิ่มเติมขึ้นตามสมควร¹ ในการศึกษาชั้นนี้เขียนพบว่า ส่วน
 ที่เพิ่มเข้ามาอย่างหนึ่งก็คือ บทอรรถกถาระหว่างเจ้าปาดตพทั้งห้ากับนางเทราปที ดังตัวอย่าง
 ขอความ

พลางอุ้มอกกันชนาฏขึ้นอาสน์รัตน	ปฏิบัติทชในเดห์เสนาหา
หัตถ์ประกองสองตันกัลยา	พระนาสาสคปรางไม่วางวาย
สองสนิพพิสมัยพระทัยขึ้น	ทุกซลักหมันยสนอย่างก็ห่างหาย
แรงฤกคัลปคัลปคัลปพระกาย	พระเนตรพรายบพรพราวเห็นดาวเคื่อน
เห็นกอนเมฆลอยลงในท้องฟ้า	ผ่านคาราเวียนวนอยู่กล่นเกลื่อน

* หลวงบวรบรรณารักษ์ (นิยม รักไทย)

¹ พระยาอุปถัมภ์คัลปสาร สงครามการตกกลอน หน้า (6) - (9).

ปี่ฟ้าแลบแปลบปลาบวามสะเทือน
 รสีกโกนาสาหอบบาเลศ
 หอมมกาสารพันทวันกั้น
 สบงสำราญเริงวิคตสนิหสนม
 เหมื่อนกงรอนราบกระหายใจ
 มจงแหวกแทรกกลีบมกามาศ
 ลงเกล็ดกกจั่วเรฐอรารบณ
 พอรุ่งแจ้งแสงสร้อยจรูญฟ้า
 หอมสายหุคยามเขาเราฤก
 รวมเสวยพระกระยาหารรวมปราศรัย
 กางรวมสุขทุกประการบานกมล

โสคซังเหมือนฟ้าลั่นอยู่กรันกรัน
 หอบวิกรมสงกลิ่นระรินริน
 ไมหอมต้นเจนชัพพหทัย
 ในเชิงชมรมรักคิดมัย
 สมคอกไม้มัวเฝ้าอยู่เคล้าขบ
 ซึ่งเยี่ยมหยาดน้ำหวานครุการณ
 เฝ้ากคคมรสกลืนกวนยันท
 เสี่ยงไก่อ้าแจ้วชันประชันถ
 ทั้งสองศรีพี่น้องความสงสรณ
 รวมครรไลทั่วแหล่งทุกแห่งหน
 ประจวบจนสองทิวาและราตรี

พระยาอุปทิศศิลปสาร : สงครามการต
 คากลอน

ดังได้กล่าวมาข้างต้นแล้วว่า นวนิยายเรื่องสั้นซึ่งเป็นรูปแบบ (Form) วรรณคดี
 ของประเทศทางตะวันตกได้เริ่มแพร่เข้ามาในวงการประพันธ์ไทย ในสมัยพระบาทสมเด็จพระ
 จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา ในระยะแรกนวนิยายเรื่องสั้นมักเป็นเรื่องแปล หรือได้
 แก่โครงเรื่องมาจากทางตะวันตก เรื่องแปลเรื่องแรกได้แก่เรื่อง "ความพยายาม" ของ
 แมวัน ซึ่งแปลมาจากเวนเค็คตา (Vendetta) ของแมรี คอเรลลี (Marie Coralli)
 ต่อจากนั้นก็มีการแปลเรื่องอื่น ๆ จากภาษาอังกฤษออกเป็นภาษาไทยเรื่อยมา

การแปลนวนิยายและเรื่องสั้นไม่ได้น่าเฉพาะจากภาษาอังกฤษเท่านั้น แต่ได้มีการแปล
 มาจากภาษาอื่น ๆ อีกด้วย กล่าวคือ ในปี พ.ศ. 2496 เนียนไถ่แปลนวนิยายจีนเรื่อง
 นายอู๋เสียงจี้ ออกเป็นภาษาไทย ให้ชื่อว่า คนลากรด ลงในนิตยสาร สยามสมัย ราย-
 สัปดาห์ แปลได้แปลมาจากฉบับภาษาจีนของเสอหย (นามปากกาว่า เหล่าเสือ) ซึ่งเป็น
 นักเขียนที่มีชื่อเสียงในสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง ในเรื่องได้แสดงให้เห็นการต่อสู้ระหว่าง
 กำลังใจและชะตากรรมของเสียงจี้ กษลากรด นอกจากนี้ยังได้เปรียบเทียบชีวิตในสังคมจีน

ระหว่างสมัยปฏิวัติ ให้เห็นความเหลื่อมล้ำค่าสูง และการเลี้ยงชีพของชนจนอีกด้วย

นวนิยายเรื่องนี้บอกวาทะจะเป็นเรื่องน่าสนใจจนเนื้อเรื่องแล้ว บทกวีบรรยายยังเป็นที่น่าสนใจและน่าศึกษามากมาย แม้เป็นโคลงแปดบทกวีบรรยายระหว่างเลี้ยงชีพกับนางหนูว่า

"ดวงไฟในทองโกลกก็มีคอง ทองฟ้าภายนอกกำลังกำมิด บางครั้งมีดวงดาว
ดวงหนึ่งบาง สองดวงบางพุ่งตรงไปที่ทางช้างเผือกบนสวรรค์ บางดวงพุ่งตรง
ไปสู่ความมืด ร้อนควายหางที่มีแสงบาง ชาวบางเป็นทางยาว บางดวงจอย ๆ
ตกลงมาอย่างอวยอิ่ง บางดวงก็พุ่งขึ้นไปด้วยกำลังแรง บางครั้งมีอาการไหว
สะเทือน บางครั้งมีอาการคันระริวริก ทำให้ทองฟ้าบังเกิดความปั่นป่วนไปด้วย
กำลังแรงของแสงและความร้อน ทำให้ความมืดแยกออกจากกันด้วยแรงระเบิด
เป็นแสงแปลบปลาน บางครั้งมีดวงดาวเพียงหนึ่งดวงบ้าง บางครั้งก็มีตั้งหลาย
ดวงที่ตกกลงมาพร้อม ๆ กัน บรรดาไฟทองฟ้าอันเจียบสัจแห่งฤดูชีวิตเย็นสัน
สะเทือนอยู่ไปมา และบันดาลให้ดวงดาวทั้งหลายวิ่งวนกลมไปหมด มีบางครั้ง
ที่ดวงดาวโตนดวงใหญ่พุ่งเฉียงเข้าไปในมมมมมของทองฟ้า แสงที่ทางของมันยาว
มาก กลายกับไฟพะเนียงสีแดง แล้วค่อย ๆ กายเป็นสีเหลือง ในขณะที่มัน
พุ่งไปอย่างสุดกำลังแรงเป็นครั้งสุดท้าย กลายกับมันมีความขมใจอย่างสุดขีด
จึงเปล่งแสงสว่างออกมาทำเอามมมมของทองฟ้าแห่งนั้นแจ่มกระจ่าง เป็นสีขาว
กลายกับว่ามันไคทะลวงแทงเอาความมืดที่หนาตั้งหมื่นชั้นนั้นทะลุออกไป ทะลวง
แทงเข้าไปแล้วชักกอบกับที่ ปลอยให้แสงสีขาวคลายน่านมคงลอยวนอยู่ที่นั่น
เมื่อแสงสว่างที่เหลือน้อยค่อยจางหายไป ความมืดก็กลายกับจะหมดตัวไปมา
หลาย ๆ ครั้ง แล้วค่อย ๆ กลับมาบรรจบกันเข้าดังเดิม ครั้นแล้วดวงดาวทั้ง
หลายก็ค่อย ๆ กลับคืนเข้าตำแหน่งเดิมของมันอย่างแจ่มชัด และอีกอากแต่ก็ค
เหมือนจะแย้มยิ้มพริ้มพรายอยู่ตามกลางสายลมแห่งฤดูชุนเทียน ที่พื้นดินฝั่งหิ้งหอย
กำลังบินหากอยู่ไปมาและกำลังพากันเรีงรารี้นอยู่ เช่นเดียวกับดวงดาวทั้งหลายบน
ทองฟ้าสีน้ำเงินเข้ม"¹

¹ เสอหยู คนลากรุด เหลาเสอ (นามแฝง) เนียน กุ่มโรหิต แปลและเรียบ-
เรียง หน้า 143 - 145.

"เรื่องของจิน การรา" ของอุษณา เฟื่องธรรม (นามแฝงของ ประมูล อุนทรป) นวนิยายที่แสดงปัญหาชีวิตทางเพศ ซึ่งเริ่มลงพิมพ์ติดต่อกันในหนังสือพิมพ์สยามรัฐ สัปดาห์วิจารณ์ ตั้งแต่ฉบับอาทิตย์ที่ 21 มิถุนายน 2507 เป็นต้นไป บทวิจารณ์ระหว่างจิน-การรา กับกนกนุญ เลื่อง เป็นบทวิจารณ์ที่เกี่ยวเนื่องในเรื่อง และแสดงให้เห็นว่าบทวิจารณ์ในวรรณคดี-ไทยแต่เก่าก่อนป็นอิทธิพลต่อบทวิจารณ์นวนิยายเรื่องนี้ อุษณา เฟื่องธรรม ใช้กลวิธีในการแต่งแบบให้ตัวละคร เป็นผู้เล่าเรื่องที่เกิดขึ้น จิน การรา เล่าว่า

... และชั่วแฉับเดียว เท่านั้น ผมก็เข้าไปล่อนจ้อนอยู่ในอ้อมแขนข้างนั้นของเธอ เราโอ้อวดกันอยู่ตรงที่เธอยืนอีกพักหนึ่ง แล้วจึงไต่พรอมาจกันขึ้นไปอยู่บนที่อันควร กลองจา -- บทกวีในวรรณคดีของเราบางเรื่องที่ว่ามาถึงบทวิจารณ์ระหว่างหนุ่มสาวซึ่งต่าง เพิ่งจะมีโอกาสได้เกยกับรสพิเศษของการกริยา เป็นหนแรก ในบทที่จินกล่าวทวนเปรียบเทียบกับภาพพจน์โหมกหน ซึ่งมีความน้อยกับกลิ่นน้ำโกกกันสะบัด เพราะสีที่ไม่สัมผัสด้วยกันทั้งสองฝ่าย ระหว่างทางที่มุ่งขยิกจะไปออกทะเลใหญ่กันให้วงไค้นนั้น พอไปถึงปากอ่าวยังไม่ทันจะก้าวลงไปได้ก็ให้มีอันล่องเสียก่อนอย่างน่าเว้าใจ นั่นแหละที่พอจะเทียบเคียงกันได้กับผม -- เฉพาะผมฝ่ายเดียว เท่านั้นคอกนะ ทั้งที่กล่าวถึงหนุ่มฉกรรจ์และชายผู้สมรอย่างนั้นก็เถอะ เพราะความที่ไปออกแล้งอยู่กับทองนาที่พิชิตได้ถึงสามปี ผมก็เลยยิ่งกว่าเรือน้อยลำนันเสียอีก เหมือนกับที่เจ้าพระยาพระคลังหนทานเซลงกำโคลงเอาไว้ในลิลิตเรื่องกรัวยรัชชาดกที่ผมคัดมานี้ไม่มีผิด ...

ฝนสวรกรอันออกดา	รูกกาจ
ครันวลานกพยาน	ยิวฟ้า
เมฆลาดลอบถักนาค	อสรโอรส
ฝนก็ชกแข่งสา	ทั่วทองธรณี

แต่ไค้กระทบกับมณีถักนาคของเมฆลาเขาเท่านั้น ฝนผมก็ชกแข่งสาเสียแล้ว ... เรือผมไปได้ยังไม่ทันถึงปากอ่าวเสียด้วยซ้ำก็ลมเสียแล้ว อาศัยที่ตอนนั้นผมยังหนุ่มแน่นและแข็งแรงอยู่จึงเสียเวลาไม่กี่ชั่วโมงหรอก กระนั้นก็เถอะ ผมต้องเสีย

เวลากูเรือใหม่อยู่ถึงสองครั้งสองหนกว่าจะออกทะเลใหญ่ได้ และเมื่อถึงเวลา ก็
และมีลูกตาเหลือๆ จะเหลือขายและชาวต่างชาติจะเลื่อมลลายของทองคำได้ เป็น
ก็ตะโพงใหญ่แทบว่าจะไม่ยอมเสียเวลาฉอนพัก ยังคงตั้งใจจะชักใบตะบิงไปให้
สุดหล้ากันเขียวแหละ ไม่มีใครกัณึ่งว่าเครื่องกระโถงระโยงระยางมันจะยอม
สะบัดกันเขียวละ ตราบที่ยังมีทางน้ำอยู่ไม่อันธมก็จะไปมันเรื่อย ๆ

คืนนั้นกว่ากุดมญูเงื่องจะหลับเป็นตาย เหมื่อนอย่างเคยได้ก็ราวที่สาม
และกว่าจะจบสิ้นทั้งของจริงของฝันสำหรับเขาวนพที่จักโคไปลือกตัวออกมาได้
นมก็แลเห็นฟ้าสว่าง ..."¹

ในปัจจุบัน แม้วรรณกรรมร้อยแก้วจะเป็นที่นิยมและเจริญแพร่หลายอย่างกว้างขวาง
ก็ตาม แต่ก็มิได้หมายความว่า ร้อยกรองจะถูกละเลยอย่างเด็ดขาด วรรณกรรมร้อยกรอง
ยังคงมีอยู่แต่ส่วนใหญ่มีขนาดสั้นลง ที่เป็นเรื่องราวขนาดยาวคงมีอยู่บ้าง ดังเห็นได้จากในปี
พ.ศ. 2507 โอสธ โกศล โกลีน โกลีนเอาเรื่องขุนช้างขุนแผนจากบทเสกมาประพันธ์ใหม่และ
ให้ชื่อว่า ขุนช้างขุนแผนคากลอนสรุปความ จุดประสงค์แม้ว่าจะเพื่อการสรุปเนื้อความก็ตาม
แต่คงได้ให้ความสนใจในบทละครรับ เช่นเกี่ยวกับกวีในชั้นก่อน ส่วนการเปรียบเทียบหรือสัญลักษณ์
ลักษณะก็คงเป็นไปตามธรรมเนียมนิยมเก็บ (Literary conventions) ดังตัวอย่าง

สายทองส่งมองพลายหายเข้าทอง

นั่งกมหนารอกริ่งกริ่งฤทัย

อันกษามาทิเกยซี่ซิบ

ก็คิดพอกอวาเป็นทาลวง

พลายกอดรักพิศพิงถึงจิมจิต

พระพายพัดชักกลิ้งในสากกร

พลางนาวาถลาลองเขาคลองเอย

ฝ่ายนายทนายบายหัวให้ตัวเชื่อน

ก็พนมองหิมลนิจจิตสกล

พลายค้ำใจกอดประทับไว้กับทรง

ของสำหรับกัณนั้นนอยาหวง

เกตุพวงพวงพันพันนั้นแนนอน

แนบกระซิกวนวายกายกระฉอน

กลับกระหอนกระทบผิงคั้งสะเพื่อน

ฝนก็ปรอยฟ้าดินสนั่นเลื่อน

เรือก็เปื้อนตักคั่นแตกกรีนไป

โอสธ โกลีน : ขุนช้างขุนแผนคากลอน
สรุปความ

¹ อนุา เพลิงธรรม เรื่องของจินการา หน้า 361 - 363.

การใช้ เร็ว และคล่อง เป็นสิ่งแทนอวัยวะเพศ (sexual organs) เมื่อกล่าวถึงการร่วมประเวณีในคำกลอนรูปความนี้ ผู้เขียนก็ควากงไกรธอย่างมาจากบทของพลาญงามกับนางพิมพิลาไลย ในเสภาขุนช้างขุนแผน ฉบับหอสมุดแห่งชาติ ที่ว่า

เร็วไหลลาแฉกคล่อง เขากลองนอย   ผนปรอยสำลันสนั่นเลื่อน
ไต่กงหล่งมาบ่าที่ระเหือน   เปื้อนเขาคิดคั่นแตกกับคอ
มทเสภา เรื่องขุนช้างขุนแผน

ส่วนบทความเปรียบที่ว่า อันความมาที่เกยขี้นั้น นั้น กรุแจ้งก็ เกยแกงไว้เป็นบท—
อัครรรบะหว่างพระไวยกับนางศรีมาลาว่า (ไม่ปรากฏในฉบับหอสมุดแห่งชาติ)*

คนก็อ่อน เพิ่งจะสวนขึ้นขี้นมา	ช่างอาชา เดวก็คนไม่เกยขี
หกหม่นซลมนกัน เก้มที	ลบลูกกลูกกลีไม่ละกัน
ลงแซวรับมาขยับโยยกเขยก	คนก็ไหลกะไผลกะเผลกแซงชาสัน
ระวังตัวกสัวตกกะคกคะคัน	มาก็ป่วนปวนคิกสะอึกแรง
ท่าที่ถุกใหญ่ไหลเป็นนอย	รองรอยยังไม่เรียบตะเกียบแข็ง
คนก็คลอมนไบนักไพลพลัดเพลง	กระทบแผงผางเผาะเหาะพยศ
ตอกตะมันกันตะบึงไปกริ่งกร	มาก็เรียบคนก็รู้ทำนองหมด
ควยกำลังยังกำละไม่ละลค	มาพยศคณของทำนองงาม
กรันรที่เขาคิดคั่นมาฝึก	กรันเกยชา เขาคิดคักไม่เช็ดขาม
ไม่ตองซักกอยแค้ยักกระบวนตาม	จนเหงื่อขามไทม์กับแล้วแกอาน
	กรุแจ้ง : ขุนช้างขุนแผน -

อาจกล่าวได้ว่าความนิยมในเรื่องบทอัครรรบ ไม่ได้ปรากฏให้เห็นเฉพาะกวีหรือผู้สร้างวรรณกรรมเท่านั้น หากยังเป็นที่สนใจของคนเป็นจำนวนมาก กล่าวคือ ในปี พ.ศ. 2509 วารสารวิทยาสารได้จัดประกวดบทอัครรรบ โดยกำหนดความยาวแปดคำกลอน มี

*อ้างอิงจาก เลาเรื่องขุนช้างขุนแผน หน้า 907 ของ เปลื้อง ณ นคร.

กรรมการสโสรสุนทรฯ เป็นผู้ตัดสิน ผลปรากฏว่ามีผู้ส่งกลอนเข้าประกวดถึง 185 ผานวน
คณะกรรมการได้คัดเลือกและเกาว่าดีพิมพ์ไว้หกสำนวน ซึ่งผู้เขียนขอยกตัวอย่างเพียงสี่สำนวน
ดังต่อไปนี้คือ

กลางนา เกิดอัศจรรย์วันต์เร็น
พฤษภาแรกทองคณันสันธอมกล
ฝนไล่ช้างพรางพรลงฐา
เสือกขึ้นเขินเนินนา เกลือกคณฺา เกรียน
กอยกอยคินกอยกอย เสือกเหงือกจะช้า
รองระแหงแข็งแกมแทบขาดใจ
พอดนตกดังหลังข่าน้ำไหลมา
ว้ายคำคนพบน่านาคฤ

อัศจรรย์ตะวันเป็นเห็นปลาปัก
แกงคาวยั่วทวีที่สระคราญ
ฝ่ายเจ้า เชื้อว เชื้อวชาญการฟาคพิค
คงราแกมแบ่มสี่เชื้อวคิใจ
เจ้าแดงแข็งใจมุนปากจับ
พอดแดงคืดเชื้อวคักชักคูน เกย
แดงสับคืดเชื้อวบิกจนมิดเหงือก
จนเชื้อวแดงแรงลดหมอคาลัย

พายุ เต็มที่นจักสัดน้ำปน
ฟ้า เมืองมแดงกระจางกลางนา เต็ม
หงษ์วิจารณ์องโลกโลกป่วน เมียน
เสือกวนเวียนศกระเหงะแกงไป
กะคืบคาลงรองของน้ำไหล
แต่ปลาใหญ่ เรื่องระยอท่อไม่มี
มวดบังฉาปดิมเปรมเกษมศรี
จนไม่มีแรง เกลือกหอบเหงือกมาน
แสวง ช่างสาร โรงเรือนวัดคอกไม้
อำเภอฟระโขง พระนกร

ปลา เชื้อวนักปลาแดงกำแหงหาญ
ทั้งชานาญการขมหลมว่องไว
เกบคุดกักคืดเลื่อง เมืองน้อยใหญ่
กวยฉับไวทองเหงือกเสือกคักเลย
เชื้อวกิเกยคุดมดคันแดงจับเจย
เชื้อวกคเกยรุกรกระทั้งหวังเอาชัย
แกงคาคืดเชื้อวขมน่านาไหล
ฉาคุดคืบคืบคืบคืบคืบคืบคืบคืบคืบ
สาเริง หักคิเจริญ โรงเรือนวัด
เขาพนมแซก อำเภอไชยา
สุราษฎร์ธานี

อัศจรรย์รถไฟลง เราของเขา
 ข้างไฟบนพื้นเพิ่มเพ็ญทวี
 ไปผลักดันลคมอยมลบลับ
 เสียงก่เคลื่อนสะ เทือนหอยครีมีครำ
 ความลึกถาพอความยาวรถเขาหนบค
 สถานที่ที่กองพักจอดสักกร
 จะเคลื่อนออกเคลื่อน เขาสาาชาา
 ในที่สุกหยดสนิทเหมือนกึกดัง

อัศจรรย์ลิ้นเลื่อนสะ เทือนทั้ง
 เมา เหล็กจนรอนแรงแกร่งยับ
 เหล็กยิ่งร้อนก่อนยิ่งรว เร่งจังหวะ
 พอ เป็นหย่อนผ่อนแรง เร่งอัคคี
 ภายกำยาลำสันเป็นมันวับ
 จนเหนือบอบหอบแรงยังแข็งใจ
 โยนใส่เตาเผาไฟตาบใจชอบ
 ชุบน้ำยาสาาหนให้ทนง

ไฉนยอมเบาฝีจักรชักถี่ถี่
 เร่งอัคคีเผาไหม้เอาไอน้ำ
 ขอเผื่อขับล่อลึงวิ่งล่อถ้ำ
 ของไฟซ่าฝนวันใหญ่เสียงไฟฟู
 หัวจรปากของลงออกสู
 พนไอลุสกลสมชาาากำลัง
 ราวจักรพาตใบรอกคลอกลึง
 แก่ไฉนยังพวยออยปรอยปราย
 อัครีคน นครศรีธรรมราช

ข้างเหล็กนั่งโยกสับเสียงมลบลับ
 เอาคีมจับวางบนทั้งประกังคี่
 ประเปรียงประไฟกระจายประกายสี
 จนแดงก็ข้อนกระหน้าไม่ว่าไร
 แสงเพลิงจับร้อนโชเสโทไหล
 ถกะใบแคงคมให้สมทรง
 แก่ไฟกรอบอ่อนใบไม้ประสงก
 เสร์จจำนงเก็บซ่อนนอนเอาแรง
 ผ. โพธิ์เสด็จ นครศรีธรรมราช

หนึ่งในปี พ.ศ. 2513 กล้วย มงคลรัตน์ ได้ส่งราบเกียรติกาฉันท์ ตอนนางลอย
 เข้าประกวดตามคำประกาศของมูลนิธิ จอห์น เอฟ. เคนเนดี คำประพันธ์นี้มีสิ่งที่น่าสนใจนอก
 เหนือจากการใช้ฉันทนิพนธ์ที่แปลกไปจากที่เคยใช้กันมาแต่เดิม ความเปรียบบทรหัสวาสนาโดยนำ
 เอาลีลาการสือขอเป็นเครื่องช่วยในการประพันธ์ยังเป็นสิ่งที่น่าสนใจอีกด้วย ข้อความมีดังนี้

โกลงสิ่งขฉันท (จินตคามณี)

หมนานลานเล็งเพ่งสัศว สองเขือกเกลือกสัก

อุทจกฉกักกาพนาร

กระโอบมโอบมจอบม
สรทักเมอจกายอายเอน

สมาเสบร

อชชฉฉฉฉ

๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑

บรูอะวีสัก
ทฤชนะ^๒กปีเอน

นกะมณีสฉวา
อสุรีมยนะปี

สนิกะมยนะจรีต^๔
อสุรีลละ^๕รริก

วิระกปีพมบกร^๖
ศลิษะอสุรีปอง

ทวิศวิคีสวา
ทวิลละวัวร์ณ^๘

๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑

บรูหัททกระเบนทร^๑
กัประภามพวิ

มณะทาร์ก
คัฤคักะมัทก^๓

กปีพิศตระเนก
ปฤพิทททำนอง

กระยูกกระกอง
รคัคัสกร^๗

ทวิกามะสร
ทวิสมฤก

กดาโยค

1. กระเบนทร = ลิงใหญ่
2. ทฤชนะ = เห็น
3. กะมัทก = ลิง
4. มยนะจรีต = เล่นตา
5. ลละ = เล่นสนุก
6. พมบกร = ลกกลม
7. รคัคัสกร = มียัวไต่รัก
8. วัวร์ณ = แสง

อุปถัมภ์ (นางสาวพจณี)

จะฉายชอกอเลียงนั้น
 คาส์เลียง เสาะเบิกคนกริ
 นิวัระ เติมเริ่มสั่นชัก
 สายชอกจะ เหมร้อนไซ้
 จะทวีไว้ เร่งเพลงถึ
 สายชอสระเพื่อ⁴เคลื่อนคลา
 สระทก⁵สงสารสายชอ
 ถุกสี่สิระรักแถมหัว
 อุปริ⁷ม⁷ทำนองล่องลัว
 สายสูกจะสะคุคิมทรวง

จักกันบิพิภพลวะ¹ได้ปลื
 เรือร²สวณิต²อภิมบักทัย
 กงจักจะขยักสนิทกะ³ชักไป
 พอวังหะละไลลู่ทำนองลัว
 เร่งสี่พละ เกิดคุริยะศัพทกล่า
 คังหน้ากรุชักรและระคมระรัว
 โฉหนอทรกรรมบิพริ้นกลัว
 เมาท⁶มัวหฤหระหทัยระลวง
 ปลิกปลิวทวิจิตศระ⁸สุสว่าง
 หงอยงวงพละลั่นบิพยัคและเย็น
 ถวัลย์ มงกตรัตน์ : รามเกียรติ์คำฉันท์
 คอนนางลอย

บทละครนี้มีปรากฏในวรรณกรรมปัจจุบันเรื่อง กนลากรถ และวัน คาราเท่นั้น
 ผู้เขียนยังพบบทละครในนวนิยายเรื่อง จ้าวกรรม ของเชิงชุม ไกรลาศ และเรื่อง
 ทามฤคย ของทะ พาคู^{*} (พ.ศ. 2516)

¹พลวะ = ออกแรง

³สนิกะ = คอย ๆ

⁵สระทก = สะทก

⁷อุปริม = สูงสุด

*นามปากกาของ ชูศักดิ์ ธานีจันทร์

²สวณิต = พัง

⁴สระเพื่อน = สะเพื่อน

⁶เมาท = โมหะ

⁸ศระ = เหนื่อยอ่อน

ขอความในเรื่องจ้าวชีวิต

“เทพผู้กวาดรู้สึกเหมือนกับว่าเรากำลังตกอยู่ในความฝัน และพบตัวเองกำลังพายเรือลำน้อยอยู่ในลำคลองอันคึกคัก เป็น มีกระแสน้ำไหลรินอย่างเบาบาง

เรือลำนั้นเขยิบเขยื้อยไปด้วยความยากลำบาก เพราะมีแต่ผู้คนเล่นจะลำคลองอันคึกคัก ประกอบกับเหตุการณ์ที่ยุ่งยากก็ทำให้เขาเคลื่อนที่ต่อไปไม่ได้โดยสะดวก เขาคงจ้วงพายลงไปใต้น้ำบ้างเต็มกำลัง เขี่ยแว่นของเขาเรือกับหน้าคอปะควายความหนักหน่วง แต่ก็ยังงัดแงะไปด้วยความมุมานะเพื่อให้ไปถึงจุดหมายปลายทาง แมว่ามันจะอยู่ในที่ที่ไกลแสนไกลก็ตาม

ลำคลองอันคึกคักและคึกคัก แต่เรือลำน้อยก็ยังมุ่งหน้าต่อไปด้วยแรงพายและควายกำลังทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ จนกระทั่งในที่สุดลำคลองก็เริ่มกว้างขึ้น น้ำไหลแรงขึ้น โกลนเลนลดน้อยลง และต่อมาเรือก็ลอยพองอยู่ในคลอง ซึ่งกระแสน้ำยังงัดแงะและเขี่ยวกราก เขาจ้วงพายต่อไป ทำให้เรือแล่นไปด้วยความเร็วสง

แรงพายทำได้เรือเอียงวูบวาม บางครั้งก็ไหลลอบไปตามสายน้ำอันหม่นวน และบางคราวแล่นลึ่ว เปะปะชนตลิ่งที่ขึ้นออกมา เขาคงออกแรงกักท้ายให้มันแล่นตรงต่อไป

และในที่สุดหลังจากไถ่พายเรือไปในระยะทางอันไกลแสนไกล ด้วยเวลาอันเนิ่นนานพอๆ เขาก็หมดกำลัง ปล่อยให้มันลอยคว้างตามบุญตามกรรม จนกระทั่งมันหลงเขาปะทะกับแก่งหิน จนจวบลงไปในท้องน้ำอันมีคม

เขาค้นจากความฝันนั้น เมื่อใกล้จะรุ่งสาง ความรู้สึกก็ครอบงำก็กินมาอีกครั้งหนึ่งเมื่อได้พบว่าเขาไม่ได้นอนนอนคนเดียว มีเด็กสาวแสนสวยนอนหลับตาพริ้มอยู่ข้างเตียง ใบหน้าของหล่อนอ้มเอิบไปด้วยความสุขอย่างเหลือล้น¹

---

¹ เชิงชุม ไกรลาศ “จ้าวชีวิต” เกษะริงวันเกร์ ไม่ปรากฏหน้า.

12. ศ. พจนานุกรม

วิธีการ เปรียบเทียบข้างต้นนี้ ผู้เขียนสันนิษฐานว่าคงจะได้แนวความคิดมาจากวรรณคดี ร้อยกรองชั้นเดิม เช่น ขุนช้างขุนแผนและพระอภัยมณี และ เป็นสัญลักษณ์นิยมที่แสดงถึงทฤ- กรรมวิธีกว้าวารมของตัวละครทั้งสอง

ในเรื่อง ทามฤคยู กล่าวไว้สั้น ๆ แสดงให้เห็นอารมณ์อย่างนั้น และความรุนแรง แต่งบทบาทการรวมเพชรเงางาม อ่างอรธกับแสงเคื่อนว

"ผมเม่าอารมณ์ของพาริเตอร์สาวให้กระเจิงไม่ควมอมสวาทที่ใหม่กจะหน้าหลอน อย่างไปยอมให้ตั้งตัวกิด พายุฝนที่ดัง เค้าทะมินอยู่ เมื่อไปก็เกที่ก่อนหน้า เริ่ม เทเม็คฝนอันเป็นดาลองมาอย่างหนักหน่วงและรุนแรง พารองคำรณก็ก้องเสียง ดังกรืน ๆ พายุโหมกระหน่ำยกไม้ไหวเอนไปตามแรงลม พอฟ้าแลบวาววม พร้อมกับเสียง เปรี๊ยะสายฟ้าสว่างวาม แสดงเคื่อนก็หลับตาปี๋ครางออกมาอย่าง สุขใจ"¹

วรรณกรรมร้อยกรองประกอบการ์ตูนเรื่อง โสนน้อยเรือนงาม ของประยูร จรรยาวงษ์² ซึ่งลงคัดลอกกันในหนังสือพิมพ์รายวัน "ไทยรัฐ" เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่มีบทเข้า พระนางและบทอศรรยอันน่าสนใจ ดังข้อความต่อไปนี้คือ

บังเกิดเป็นเรือนทองมอณารัก	รอยสลักงามเค้นเป็นที่ยิ่ง
มีทั้งแท่นบรรจกรดทั้งหมอนอิง	มีสรรพางยิ่งประทับใจ
สองกษัตริย์คดกลิ้งถึงอัน	เห็นความมหัศจรรย์ยิ่งใหญ่
ชวนกันเข้าชมคำหนักโน	มีห้องหับงามกะไรระทัตวิ

¹ซุ้กักก็ รายี่จันทร "ตำบฤคยู" จักรวาล ทะ ทำอิฐ (นามแฝง) 159 (4) : 20 - 21 พฤษภาคม 2516.

²ประยูร จรรยาวงษ์ "โสนน้อย - เรือนงาม ไทยรัฐ 25 - 30 เมษายน 2517 หน้า 6.

โสนน้อย เรือนงามตามเสด็จ   คว้าเพลิกเพลินไมรู้ เกล็ดไม้เอี๊ยดอ๊ต
 พอรั่วว่าทองนี้ลึบลิ้นชัก   เกิดความอาย เข็นชักขึ้นทันที
 อยุ่เราอยู่กับผานสองตอสองในช่องนอน
 โสนน้อย – อยู่นั่นทองน้ำนี่

ทุกชีวิตกำเหนิดเกิดมา   หากถึง เวลาเหตุการณ์
 จะเกิดความอัศจรรย์พิศมัย   โรคพิษสับสันธุ์เข้าลอมรุม
 หงกหงิกจิตใจไม่ปกติ   ความรักฉลักกลางใจกำเฝไส้ม
 ทั้งนี้เพราะธรรมชาติไม่อาจคุม   เรื่องของกณสาวหนุ่มต้องสืบพันธุ์
 พระพิจิตรจินดา – นะนะโสนน้อย
 โสนน้อย – อะไรเพคะนะ ๆ

พระพิจิตรจินดามายองรัก   โสนน้อยสุดจะหักห้ามเห้น
 ก้าววอนงอนงอกอ้อศรรย   หากว่าหญิงเขอนั้นยังเยื้องยัก
 พระพิจิตรจินดา – ก็เรารักกันนะซี
 โสนน้อย – อ้อ

ชาติอื่นหนีแสนในแดนกิน   มักตามใจไม่คิดคืนเมื่อใจสมัคร
 มีบางแห่งเช่นเปื่องไทยถึงใจรัก   ก็ไม่ปล่อยตัวนักรักเสรี
 มีอีกเลือนสะเทือนสะท้อนในงอนงอ   ทั้งที่รักจนเปี่ยมล้นฟรี
 แมรวมหมอนก็ต้องปล้ำตามพิชิต   ทกราตรีตามกระบวนสงวนทั่ว

พระพิจิตรจินดา – มานั่งยกกันข้างในเถอะ

โสนน้อย – ไมรู้ไม่ซี

เมื่อสองอยุ่สองตอสองไคของแล้ว
 หนุ่มสาวลงไคอยู่ใกล้ชิด
 กวางเอยกวางจิต

ชาตินี้จะภิรมย์ชมเชย

โสนน้อย – อ้อไม่เอาเกี่ยวใครมาเห้นเข้าตรอก

ก็ไม่แคล้วฝากรักสัดักจิต
 เกมชีวิตก็เปิดจากไม่ยากเลย
 อยาเบี่ยงมายขอใกล้ชิดหน่อยเออเออ
 ไม่เกยคิดร้างทางไกล

เกิดเป็นคนหนึ่งมาที่ฝั่ง
 หากไม่เกิดต้องแท่นแท่นใจ
 เกิดเป็นลูกหนึ่งมาจริง เหลือ
 แมดกทอดทิ้งร้างทางโรยรา
 พระพิจิตรจินดา - ไม่เป็นอย่างคนอื่นเขาณะ ว่างใจเฉอะ
 โสนน้อย - ขอก็กกูกอนเพละ
 พระพิจิตรจินดา - โหมทนไม่ไหวแล้ว
 โสนน้อย - ไม่ไหวก็ไม่ไหวซี
 โคมเอ๋ยโคมงาม
 พี่รักแน่มแน่งจางวางใจ
 พระพิจิตรจินดา - ไม่เอาไปทาเป็นแบบสมัยใหม่
 โสนน้อย - ปล่อย
 น้าเอ๋ยน้าเชื่อ
 พอสมรักมักหมายคลั่งคลายเกลียว
 โสนน้อย - ไม่เห็นหล่อเลย
 พระพิจิตรจินดา - จะเอาใจก็หรือจะเอาหล่อจะ
 แดทว่ารักเรานี้มีจิตมัน
 แก้วรักโรมวิสัยควบใจรักดี
 น้าชั้น
 อีกท่านท้าวทศวิชัยไค้สับภาพณ์
 แล้วโฉมงามพรางเจ้ายังมี
 พระพิจิตรจินดา - นะนะ
 บ่าย เบียง เบียงไกลไปชั่วกร
 รักกลลามแรงแฉงอิตติฤทธิ
 หนุมทองคล่องคอนปล่อยสาว
 ไม่จริงว่ารักแน่อนแค่ไหน
 รักร้างไปใครจะช่วยเช็กเงาตา
 เกิดมาเพื่อเสียดกับในวันหน้า
 ข้าใจข้ากายมาทุกยุค
 พยายามบายเบียงเลียงไกล
 มอมตัวใจให้หมดเพียงคนเกี่ยว
 แคเมื่อรักรักมักแน่มเหนียว
 เขาเรียกกันว่า "เบียง" นักค่อนัก
 ผูกสัมพันธ์สองผู้ใหญ่ไค้เป็นหลัก
 อายาซ่านักเลยเจ้าไม่เข้าที่
 เชยขวัญจนอนญาตยกให้พี่
 แกล้งใจใจที่เล่นน้องรัก
 ความรักก็แน่อนเข้าสนิท
 ก็ควมความไกลชิดสนิทกัน
 ให้ไค้เรื่องไครว่ารักมัน

ไม่เปลี่ยนแปลงแปรผันรับรับประกัน
 สองกระษัตริย์กระวีเริง
 สองทอดสองทางวิญจวนจักรวนเว
 เพลิงรักก็รักกระฟ้อพัก
 พสุธาปานดลนจรมลงไป
 ในกนเราครวรักมักเคลิบเคลิ้ม
 หวานรักมักซึ่งครั้งอุรา
 สองทอดสองคร ระกองกอกกันมลอคน
 สุขกระสันนั้นสนุกกว่าสุขปวง
 สุขทั้งนี้ทั้งสุขสนุกสนาน
 เหตุเพราะทุกชีวิตพิศเชยชม
 ไม่สวयงามคเป็นงามตามความหลง
 สองมณย์เกลี้ยเกล้าเมารักกัน
 เด็กหนุ่มสาวครวรักมักหนักหน่วง
 เพราะทาบทมธรรมาชาติไข่อื่นไกล

พักเกี่ยวเท่านั้นก็โอเค
 ตามเชิงสวาสักดิ์สัมพันธ์ไม่ทันเห
 รสลิเหาอาบซาบซาบใจ
 ลุกลามร้อนวักคยใหญ่
 ปลายแปลบแลบใส้สุขไคการ
 ตอนแรกเริ่มรวรวันวันนักหนา
 ก้มหน้าก้มตาอย่างปลื้มทรวง
 แนบสทนตักอกกายสุขใหญ่หลวง
 เหมือนกับดวงใจจะลิวปลิวตามลม
 อิศรชัยบันกาลการผสม
 เพราะธรรมาชาติลัดกับสนพื้พันกัน
 ธรรมาชาติปลูกกระสันลงกลางใจมั่น
 เพราะธรรมาชาติลัดกันให้เป็นไป
 ไม่สอหวังเก้คองชีพักไค
 มองให้ซึ่งแล้วจะไม่บารักเลย
 ประบุร จรรยวงษ์ : โสนน้อย -
 เรือนงาม

จะเห็นได้ว่าข้อความที่ยกมาข้างต้นแม้จะเป็นบทอักษรรบตามที่กล่าวว่า "อักษรรบ
 บันกาลการผสม" ก็ตาม แต่แนวการเขียนนั้นแตกต่างไปจากบทอักษรรบในวรรณกรรมเรื่อง
 อื่น ๆ กล่าวคือ แทนที่จะเป็นบทอักษรรบที่กล่าวถึงการร่วมประเวณีด้วยการเปรียบเทียบ
 ก็กลับเป็นบทอักษรรบที่ให้ความรู้เรื่องเพศศึกษา* ทั้งยังสอดแทรกการเสียดสีสังคมไว้อีกด้วย

* เต็มสิริ บุญสิงห์ ใจอธิบายความหมายของเพศศึกษาไว้ในวารสาร ประสานมิตร
 (ฉบับที่ 2 ปีที่ 13 วันที่ 20 สิงหาคม 2515 หน้า 1, 12) ใจว่า "... เพศศึกษา

เป็นวิทยากรแขนงหนึ่งที่ว่าด้วยการที่จะสอนเยาวชน ให้เข้าใจและรู้ความจริง เกี่ยวกับการ
 กำนันของพืชสัตว์และมนุษย์และครอบคลุมไปถึงความสำคัญของ เรื่อง เพศทั้งของส่วนตัวและของ
 สังคม และจะคอย ๆ สอนความจริงทั้งหมดตามอายุและกำลังสมองของผู้เรียน เพศ เข้า
 ใจความสัมพันธ์ทางเพศอารมณ์ทางเพศ ความรับผิดชอบของมนุษย์ที่เกี่ยวกับการสัมพันธ์ทาง
 เพศ เพศศึกษาจึงต้องให้ความรู้ เรื่อง การพัฒนาการทางกายและทางอารมณ์ การควบคุม
 อารมณ์และวุฒิภาวะ (Maturity) เพื่อจะเตรียมเยาวชนไปสู่ความรับผิดชอบอันถูกต้องของ
 ครอบครัวของตน”

โอกาสที่ปรากฏบทอัศจรรย์

ส่วนที่ว่าด้วยเรื่องความหมายของบทอัศจรรย์ข้างต้นแสดงให้เห็นว่า การเผยแพร่ให้เห็นการรวมบริเวณของตัวละครนั้น มีปรากฏทั้งที่เป็นบทสังวาสและบทอัศจรรย์ จากข้อเท็จจริงนี้เอง ทำให้ผู้เขียนเกิดความคิดว่า บทอัศจรรย์น่าจะปรากฏมีเฉพาะการรวมเพศครั้งแรกของตัวละครแต่ละคู่ ส่วนครั้งต่อมาควรจะไต่แสดงออกในรูปของบทสังวาส และคงจะปรากฏเฉพาะบทของตัวเอกที่นับบทบาทสำคัญในการผูกโยงโครงเรื่องเท่านั้น* ด้วยเหตุนี้ผู้เขียนจึงได้ศึกษาและแสดงการปรากฏบทอัศจรรย์และบทสังวาสในวรรณคดีแต่ละเรื่องดังต่อไปนี้

* ผู้เขียนขอแบ่งตัวละครในวรรณคดีออกเป็นประเภทต่าง ๆ ตามหลักการแสดง ดังที่ประทีน พวงสาส์น ได้กล่าวไว้ในหนังสือหลักนาฏศิลป์ ดังต่อไปนี้คือ

1. พระเอก-นางเอก หมายถึงตัวแสดงผู้ชาย ผู้หญิงที่ถือเป็นตัวเอกของเรื่อง แต่มีใ้ความหมายว่าจะต้องถือบทบาทสำคัญเสมอไป พระเอกนางเอกอาจไม่ใช่ตัวสำคัญของเรื่อง หากแต่ได้รับตำแหน่งให้เป็นตัวเอกแสดงบทเชื่อมกันอยู่ตามเค้าโครงเรื่องที่มุ่งหมายให้เป็นไปในทำนองรักใคร่ บทบาทที่ผูกโยงโครงเรื่องอาจมีตัวสำคัญตัวใดตัวหนึ่งที่มิใช่พระเอกนางเอก เพราะฉะนั้นคำว่า พระเอก นางเอกจึงมีใ้ความหมายว่าจะต้องเป็นตัวสำคัญเสมอไป โดยตำแหน่งก็คือ ตัวเอก แต่ถ้าวัดบทบาทสำคัญเป็นตัวสำคัญของเรื่อง พระเอกนางเอกนั้นจึงจะเป็นทั้งตัวเอกและตัวสำคัญ การจะวินิจฉัยว่าตัวละครใดจะเป็นพระเอกหรือนางเอกอย่างไรวินั้น ไม่มีหลักเกณฑ์วางไว้ตายตัว อาศัยการสังเกตตามความรู้สึกความเข้าใจกันเอง พระเอก นางเอกมักมีบุคลิกลักษณะพิเศษดังนี้คือ รูปร่างหน้าตาสวยงามเกินกว่าตัวละครอื่น เกี่ยวพันกันในเรื่องรักใคร่ เป็นตัวผูกโยงเค้าความของเรื่อง และมีเหตุการณ์ความเป็นไปที่ชวนสนใจ

2. ตัวเอก หมายถึงตัวละครที่มีตำแหน่งหน้าที่ได้รับยกย่องตามท้องเรื่อง เช่น ยศศักดิ์ อำนาจ ตัวที่มียศเป็นขุนนาง ตัวที่มีศักดิ์เหนือตัวละครอื่น ๆ เช่น พ่อ แม่

หรือตัวเจาตั้งแต่พระเจ้าแผ่นดินลงมา เทวดา เป็นต้น ตัวเอกอาจเป็นตัวละครสำคัญของเรื่อง ถ้ามีบทสำคัญ แต่ถ้าไม่มีบทสำคัญก็เป็นตัวเอกธรรมดา สำหรับตัวแสดงที่ไม่ใช่ตัวเอก เมื่อถึงตอนแสดงบทสำคัญอาจเรียกว่าตัวเอกได้ เช่นบทนางคอมยบลในเรื่องอิเหนา บทเพื่อเจ้อของนางยบลเพียงตอนหนึ่ง แม้จะไม่ใช่ตัวเอกมาก่อนก็จัดเข้าเป็นตัวเอกโดยอนุโลมเพราะแสดงบทสำคัญในตอนหรือในฉากนั้น

3. ตัวสำคัญ หมายถึงตัวละครที่มีบทบาทสำคัญในการผูกโยงโครงเรื่องให้เป็นไปในแนวที่ผู้ประพันธ์มุ่งหมาย ตัวละครประเภทนี้มีบทบาทหนัก ไม่จำเป็นต้องเป็นตัวเอก มีพื้นฐานบรรทัดก็ ตัวสำคัญอาจเป็น ขอทาน คนงอย ฯลฯ สำคัญอยู่ที่ว่าเป็นผู้แสดงบทบาท และเป็นผู้ทำใจความของเรื่องคลี่คลาย หรือทำให้เกิดเหตุผลของเรื่องมากที่สุด บางเรื่องตัวเอกเป็นตัวละครที่สำคัญที่สุด แต่บางเรื่องมิได้เป็น การจะเรียกตัวละครใดเป็นตัวละครนั้นคงดูที่บทบาท และความสำคัญ ของแสดงนั้น ๆ ตามตอนหรือตามฉากนั้นด้วย

4. พระรอง-นางรอง หมายถึงตัวเอกของเรื่องที่มีบทบาทหรือศักดิ์เป็นรอง พระเอกนางเอก แต่ศักดิ์ตามท้องเรื่องเป็นรองกว่า ก็เรียกพระรอง นางรอง การจะวินิจฉัยว่าใครเป็นพระเอก พระรอง หรือนางเอก นางรอง นั้นเป็นการยากที่จะอธิบาย นอกจากสังเกตตามรูปการณ์เค้าโครงเรื่อง

5. ตัวประกอบ หมายถึงตัวละครซึ่งผูกโยงเรื่องให้ประกอบกันเป็นอันที่สมเหตุสมผล ตัวประกอบอาจเป็นตัวเอก คือมียศศักดิ์ แต่ไม่ใช่ตัวสำคัญหรือไม่มีบทบาทเป็นจุดสนใจเท่าใดนัก ตัวประกอบแบ่งออกได้เป็นตัวประกอบสัมพันธ์กับแต่ละตัว เสริมลักษณะ เรื่อง ตัวประกอบสัมพันธ์คือตัวประกอบที่จำเป็นต้องแสดงบท เพื่อให้มีการดำเนินเรื่อง และมีความสำคัญร่วมกับตัวละครอื่น ๆ ส่วนตัวเสริมลักษณะเรื่อง ก็คือตัวประกอบที่ไม่มีบทสัมพันธ์

กับผู้อื่นอย่างจําเป็น มีแต่บทบาทเฉพาะตัวที่นำมาประกอบไว้ เพื่อให้เรื่องมีลักษณะเป็นจริง มีชีวิตชีวาขึ้น เช่น กนหนุมาน ทหาร ประชาชน ฯลฯ

6. ตัวตลก คือตัวที่ฮาตลกขบขัน ในบางครั้งอาจเป็นตัวละครตลกโง่งไปเอง-เรื่อง บางครั้งก็ไม่มี ความสำคัญเกี่ยวกับเนื้อเรื่อง ฉะนั้นตัวตลกจึงมีสองลักษณะคือ ตัวตลกที่เป็นตัวสำคัญ และตัวตลกที่เป็นเพียงตัวประกอบเพื่อความขบขัน.

ตาราง 1 แสดงการปรากฏบทกวีและบทสังวาสในวรรณคดีแต่ละเรื่อง

เรื่อง	วรรณคดี	ตัวละคร	ครั้งที่ 1		ครั้งที่ 2		ครั้งที่ 3		ครั้งที่ 4		ครั้งที่ 5		ครั้งที่ 6	
			อ	ส	อ	ส	อ	ส	อ	ส	อ	ส	อ	ส
1	ลิลิตพระลอ	นายแก้วนายขวัญ กับนางรินนางโรย	/			/		/						
		พระลอกับพระเพื่อน	/											
		พระลอกับพระแพง	/											
		พระลอกับพระเพื่อน พระแพง	/			/								
2	เลื้อยโคกคำ- ฉันท	พนดวิชัยกับชิตาท้าว- มคธ												
		คำวีกกับนางจันท- สุคา		/	/		/							
3	สมุทโฆษ- คำฉันท	สมุทโฆษกับนางวิน- ทุมวดี	/			/								
4	อนิรุทธคำ- ฉันท	อนิรุทธกับนางอุษา	/			/		/						

ตาราง 1 (ต่อ)

เรื่อง ที่	วรรณคดี	ตัวละคร	ครั้งที่ 1		ครั้งที่ 2		ครั้งที่ 3		ครั้งที่ 4		ครั้งที่ 5		ครั้งที่ 6	
			อ	ส	อ	ส	อ	ส	อ	ส	อ	ส	อ	ส
16	ไกรทอง	ไกรทองกับนางวิมา- ดา		/	/		/							
19	อุณรุท	อุณรุทกับนางศรีสุภา	/			/								
		อุณรุทกับนางบุษยา	/			/								
		อุณรุทกับนางแก้วกนิรี	/											
		อุณรุทกับนางริษยา- นารี	/											
		อุณรุทกับนางสุวรรณ-	/											
		อุณรุทกับนางมณฑา- เกสร และนาง จันทมาลี		/										
		อุณรุทกับนางทั้งสี่	/											
		อุณรุทกับนางศรีสุภา		/										
20	ขุนช้าง ขุนแผน	ขุนแผนกับนางวันทอง	/		/		/		/		/			

ตาราง 1 (ต่อ)

เรียง ที่	วรรณคดี	ตัวละคร	ครั้งที่ 1		ครั้งที่ 2		ครั้งที่ 3		ครั้งที่ 4		ครั้งที่ 5		ครั้งที่ 6	
			อ	ส	อ	ส	อ	ส	อ	ส	อ	ส	อ	ส
		ขุนแผนกับนางสายทอง	/											
		ขุนแผนกับนางลาวทอง	/		/									
		ขุนแผนกับนางแก้วกิริยา	/											
		ขุนแผนกับนางบัวคลี่		/										
		ขุนช้างกับนางกริม	/											
		ขุนช้างกับนางวันทอง	/											
		พลายงามกับนางศรีมาลา	/		/									
		พลายงามกับนางสร้อยฟ้า		/										
21	อิเหนา (รัชกาลที่ 2)	อิเหนากับนางจันทะหรา	/		/		/		/		/			

ตาราง 1 (ต่อ)

เรื่อง ที่	วรรณคดี	ตัวละคร	ครั้งที่ 1		ครั้งที่ 2		ครั้งที่ 3		ครั้งที่ 4		ครั้งที่ 5		ครั้งที่ 6	
			อ	ส	อ	ส	อ	ส	อ	ส	อ	ส	อ	ส
23	อภัยนุราช	โอบุตรกับนางอำพัน- มาลา	/			/		/		/				
		โอบุตรกับนางมณีอา- คร	/											
		อภัยนุราชกับนางศรี- สาหง	/											
24	สิงห์ไทรภพ	สิงห์ไทรภพกับนาง สรวอยสุภา	/			/		/		/		/		/
		โจรไก่อเมียบงก้า		/										
		รามวงศ์กับนางแก้ว- กัณรี	/			/								
		รามวงศ์กับนางออง- ออบ (ศรีฟ้า)	/											
		สิงห์ไทรภพกับนาง เทพกษิรา	/			/		/						

ตาราง 1 (ต่อ)

เรื่อง ที่	วรรณคดี	ตัวละคร	ครั้งที่ 1		ครั้งที่ 2		ครั้งที่ 3		ครั้งที่ 4		ครั้งที่ 5		ครั้งที่ 6	
			อ	ส	อ	ส	อ	ส	อ	ส	อ	ส	อ	ส
		พระอภัยมณีกับนางเงือก	/											
		พระอภัยมณีกับนางวาฬ	/											
		พระอภัยมณีกับนางสุวรรณมาลี	*/											
		พระอภัยมณีกับนางละเวง	/											
		ศรีสุวรรณกับนางเกษรา	/		/									
		ศรีสุวรรณกับนางเรไรศก	/											
		ศรีสุวรรณกับนางรากาสะพรี	/		/									
		สินสมุทรกับนางบุพผา- มดา	/		/	/								

ตาราง 1 (ต่อ)

เรื่อง ที่	วรรณคดี	ตัวละคร	ครั้งที่ 1		ครั้งที่ 2		ครั้งที่ 3		ครั้งที่ 4		ครั้งที่ 5		ครั้งที่ 6	
			อ	ส	อ	ส	อ	ส	อ	ส	อ	ส	อ	ส
32	อุเทนกำนัน	อุเทนกับนางฉวีชาติ	/											
		อุเทนกับนางสาขาวดี	/		/									
		อุเทนกับนางวาสุละ- พัตร		/										
		อุเทนกับนางมาทิดไทย		/										
		อัลกับมุ้งกับนาง สุกายพา	/											
		ปรีดิ์ระวีกับนาง สุกายพา	/											
33	พระมเหสี- เถเถ	พระมเหสีเถเถกับ นางกระแสงแกง		/										

หมายเหตุ

1. เครื่องหมาย / หมายถึง "ปรากฏ"
2. เครื่องหมาย * หมายถึง "มีข้อสงสัย"
3. อ. หมายถึง บทอักษรวิทย์ และ ส. หมายถึง บทสังวาส
- ด. ครั้งที่ หมายถึง การกล่าวตอนหลังที่ปรากฏในเรื่อง

จากตาราง 1 เห็นได้ว่าส่วนใหญ่บทกวีหรือจะปรากฏเฉพาะการร่วมเบญจรงค์แรก ของตัวละครแต่ละตัว ส่วนครั้งที่สองภายหลังจากมักแสดงฉากใหญ่ของบทสังวาสสืบ ๆ เกี่ยวกับ เรื่องนี้ผู้เขียนมีความคิดว่า อาจเกิดจากความสนใจของกวีที่กระตือรือร้นถึงความสำคัญของการ เฝ้ายสังวาสครั้งแรกของมนุษย์ โบราณการแพทย์ได้เน้นอยู่เสมอว่า การร่วมเบญจรงค์แรกนั้น เป็นโอกาสอันสำคัญยิ่ง เพราะภูษมรส (โกยเฉพาะเพศหญิง) จะเห็นว่าเรื่องกามารมณ์ หรือการประเวณีเป็นสิ่งที่สกลขึ้น น่ายศสัย หรือน่ารักเก๋ย ชยะแซง ก็มีจะขึ้นอยู่กับโอกาส นี้เป็นสำคัญ¹

นี่ยังมีส่วนที่บทกวีหรือปรากฏในครั้งต่อมา เช่น บทของพระยากรุฑกับกาคี ในกาพย์ กลอนสุภาพ บทของขุนแผนกับวันทอง และบทของพลาบงามกับศรีมาลา ในเสภาเรื่องขุนช้าง- ขุนแผน บทของอู่เหินกับจินตะหรา (บทพระราชนพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหลา- นภาลัย) และบทของตัวละครหลายกวีในกวีนิพนธ์ของสุนทรภู่ เป็นต้น บทกวีหรือพบในวรรณคดี เหล่านี้ส่วนใหญ่อาจมีเหตุผลอธิบายได้ เช่น เกี่ยวกับการปรากฏครั้งแรก กล่าวคือ ในเรื่อง กาคีกลอนสุภาพ บทกวีหรือระหว่างพระยากรุฑกับนางกาคีปรากฏขึ้นอีกครั้งในตอนที่คนธรรพ์ ซึ่งแปลงตัวเป็นไก่ได้เข้าขอบใจนางฉิมพลี และภายหลังก็ได้นางกาคีเป็นเมีย โดยปรากฏ บทกวีหรือระหว่างคนธรรพ์และนางกาคีด้วย เพราะจะได้บทของพระยากรุฑกับกาคีจึงมีขึ้น เพื่อเหตุผลทางองค์ประกอบ และกลวิธีในการประพันธ์ คือ เพื่อให้เกิดความสมมูลย์และเน้น ให้เห็น "... จิตตฺองชาล" ตามความกึกของกวี ส่วนในเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนนั้น น่า จะเป็นไปตามลักษณะของการประพันธ์เสภา ก่อนที่จะกล่าวถึงเรื่องเพศและการประเวณี ได้ก็กระทำทันที นี่เป็นคติในทางอาถรรพ์ที่เชื่อว่าการจะรังเกียจบุคคลหรือวัตถุที่หยามโสม อีกประการหนึ่ง บทเสภาฉบับที่หอพระสมุดวชิรญาณชำระสอบสวนนั้น กวีได้ช่วยกันแต่งหลายกบ

¹ นพพร (นามแฝง) วิทยายุทธ ลับหน่งสาวและกบฏ 1 เล่ม 1 หน้า 146.

และยุทธพล เซสเซอร์ (Eustace Chesser) "รักแล้วคงไม่กลัว เพศศึกษาและ ปรึกษา 2 (21) : 78 - 87, พฤศจิกายน 2516 นพพร (นามแฝง) แปลและเรียบเรียง

สมเด็จพระปรมหาราชทรงพระราชทานหมายไว้ว่า "... แล้วแก้ที่คนใจจะพอใจเรื่อง
กรุงไทย กลับไปแต่งคอมหนึ่ง ... ¹ เพราะฉะนั้นบทโกที่ว่าจะคงความสามารถของคนได้
ก็แต่ละคนก็แสดงไว้อย่างเด่นชัด ประกอบกับกวีอาถรรพณ์ดังกล่าว จึงปรากฏบทกวี
อยู่เนื่อง ๆ ในบทเสภาเรื่องนี้ ยั่วในบทละคร เรื่องฉันทนา คือ บทระหว่างฉันทนากับจินตะหรา
ในตอนจบ ถึงส่วนใหญ่จะไม่เห็น ถ้าว่าทรงพระราชนิพนธ์เพื่อให้สมกับที่ฉันทนาคืนกับ
จินตะหราอยู่หลายครั้งหลายคราวให้สำเร็จนั่นเอง

งานนิพนธ์ต่าง ๆ ของสุนทรภู่ นอกจากจะอธิบายไว้ด้วยเหตุผลบางประการ เช่น
เรื่อง ฉันทนา ขุนช้างขุนแผน และกวีกลอนสุภาพแล้ว ผู้เขียนเห็นว่ายังขึ้นอยู่กับคลิลิกลักษณะ
ของกวีเองอีกด้วย ถึงโลกความมาฆกันแล้ว สุนทรภู่เป็นกวีที่มีความกวีเริ่มสร้างสรรค์
สามารถทำให้ผู้อ่านเกิดความตื่นเต้นในสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ เช่น เรื่องพระอภัยมณี และใน
เรื่องนี้เองในเวลาเดียวกันสุนทรภู่ก็ตั้งใจทำให้ผู้อ่านนึกหวังในเรื่องมตัจฉริยะ ระหว่างพระนาง
คู่สาวกัฏ คือ พระอภัยมณีและนางสุวรรณมาลี พระอภัยมณีนั้น เมื่อได้หลงรักและมารดาที่จะ
ไต่ถามสุวรรณมาลีมาเป็นแม่ได้ ก็ไต่ถามหาทางและหาอุบายอยู่หลายอย่างหลายครั้ง แต่ก็ไม่
สำเร็จ ในภายหลังจึงไต่ถามว่าสืบนึกอุบายไต่ถามสุวรรณมาลีสักและอภิเษกกับพระอภัยมณี
ได้ สุนทรภู่กล่าวถึงงานอีกเบ็ดเดียวว่า

ถึงวันเชร็จไต่ถามเป็นกำหนด	มา ร้องไห้เหมือนหมายทิ้งชายชาว
ภักษะสงครองสมบัติชกเกีย	ชาวพาราเร็นทุกคืนวัน
สำเนียงของกลองสมโภชอุโหมกริก	อีกทักทั่วไปทั้งใจทว รมย์
โชนละกอนมยุรา ระนายน	ถึง เว้าวิ้งเว้าคืนต่างชั้นนัม
พระอภัยไต่ถามราชาภิเษก	ก็มองกเอกอิกร เรศเกรสมม
ทั่วประ เเทเขตควาแค้นอุค	เสวยสมบัติสบายมาดลาร เคื่อน

¹ สมเด็จพระปรมหาราชทรงพระราชทานหมายไว้ว่า "ว่าด้วยชำระถึงสี่เสภา" เสภาเรื่อง
ขุนช้างขุนแผน หน้า (26) .

เมื่อวันนิมิตร์ คบบรรพจรอันเห็น
แต่จากไกลไกลจรรยมาในเฟื้อง

ให้โลกแสนเสียใจใครจะเหมือน

วิถีเยือนพระชนกชนนี

สุนทรภู่ : พระอภัยมณี

สุนทรภู่วามบทจักรพรรดิระหว่างพระอภัยมณีกับนางสุวรรณมาลีไม่อย่างน่าอัศจรรย์ใจ ภูมิระหนึ่ง
วาวะไม่สนใจก่อนว่าที่เห็นและเอาใจช่วยพระนางผู้มาไกลตลอด เพื่องจตุรพักตรวาระใจ
ลาบทจักรพรรดิอย่างสมใจ ชวนกันให้รักตามกนิเมมาเนน สุนทรภู่ก็ช่างไม่เสียเฉย ๆ ความ
สังกัษ์ทางเพศชั้นสูงดุจปรากฏในตอนที่ 26 อุทเรนคำเบื่องนลี้ก (พระอภัยมณีอภิเษกกับนาง
สุวรรณมาลี ตอนที่ 23) บทกวีอยู่ในลักษณะของการสรุปความที่ว่า

แล้วพระองค์ทรงสวามิภักดิ์

แต่นางกนิศร์ยับเหสนั้นซึ่ง

เห็นไปรักใคร่ใหญ่ขึ้นกับขึ้นคัง

จงทรงครรภไปดังในครั้งปี

บทจักรพรรดิของตัวจะครุนี้จะเป็นเป็นครั้งแรกก็ต่อเมื่อการภิเษกระหว่างฝ่ายนางสุวรรณมาลี
และฝ่ายนางละเวงลงมลง หลังจากที่มีพระอภัยมณีให้ลงเสกนางละเวงอยู่ถึงสองปี พระอภัย-
มณีจึงเข้าเฝ้านางสุวรรณมาลีเพื่อขอคืนดี ก็เกิด "อภิจรรย์ดี" เดือนสะเทือนไม่ ที่ถ่ายไฟเท่า
คัมภีร์กลัโพล" ในเมืองจันทกาภิเษก

จากการกลับมาบทจักรพรรดิทำให้ทราบถึงความกึกของสุนทรภู่ในเรื่องนี้ว่า

ธรรมคานหมสาว เบิกเข้าห้อง

ก็ว่าคงแถมก่เกิดชยาย

กรัษะดักคักไปไม่ภีร่าย

ชมบรรดาขี้กนอยพอกดวยใจ

สุนทรภู่ : พระอภัยมณี

และหากจะข้ามตอนใด ก็ให้เดาว่าได้ว่าว่า "เกิดจักรพรรดิ" ทั่วทุกกราว ป่วยการกล่าว
เกล้งข้ามไปตามเกิน (พระอภัยมณี) ซึ่งผิดกับบทจักรพรรดิแห่งพระอภัยมณีกับ
นางสุวรรณมาลี ที่ไม่ให้เหตุผลทุกอย่างใจ ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนจึงกล่าวอีกครั้งว่า สุนทรภู่
ใจหาได้มอดนัยหวังอย่างแน่นอน

อนึ่ง การปรากฏของบทจักรพรรดิยังแสดงให้เห็นว่า กวีใช้กับตัวเอกที่เป็นตัวสำคัญเป็น
ส่วนใหญ่ (มักได้แก่ พระเอกนางเอก พระรองนางรอง และตัวร้าย) แม้ พระรามกับ

นางสีดา หันมาลัยนางเบญจกาย ระลอกมีระเวเน รบ รบ ภายแก้วนายวิญญูก็มาจากรัน
นางโรย ขุนนางก็วันทอง ก็ระลอกกันไต่กับนางประยาธะ เมื่อนั้น ก็ก็ขึ้นที่เวียง เกด
นางประการ ถ้างกับ ตัวเอกที่ความสำคัญกับการมาเยือนของนางกัญจนาภพัทธ์จรวยไป
กับ ขุนแผนกับนางมัทรี ซึ่งเผื่องจาก สิบเจ็ดกรัษ ระยะเวลาจางราชานุภาพก็ทรงคัดออก
เสีย เมื่อครั้งมีการชำระหนึ่งสิบหกเสภาจมีหอพระอุมาศรัทธา เพราะทรงเห็นว่า เน้นสาววน
กลอนที่ดงาม¹ และการที่ไปปรากฏบทดังกล่าวระหว่างจางงามกับนางสร้อยฟ้า ในบทเสภา
ฉบับเดียวกันนี้ ผู้เขียนสันนิษฐานว่าคงมาจากเหตุข้างต้นนี้เช่นกัน

นอกจากนี้ผู้เขียนยังได้พบว่าวรรณคดีหลายเรื่องด้วยกัน ที่ตัวเอกฝ่ายชายเป็นกวีสำคัญ
แต่ฝ่ายหญิง เป็นเพียงตัวเอกธรรมดา หรือตัวประกอบ กวีก็มักแสดงบทบาทกวีในลักษณะบท-
สังวาสหรือบรรยายได้ถึงความเมื่อนไปของตัวละครเท่านั้น ตัวอย่างเช่น กาหลง ลิลิต-
เพชรมงกุฎ และรามเกียรติ์ ดังนี้คือ

เพชรมงกุฎไ้เมียของชายผู้หนึ่ง

พระฉวยคุณคุณแก้ว

กรประกองถ่านถา

จุฬพิภพระโลมสา —

รับอรุณเรสเราเกอ

ราชวามขันช

นางภริยาภรรย

พระเลงเลศสายสมร

จึงประทานแหวนแก้ว

กัปยา

แนบไ้

ทรเสนต์

ที่ร่างแรมมา

นางจร

ผองแนว

ยามเบ่ง แกสนนา

กาแทกร เบื่อง

เจ้าพระยาพระคลัง (หน) : กิลิตเพชร-
มงกุฎ

¹ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี 2. เสภาเรื่องขุนช้าง-
ขุนแผน หน้า (44).

อินเฒ่าไต่หิ้งชวาวเมืองที่เฒ่าใจถาวเล่นหนัง

แควสัพพอกตบงกเขายี่ยวน

คางคังผอเกมมเปรมใจ

เอี่ยมควนควยควมพสมัย

รายร่อนไม่ทกนารี

พระบาทสบเค็จพระพุทธรูปแก้วฟ้าโลก

กาตัง

ทบักธุไค่บางฟ้า

กรันถั่งนั่งแนบนางฟ้า

สัพพอกตบงกเขายี่ยวน

แควเทียวไปชมสหสาส

เชบแกมแนมเฝ้าอรทัย

เทียวไปถึงทกชั้นฟ้า

เพลันไว้ในรสุภาคัลล

ไชรกว่าควยควมเกมมตรี

รวมรสกาดีภิรมย์ใจ

ทกขานมาศ่นอบใหญ่

ลุมได้ชมตมเทสุมาลย

อศราเป็นสุขเกมมสานต์

ชานานถึงเจกราตรี

พระบาทหลมเค็จพระพุทธรูปแก้วฟ้าโลก :

รามเกียรตี

หรือบางเรื่องกรีกไม่ไ่ก่กว่าถั่งแถ่อย่างใด เช่น คีลิตพระลอ และเสือโคกาคันท์

พระลออุกัเบกกับพระนางลักขณาอุกั

เมื่อนั้นไท้บรรณตรง พญาหลวงผู้มีศักดิ์ ไ้ไปกล่าวนางลักขณาอุกั นางมี
ศรีสวัสดิ์คัลลอง ไ้บอกพระลอคัลลอก ยกเป็นอัครมเหสี มีบรหารพระสนม ถ้วนทุกกรม-
กำนันล มระกองสรพบริบูรณ์ จึงนเรฐราชย์กา สวรรยาดีแล้วเสร์ว พระลอ
เสร์จเสวบราชย์ ...

ลิลิตพระลอ

พหุวิชัยอุกัเบกกับภิกษาท้าวมคฺ

จึงให้บรรพต

ยุพราชโคกปอง

อภิมงมเบกสอง

ปาณิเกราะห้เทพ

แก่พระพหลราช
เจริญการมี

ประสิทธิ์ประสาทศรี
พิริยราชบงกช

พระมหाराชครู : เสือโกกาดินท์

ส่วนตนโคการพรรณนาบทจักรวรรพ์ ๑ คึกคักกัน จะทำให้รู้สึกละม่อมเป็นการ เล่น เรื่อง เพศและ
การารมมากกว่า เป็นการแสดงกาวางของชีวิตแล้ว ก็ทำให้เห็นแสงเงาออกในรูปของบทสังวาส
สั้น ๆ เสียบ้าง เช่น บทละครเรื่องอุกฤษฏ ในตอนที่พระอุกฤษฏไถ่ทางกับวีรทั้งห้าเป็นชายาใน
กราวเดียวกัน ก็ปรากฏบทจักรวรรพ์เฉพาะบทระหว่างพระอุกฤษฏกับนางแก้วกีนี นางรัชฎานารี
และนางสุวรรณ ส่วนกับนางจันทมาลี และนางมณฑานัน ในบทพระราชนิพนธ์กล่าวไว้แต่เพียง
ว่า

.....
เสร็จแนวกรายกรสีลา
แก่เทวีภิรมยบสาธ
แสนเกษมเปรมผลดี

.....
ไมหานางจันทมาลี
ชนิฐานาฏอนกทั้งสี่
ในที่ตำแหน่งสุรกานต์

การกล่าวถึงเรื่องเพศของตัวละครประเภทตัวประกอบ ตัวเอกธรรมดาทั่วไปและ
ตัวเอกชั้นบรรพบุรุษของตัวเอกสำคัญในเรื่องนั้น มักอยู่ในแง่ของการบอกความเป็นไปของตัว
ละครหรือในรูปของบทสังวาสสั้น ๆ เสียโดยมาก จะมีบางเรื่องเท่านั้นที่ทวีชัยมัทธกรรย์กับ
ตัวเอกชั้นบรรพบุรุษ เช่น โกลบุตรและอุเทนกาดินท์ ดังข้อความ

ตัวอย่างที่ปรากฏบทจักรวรรพ์

พระอาทิตย์โคมางวรรณกัที่เกิดในคอกกริว (กำเนิดโกลบุตร)

ก็วรรณมรรคาสากเรศ

อริอุเวหาวันไฉไลพรพฤกษา

เทพทั้งทั้งไฉเป็นโกลา

สนับปาดันเสียงสำเนียงดัง

สมุทร : โกลบุตร

ปรีดิ์ระลึกับนางสุกายุพา (กำเนิดอุเทน)

พระแสนเสน่ห์สนทนาง ในอัครเวกองค

ผู้วางกราวกัญญา

มี^๑เท^๑ิง^๑ร^๑ส^๑ท^๑พ^๑สุ^๑ธา^๑
 จ^๑ำ^๑เ^๑ย^๑ร^๑ค^๑โ^๑จ^๑เร^๑ด^๑
 ใ^๑ห^๑เ^๑ื่อ^๑เ^๑ื่อ^๑ก^๑า^๑ม^๑ธ^๑
 ส^๑า^๑ร^๑เ^๑ง^๑จ^๑ุ^๑ท^๑เ^๑ี^๑ส^๑า^๑น^๑ค^๑

ก^๑ุ^๑จ^๑ัง^๑ภ^๑ม^๑ร^๑า

ร^๑ส^๑ท^๑ เ^๑ย^๑บ^๑ทุ^๑

พ^๑ระ^๑บ^๑า^๑อ^๑ิ^๑ก^๑ว^๑า^๑น^๑า^๑ว^๑ (อ^๑เ^๑) : อ^๑ุ^๑เท^๑น^๑
 ก^๑ำ^๑ณ^๑เ^๑ท^๑

ค^๑ำ^๑ว^๑ย^๑า^๑ง^๑ท^๑เ^๑ม^๑ป^๑ร^๑า^๑ก^๑ว^๑น^๑อ^๑ั^๑ว^๑ร^๑ร^๑บ^๑

ท^๑า^๑ว^๑อ^๑ั^๑ช^๑บ^๑า^๑ค^๑ั^๑บ^๑ม^๑เ^๑ส^๑ (ก^๑ำ^๑เ^๑น^๑ิ^๑ค^๑ำ^๑ว^๑ท^๑ร^๑ถ^๑)

เม^๑ื่อ^๑น^๑ั^๑
 เ^๑า^๑น^๑ก^๑ร^๑ุง^๑อ^๑ย^๑ร^๑ข^๑า^๑น^๑ี^๑
 ท^๑ร^๑ง^๑น^๑า^๑ม^๑ว^๑เ^๑อ^๑เ^๑ท^๑อ^๑ป^๑ส^๑ร^๑
 ป^๑ระ^๑ก^๑อ^๑ม^๑ท^๑ว^๑ย^๑พ^๑ระ^๑ส^๑น^๑ม^๑ก^๑ำ^๑น^๑ั^๑ล^๑
 ท^๑ำ^๑ว^๑มี^๑พ^๑ระ^๑ร^๑า^๑ช^๑โ^๑ธ^๑ร^๑ส^๑
 ช^๑อ^๑เ^๑ว^๑า^๑ท^๑ร^๑เ^๑ด^๑ก^๑ุ^๑ม^๑า^๑ร^๑

ป^๑ำ^๑ย^๑ท^๑ำ^๑ว^๑อ^๑ั^๑ช^๑บ^๑า^๑ล^๑เ^๑ื่อ^๑ง^๑ก^๑ร^๑ี^๑
 ค^๑ว^๑ย^๑อ^๑ง^๑ก^๑ั^๑ก^๑ร^๑ เ^๑ท^๑เ^๑ว^๑ี^๑ว^๑เ^๑อ^๑จ^๑ย^๑
 อ^๑ว^๑ร^๑ค^๑ั^๑ง^๑น^๑า^๑ง^๑เ^๑น^๑ส^๑ว^๑ร^๑ร^๑ค^๑
 อ^๑ำ^๑น^๑เ^๑น^๑เ^๑ก^๑พ^๑น^๑ย^๑ส^๑า^๑พ^๑า^๑ล^๑
 ป^๑ร^๑า^๑ก^๑ล^๑ก^๑ั^๑ง^๑ก^๑ว^๑ง^๑ส^๑ร^๑ี^๑ย^๑ณ^๑า^๑น^๑
 ย^๑า^๑น^๑ฟ^๑า^๑เ^๑น^๑พ^๑เ^๑ก^๑ว^๑า^๑ส^๑น^๑ิ^๑ก^๑

พ^๑ระ^๑บ^๑า^๑ท^๑ส^๑ม^๑เ^๑ว^๑พ^๑ระ^๑พ^๑ท^๑ช^๑ย^๑อ^๑ก^๑ฟ^๑ำ^๑จ^๑ุ^๑พ^๑า^๑—
 โ^๑ล^๑ก^๑ : ร^๑า^๑ม^๑เ^๑ย^๑ร^๑ค^๑ี^๑

พ^๑ระ^๑อ^๑ิน^๑ท^๑ร^๑ก^๑ั^๑ม^๑น^๑า^๑ง^๑ก^๑า^๑อ^๑ั^๑ว^๑า^๑ (ก^๑ำ^๑เ^๑น^๑ิ^๑ค^๑ส^๑ก^๑ร^๑ี^๑พ^๑)

เ^๑า^๑ว^๑ช^๑ก^๑แ^๑ว^๑ค^๑บ^๑ป^๑ญ^๑า^๑ง^๑ค^๑
 ย^๑า^๑ง^๑เ^๑ก^๑อ^๑ป^๑ค^๑ี^๑เ^๑ท^๑เ^๑ย^๑ก^๑ั^๑ย^๑ร^๑

ก^๑ระ^๑บ^๑อ^๑ม^๑เ^๑อ^๑ย^๑น^๑า^๑ง^๑แ^๑ว^๑ร^๑ั^๑บ^๑ช^๑ว^๑ญ^๑
 ก^๑ั^๑ม^๑เ^๑ก^๑ร^๑ร^๑ก^๑ท^๑ว^๑ย^๑เ^๑ว^๑พ^๑ระ^๑อ^๑น^๑ท^๑ร^๑า^๑
 พ^๑ระ^๑บ^๑า^๑ท^๑ส^๑ม^๑เ^๑ว^๑พ^๑ระ^๑พ^๑ท^๑ช^๑ย^๑อ^๑ก^๑ฟ^๑ำ^๑จ^๑ุ^๑พ^๑า^๑—
 โ^๑ล^๑ก^๑ : ร^๑า^๑ม^๑เ^๑ย^๑ร^๑ค^๑ี^๑

ส^๑ม^๑เ^๑ว^๑พ^๑ระ^๑เ^๑น^๑ว^๑น^๑า^๑ก^๑ั^๑บ^๑น^๑า^๑ง^๑ส^๑ร^๑อ^๑ย^๑ท^๑อ^๑ง^๑

เ^๑ว^๑า^๑ด^๑เ^๑น^๑า^๑ป^๑ร^๑า^๑ก^๑ร^๑ิ^๑ย^๑น^๑า^๑ง^๑ส^๑ร^๑อ^๑ย^๑ท^๑อ^๑ง^๑
 ส^๑บ^๑เ^๑น^๑เ^๑ว^๑า^๑ช^๑บ^๑ท^๑ร^๑ี^๑ค^๑เ^๑ด^๑ค^๑น^๑า^๑

อ^๑ย^๑า^๑ด^๑ม^๑น^๑เ^๑ม^๑อ^๑ง^๑จะ^๑เ^๑ย^๑เ^๑ย^๑เ^๑น^๑เ^๑ว^๑า^๑ม^๑น^๑า^๑
 ช^๑ี^๑ง^๑เ^๑เ^๑ค^๑า^๑ม^๑ก^๑เ^๑เ^๑ว^๑า^๑ย^๑เ^๑ม^๑ค^๑ร^๑ี^๑

จึงรู้สึกถึงในพนักงาน
ดีมากกว่าของมาราชาวัก

ให้รักของพระราชทานตามที่
เงินสี่สิบทั้งชั้นทอง
ขุนช้างขุนแผน

และนางสร้อยทองก็อยู่เฝ้าเป็นเจ้าจอมตั้งแต่หน้ามา เกรง บุนนาค ได้กล่าวถึงบทกวีของ
กวีในเรื่องนี้ไว้ว่า การที่ไม่ปรากฏบทกวีสำหรับต่อให้จริงก็ของสมเด็จพระพันวษา
ก็เพราะเหตุว่า บทกวีกล่าวถึงจะมีไม่เต็มรสอันใดให้แก่บรรดาคำเรื่องนี้ ประกอบกับพระองค์
ก็ต้องไปอื่นแสดงประวาญแล้ว ส่วนตัวละครอื่น ๆ เช่น ขุนแผน ขุนช้าง วันทอง หลาย-
งามและกริมาลานั้นมีชีวิตและพฤติกรรมที่เกี่ยวกับเรื่องรัก ๆ ใคร่ ๆ เป็นสำคัญ เพราะฉะนั้น
จึงจำเป็นต้องเองที่จะต้องปรากฏบทกวีหรือเป็นธรรมดา

กลวิธีในการพัฒนาระบบทฤษฎีของกริยาภย

พระยาอนุมานราชธนได้บรรยายไว้ในหนังสือการศึกษาวรรณคดีว่าวรรณคดีมีว่า ในงาน
คำวิจารณ์กลวิธีหรือเทคนิก (Technique) หมายถึงความรู้และมีมือที่สามารถถอดเอา
ความรู้สึกทางอารมณ์สะท้อนใจออกมาเป็นรูปขึ้น เทคนิคเป็นคำภาษากรีก แปลว่า
ฝีมือ และเมื่อนำมาใช้ในภาษาอังกฤษก็มีความหมายขยายกว้างออกไป คือ หมายถึงการรู้จัก
สังเกตเครื่องมือ เครื่องใช้ วัสดุและกรรมวิธีที่ทำได้โดยดี เรียบร้อย งดงาม ทั้งยัง
รวมทั้งฝีมือและความรู้ความชำนาญในวิธีทำ²

ในงานคำวิจารณ์วรรณคดี กลวิธี หมายถึง วิธีการที่จะนำมาใช้ในการถ่ายทอด
ความรู้สึกหรือความสะเทือนใจ เป็นการแสดงให้เห็นว่าผู้แต่งมีฝีมือขนาดใด เพื่อให้ผู้อ่าน
ได้ถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดเหล่านั้นให้อ่านเข้าใจหรืออย่างหนึ่ง กลวิธี หมายถึง

¹เกรง บุนนาค สำนึกว่า เล่ม 2 หน้า 763.

²พระยาอนุมานราชธน เทคนิก การศึกษาวรรณคดีว่าวรรณคดี หน้า 91 -

ฝีมือหรือความสามารถ ความเชี่ยวชาญที่จะใช้สไตล์* (style) ให้โดดเด่น ให้เรื่องสนุก การใจส่วนเนื้อหาหรือการรู้จักควบคุมทิศทาง และขยายความได้อย่างเหมาะสม เป็นต้น¹

โดยปกติเน้นที่พิราสจะบ่งชี้ลักษณะคล้ายคลึงกันเป็นส่วนใหญ่ คือ กล่าวถึงมรดกเจ้าโสม มนต์อภรรย และบรรยายหรือพรรณนาถึงความสุข ความรื่นเริงในสรวงสวรรค์ โดยเฉพาะ มนต์อภรรยกับภรรยาเปรียบเทียบกับอย่างธรรมดา กล่าวถึง (อภรรยา) เพศ พฤติกรรม ทางเพศ (ทางปกติ) และอารมณ์อันอ่อนโยน กระแสนิเวศของตัวละคร แต่ก็มีกวีบางคนที่มี วิธีการบรรยายให้ทราบตรงรายละเอียดที่เกินไปกว่ามนต์อภรรยทั่วไป ตัวอย่างเช่น ในบท เสภาเรื่อง ขุนช้างขุนแผน การร่วมเพศครั้งแรกของปลายแก้วกับนางพิมพิลาไลย กวีก็ช่วย เตือนความจำของผู้อ่านว่า

ฮือฮือฮือเสียงผาบุคค

กลิ้งกลักเกื้อนกลืนซอญ

เป็นท่าแรกแตกหยับโผยมน

ไม่ทานดันทัวกระตังทั้งแคนไคร

หรือเป็นครั้งหลัง กวีก็เปรียบเทียบให้ควยวิธีการต่าง ๆ กัน เช่น

อภรรยั้นกอดกวนดานกับ

พระเพ็งกลับคิกอึงกระเพื่อน

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย :

อ้เหินา

มนต์อภรรยนั้นเป็นพระนางอ้เหินากับนางจินตะหรา ตอนที่จินตะหรายอมคืนดีกับ อ้เหินา ในท้ายเรื่อง ส่วนในเรื่องพระอภัยมณี หลังจากพระอภัยมณีได้หลงเสน่ห์นางละเวง อยู่ถึงสองปี พระอภัยมณีจึงได้แสดงมหรกับนางสุวรรณมาลีไปเมืองลังกา สุนทรภู่กล่าวถึงมรดกของตัวละครทั้งสองไว้ว่า

* สไตล์ คือ ท่วงท่าที่แสดงออกอันเป็นลักษณะเฉพาะตัว

¹ กุหลาบ มลลิกะมาส ความรุ่มรวยทางวรรณกรรมไทย หน้า 29, 183. และ

บ.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ วิเคราะห์วรรณคดีไทย หน้า 115, 193 - 194.

อัครรรยัันเล็งระสะ เทื่อนไป

ที่ถ่านไฟเภาคืบถักคืบโพลง

และในกวีนิพนธ์ของสุนทรภู่อีก เว้นก็... สุนทรภู่ก็มีวิธีบอกถึงจำนวนครั้งที่มาร่วมเพศไว้อย่าง
แยบยล ก่อ

อัครรรยัันแข็ง เหมื่อนเตลึงกับ
เป็นกวันกัณมกัณมยับอัมโพยม
สลาตันบันป่วนเมอจวนรุ่ง
ทางแรมชั้นรินสำราญนาคมด

พอลบกลีบพิศกระพ้อคึดฮือโหม
สะท่ามสะทักกรีกโกรมโพนมม
เป็นแผนฟุ้งฟ้าผ่าถึงห้าหน
พระสุริยนเยียมผ่านภาดลัย
สุนทรภู่ : สิ่งทไทรภพ

จากข้อความข้างต้นนี้แสดงให้เห็นว่า สิ่งทไทรภพได้ร่วมเพศกับนางสร้อยสุกาถึง
ห้าครั้ง และถึงจุดสุดยอดด้วยการหลั่งน้ำกามทุกครั้ง ซึ่งผิดกับตัวละครในบางเรื่อง ก่อ
พระอินทร์ ในสมมติอมรินทร์กากลอน ของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) กล่าวคือ เมื่อพระ—
อินทร์ไถ่ครองควาควังสนั้น นางสุชาดาซึ่งเคยเป็นธิดาไม้ไผ่กลัดมา เกิดเป็นชายาของพระอินทร์
เช่นเดียวกับชายาอื่น ๆ เพราะนางประกอบกรรม จึงต้องไปเกิดเป็นธิดาของพ่อค้าชาวเวมจิตตา
เมื่อถึงวัยอันสมควรชาวเวมจิตตาไถ่ประกอบพิธีบูชาพระนาง และเชิญบุตรธิดา มาให้นาง
เลือกคู่ พระอินทร์ได้แปลงมาในงานนี้ด้วย นางเกิดรักโกรและตามพระอินทร์มา จึงไถ่กลัด
มาเป็นชายาเอกตามเดิม บทกวีระหว่างพระอินทร์กับนางสุชาดานั้น กวีก็กล่าวไว้ว่า

เจริญศรีสวัสดิ์คังสมร
อย่าหมองของเกื่องระคายองค์
พลางจุบพิศพิศกรักแรก
กระแหมวแนวนวลทิพนาวี
กรลอคสบกเกี่ยวเกี่ยวกระหวัก
คังแทงแก้วอันทำเป็นล่ายอง

งานงอนนำเพชรสร่ายสรง
ฟุ้งรักถามาซักให้หาที
เสมสมริบเยตเกมมตรี
กวงกัคคักกักประลองคะนอง
สะพิศอบชิตสนิทสอง
ส*คัง*คังแท่นทองไฟชยนต์

* สะกุง หมายถึง คุก สะกุง ตัวอย่าง เช่น ถ้ำนาคที่อยู่ใต้น้ำซึ่งมีตัวงูเกี่ยวกับ

วลาหกเทพบุตร ไม่กัมัทเท *
 พายุศักดิ์สิทธิ์เมฆที่ขั้วบน
 นันทโศกธรณีสีสถาน
 ส่วนพระบาทขวาเพ็ญพร
 หนึ่งคอกกวางพวงพุ่มนภาบาท
 กุศลกายาขยายกตัมเรณูรอง
 แล้ว เรณูกวางพวงที่สังวาส
 ค่อยขึ้นเรียงเรียงเลี้ยวเลิงดาน
 พระลือระมอทยานสนานสนน
 สุเรนทร์ลือมอภุชวโรยยันต์

กวักจี้ตั้งจะปราชญ์สายฝน
 มีให้หลบแดดฟ้าลงมาคั่น
 มั่นกลางแสงแห่งทางระหวางสนธิ
 กระเวาขาวคันพิชานทอง
 กรันฉากากปักกลุ่มระอุหมอง
 ละอองสรวงเสาวรสระไพเราะ
 ปราบมาสยงเทวทองของสขาน
 เป็นสุขสุดสำราญในเทว
 โฉมยุพินอสิ่งเกษมสันต์
 นางผู้มีพวงกุ่มกตต์เดาวัน
 เจ้าพระยาพระคลัง (หน) สมบัติ
 บวรนิเวศราชกลอน

จะเห็นได้ว่าความทักทายที่นี้ นึกแนกจากบทที่เปรียบอื่น ๆ เพราะบทที่เปรียบอื่น ๆ
 นั้น เมื่อ

.....
 ประเคียวกลองนาคกลองชัย

นทีที่ฟองของฝั่งฝ้า

พระราชาสันฐานนง
 กระเวนกร : เป็รวารี่

สมบัติยังอื้ออึงกระฟุ้งฟัก
 ทวมกุ่มอึงทั้งทั้งจังหวัด
 พระบาทสรงแก้วพระพุทธรูปเล็กหลานภาลัย :
 รางเก็บปรกั

ทองฟ้าไปรยปราชญ์สายฝน
 ขุนนางขุนแผน
 ห้างฉนวนรทอง

ตกครองพระบงกษปมาดี
พระหลบพระเลาตานเขมม

เวงกณฐ์สุรกี

สพแก้วพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุ-
เรศธำมรงค์ : สรรพสิทธิ์คำฉันท์

และถ้าเป็นการใช้สัญลักษณ์ในลักษณะที่ไม่ใช่สมรพวาท อากาการของการหลังความโกร่งจะ
ปรากฏอยู่เสมอ เชน

ถีบสะบักควักเหวี่ยง เสี่ยงสนั่น
การามรองกองกระหิมคริมกำรณ

ควยฉิบขั้นมันยอยคังผอยผ่น
ทั้งผดพ่นน้ำฟุ้งอยู่รูงราง
ผนทรภู . สิงห์ไตรภพ

รูงก่งเจเนโมกษรณ

ผดพ่นจรบันเต็งใจ
พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก :

ราบเก็บรกี

หรือแม้ว่าบางบทจะใช้สัญลักษณ์ที่ไปเกี่ยวข้องกับน้ำ แต่ก็มีส่วนที่กล่าวถึงความสุขในจุดๆ หนึ่งที่
ของการรวมเพศเสมอ ส่วนในบทระหว่างพระอินทร์กับนางสุชาดา นี้ ผู้เขียนเกราะจะกล่าวว่า
ตัวละครทั้งสองไม่บรรลุความเสียวกระสันชั้นสุดหยอด นี่ที่ เป็นสุขสุดสำราญในเทวัญ"
เป็นแต่เพียงความสุขที่ได้จากการสัมผัส เเลาโลม และความสมปรารถนาที่ได้กลับมาเป็น
สามีภรรยาอย่างเกิน ความดื่มเหลวในประเวณีก็จริงนี้ ลาวเกิดจากฝ่ายชายสัมผัสเเลาโลม
ฝ่ายหญิงไม่ถึงขนาดพอที่จะทำให้ฝ่ายหญิงร่วมในการปฏิบัติก็จริงกวาง เพราะตามข้อเท็จจริง
ความรุดีทางเพศและควาปรอมในการ รวมเพศของฝ่ายหญิงจะ เกิดขึ้นไ้เร็วกว่าฝ่ายชาย¹
การ เเลาโลมที่เพียงพอจะทำให้ฝ่ายหญิง เกิดอาการคันตัวในอารมณ์ทางเพศ และเกิดการ เมสึ้น

¹ "นายแพทย์นพพร" (นามแฝง) วิทยาสถกรการแพทย์ฉบับหม่มสาวและกุสมรต

แปลงให้อวัยวะสัมพันธ์ กล่าวคือ ส่วนที่มีชื่อว่าแคมในและแคมนอก (Labia Majora, Labia Minora) จะแยกตัวออกเล็กน้อยเพื่อให้อวัยวะเพศของชายผ่านไค้สะดวก ในขณะที่เกี้ยวกันก็จะมีวิธึทูลเหลวประเทหหล่อลื่น (Lubricant) พริ้งพรอออกมาหล่อเลี้ยงอวัยวะดังกล่าว¹ การเอาใจไม่โหม่งพอในบทกวีบรรยายกัน แสดงให้เห็นไค้จากข้อความที่ว่า "นับทีบอขรดิสี่สถาน บันดาลยล่งแห่งทางระหว่างสินธุ์ แต่ พระยาภวเรศเทวรินทร์ ก็เข้าไป "คั่นในว่มาบทอง" เสียแล้ว การปฏิบัติกิจทางเพศของพระอินทร์น่าจะทาในนางสุชาดาเกิดความคันท้วในอารมณ์ทางเพศ (ครันอากาศเมื่อกลุ่มขุ่มหมอง) และมีปฏิกิริยาตอบสนองด้วยการ "กลักลายขยายกลีบเรณูรอง" ในภายหลัง นางสุชาดาจะ "คอยขึ้นรับเร่งเล่ห์ระเริงล่าน เป้นเสกสุสสุวราญในเทวัญ" ก็ด้วยพระอินทร์ เกยดวงพวงพิศสังวาส ปรามาสอดหาทองสองสมาน" นอกจากนี้การบรรยายความสุข หรรษาในรสกามกุดที่ว่า "กรันว่วงเว่นทางเทวสัมผัส" ยังเป็นเครื่องสนับสนุนให้เห็นว่า ความสุขสำราญในครั้งนั้นเกิดแต่การสัมผัสเจ้าโลมเท่านั้น

จากที่ไค้อภิปรายมาข้างต้นนี้ แสดงให้เห็นว่าบทกวีเจริญยบที่นั้นนอกจากจะแสดงถึงความจริงเรื่องเพศตามธรรมเนียมนิยมทางวรรณคดีแล้ว ยังได้เสกศึกษาเกี่ยวอานอีกโสดหนึ่งด้วย เพราะฉะนั้นจึงเป็นบทกวีบรรยายที่ควรการศึกษาเป็นอบางยิ่ง

ขอปรองในเรื่องเพศสัมพันธ์ก่ประการหนึ่งที่พบไค้จากบทกวีเจริญ ในวรรณคดีไทยไค้แก่ การหลั่งน้ำกามก่อนกำหนด (Premature Ejaculation) "นายแพทย์นพพร" (นามแฝง) ไค้อธิบายความหมายของการหลั่งน้ำกามก่อนกำหนดไว้ว่า หมายถึงการหลั่งที่เกิขึ้นในขณะที่ฝ่ายชายสอดไค้สอวัยวะเพศของตน ไค้ราว 2 - 3 วินาทีไปในช่องกลอดของหญิง หรือในรายที่เบ้าปาก ๆ ก็ะหลั่งทันที เมื่ออวัยวะเพศของชายเพียงแต่สัมผัสสอวัยวะเพศของหญิง หรือเพียงแต่เกิกับการแ่งตัวก็ถึงเสียแล้ว อาการดังกล่าวนีเกิดจากเหตุ

¹ เอ็ดว่น กัมมสิว เอช กามารมณทางเพศแผนใหม่ โมที (นามแฝง) แปลและเรียบเรียง หน้า 85.

สองประการ ประการแรกเกิดจากภาวะแพ'เกยชินในการสัมผัสมากน้อยเพียงใด และ ประการที่สองเกิดจากความรู้สึก จิตใจ หรืออารมณ์¹ ตัวละครคู่ที่เกิดจากเหตุทั้งสอง ประการได้แก่ สุกสาคกรและนางสุลาสิวัน ในเรื่องพระอภัยมณี การที่สุกสาคกรพบเป็นญาติ และไม่มีประสบการณ์ในเรื่องสตรีเช่นนี้ ทำให้เกิดข้อบกพร่องทางกายและในเวลาเดียวกัน ก็เกิดปัญหาทางจิตใจคือความวิตกกังวลประกอบกัน ส่วนนางสุลาสิวันนั้นแม้จะอยู่ในลักษณะ "พระบารคาพาทีให้มีผิว หน้าเหมือนบัววังมด้วยสมหมาย" ก็ตาม แก่นางก็ไม่มีประสบการณ์ทางเพศเช่นเดียวกับสุกสาคกร จึงไม่สามารถช่วยความทุกข์การหลังเร็วก่อนกำหนดได้ เพราะฉะนั้นจึงเกิดบทอัศจรรย์ที่ว่า

พระกอดกรรธอนทองประคองเชย	ต่างไม่เคยขามเขินเมื่อเป็น
กระตักกระตักพลิกเพเลียงเมืองเยี่ยงมิก	เหมือนเรือติดเต็มตันจะขึ้นเข้
แกสาวหนุ่มชุ่มชื่นระรื่นเย็น	บังเกิดเป็นดัดใจเรย์ไม่หันรู้
ควยรวดเร็วเปลวไฟประลัยราก	เหมือนขึ้นปากนกบินใส่คินหุ*
พอลันฉับสับไถก็ไฟพรู	เสียงขลุ่ยขลุ่ยขลุ่ยขลุ่ยขลุ่ย
	สุนทรภู่ : พระอภัยมณี

อาการหลังน้ำกามก่อนกำหนดไม่ให้เกิดเฉพาะผู้ที่ขาดประสบการณ์ในเรื่องเพศ คือ สุกสาคกรเท่านั้น แม้ผู้มีประสบการณ์ในเรื่องนี้เป็นอย่างดี คือ ขุนแผน ก็ยังประสบอาการ เว้นนี้ถึงสองครั้ง ครั้งแรกเป็นตอนที่ร่วมกับคายนทอง กวีก็กล่าวเปรียบเทียบในตอนที่ไว้ว่า

พลางเป่าปัดมึงกระตังทรง	สายทองงาหงวยระหวะหวะ
ท่าคาปรีบปรอยมอยประวีง	เจ้าพวยอิงแอมทับคงกับทรง

¹ "นายแพทย์บพพร" (นามแฝง) วิทยาการการแพทย์ฉบับหนุ่มสาวและกุมาร
เล่ม 1 หน้า 110.

* คินหุเป็นคินป็นอย่างแรงใช้โรยที่รางขนวนในการยิงปืนคาบศิลาในสมัยโบราณ

คอยขยับจับเขยื้อนแต่น้อย
 ลมพัดซัดคลื่นสำเภาเอียง
 พายุหนักซัดใบไคร้ร้องรอก
 หอคัมภีร์ลอยเป็นทรายกรว
 รมพาสพิมธุรมแม่น้ำดิน
 ปะสายทองคุดทองพายุวาว

ฝนปรอยฟ้าดินสนั่นเปรี้ยง
 กอยหลักเฉียงแฉ่นเลียบตลิ่งมา
 แทะเกลือกกลอกกลับกิ่งอยู่หนักหนา
 เภกทรานยุคแฉ่นเป็นกรวกรว
 ไม่มีกลิ่นแฉะระลอกกระฉอกฉาว
พอลอกอากก็พอลมมุดไป
 ขุนรางขุนแผน

สาเหตุของขุนแผนนี้ ผู้เขียนคิดว่าคงมาจากความนึกคิดเป็นสำคัญ เพราะขุนแผนได้แอบหนีนางพิมพิลาไลยมาหาสายทอง ความกังวลที่กลัวว่านางพิมพิลาไลยจะตื่นขึ้นและรู้ว่าตนมาหาสายทองจึงทำให้เกิดอาการดังกล่าว สมภพ ภิรมย์ ได้กล่าวถึงมัจจุรย์ของตัวละครทั้งสองไว้ว่า

"การเปรียบเทียบพ่อกว้าวแก้วได้รับรสกับสายทองนี้ ค่อนข้างจะพิเศษ (Unique) ผิดกับบทอื่น ๆ ทั้ง ๆ ที่พ่อกว้าวแก้วเคยสตรีมาแล้ว พอเจอแม่สายทองเท่านั้นแหละ ภารกิจของไคร้ซัดใบไคร้ร้องรอก โคนลมสลัดเข้าก็ล้มปากอ้าวไปเลย ตอนนี้หากพิจารณาในกฎฟิสิกส์ของ Newton ข้อ 3 ว่าด้วยแรงกระทำและแรงปฏิกิริยาที่ว่า 'Action and Reaction are always equal and oppsite' พ่อกว้าวแก้วที่กระหน่ำลงไปเท่าใด แรงปฏิกิริยาจากแม่สายทองก็สะท้อนตอบส่งกลับมาเท่ากัน แต่ในทางตรงกันข้าม เรือสำเภาที่ล้มปากอ้าวด้วยประการฉะนี้"¹

ส่วนในทางแพทย์อธิบายไว้สั้น ๆ ว่า "เหตุการณ์เช่นนี้ของขุนแผน ก็อาจอธิบายได้ว่า ในจิตไร้สำนึกของขุนแผนคิดว่านางสายทองเป็นแม่ จึงรู้สึกผิดที่นอนกับแม่ จึงเป็นเหตุ

¹สมภพ ภิรมย์ "มัจจุรย์ในวรรณคดี" หนังสือมหาวิทยาลัยจุฬาฯ 23 ต.ค. 14
 หน้า 27.

ให้ขุนแผนหลังน้ำท่วมเร็ว นี่เป็นสาเหตุแบบหนึ่งของการหลังเร็ว"¹ เกี่ยวกับความคิดเรื่อง จิตรโสร้านิกของขุนแผนนี้ ผู้เขียนคิดว่าคงเกิดจากที่ขุนแผนมีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะ ไต่ทางพิณพิลาไคยมาเป็นเมีย และไต่ทางสายทอง เว่ยเหลือให้ความปรารถนานั้นประสบผล สำเร็จ เพราะฉะนั้นนางสายทองจึงเป็นเสมือนผู้สร้างชีวิตใหม่ให้แก่ขุนแผน และความคิด อันนี้เองที่ทำให้ขุนแผนมีจิตรโสร้านิกนางสายทองเป็นแม่ของตน

การหลังน้ำท่วมเร็วกำหนดกำหนดของขุนแผน ปรากฏมีอีกครั้งในวัยสูงอายุ เหตุครั้งนี้ เกิดจากพายุยามต้องการให้วันทองไถ่กลับมายู่กับตนและขุนแผน จึงได้ไปพรวนทองมา จากขุนช้าง เมื่อวันทองกลับมาในคราวนี้ ขุนแผนก็ "คิดคำนึงถึงมิตรแตกก่อนเก่า นิจจา เจ้าเหินห่างร้างพิสมัย" แต่ครั้งเมื่อขุนแผนต้องการจะรวมหัดบนอนกับวันทอง วันทองก็ให้ เหตุผลที่น่าฟังว่า

ใจน้องมิไค้หมองอารมณ์หม่อม
ถ้าตัดรักหักใจแล้วไม่มา
ถึงตัวไปใจนับอยู่ว่าตัว
หญิงเดียวชายครองเป็นสองมิตร

ไม่ถักใจให้ทรมแสนหา
หม่อมอย่าว่าเลยว่าคุณไม่คืนคิด
น้องนี้กลัวมาป้นเมื่อดิมจิต
ถ้ามิปลิดแล้วให้ปลื้มใจไม่ตามใจ
ขุนช้างขุนแผน

และไม่ยอมร่วมเพศกับขุนแผน และเมื่อขุนแผน

กายกอดสอศเกี่ยวพั่ววัน
พลึงดัดชักชวนให้ชื่นชิต
สยดสยของพองเสียวสยงใจ
แมลงภูเฝ้าเคล้าในป่าขลุ
บันดาลคงคาพิภพกระปริบกระปรอย

วันทองนั้นก็มิถนัดไม่ตามใจ
เป็นอนบิตแบ่งรักหาร่วมไม
พระพายพัดมาลัดยดลลย
ไม่เบิกบานก้านกลัดเกสรสร้อย
พรมพรอยทองปานภาลัย

¹ "นายแพทย์นพพร" (นามแฝง) "บรรณาธิการหลังเร็ว" แพทยศึกษาและปริชญา

อสันครั้นครั้นสนั่นกอง

กระเซ็นรอบขอบสระสมุทรไท

น้ำฟ้าหาทองคอกไม้ไม้

หวิวใจแว้งก็หลับลงกับเตียง

ขุนช้างขุนแผน

อาการของขุนแผนในครั้งนี้ สอดคล้องกับข้อเท็จจริงที่ทางการแพทย์กล่าวไว้ว่า
 "... ผู้หญิงที่ไม่มีความรู้ลึกในทางกามารมณ์ ก็อาจทำให้มีการตั้งครรภ์เร็ว เกิดขึ้นในชาย"¹

ในบรรดาบททั้งหลายสุนทรภู่เป็นผู้หนึ่งที่มีกลวิธีในการประพันธ์"อิศวรรย" ที่ว่าศึกษา
 ลักษณะการใช้สัญลักษณ์ก็มักเป็นประเด็นการเริ่มแรก เช่น ใ้ชื่อว่ากุลาว่าปักเป้า ข้างเมา
 มัน มังกรเอนน้ำ และอีสาทางนาฏศิลป์ ฯลฯ เป็นเครื่องเปรียบเทียบ นอกจากนี้บทพิศวาส
 บางบทยังสามารถตีความหมายออกได้เป็นสองทาง ดังคำกลอนที่ว่า

พลางกอดเกยเชยวนภิรมย์รัก

ความเพลิดเพลนเนิ่นนานทั้งหลานอา

พระปิตุรงค์หลงเพลงละเวงน้อย

โอรสหลงองค์พาวีลาวันย์

ทั้งน้ำหยาสารพัดเขาจัดป้อน

เหมือนสามองค์หลงเชิงเริงคะนอง

เฝ้าแผ่นดินพุ่มพ่ายทั้งชายชวา

อุปมาเหมือนหนึ่งหนึ่งทั้งประชัน

พระนงน้อยพลอยรักรำภาหลับตาฝัน

เหมือนช้างมันหมอระโง่ง* เข้าโยงของ

จึงลืมนอนคงป่าทุ่งนาหนอง

ไม่หางห้องหางเหเสนห์ใน

สุนทรภู่ : พระอภัยมณี

จากข้อความที่ยกมานี้ ทางหนึ่งอาจมีความหมายแต่เพียงแสดงว่า กามคุณมีอำนาจ
 เหนือบุคคลทั้งหลาย สามารถทำให้บุคคลที่ตกอยู่ใต้อำนาจเป็นไปหรือกระทำใดต่าง ๆ นานา
 ส่วนอีกทางหนึ่งก็น่าจะมีความหมายในทางบทอิศวรรย เพราะข้างนั้นสุนทรภู่และกวีอื่นก็เคย
 ใช้เป็นสัญลักษณ์แทน (อวัยวะ) เพศชาย ส่วนสิ่งอื่นคือ ของ น้ำ หยา ดง คอน ป่า
 ทุ่งนา หนอง ล้วนเป็นสัญลักษณ์แทนอวัยวะเพศหญิงใดทั้งสิ้น บทพิศวาสที่สามารถตีความออก

¹"นายแพทย์นพพร" (นามแฝง) วิทยาศาสตร์การแพทย์ฉบับหนุ่มสาวและคู่สมรส

ไ้เป็นหลายทางเช่นนี้ สามารถพบได้เ็นคุณค่าอื่นที่อีกเรื่องหนึ่ง พระยาอิศรานุภาพ (อัน)
กล่าวถึงบทระหว่างอัลกับกมุณินทรกับนางสุคายุพาว่า

พลึงเพลินเจริญสุขสังวาส	คุบจากจงเจิง
ข้างมันหเมื่อบพลละเลิง	ชลดรามจงจง
ถอมกวยพลาพหลหาญ	สุรรานรเริงปอง
คึกเหงงลลลายจิตล่ำพอง	ก็อำนวยอำนางนาง
	พระยาอิศรานุภาพ (อัน) : อุเพ
	คำฉันท์

นอกจากนี้ในบางบทแทนที่สุนทรภู่จะพรรณนาเปรียบเทียบ โดยใช้สัญลักษณ์แทนท
อัครর্যอื่น ๆ สุนทรภู่กลับนำเอาการรวมเพศของตัวละครอื่นมา เปรียบเทียบกับตัวละคร
ที่กำลังกล่าวถึงอยู่ ดังตัวอย่างขอความ

.....	.....
นางหยิกชวนพระยึงเรียมเจ้าเคียงพิภพ	ยึงหยิกหนักพระยึงจูบประจขม
<u>คังระเคนปางอยู่ในคู้ท่า</u>	<u>สมพาสุนัขบาภิรมย์สม</u>
สองสำเรึงละเลิงลานสำราญรมย์	<u>คังศรีโลกจะถอมทลายลง</u>
	สุนทรภู่ : ลักขณวงศ์

ข้อความที่ว่า "คังศรีโลกจะถอมทลายลง" นั้นอาจหมายถึง อำนาจแห่งกามารมณ์ หรือ
อารมณ์ หรือความรุนแรงในพฤติกรรมทางเพศ ใดทั้งสิ้น

กลวิธีพิเศษของสุนทรภู่ไม่ได้ปรากฏเฉพาะในทวิบทอัครর্যเท่านั้น ในส่วนประกอบ
ตอนต้นและส่วนประกอบตอนท้ายบทอัครর্য ยังแสดงถึงกลวิธีที่เป็นลักษณะเฉพาะตัวของกวีได้
เป็นอย่างดี ส่วนประกอบตอนต้นและส่วนประกอบตอนท้ายของบทอัครর�ทั่วไป กวีมักกล่าวถึง
การเล่าโลม การตัดพ้อทอว่า และการพรรณนาความยินดี ความหรรษาในรณแห่งกามารมณ์
ตามลำดับ แต่ในส่วนที่เป็นของสุนทรภู่นั้นมีหลายบทที่แสดงถึงความจริงของชีวิตในเรื่องเพศ
เช่น

- พระพิงคำจำจิตพิศวาส

เป็นอารมณ์สมพาสทั้งโลกเสรา

การโลภียี่คีชั่วยอบัวเนา	เหมือนอคขาวกินมันกันเสปียง
เกิดกุลาควาววักเป่าติด	กระแะชะชืคชาคมกระพบเพนียง
.....	.....
สมพาสัยกับรักรวมภริมย์สม	เหมือนเค็ดดอกขุาควพอไคกลี
เป็ยวิสัยในภพพรกนิทร	ไม่สุคี่นเฒ่น์ประเวณี
- <u>ประเวณีมีทั่วทุกตัวสัตว์</u>	ไม่จำกัดห้ามปรามตามวิสัย
นาคมนุษย์ครุฑาสุราลัย	สุกแก่ใจปรองคองจะครองกัน
- อันเรื่องราวคราวสุดสาครคลั่ง	ควยกำลังโลภียี่เป็นวิสัย
ถึงนักสิทธิ์ฤทธิรงค์ทั้งทรงไทร	เข้าใกล้โลภียี่แล้วมิแพ้
- ถึงชาวข่าน้ำตาลยอมหวานมัน	ควยเชิงชั้นแนมชิดสนิทนาง
- ควยโลภียี่นี้มันปลื้มให้ลื้มไทร	เหมือนลิกใหม่มีเมียเฝ้าเคลียคลอ
	สุนทรภู : พระอภัยมณี

ในการบรรยายความจริงแห่งชีวิตเรื่องเพกนี้ สุนทรภูได้กล่าวเปรียบไว้เป็นส่วนรวมว่า "ถึงชาวข่าน้ำตาลยอมหวานมัน ควยเชิงชั้นแนมชิดสนิทนาง" แต่จากประสบการณ์และความชัดเจนในชีวิตทำให้สุนทรภูมองเห็นความจริงได้ลึกซึ้งต่อไปอีกว่า ในส่วนรวมนั้นย่อมมีส่วนปลีกย่อยพิเศษต่างกันออกไป เพราะฉะนั้นเมื่อพระอภัยมณีได้นางผีเสื้อสมุทรเป็นเมียโดยไม่ใคร่รักใคร่ จึงอยู่ในลักษณะ "สมพาสัยกับรักรวมภริมย์สม เหมือนเค็ดดอกขุาควพอไคกลี" ซึ่งผิดกับบทที่รวมกับนางเงือกควยความปรารถนาอันรุนแรง สิ่งที่ได้รับก็คือ "สมพาสเงือกเยือกเย็นเหมือนเลนน้ำ คอยเจื้อยฉ่ำชื่นชมควยสมหมาย"

ความแตกต่างในรสชาติแห่งกามารมณ์ที่พระอภัยมณีได้รับนั้น เนื่องมาจากตัวพระอภัยมณีเอง คือไม่ปรารถนาและปรารถนาในฝ่ายหญิงเป็นสำคัญ ความแตกต่างที่เกิดจากลักษณะบางประการของฝ่ายหญิงนั้นสามารถพบได้จากวรรณคดีร่วมสมัยกับเรื่องพระอภัยมณีก็คือ

บทเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ซึ่งกวีได้กล่าวถึงข้อแตกต่างในเพชรที่หลายแก้วที่ได้รับจากนาง
พิมพิลาไลยและนางสายทอง ว่า

สมพาสพิมกุจริมแม่น้ำคั้น

ไม่มีคลื่นแต่ระลอกกระฉอกฉาว

ปะสายทองคุจทองพวยวาว

พอลอกอวาก็จมลงไป

บทอัศจรรย์ในแง่สุนทรียะ

กวีนิพนธ์ คือ ภาษาแห่งการถ่ายทอดความรู้ ความรู้สึกนึกคิด อันมีความชัดเจนในชีวิต*
ของกวีเป็นรากฐาน และในการถ่ายทอดความคิดคำนึงออกให้ผู้อื่นใคร่เห็นนั้น กวีก็กระทำด้วย
ศิลปะแห่งการใช้ถ้อยคำอันไพเราะด้วยเสียงและความหมาย ซึ่งจะก่อให้เกิดอารมณ์และ
ความคิดคำนึงเพติดเพลนไปตามลีลาแห่งถ้อยคำของกวีนั้น¹

เมื่อการสร้างกวีนิพนธ์มีจุดประสงค์เพื่อสร้างสรรค์ความงามหรือสุนทรียภาพ กวีนิพนธ์
จึงจัดเป็นวิจิตรศิลป์แขนงหนึ่ง แต่เป็นวิจิตรศิลป์แขนงที่ใช้ภาษาเป็นพาหนะในการแสดงออก²
ส่วนการจะทำให้มีสุนทรียะ คือ ไพเราะ ชาบซึ่ง สะเทือนใจและประทับใจ ได้เพียงไรนั้น
ย่อมขึ้นอยู่กับฝีมือหรือวิธีการของผู้สร้างกวีนิพนธ์แต่ละคน

กวีนิพนธ์ที่ได้รับความนิยมอย่างกว้างขวาง คือ คินเจตนา รสคำและรสความนั้น ย่อมเกิดจากองค์
ประกอบหลายประการ ในการวิเคราะห์ครั้งนี้ผู้เขียนขอแบ่งองค์ประกอบออกเป็นสามส่วน และ
ในแต่ละส่วนก็จะกล่าวเฉพาะรายละเอียดเท่าที่มีปรากฏในบทอัศจรรย์แต่พอสังเขปเท่านั้น

องค์ประกอบส่วนที่หนึ่ง คือ วิธีการทางถ้อยคำสำนวน (Sense Devices) ได้แก่

1.1 คำที่เลือกสรรใช้และการบรรยายหรือการพรรณนา

ด้วยเหตุที่ภาษากวีเป็นภาษาศิลปะ เป็นภาษาเฉพาะบุคคลที่แสดงความรู้
รู้สึกของตนออกมา ไม่ใช่เป็นภาษาสามัญปกติ แต่เป็นภาษาอีกชนิดหนึ่งซึ่งเรียกกันว่าภาษา

* ความชัดเจนในชีวิต ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Experience หมายถึงสิ่งที่กวีได้รับ
หรือมีขึ้นจากการประสบพบเห็นการเป็นไปต่าง ๆ ในธรรมชาติและชีวิต

¹ คุณหญิงสมโรจน์ สวัสดิฤกษ์ ณ อยุธยา "เรื่องของกาพย์กลอน" จันทร์เกษม

70 : 16 - 26, พฤษภาคม - มิถุนายน 2509.

² พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงษ์ประพันธ์ วิทยาวรรณกรรม หน้า 1 - 83.

แต่งสร้าง (artificial language) ฉะนั้นจึงแพร่พร่าไปด้วยถ้อยคำและวิธีการที่มีความหมายต่ออารมณ์สะท้อนใจและจินตนาการ คำที่ใช้มักมีความหมายลึกซึ้งสะท้อนอารมณ์ มีสง่าด้วยรูปและเสียงเป็นพิเศษ เช่น คำเรียกชื่อดอกไม้ ในบทกวีบรรยายไว้ต่าง ๆ กัน ไป ด้วยการหลอกลำ คือ ดอก โกมล บุษบง บุษบา สร้อย กุญแจ และสุภาษิต เป็นต้น การหลอกลำนี้ก่อให้เกิดความแปลก ไม่ซ้ำซากน่าเบื่อ ทั้งยังช่วยในด้านเสียงไพเราะ เหมาะจะประกอบการส่งสัมผัสอีกด้วย ดังตัวอย่าง

ก็รักรึงตระบึงรวมรส
กลัวเกลือกกลีบเกศสุมาลี

บุษบงเบิกบานตระการตา
เข้าซอกไซในกลีบสุภาษิต

.....

บุษบงส่งดอกพน
พอแสงสุริยฉาน
คล้ายคลึงกาบาน
กุมเรศรุสจ้อง

กุมรีจ้องจรดเกสรศรี

ปรีดาผาสุกสนุกใจ

สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี : รามเกียรติ์

กุมราจ้องจรดรสสุคนธ์

ก็ซาบซาบเนื้อตัวทุกชุมชน

.....

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก :

ดาหลัง

ชลธาร

จรัสทอง

แบะกลีบ

จรดเคล้าเฝ้าคนธ

เจ้าพระยาพระคลัง (หน) : ลิลิต

พระศรีวิชัยชาดก

จากตัวอย่างที่ยกมาข้างต้นนี้ แสดงให้เห็นว่าไม่เพียงแต่คำเรียกดอกไม้เท่านั้น ที่กวีใช้คำต่าง ๆ กันออกไป คำเรียกชื่อแมลงภู่ แมลงผึ้ง ก็ต่างกันไปด้วย เช่น กุมเรศ กุมรี กุมรา แม้คำเรียก เกสรดอกไม้ ก็ใช้ว่า เกศสุมาลี และใช้คำขยายเป็น เกสรศรี เป็นคำที่ต้องตีความจึงจะเข้าใจความหมายได้ชัดเจนและเป็นคำที่กระตุกจินตนาการ

นอกจากนี้การไว้อ่าน ๆ แม้จะเป็นคำธรรมคาถามีญัตติตาม เช่น เบิก ขาน
แม่ เก็ดออกแล้ว ขอใช้ ทอง ฯลฯ แต่ทุกคำก็มีน้ำหนักในคำความหมายให้นัยประหวัด
(association) ให้เกิดภาพในจิตได้อย่างมากมาย คำประเภนี้สามารถพบได้ในข้อความ
อื่น ๆ ใกล้เคียง เช่น

ต้นพิลิกคริกกรั้แลสนระดอ

จะกระลบกฟ่อง เพาะขึ้น ฟบฝัง

ซบซาง ซบแผน

สาเกาโยงโคลงเคลงเขยงโซยค

ทะลิ่งโลกเลี้ยวท่ายตามปลายเซม

ถูกกลืนสาคราคฟากงคาเค็ม

ทองและ เล็มแลนกระคักควยมีคมัว

สนทรภู : พระอภัยมณี

.....

.....

วิธรวางโรยรินฉาน

กริกกรื่น

เจ้าพระยาพระคลัง (หน) : ลิลิต

เพชรมงกุฎ

* ภาพพจน์ ที่ได้จากตัวอย่างทั้งสามนี้ ส่วนใหญ่ เป็นภาพพจน์ที่สัมผัสประสาททางตา
แสดงให้เห็นความเป็นไปหรือความเคลื่อนไหว ซึ่งการบรรยายความเคลื่อนไหวไปตามบทบาท
หรือบรรยายให้เห็นเหตุการณ์ที่สามารถพบได้ในทุกบทกวีจรย กังตัวอย่าง

พยกลาฟารองคะนองเปรี้ยง

สนั่นเสียงปี่จากเขาเขียว

บางก็ร้องเฮโลแล้วโห่เกรียว

บางไลเลี้ยวจันนางอยกลางแปลง

ณสวรรค์ลั่นโอยฟงฟ้า

เมฆลาดองแลบออกแปดแฉ่ง

ราบสร เคือกคาลทะยานแรง

ก็กวัดแกว่งกวางขวานเป็นควันคัง

สนทรภู : พระอภัยมณี

* คำว่า ภาพพจน์นี้ ผู้เขียนหมายถึง ภาพในจิต (image) ที่เกิดจากถ้อยคำ.

อักษรยี่หว้วนไม่เร่งรัก
 ซอโยไม่ไหวกระถิกกริกกริ้ว

เป็นลมพักเรื่อยเรื่อยเฉื่อยเฉื่อยฉิว
 ระหวยเหวหอบระเหยเลยหลับไป
 สุนทรภู : พระอภัยมณี

พระอุทัยไชแสงศรีสอง
 แยมบานระนัคเบิกใบ

โกมลละอองสกลไส
 รับแสงสุริยใสควยยีนคี
 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก .

กาคลัง

บรรยากาศในการพรรณนาข้อเท็จจริงข้างต้นนั้น มีทั้งที่ใกล้เคียง กึกคะนอง
 รุนแรง แฉ่วฉิว และแฉ่วไสเบิกบาน การพรรณนายังให้ทั้งภาพที่ชัดเจนอย่างตรงไปตรงมา
 และพรรณนาอย่างผู้อ่านจะต้องตีความจึงจะเข้าใจความหมายที่ลึกซึ้ง กล่าวคือ ในตัวอย่าง
 บทสุดท้ายซึ่งเป็นพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ให้ภาพพจน์ใน
 ขามรุ่งอรุณ พระอาทิตย์เริ่มขึ้น ออกไม้บานรับแสงอาทิตย์ที่สองลงมา ถ้าหากพิจารณาจะ
 เห็นได้ว่า พระอาทิตย์นั้น เป็นเครื่องหมายหรือเป็นสัญลักษณ์แห่งความเบิกบาน ราชกิจ
 การเริ่มต้นและการกำเนิดสิ่งใหม่ ๆ ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะของบทอักษรยี่หว้วนที่จะก่อให้เกิดชีวิต
 ใหม่ต่อไป เพราะฉะนั้นการที่จะเข้าใจคำประพันธ์บทนี้ได้อย่างลึกซึ้งชัดเจน จึงต้องเกิดจาก
 การอ่านตีความ (interpretative reading) คำแต่ละคำ บรรยากาศ และส่วน
 ประกอบอื่น ๆ ในบท

ลักษณะการกล่าวถึงสิ่งตรงกันข้าม (contrast) ในคำประพันธ์เป็นวิธีการอีก
 อย่างหนึ่งที่จะช่วยให้กวีนิพนธ์นั้นเพิ่มความงดงามทางภาษามากยิ่งขึ้น ในบทอักษรยี่หว้วนพบว่า
 มีวิธีการนี้ปรากฏอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นคุณสมบัติ ลักษณะรูปร่าง บรรยากาศ และ ฯลฯ
 ผู้เขียนจะขอกล่าวเฉพาะภาพพจน์ที่มีลักษณะตรงกันข้ามควบคู่กันเพื่อเป็นตัวอย่างดังต่อไปนี้

การใช้สัญลักษณ์เพื่อกล่าวถึง เพาะชายและหญิงในบทอักษรยี่หว้วนนั้น กวีได้นำเอาสิ่ง
 ต่าง ๆ รวมทั้งแมลง ออกไม้ เป็นสิ่งแทนในการพรรณนาเปรียบเทียบ เช่น

ภุมเรศรอนเกลดากลึงคั่น   ธรสเรณูจรัล

จรดทกบนอนแบะบัว

โกสุมชุ่มชื่นชมชั่ว
ภมรมาชาบศรีสลาย

ชอกกลีบชมชั่ว

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมา
ณชิธิราช : สรรพสิทธิ์กานท์

ตามธรรมชาติ ดอกไม้ เป็นสิ่งที่ให้ความสวยงาม สงบชื่น หรือสร้างสรรกับความงามให้แก่โลก มีคุณสมบัติเป็นผู้ให้ ซึ่งตรงข้ามกับ แมลงที่เป็นฝ่ายคุกคามนำหวานจากเกสรดอกไม้ คือเป็นฝ่ายรับ แต่ในเวลาเดียวกันแมลงเหล่านี้ก็เป็นสื่อหรือพาหนะในการผสมพันธุ์ระหว่าง เกสรตัวผู้กับเกสรตัวเมีย ก่อให้เกิดพืชผลต่อไป แมลงภู่ แมลงผึ้ง จึงมีลักษณะขัดแย้งในตัว (paradox) คือเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับพร้อม ๆ กัน เพราะฉะนั้น ภาพพจน์จากบทกวีจึงกล่าวถึงมีลักษณะที่ตรงกันข้าม (ขัดแย้งระหว่างสิ่งของที่มากกว่าหนึ่ง) และความขัดแย้งในตัวเองในบางอย่าง

1.2 ภาพพจน์ (Figure of Speech)

ภาพพจน์เป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่จะช่วยสร้างภาพในจิตใจให้เกิดขึ้น ด้วยอาศัยถ้อยคำสำนวน ทั้งยังช่วยความคิดและความรู้สึกของผู้เขียนเข้ามาสู่ความรู้สึกและความคิดของผู้อ่าน ภาพพจน์ไม่ใช่การสร้างประโยคอย่างปกติสามัญ แต่เป็นการสร้างประโยคที่มีเสรีและมีขอบเขตในความคิดของกวีแต่ละคน¹ ลักษณะภาพพจน์ที่พบในบทกวีร้อยแปดในลักษณะดังต่อไปนี้

1.2.1 การเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งว่าเหมือนอีกสิ่งหนึ่ง (Simile)

การเปรียบเทียบชนิดนี้ไ้แก่การนำเอาของสองสิ่งหรือการกระทำสองอย่างมาเปรียบเทียบกัน เพื่อให้ผู้อ่านได้เห็นภาพ เข้าใจ ชัดเจนแจ่มแจ้ง หรือเพื่อให้คำประพันธ์นั้นสละสลวยยิ่งขึ้น ภาพพจน์ชนิดนี้มีคำว่า ดุจ เหมือน ถึง ปาน ฯลฯ เป็นเครื่องหมายดังตัวอย่าง

¹ สัทธา พันิจกุล และคณะ การเขียน หน้า 167.

อัครรรยลันลิกกีก้อง

ฟ้าร้องกรั่นครืนดังเป็นใหญ่

พระมหามนตรี (ทรัพย์) :

ระเคนลันไค

พลางอิงแอบแนบนวลป่วนฤทิ์ พอสบที่ถูกต้องทำนองใน

เปรียบเหมือนดังสังแปรงที่แตกฝูง เขาจับจูงจากกงก้วยหลงไหล

สุนทรภู์ : สิงหไตรภพ

1.2.2 การเปรียบเทียบโดยนัยะ (Metaphor)

การเปรียบเทียบชนิดนี้มีจุดมุ่งหมาย เช่นเดียวกับชนิดแรก แต่ แทนที่จะกล่าวว่าสิ่งนี้เหมือนกับสิ่งนั้น ก็กลับกล่าวว่า สิ่งนี้ คือ หรือ เป็น สิ่งนั้น ดังเช่น

หรับทราชมชีวิหากามกล ถลัวกามรสคนธ

อันแรงคาฤณณารพิง

คือสรงสระแก้วไตรตรึงษ์ ประพาชลทริง

ภูชงกขรลองชลธิ

พระยาอิศรานภาพ (อน) :

อุเทนคำฉันท์

ภาพพจน์ชนิดนี้ยังรวมทั้งการ เปรียบเทียบที่นำเอาลักษณะเด่นของ สิ่งใดสิ่งหนึ่งมากล่าวหรือนำเอาชื่อของสิ่งนั้นมากล่าว เช่น ณสีหิมะ ของชายชรา สิ่งหส่งคราม ฝั่เสื่อรากรี้ ดอกไม้ริมทาง เป็นต้น การเปรียบเทียบโดยนัยะในลักษณะนี้ มีปรากฏในบทกวีจรรยดังต่อไปนี้ คือ

สรงสระสรวรรคไปเฝียง สระพระนุช เนื่อเกลี้ยง

อาบโอ้เอาใจ

๑๑๔๘๔๔๔๔๔๔ ๑๐

แสนสนุกในสระน้อง
คอกไม้บัวบาน

ปลาชั้นชบเด่นทอง

ลิลิตพระลอ

พระกร เลียบลอคผอกกว่า

ทองสมณทาติเปี่ยมมาลย์

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า—

จุฬาลงกรณ์ : รามเกียรติ์

ตระการบัวบาน   ตระโหมโกลน   ตระบอกแบ่งบาน ...

พระยาอิศรานุภาพ (อน) :

พระสุชนคำฉันท์

1.2.3 การสมมุติสิ่งไร้ชีวิตให้มีคุณลักษณะเหมือนสิ่งมีชีวิต (Personification)

วิธีการชนิดนี้คือการนำเอาสิ่งที่ไม่มีชีวิตมากล่าวราวกับมีชีวิต หรือเป็นการนำเอาสัตว์มากล่าวถึง เหมือนบุคคลที่เข้าใจกันได้ เป็นการสร้างเรื่องราวพรรณนาให้น่าสนใจ มีชีวิตชีวาและเร้าอารมณ์ ดังตัวอย่างจากบทกวีจรรย

มัจฉาชั้นบานสำราญใจ

ที่ในสายสินธุ์สาคร

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า—

จุฬาลงกรณ์ : รามเกียรติ์

ภมรยั่วเยาขวางมาลย์

บุษบาครุการกัลลัคลาย

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า—

จุฬาลงกรณ์ : อิเหนา

ดูก็เก๋อศกันแกลด

กัณนาคก็พิกลไม่ทนไค

มีคลุ่มชอมอไฉน

ควายอานาวฤทธิไกรนาถิน

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า—

จุฬาลงกรณ์ : กาหลง

พระอุทัยไชแสงศรีสอง
แยมมานระบัดเบิกใบ

โคมลละดองสกลไส
รับแสงสร้อยไสก้วยยีนดี
พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า—
จุฬาโลก : คานหลัง

โดยปกติคำว่า ชื่นบานสำราญใจ ยั่วเย้า ยินดี และไม่นอนใจ
เป็นกิริยาที่ใช้กับคน ในที่นี้นำมาใช้กับสัตว์และธรรมชาติเสมือน แมดง
ปลา ทองฟ้า และคอกไม้เป็นบุคคล

องค์ประกอบส่วนที่สอง คือ วิธีการทางดนตรีหรือทางเสียง (Musical Devices or Sound Devices) ไก่แก

2.1 การเลียนเสียงธรรมชาติ (Onomatopoeia)

วิธีการนี้เน้นเรื่องเสียงเป็นสำคัญ โดยนำเอาเสียงที่ได้ยินตามธรรมชาติ
มาใช้บรรยายให้เกิดภาพในจิต เป็นการสร้างประสิทธิภาพแห่งเสียงที่จะทำให้ผู้อ่านได้ใกล้ชิด
หรือเข้าถึงเสียงที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง ดังข้อความ

เมฆนิโรจนกรั่นกรั่นเสียง

เปรี้ยงเปรี้ยงเสียงฟ้าบนเวหา
พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า—
จุฬาโลก : อิเหนา

บากราชผาคณของพนพองฟู

เสียงซู่ซู่สายฝนบนน้ำเค็ม

สุนทรภู่ : พระอภัยมณี

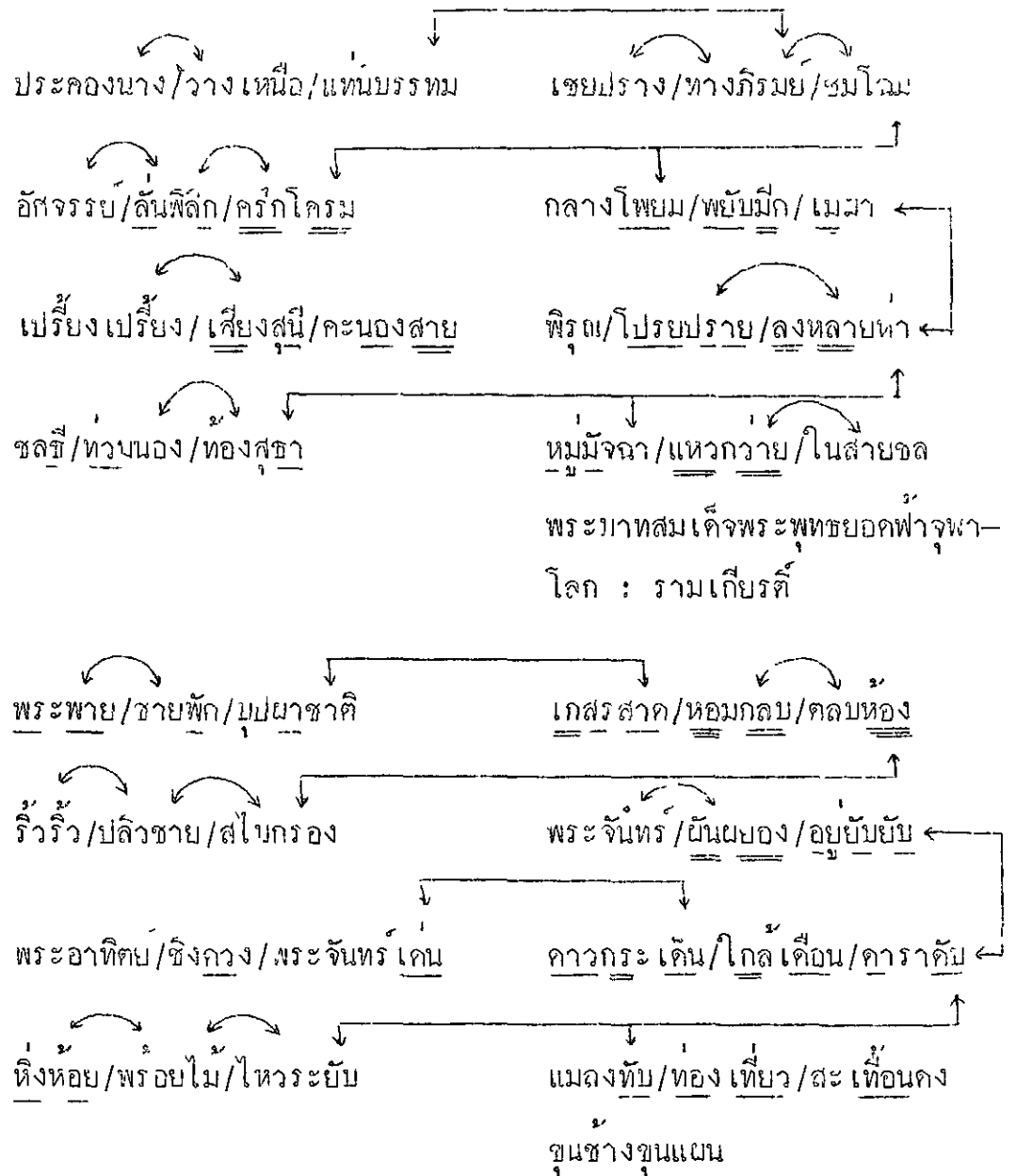
อื้ออื้ออื้อเสียงพายัพัด

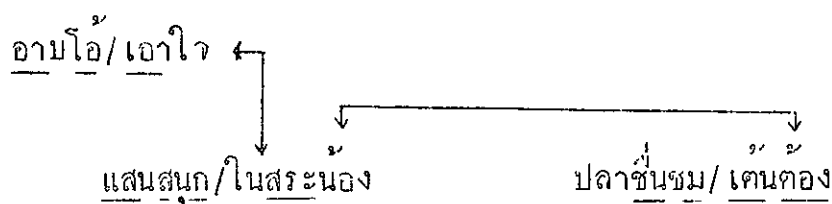
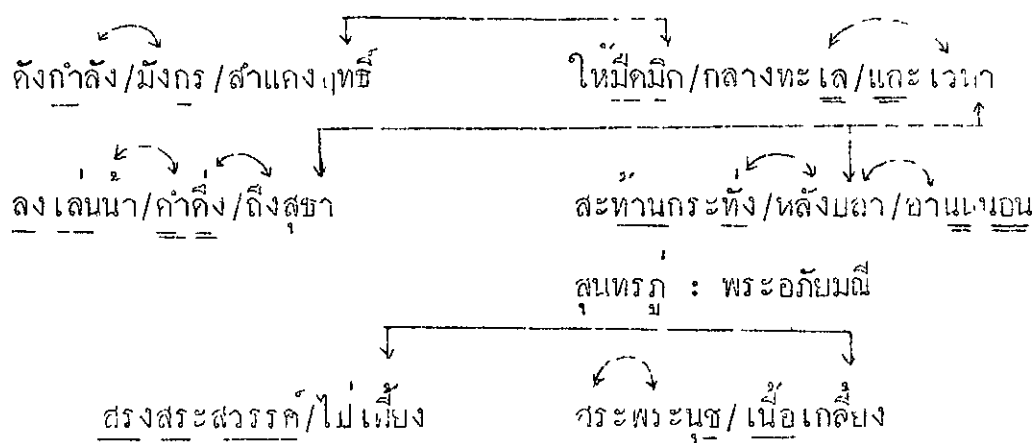
กลิ้งกลัดเกลื่อนกลุ้มชุ่มฝน
ขุนช้างขุนแผน

2.2 สัมผัส (Rhyme) และจังหวะลีลา (Rhythm) กุ

สัมผัสคือเสียงกลองจองซึ่งรวมทั้งสัมผัสบังคับ กับ ไค้สัมผัสนอก และสัมผัสไม่
บังคับ ไค้แก่ สัมผัสใน สัมผัสสองประเภทนี้อาจสัมผัสอักษร หรือสัมผัสสระ ก็ใช้อักษร
เดียวกันหรือใช้อักษรเดียวกันตามลำดับ

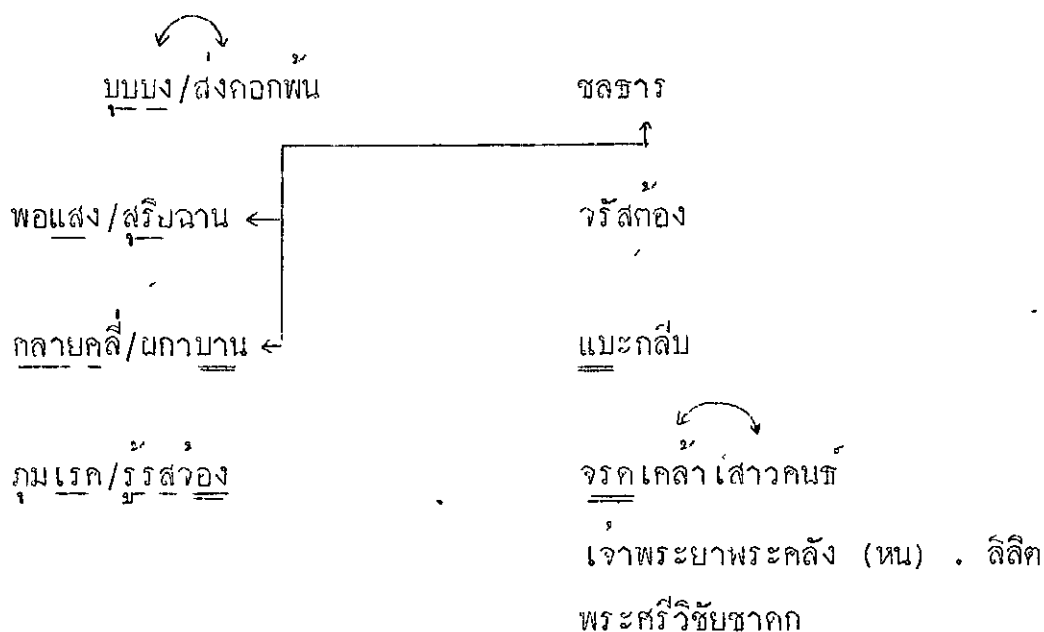
ส่วนจังหวะลีลานั้น หมายถึง ห่วงหรือช่วงที่ซ้ำกันอย่างสม่ำเสมอ อันส่งผลให้
 กระทบอารมณ์ และบังเกิดความรู้สึกไปตามเนื้อความอย่างลึกซึ้งประทับใจ
 ตัวอย่างสัมผัสและจังหวะลีลาในบทละคร

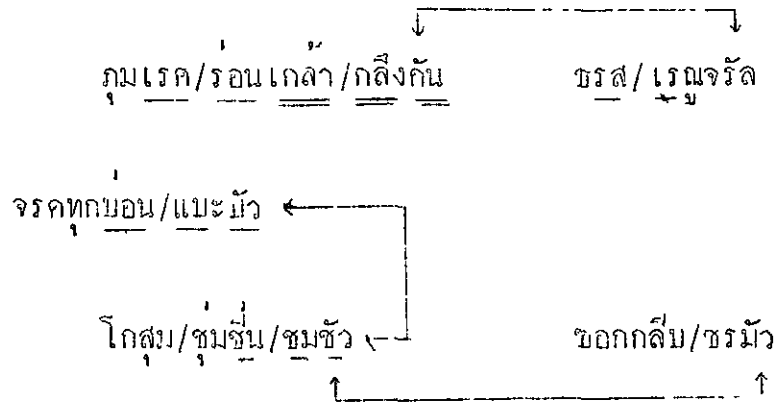

คอกไม้/บัวบาน

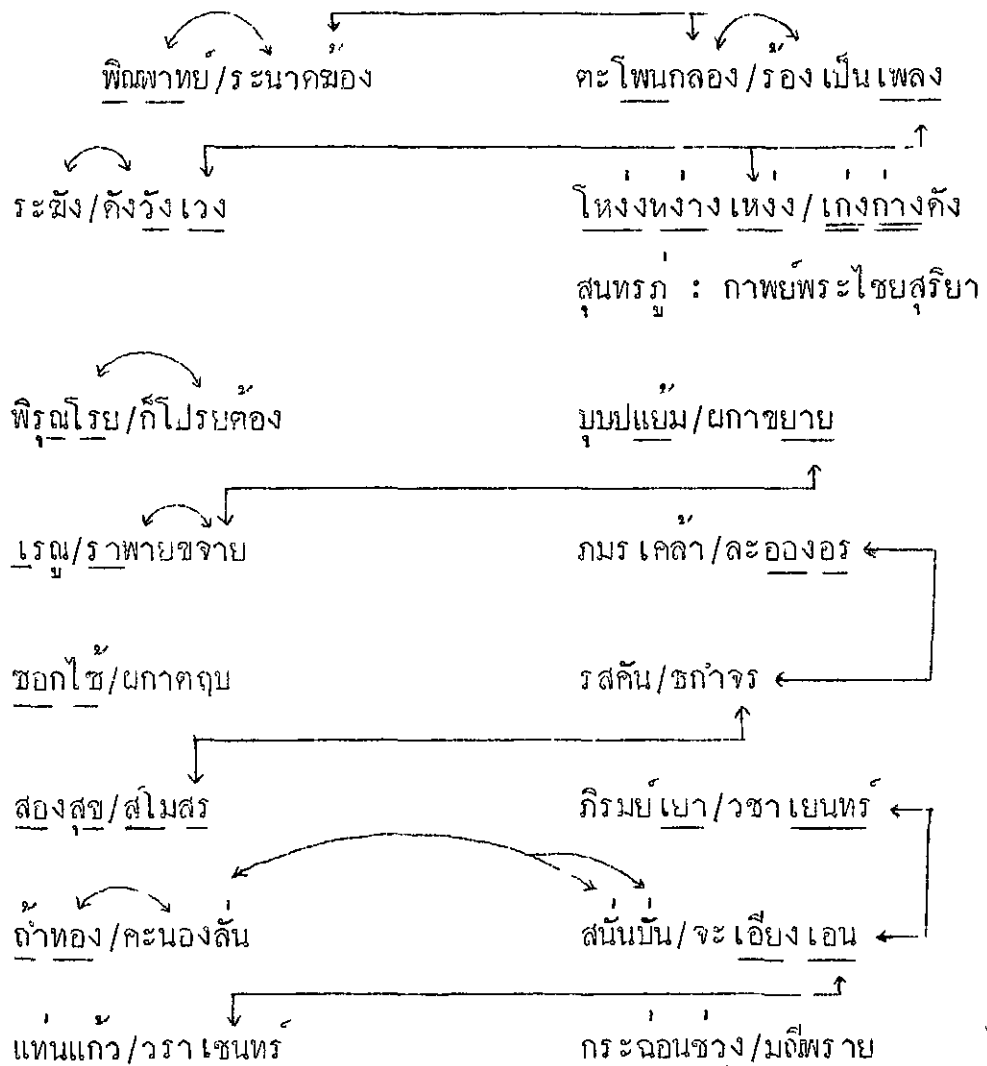
ลิลิตพระลอ

กรมราชาบ/ศรีสลาย

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระ
ปรมาณูชิตชินโนรส : สรรพสิทธิ์ก่าฉันท

เจ้าพระยาพระคลัง (หน) : อีเหนาคำฉันท

เสียง เสนาะเหล่านี้ (สัมผัสและจังหวะลีลา) มีความสำคัญต่อกวีนิพนธ์ในก้าน
สุนทรียะทัดเทียมกับรสความ โดยเฉพาะในบทประพันธ์ไทยบทร้อยกรองเริ่มขึ้นด้วยเสียงและ
จังหวะของดนตรีเกี่ยวโยงอยู่เป็นสำคัญ¹ เพราะฉะนั้นการอ่านกวีนิพนธ์หรือบทร้อยกรองจึง
ต้องอ่านออกเสียง หรือแม้อ่านในใจก็ต้องทำเสียง ก่อ ก้องปีการ เว้นจังหวะ ลงจังหวะ
เน้นเสียง แฉ่วเสียง ฯลฯ เพื่อจะได้รับรสแห่งความไพเราะและจังหวะเสียง²

องค์ประกอบส่วนที่สามคือ วิธีการทางเสียงและความหมาย ได้แก่

3.1 การเล่นคำ (Puns of Word) หมายถึง การใช้คำคำเดียวที่มี
ความหมายต่างกันออกไป

3.2 การซ้ำคำ (Repetition) หมายถึง การใช้คำคำเดียวที่มีความ
หมายเดียวกัน

องค์ประกอบที่สามนี้ต่างกับองค์ประกอบทั้งสองส่วนข้างต้น คือ องค์ประกอบส่วนที่
หนึ่งและส่วนที่สองนั้นเน้นเรื่องรสความและรสน้ำ (เสียง) เป็นสำคัญตามลำดับ ส่วนการ
ซ้ำคำและเล่นคำนั้นนอกจากจะให้ผลในด้านความไพเราะ คือ เกิดการกระทบกระทั่งและเกิด
ความกระเพื่อมของเสียงแล้ว ยังเป็นการเน้นหรือย้ำความนั้นให้ชัดเจนตระหนักยิ่งขึ้น เป็น
การสร้างเอกภาพเน้นความนั้นอีกด้วย ตัวอย่างเช่น

การเล่นคำ

โกมลบนธทา แสงสร้อยสร้อยธกา ฝนฝอยฝอยทอง ภูมรารารอน
เอาขราบขราบลอลอง ลเลิงเลิงลอลอง เสาวคนชคนชา

¹คุณหญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ฌ อุษบา "เรื่องของกาพย์กลอน" จันทร เกษม
70 : 16 - 26, พฤษภาคม - มิถุนายน 2509.

²ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ แนวทางการวิจารณ์วรรณคดีพระราชนิพนธ์
หน้า 7.

สุมาโนช บุลนโบษ สระแก้วแก้วกาญจน์ จะเนียร เนียรมล
 ทะระกลกลลน ภิพยเทียบเทียบธาร โลกัยไกวัด
 พระยาอิศรานภาพ (อน) : อุเทนคำฉันท

การซ้ำคำ

บบมามานคลคลอย
 เสียดสรอยสระศรี

สรอยแลสรอยซอนสรอย

ลิลิตพระลอ

ในวรรณคดีเรื่องเดียวกันนี้ ส่วนประกอบที่พรรณนาภาพหญิงชายร่วมกันทางเพศใน
 ลักษณะภาพหนึ่ง ก่อนจะถึงบทอภิปรัชชาที่ขมาข้างต้น ก็ใช้วิธีการซ้ำคำทำให้เห็นทั้งเสียงและ
 ความหมาย ดังโคลงที่ว่า

กร เกี่ยวกรกอดเกื้อ
 อ่อนเนื้อเอาใจ

เนื้อแนบเนื้อโอเนื้อ

พักตราใส่ไหมหมา

หนาแนบหนาโอหนา

หนุ่มหนาสรสม

ทองแนบทองโอทอง

นมแนบนมนมน้อง

อ่อนทองทรวงสมร

สมสมรกรไหมหมา

กลั้วรสกลั้วกลิ่นกลั้ว

เกลสกลั้วสงสาร

ลิลิตพระลอ

ดังโคลงมาแล้วว่า ความสำคัญของกวีนิพนธ์นั้นอยู่ที่เนื้อแท้ คือ เสียงและความ
 หมาย ในด้านความหมาย พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราชพงศประพันธ์ได้ทรงอธิบาย
 ไว้ในหนังสือ วิทยาวรรณกรรมว่า ภาษาในวรรณคดีเป็นเครื่องหมายแสดงภาพแห่งความรู้สึก
 นึกคิดของกวี กวีมีความรู้สึกนึกคิดอย่างไรก็ตั้งภาพนั้นขึ้นมาด้วยจินตนาการของคนเสียก่อน
 แล้วจึงแสดงภาพในจิตเหล่านั้นออกมาด้วยถ้อยคำ เพื่อให้เข้าไปเป็นภาพในจิตของผู้อ่านอีก

ชั้นหนึ่ง และด้วยเหตุนี้ภาษาในวรรณคดีจึงมีความหมายกว้างขวางกว่าตามหลักไวยากรณ์หรือตามพจนานุกรม¹ หรือกล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่า กวีนิพนธ์นั้นมีทั้งความหมายตามตัวอักษรและความหมายที่ลึกซึ้งอันเกิดจากความหมายบริบทแรกก่อให้เกิด ความหมายที่ลึกซึ้งนี้ก่ออาจกระทำโดยวิธีวิธีการต่าง ๆ เช่น การสร้างบรรยากาศ การบรรยายหรือพรรณนาให้เกิดความหยั่งเห็น (insight) ในธรรมชาติธรรมชาติของมนุษย์ ฯลฯ และรวมทั้งการใช้สัญลักษณ์ก็นำเอาสิ่งหนึ่งมาแทนอีกสิ่งหนึ่งอีกด้วย

ด้วยเหตุที่บทกวีหรือร้อยแก้วเป็นการพรรณนาหรือกระเสาะเพศของตัวละคร โดยใช้สัญลักษณ์เป็นเครื่องเปรียบ เพราะฉะนั้นการที่จะเข้าใจความหมายที่ลึกซึ้งจึงขึ้นอยู่กับ การเข้าใจความหมายของสัญลักษณ์ที่สร้างขึ้นเป็นสำคัญ

ลักษณะการใช้สัญลักษณ์ในบทกวีหรือร้อยแก้ว

บทกวีหรือร้อยแก้วที่แสดงสิ่งที่เป็นธรรมชาติในเรื่อง เพศของมนุษย์ทุกนทุกนาม โดยแสดงให้เห็นการประกอบกิจทางเพศในรูปของสัญลักษณ์นิยม เพื่อให้สอดคล้องกับศีลธรรมและศิลปะในการแสดงออก คือ วรรณศิลป์

สัญลักษณ์เป็นสิ่งที่ใช้สิ่งหนึ่งเพื่อสมมุติแทนอีกสิ่งหนึ่งที่ลึกซึ้งกว้างขวางกว่าตัวสัญลักษณ์เอง เป็นการแนะนำให้คิดมากกว่าที่จะสร้างความเข้าใจอย่างตรงไปตรงมา และแนะนำให้คิดไปไต่หลายทาง คืออาจเป็นอย่างนั้นก็ได้หรืออาจจะเป็นอย่างนี้ก็ได้ คางคนก็คางกึกและคี่ความหมายแตกตางกันออกไปตาม เพศ วัย อายุสมอง หรือตามประสบการณ์ของคน เพราะฉะนั้นการตีความหมายในเรื่องต่าง ๆ ความนึกถึงจึงไม่เป็นสิ่งสำคัญ ความสำคัญอยู่ที่ความลึกซึ้ง กว้างขวางและความสมเหตุผลในการตีความหมายจากสัญลักษณ์นั้น ๆ

บทกวีหรือร้อยแก้วนั้นแม้จะไม่สามารถตีความออกไปในเรื่องอื่น นอกจากเรื่องเพศสัมพันธ์ขึ้นสูงสุดเพียงเรื่องเดียว แกรายละเอียดต่าง ๆ ก็อาจจะแตกตางกันออกไปตามประสบการณ์

¹ พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ วิทยาวรรณกรรม หน้า 62 -

ในชีวิตและความนึกคิดของแต่ละคนได้ ผู้เขียนใคร่จะขมุกตัวอย่างในการตีความที่แตกต่าง
กันจากบทกวีร้อยแปดของบทกวีต่อไปนี้

ตัวอย่างที่หนึ่ง : ขุนแผนไถ่นางแก้วกิริยา

ว่าพลางทาง เปลื้องเครื่องคาด	แขวนพาดจากลงประจวบจับ
อุ่มนางวางคักสะพักรับ	ก็ทอดทับระทวยลงคั้ง ทอนทอง
พระพายชายพิศมปนาชาติ	เกสรสาครหอมกลบคลบหยง
รื้อรื้อปลิวชายสไบกรอง	พระจันทร์ผันผยของอุยยับยับ
พระอาทิตย์ชิงดวงพระจันทร์ เคน	ควากระเด็นไกล เคือนคาราคับ
หึ่งหอยพรอยไม่ไหวระยับ	แมลงทับทอง เทียวสะ เทือนคง
	ขุนช้างขุนแผน

จากตัวอย่างแรกนี้ให้ภาพพจน์ของธรรมชาติที่สวยงาม น่ารื่นรมย์ กล่าวคือ มีลมอ่อน ๆ พัดพาเอากลิ่นดอกไม้มาหอมกลบไปทั้งห้อง ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์และดวงควาลอยเอนอยู่ในทองฟ้า ทั้งหึ่งหอยก็ส่งแสงแพรวพรายบนกิ่งไม้ และแมลงทับก็ทองเทียวไปในป่าคง ภาพพจน์ทั้งหมดนี้เป็นสิ่งที่สัมพันธ์กับประสาททั้งสาม คือ ตา จมูก และผิวหนัง อันก่อให้เกิดความบันเทิงใจแก่ผู้อ่าน เพราะฉะนั้นประการแรกก็อาจตีความไปได้ว่ากวีต้องการแสดงให้เห็นว่าการเสพรสในวิถีแห่งความรักใคร่นั้นเป็นเรื่องสวยงาม สดชื่น และน่ายินดี สัมกับธรรมชาติที่เป็นสัญลักษณ์ของบทกวีร้อยแปด

ประการที่สองอาจตีความได้ว่า "พระพายชายพิศมปนาชาติ เกสรสาครหอมกลบคลบหยง" นั้นหมายถึง กลิ่นประจำตัวของชายหญิงซึ่งจะเป็นแรงกระตุ้นอารมณ์ทางเพศซึ่งกันและกันให้เกิดมีมากขึ้น และเมื่อการเล้าโลมสัมผัสของฝ่ายชายก่อให้เกิดฝ่ายหญิงรู้สึกคล้อยตามไปซึ่งเปรียบได้กับชายสไบที่ไหวไปตามแรงลมแล้ว ฝ่ายหญิงที่กวีใช้พระจันทร์ เป็นสัญลักษณ์ก็จะมี การตอบสนองอารมณ์และความปรารถนาของฝ่ายชาย โดยใช้คำว่า "ผันผยของอุยยับยับ" เป็นเครื่องเปรียบ เมื่อทั้งคู่มีความพร้อมที่จะร่วมประกอบประเวณีกันแล้ว พระอาทิตย์ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แทนฝ่ายชายก็เริ่มชิงดวงกับฝ่ายหญิงคือพระจันทร์ คำว่า "ชิงดวง" นี้เป็นชื่อลายรูปแย่งดอกกันหรือเกี่ยว เป็นดอกเดียวกัน ฉะนั้นคำนี้จึง เป็นสัญลักษณ์แห่งพฤติกรรมทางเพศ

เช่นเดียวกับคำว่า "แมลงทับ" ที่เดิมคำว่า "แมลง" เข้ามาเพื่อเล่นคำว่า "ทับ" หลังจากเมื่อพระอาทิตย์กับพระจันทร์เริ่มชิงดวงกัน อารมณ์ตัวละครทั้งคู่ก็ทวีความสับสน บุ่งเหยิงและทรนยากที่จะอธิบายได้ กวีจึงใช้ความสามารถสุดท้ายเป็นเครื่องอุปมา

นอกจากนี้ยังอาจตีความได้แตกต่างพิเศษออกไปกว่าประการที่สองได้ว่า ลมนี้มีลักษณะเลื่อนไหล มีทั้งคุณและโทษในเวลาเดียวกัน คือ ถ้ามีขนาดพอเหมาะก็ก่อให้เกิดความเย็นสบาย แต่ถ้ามีมากถึงขั้นพายุก็จะให้โทษเสียมากกว่า เพราะฉะนั้นในที่นี้พระพายจึงอาจเป็นสัญลักษณ์เพศชายที่สามารถเล้าโลมฝ่ายหญิง คือ บุปชาติ และสไบกรອງให้มีความปรารถนาทางเพศสรีระคล้อยตามไปกับคนได้ (เกสรลาภหอมกลีบกลีบห้อง ริวริวปลิวชายสไบกรອງ) และเมื่อเป็นเช่นนี้การตอบสนองของฝ่ายหญิงก็ต้องมีขึ้นเป็นธรรมดา (พระจันทร์ผันผยของอุยัณยัณ) การร่วมเพศแสดงให้เห็นจากคำว่า "พระอาทิตย์ชิงดวงพระจันทร์เคน" ส่วน "ดาวกระเด็นไกลเคื่อนการาคับ" นั้น คำว่า "ดาว" มักจะให้ภาพสิ่งที่เล็ก ๆ น้อย ๆ มีแสงวibri และมียู่มากมายบนท้องฟ้า เพราะฉะนั้นสัญลักษณ์ในเรื่องของเพศ ดาวอาจเป็นตัวแทนของโลมาชาติที่มีสภาพเป็นไปกามจิงหระของธรรมชาติในการสืบพันธุ์ และในการเคลื่อนไปมาตามจิงหระของธรรมชาติในการร่วมเพศนี้ บุ่มกระสัน (Clitoris) ซึ่งมีตำแหน่งสูงกว่าอวัยวะเพศชายก็จะเคลื่อนไหวไปมาตามจิงหระดังกล่าวในลักษณะ "หึ่ง-ห้อยพร้อยไม่ไหวระยับ" ส่วน "แมลงทับ คง" และ "ทองเที้ยว" กวีใช้เป็นสัญลักษณ์แทนอวัยวะเพศและพฤติกรรมทางเพศของตัวละครตามลำดับ

ตัวอย่างที่สอง : ท้าวอภัยนุราชไถ่นางศรีสาหง

.....	.. ...
พลางกอกเกี้ยวเกลียวกลมภิรมย์รส	เหมือนแมมคเจ้าเข้าเมาสุรา
รำฟ่อนอ่อนโยนตีไทรรับ	เยื้องขยับโยคย่ายชายขวา
ความอยากเหล้าเผ่าคิมไม่ลืมตา	จนผิออกกลอดหน้าไหววารีภัย
	สุนทรภู่ : อภัยนุราช

บทกวีบรรยายนี้อาจตีความได้ว่า ประการแรก กวีต้องการแสดงให้เห็นอำนาจของกามคุณ กล่าวคือ ความร่อนโรนกระวนกระวายในอารมณ์ใคร่จะทำให้บุคคลสามารถกระทำ

หรือเป็นไปไคต่าง ๆ นานา และบางครั้งก็ขาดสติสัมปชัญญะ เช่น เกี่ยวกับกิริยาอาการของ
แม่มดที่เจ้าเฮาและเมาสุรา ความเป็นตัวของตัวเองจะมีไคก่อเมื่อมีออกและสร้างเม่าซึ่ง
เป็นสัญลักษณ์ของความสมปรารถนาแห่งอารมณ์ไกร ส่วนอีกประการหนึ่งอาจตีความว่าเป็น
เรื่องเพศสัมพันธ์ชั้นสูงสกล เพราะคำกริยาทั้งหลาย เช่น ราว่อน โยน ตี รับ เยื้อง
ขยับยวบยาบ นั้นแนะให้คิดถึงพฤติกรรมทางเพศไคทั้งสิ้น

จากตัวอย่างทั้งสองข้างต้นแสดงให้เห็นว่า เรื่องสัญลักษณ์นิมิตนั้นผู้อ่านสามารถ
แปลความหรือตีความหมายออกได้แตกต่างกันไปตามความคิด จินตนาการ และประสบการณ์ของ
แต่ละคน ความสำคัญจึงไม่ได้ขึ้นอยู่กับความถูกต้อง หากแต่ขึ้นอยู่กับความลึกซึ้ง กว้างขวาง
และความสมเหตุผลในการตีความนั้น

ในเรื่องการใช้สัญลักษณ์ในบทละครเรื่องนี้ ผู้เขียนไกรสรุปว่าไคใช้สัญลักษณ์ในลักษณะ
ดังต่อไปนี้คือ

1. ใช้สัญลักษณ์เพื่อแสดงความเป็นจริงในเรื่องกามค้นหา
2. ใช้สัญลักษณ์แทนอารมณ์และความรู้สึกทางเพศ
3. ใช้สัญลักษณ์แทน (อวัยวะ) เพศ และพฤติกรรมทางเพศ

1. การใช้สัญลักษณ์เพื่อแสดงความเป็นจริงในเรื่องกามค้นหา

เมื่อวรรณคดีคือบันทึกชีวิตของมนุษยชาติ วรรณคดีจึงสะท้อนให้เห็นสัจจะของ
ชีวิตในแง่มุมต่าง ๆ เรื่องเพศหรือกามราคนั้นเป็นเรื่องหนึ่งในหลาย ๆ เรื่องที่ไคแสดงให้เห็น
เห็นสัจจธรรมเหล่านั้น ก็แสดงให้เห็นว่าความต้องการและความสัมพันธ์ทางเพศเป็นธรรมชาติ
ของมนุษยทุกยุคทุกสมัย และยอมเกิดขึ้นกับทุกคนเมื่อถึงวัยอันสมควร ไม่มีไคจะหลีกเลี่ยงไป
ไค เกิดสืบต่อกันมาตั้งแต่เริ่มมีมนุษยชาติจนถึงปัจจุบัน เปรียบไคกับความเชื่อของคนโบราณ
ที่เชื่อว่าก่อนที่ฝนจะตก จะต้องมีเมฆลา - รามสูร ออกมาเลี้ยวไลล่อแถวและขว้างขวาน
ประหารกันทุกครั้งไป ดังข้อความที่ว่า

ฝ่ายคนธรรพ์เป็นไร เจ้าเรนซอน	ที่มัญชรพินาณไชยไพศาล
ส่วนครุฑแนบนุชนางพาล	สองสมานรวมรสฤาษีทวี

เปรียบกับองค์โปรต* เทวัญ
 เมขลาฯ ขววงควมณี
 ถือขวานเหาะทยานขิกไค
 นางแบแ้วววิให้จับตา
 เมขลาฯ ลอแ้วอสุรินทร์
 เกิดสำหรับกับกัลป์นิรันดร

เมื่อฤควสันต์ เกมมศรี
 อสุรารามสุรกีไกรธา
 เวียนระไวในจังหวัดพระเวหา
 อสุราขวางขวานไปราญรอน
 ไม่สุกสั่นที่จะรวมสโมสร
 เหมือนสมร สมานสุขสฤณทร
 เจ้าพระยาพระคลัง (หน) : กากีกลอน-
 สภาพ

นอกจากนี้ก็ยังแสดงให้เห็นอำนาจแห่งความรักความใคร่ ว่ามีอำนาจมากมายล้นฟ้าดิน เป็นอำนาจที่มีกำลังแรงสามารถทำให้เกิดความปั่นป่วน โกลาหลได้อย่างน่าอัศจรรย์ใจ กวีจึงได้กล่าวเปรียบเทียบไว้ว่า

.....
 รวมภริยสมสองท่านองใน
 ในนทีคึกคั่นเสียงครั่นกรีก

.....
 แฉกดินไหวจนกระทั่งหลังอาสนต์
 ลั่นพิลึกโลกาโกลาหล

* พระสารบระเสริฐ อธิบายความหมายของโปรตไว้ในหนังสือ สมณานุชิตานรามี-
 เกียรดี หน้า 97 - 98 ว่า เป็นอสูรเทพบุตร อยู่ในวิมาน สีม่วงแก่ ทรงมงกุฎกาบไฉ่
 เพื่อพระพรตเสร็จกิจมลิวันแล้ว ยกทัพเดินทางกลับอยุธยา เป็นเวลาอยู่ในวสันตฤดู (ถูก
 ไข่ม้วนลิราวกกลางเดือนมีนาคม - เดือนพฤษภาคม) พระพลาหกสาแแดงฤทธิ์เป็นพายัพคึกลา
 บันดาลหาฝนตกนองแผ่นดิน นางเมขลาถือดวงแก้วออกจากวิมานมารายรำขับร้องเล่น โปรต
 อยู่ในวิมานเห็นแสงแก้วก็อยากได้ ฉวยศรออกจากวิมานเหาะไล่ไป ฝ่ายรามสูรผู้เที่ยวไปใน
 กลีบเมฆเห็นนางล่อแก้วแก่โปรตอยู่เช่นนั้น ก็อยากได้ดวงแก้วบ้าง ก็ชักชิงเอา นางเมขลา
 ผู้เที่ยวถูกอสูร เทพบุตรทั้งสองไล่จะชิงดวงแก้วก็มีใจกลัว กลับลอกกลอดแ้วแ้วอสุรทั้งสอง
 ส่วนรายละเอียดเกี่ยวกับเมขลา - รามสูรนั้นให้ดูใน เรื่อง เมขลา - รามสูรของ
 เสฐียรโกเศศ.

หีบคนกริป้าพาหระนาคกล

ไม่มีคนไวดังเสียงวังเวง

สุนทรภู่ : พระอภัยมณี

(ในบทสุดท้ายอาจตีความไปไคว่าสิ่งต่าง ๆ ในการร่วมเพศนั้นเป็นไปตามธรรมชาติ และ
อารมณ์ของมนุษย์ ไม่จำเป็นต้องเป็นรูปร่างก่อกองที่จะต้องทำเช่นนั้นเช่นนั้น)

พิณพาหระนาคกล

ตะโพนกลองร้องเป็นเพลง

ระฆังดังวังเวง

โห่ร้องแห่งแห่งเก่งกาจดัง

ชุมนุมต่างลุกวิ่ง

ทวนญญิงวิ่งบุคหลัง

พลวันคันตึงตึง

พลึงพลึงตกทกละเม่น

พระสงฆ์ลงจากกุฏิ

วิ่งอุตุลลลลมือเฒ่า

หลวงชีหนีหลวงเถร

ลงโคลนเลนแผนผาคโณ

สุนทรภู่ : กาพย์พระไชยสุริยา

และ

ถนนมนแบบอบอุ่นค้อยคนขึ้น

สำราญรื่นร่วมประหมักริมขั้ว

ถึงชาวข่านาตาลยอมหวานมัน

ควายเชิงชั้นแนบซีกสนิทนาง

เหมือนม้ามืดซึ้งสำหรับรบ

ทั้งก็กขบไซกักสะบัดขาง

ทั้งเรียบรอนอยใหญ่ที่ไ้วาง

สันตักทางถูกตองกลองอารมณ์

สุนทรภู่ : พระอภัยมณี

2. การใช้สัญลักษณ์แทนอารมณ์และความรู้สึกทางเพศ

อารมณ์ที่มันป่วน กระสันรัญจวนและกระวนกระวายเร่าร้อนในบทรักของตัวละครนั้น กวีส่วนมากมักแสดงออกในรูปของธรรมชาติอันไกลหวล ครึกโครมและอิงอด
เช่น

พราวพักตร์พริายเนตร

บดเคี้ยววันจันทร์

พวยพโยมกรร

ชิววิชลกาพราย

เจ้าพระยาพระคลัง (หน) : อิเหนา

กำฉันท

.....
 ป่วนปั่นกระสันเลี้ยวเกลียวกลม
 พัดกระพือโผเอนนางจะล้างโลก
 สะเทือนทองงกกาพนาวัน

กรกอกประทับแล้วรับขวัญ
 ฤๅศีลขันธจับเนตรพราย
 พาดันครันครันกำรณเสียง
 ชุ่มคลุ่มดวงพระสุริยา
 รามสรขวางขวางทะยานไฉ่
 หมายมิ่งชิงชวงดวงวิเชียร
 พระพิรุณรวงโรยโปรยทอง
 ขยายแถมณกามาดี

.....
 ก็เกิดลมพายุใหญ่ประลัยกัลป์
 พระสุเมรุเอนโยกคลอนดิน
 มีคอาทิตยนิคจันทรจลาจล
 ขุนช่างขุนแผน

อย่าตระหนกอกสันนะโณมณา
 กังส่ายสนิ่วามปราบคา
 กองสนันสำเนียงในเวหา
 เมฆลาดอแก้วแววเวียน
 ร่องไฉ่เลี้ยวฉวัดฉวเฉวียน
 หับเหียนเวียนว้างเป็นสิงคลี
 มณฑาทองทิพรสศศรี
 ภูมิภิรมย์ชมชิด
 พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย :
 อิเหนา

จากตัวอย่างที่ยกมาข้างต้นนี้เห็นได้ว่า ในบางบทนอกจากแสดงอารมณ์แล้ว ในขณะเดียวกันก็ยังแสดงถึงพฤติกรรมทางเพศอีกด้วย พฤติกรรมทางเพศนั้นแสดงทั้งในรูปของธรรมชาติที่ป่วนปั่น และในรูปของเทนิยายก็อ รามสูร — เมขลา การอ้างเทพนิยายเพื่อและให้คิดถึงสิ่งสำคัญในการกระทำสมัครสมานรักใคร่เห็นอารมณ์และความรู้สึก ที่เห็นได้ชัดเจนก็คือ บทอักษรรยในเรื่อง ลักษณะของสมุทรรักษ์ ขังขอกวาม

ฝนสวรรค์กลิ่นฟุ้งฟุ้งฟ้า
 รามสูร เคื้อคคาลทะยานแรง
 แสงแก้วแวบแปลบพิศตรัยกษัตริย์
 แวบเปรี้ยงเสียงเปรื่องกระเคื่องคัง

เมฆลาดอแก้วออกแปลบแสง
 กักฉวัดฉวขวางขวางเป็นกวันคัง
 นางแบบพลิกป้าบับขยับบึง
 นางฉอพลั้งล้มและจนแก้วพลัด

อสุราขวางขวางประหาร เฉาะ

อสุราแรงโรมกระโจมรัก

ถูกว่าเพาะกลางแปลงตะแคงซัด

บางพลิกพลัดถวยแก้วแก้วกำทาง

สุนทรภู่ : ลักษณวงศ์

สัญลักษณ์ในเรื่องของ เพกไม้ เฝียงแถมเฉาะ เมขลา - ราชสุร เทานั้น กวียังใช้
สิ่งอื่น เป็นสัญลักษณ์เพื่อแสดงถึง เรื่องดังกล่าวในรูปแบบต่าง ๆ กัน

3. การใช้สัญลักษณ์แทน (อวัยวะ) เพศและพฤติกรรมทางเพศ

3.1 ใช้แมลงผึ้ง แมลงภู่ เป็นสัญลักษณ์แทนอวัยวะเพศชาย ดอกไม้
เป็นสัญลักษณ์แทนอวัยวะเพศหญิง และใช้กิริยาอาการของดอกไม้ แปลงเป็น
สัญลักษณ์แทนพฤติกรรมทางเพศ เช่น

.....

กุมารินบินเกล่าสุมาลัย

เชยซาบอาบสรอยเสาวรส

รวมภักมย์สมสุขสำราญ

.....

แทรกใช้เกสรปทุมมาลัย

สุมงกชกลีกลีบหอมหวาน

ในสถานศาลาอารัญ

พระบาทสบเค็จพระพุทธรูปออกฟ้าจุฬาโลก

รามเกียรติ์

3.2 ใช้ กุ้ง ปลา พระยานาค จระเข้ มังกร เป็นสัญลักษณ์แทน
อวัยวะเพศชาย ใช้ หนอน สระ กลอง บึง ทะเล มหาสมุทร เป็นสัญญ
ลักษณ์แทนอวัยวะเพศหญิง และใช้กิริยาอาการของสัตว์เหล่านั้นเป็นเครื่อง
เปรียบเทียบพฤติกรรมทางเพศ ตัวอย่างเช่น

.....

อัสจรรบฟ้าฉ่นฝนตกปรอ

กุ้งปลากีไวลอยโคลไฉล

เทพีเทพาเหียวหากับ

.....

เสียงจ้อโหดอาบซาบแผ่นดิน

แกล่นกัวโตโตเข้าเกล้าดิน

ว้ายวารินชำแรกแทรกถึงพื้น

ขุนช้างขุนแผน

นากันทรวัชรินทร์ฤทธิคนอง
หยั่งหยาดควลาหกมรรลย

ฉกอลงสลิลสาย

ณเคียงฉนวนราศ

พระยาอิหร่านภาพ (อน) : อุเทนคำฉันท์

คังกำดั่งมังกรสำแดงฤทธิ
ลงเด่นนำคำคังถึงสุธา

ไต่ป้อมีกกลางทะเลและเวหา

สะพานกระทั้งหลังปลาอนนเอน

สุนทรภู่ : พระอภัยมณี

บังเกิดเป็นกลิ่นคังฝั่งสมุทร
ฟ้าดินกรันครันคังป็นยง

กมภาพคังฟาระดอกกลอกกลิ้ง

พยับยั้งฮือฮือกระพือพัด

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย :

รามเกียรติ์

3.3 ใช้เรือแคนเข้าคลอง เป็นสัญลักษณ์แทนอวัยวะเพศ และพฤติกรรมทาง
เพศ เช่น

เรือไหนดำแล่นลงเขากลองน้อย ฝนปรอยฟ้าดินสนั่นเลื่อน

ไต่กองหลังบ้ายี่ระเซื่อน เมื่อนเข้าคักคั่นแตกกับคอ

ขุนช้างขุนแผน

3.4 ใช้ กางคก อึงอ่าง ข่าง ม้า นกกระวอก เป็นสัญลักษณ์แทนอวัยวะ
เพศชาย ใช้ คดิ่ง ของ วิมาน เป็นสัญลักษณ์แทนอวัยวะเพศหญิง กัง
ขอความ

ฝนตกหาใหญ่ไต้ชช

ทวมกทวมหนองออกน่องเงิง

คางคกขึ้นกระโคคโคคองเซิง อึงอ่างเงิงราร่องแควพองกอ

นกกระจอกออกจากวิมานมะพร้าว ทองฝนทนนาวอญองหนงอ

ชนกางหางเปี้ยกญมอชบ

ฝนก็พอลากเม็กเสรีจันคาค

พระมหามนตรี (ทวีป) : ระเด่นต้นไก่อ

พระอาทิตย์ชิงดวงพระจันทร์ เณ กาวกระเค็กไก่อ่เกื่อนการาคับ
 ขาข้างขุนแผน

3.7 ใ้เมฆล่อแก้วและรามสูร ขว้างขวาน เป็นสัญญาณชี้แทนพฤติกรรมทาง
 เพศ โดยใ้แก้วดีและขวานเป็นสัญญาณชี้ของอวัยวะเพศหญิง และเพศชาย
 ตามลำดับ ตัวอย่างเช่น

ฝนสวรกรกัณห์ฟุ้งฟ้า	เมฆล่อแก้วออกแปดแสง
ราบจร เลือกลาดทวยานแรง	ก็กรักแกว่งขวานเป็นคว้นคัง
แสงแก้วแวมแปลบพักกรัยกับขัยก	นางแบพลิกปากับขยับบั้ง
แวนเปรื่องเสียง เปรื่องกระเคื่องคัง	นางล่อพลั้งล้มและจนแก้วพลัด
อสุราขว้างขวานประหาร เฉาะ	ถูกวาเาะกลางแปดงะแกงซัด
อสุราแรงโรมกระโจมรัก	นางพลิกพลัดควยแก้วแลวกากาง
	สุนทรภู่ . ดิกขดวงศ์

3.8 ใ้ขวาวพุกควาปักเป้า เป็นสัญญาณชี้แทนอวัยวะเพศหญิงและชาย ดัง
 ขอความ

เกิดกลากวาววปักเป้าตึก	กระแะชะชีกซากบกระทบเหนียง
กลาสายยายฉี่แก้เอียง	ปักเป้าเหวี่ยงยักแฉะกระแะชีก
กลาโคงไม้สัดองกระพลองกระแผลง	ปักเป้าแทงตะอะที่ไม่มียิด
จะแก้ไขโกไม่หลกสัดความคิต	ประกบคิตคกมายลงกลางคิน
	สุนทรภู่ : พระอภัยมณี

3.9 ใ้การยิงปืนเป็นสัญญาณชี้แทนพฤติกรรมทางเพศ ดังข้อความที่ว่า
 คัวยรวกเร็ว เปลวไฟประลัยราค เหมือนขึ้นปากกับนไ้เก้ ห
 พอลันฉับฉับไก้ไฟพรู เฝียงไปฟุ้งฝอยคมกึ่ง
 สุนทรภู่ : พระอภัยมณี

3.10 ใช้เงลงทับ และปากง เป็นสัญลักษณ์แทนอวัยวะเพศชายหญิงตามลำดับ เว้น

.....

หิ้งหอยพรอยไม่ไ้ไ้ระยับ

.....

แมลงทับทอง เพี้ยวสะ เพือนอง

ขุนช่างขุนแผน

3.11 ใช้ลัลาของนาฏศิลป์เป็นสัญลักษณ์แทนพฤติกรรมทางเพศ โดยใช้ทศกัณฐ์แทนเพศหญิง และพระรามแทนเพศชาย ดังข้อความ

อัศจรรย์นั้นเหมือนเช่นเขาเลนโชน ที่กลองโยนแยกเท้าท่ากราวเขน

เซียงหยงกงศร เอี้ยวออนเออ คางจิกเวนจับกบตะลุมบอน

เปรียบเวเือนมทกตักตร์เข้าหักหาญ พระอวตารแมลงดกเลนลูกศร

เข้าปักอกทกคะเมนระเนนออน คอยดาบเหือกเคื่อครอนนอนสำราญ

สุนทรภู่ . พระอภัยมณี

3.12 ใช้ภูเขาเป็นสัญลักษณ์ของอวัยวะเพศชาย ใช้ ถ้ำ เหว ภูเขา แวนกิน ถนน ฯลฯ เป็นสัญลักษณ์แทนอวัยวะเพศหญิง ดังตัวอย่าง

พลากทเทพบุตรกัณคพุง

เป็นฝนพุงฟ้าแกงกังแสงสุ่น

สี่ขรินทรวิสินทรก็ออนเออ

ยอกระเนนเนนขาแทบทำลาย

สุนทรภู่ : พระอภัยมณี

วิ่งวิ่งภูเขาสะเพื่อน

กัชรเกือนกัลาขาย

แวมวิวะวาววาย

รุ่มรุ่มอ่ามังก

เจ้าพระยาพระคลัง (หน) . อิเหนา

กำจันท

3.13 ใช้ กาว ถังไม้ ปากง เป็นสัญลักษณ์แทนอวัยวะเพศ กือ โลมชาติ ดังตัวอย่าง

พระอาทิตย์ชิงดวงพระจันทร์ เกล่ ทั่วกระแค้นไกลเคลื่อนการากัม
ซุขางซุณแผน

อื้อวี่วี่ญัก ผกษัณณะโผงยาง
ลมจระเนนกลาง กิขรเรควนาคร
เจ้าพระยาพระคลัง (หน) : จิเเนา
กานัณฑ์

ผกษากองงอกงามอยต่างฝั่ง กัยอยยับพัมพังกระทั้งตน
ฟ้าเปรี้ยงเสียงรอกทองคำรณ แคนเอนซากเม็คเสรวันดาล
ซุขางซุณแผน

3.14 ไซ้หึงวอย และ กางมดี่ เป็นสัญชัฏคชของอวัยวะ เพศ กือ ปุ่มกระ-
สัน (Clitoris) กังขอความ

.....
หึงหอยพรอยไมไหวระยับ แมลงทับทองเพี้ยวสะเพือนคง
ซุขางซุณแผน

ถ้าทองกะนองลัน สนนันจะเอียงเอน
แพนแกวรวาเซมทร กระออนขวางมดี่พราย
เจ้าพระยาพระคลัง (หน) : จิเเนา
กานัณฑ์

3.15 ไซ้หมักรักของตัวละครในวรรณคดีเรื่องอ้อ เป็นเครื่องเปรียบเทียบบ
ตัวอย่างเช่น

.....
นางหยักชวนพระยั้งเรียงเข้าเคียงทักทร ยั้งหยักหนักพระยั้งจูบประจวบชม

ตั้งระเณปางอยู่ในภูหา สมทาสุนทรมาภิรมย์สม
สองสำเริงสะเลิงลานสำราญรมย์ กังกรโลกจะถล่มทำลายจง
สุนทรภู่ : อภัยนางก

3.16 ใช้กิริยาอาการของนกเอี้ยงที่พยายามจะเกาะควายที่เมื่อใกล้แฉก
เป็นเครื่องเปรียบเทียบพฤติกรรมทางเพศ กังขอวางที่ว่า
นางรามาว่ามีคลอกกลีเกลา เหมือนถ่านเก่าเพลิงพลุ่งขึ้นส่งเสียง
เจ้าอิงแอบแนบข้างอุ้งกลางเคียง เหนือบนนกเอี้ยง เคียงควายทะลายเลน
สุนทรภู่ : พระอภัยมณี

3.17 ใช้ฝนตกและการพ่นน้ำของสัตว์ต่าง ๆ เป็นสัญลักษณ์แทนพฤติกรรมทาง
เพศ คือ การขี้น้ำหล่อลื่น (Preocital secretion) และการเคลื่อน
น้ำกามในนกชาย ตัวอย่างเช่น

พระพิรุณก็เข้ชงชา พรอยพรามาสนิทพิสมัย
คังไค่สวดยสรวรก็ขี้น้ำครั้งไคร งวยงงหลงไหลทั้งสองรา
พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก :
กาหลัง

พระพิรุณก็ไปรดทอง	มณเฑาะพรมกาชบา
เรณูพวยพวย	ภมรเกลลาละอองอร
ชอกไข่นกคณ	รศกันธกำจร
.. .. .	.....
กัลยาณกโยนวง	วชิรชวงวรากร
อุสรามโกธ	กระที่บเท้าจะทำลาย
ฉากโล๊ะแล่นไล่	มแลมแลมมเงืองสาย
กระบักพรรษาปาย	ชะอำชอสุมาลย์

เจ้าพระยาพระคลัง (หน) : อิเหนา
กำนันท์

อักษรย่นกาลเคื่อนพยับ
ภุขกลองเลนโบกขรณี

ท่อมกับเวหาทราสี
ผดพนวลรึบเเตงใจ
พระบาทสมเด็จพระสุทนต์เลืกหลานภาจิบ
รามเกียรติ์

3.18 ใช้กลีในทะเลบาดสมุทร ฯลฯ เป็นสัญลักษณ์แทนการขับเคลื่อน
(Lubricant) ในเพศหญิง เช่น

พระสมุทรภิเษกนงระลอก
เมฆนิวทวิติศโพยมบน

กลื่นกระลอกฟักมังกูลาหล
ฝนสวรรค์พลอยพรสมาลี
พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก :
รามเกียรติ์

ฯลฯ

สัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่กำหนดขึ้นเพื่อสมมติแทนให้เห็นถึง เพกและพฤติกรรมทางเพศนี้
จะเห็นได้ว่ากันว่าเอาลักษณะ เณหรือลักษณะสำคัญในการอุปสมบทหรือคุณสมบัติของสิ่งเหล่านั้น
มาเป็นเครื่องเปรียบ เช่น ใช้ดอกไม้ เป็นสัญลักษณ์แทนเพศหญิง ใช้แมลงและงู เป็น
สัญลักษณ์แทนเพศชาย เป็นต้น การใช้ดอกไม้และแมลงเป็นเครื่องแทนเพศหญิงชายนั้นเป็น
สิ่งที่พบได้เสมอในวรรณคดีไทย และทั้งยังมีปรากฏในวรรณคดีต่างชาติอีกด้วย เช่น โคลงชื่อ
ว่า เอะ ชิก โรส (The Sick Rose) ของ วิลเลียม เบลก (William Blake)

The Sick Rose

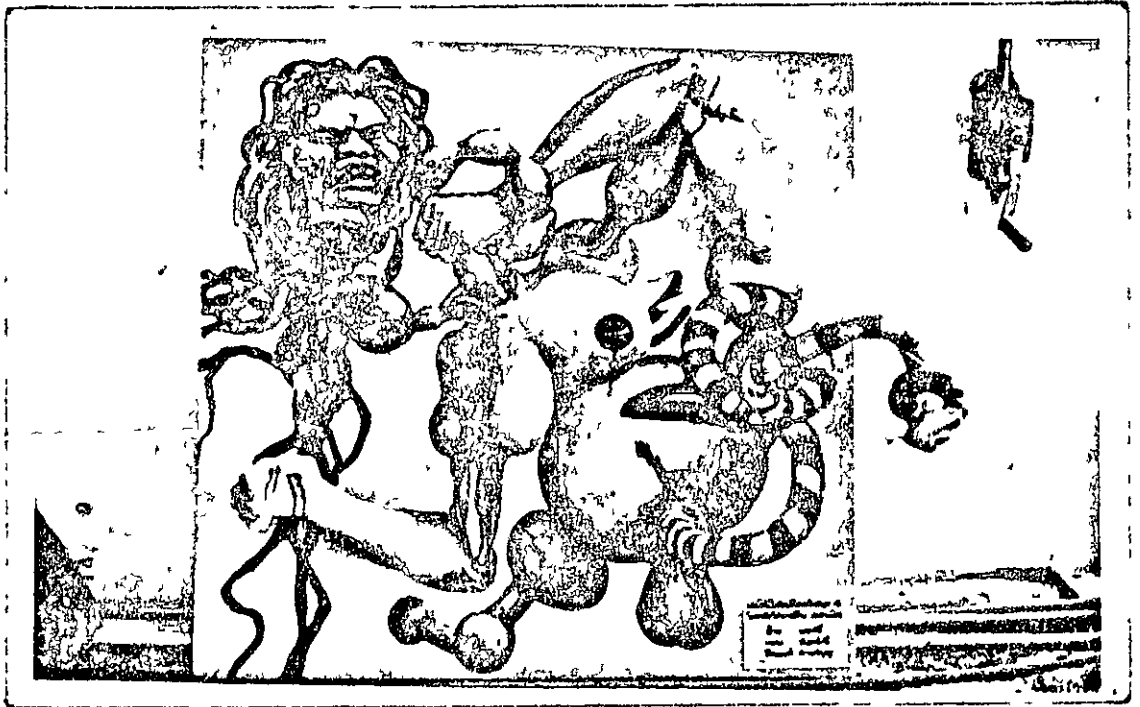
O Rose, thou art sick'
The invisible worm
That flies in the night,
In the howling storm,

Has found out thy bed
Of crimson joy,

And his dark secret love
Does thy life destroy.

William Blake (1757 - 1827)¹

ส่วนการใช้ เป็นสัญลักษณ์เพศชายนั้น มาโนชญ์ ชุมสาย กล่าวไว้ว่า ทั่วโลกยอมรับกันว่า เป็นสัญลักษณ์ของ เพศชาย² และไม่เพียงปรากฏในศิลปะค่านวรรณกรรมเท่านั้น วิจิตรศิลป์ท่านอื่น คือจิตรกรรมและประติมากรรมก็มีปรากฏอยู่ทั่วไป เช่น งานศิลปะของ ล้าง พรศรี แนน จันทร์ศรี และธีระพงศ์ สารภัญญ์ ได้แสดงให้เห็นว่าอวัยวะเพศชาย มีพิษประจักษ์ เป็นบ่อเกิดของกิเลส ยังผลให้เกิดคดีต่าง ๆ ในปัจจุบัน *

¹ Laurence Perrine, Sound and Sense, p. 78.

² ม.ล. มาโนชญ์ ชุมสาย ความรู้เรื่องเพศชกปกสี่เขียว หน้า 539.

* ผู้เขียนได้รับความอนุเคราะห์จาก ล้าง พรศรี แห่งวิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา ในการให้คำอธิบายความหมายของภาพนี้ ทั้งยังอนุญาตให้ผู้เขียนนำภาพนี้มาประกอบปริญา-นิพนธ์ได้ (ปัจจุบันภาพนี้อยู่ในหอสมุดมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร)

การนำเอาสิ่งต่าง ๆ มาสมมุติแทนอวัยวะเพศชายหญิง โดยคำนึงถึงลักษณะแก่นแกน
คุณสมบัติหรือรูปสมบัติ ยังสามารถพบได้ในกวีนิพนธ์รูปธรรม (concrete poetry) ของ
ร. บัคมินสเตอร์ ฟูลเลอร์ (R. Buckminster Fuller) โดยใช้อักษร I เป็นสัญลักษณ์
ลักษณะแทนเพศชาย และใช้อักษร O เป็นสัญลักษณ์แทนเพศหญิง * ดังนี้คือ

-- Whirled into the world
Of positive and negative
Of --

<u>MALE</u>	<u>and</u>	<u>FEMALE</u>
Singular	and	Plural
Discontinuous	and	Continuous (has ovaries)
Compression	and	Tension
Hunter	and	Consolidator
Differentiator	and	Integrator
I		O
In	and	Out
live	and	love
evil	and	evil
evolution	and	evolution
devil	and	loved

The Devil lived
But never loved
Which is lonely --
L - one - only
As are all
Self Isolations

* ผู้เขียนได้รับความอนุเคราะห์จาก แสงอรุณ รัตนกลีกร แห่งคณะสถาปัตยกรรม-
ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อนึ่ง การตีความหมายสัญลักษณ์ในบทศรย์แต่ละบทนั้น ผู้อ่านจะต้องพิจารณาความข้างเคียงเป็นสำคัญ จะใช้ความหมายที่เกยกันจนไว้ในใจ (stock response) เสมอไปไม่ได้ เพราะในบางกรัณก็ใช้สัญลักษณ์อย่างเดียวกัน แต่หมายถึงสิ่งที่ต่างกัน เช่น พระจันทร์ ในบทหนึ่งเป็นสัญลักษณ์ของหญิง (พระอาทิตย์จึงดวงพระจันทร์เด่น) แต่อีกบทหนึ่งกลับกลายเป็นหมายถึงเพศชาย (สองพี่น้องร่ำสภิรมยา กังวราหุจจับพระจันทร์) ดังนั้นเป็นเหตุ

บทศรย์กับความปรารถนาของตัวละคร

ในเรื่องเพชฌิมพันธขึ้นสูงสกล สิ่งที่มีความสำคัญติดเกี่ยวกับความพร้อมและความสมบูรณ์ทางกายภาพ ก็คือ ความพร้อมในก้านจิตใจ ความสำเร็จและความสมบูรณ์ในชีวิตสมรส จึงต้องอาศัยทั้งสองสิ่งนี้ควบคู่กันไป ในก้านความพร้อมหรือความปรารถนาทางก้านจิตใจนั้น คนไทยแต่โบราณเข้าใจหลักความจริงข้อนี้เป็นอย่างดียิ่ง ดังปรากฏหลักฐานในวรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนนางอัปสร แห่งเมืองเข็ญใหม่ สอนนางสร้อยฟ้าก่อนที่จะแต่งงานกับพลายงาม ว่า

ด้วยวิสัยในการประเวณี	ยอมอยู่ที่ทางจิตพิสมัย
พอถึงกันก็ประหวัดกานันต์ใน	แต่พอไกรสร สักหมกคลัว
ยิ่งหนุ่มสาวกราวแรกภิรมย์รัก	พอประจักษ์ได้เสีย เป็นเมียฉั่ว
มันหลงไหลคลั่งเคล้าเผ้าพันพัน	ราวกับตัวขึ้นสวรรค์ขึ้นไครครึ่ง

บทศรย์ในวรรณคดีไทยนั้น อาจจะกล่าวได้ว่าเกือบทั้งหมดเกิดขึ้นจากความพอใจ และปรารถนาซึ่งกันและกันในการสัมพันธ์ทางเพศ แม้สิ่งเหล่านี้จะเกิดจาก คาม อาคม ฯลฯ ก็ตาม ฉะนั้นการจึงใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ แสดงให้เห็นพฤติกรรมและอารมณ์กระสันรัญจวน อันเนื่องมาจากความยินยอมพร้อมใจเป็นพื้นฐาน ทั้งยังได้กล่าวถึงความสุข ความหรรษา ในรสแห่งอารมณ์ใคร่ไว้อีกด้วย ดังตัวอย่าง

อันคอกควางสัมพันธ์ที่ตมกลัด	กรั้นแผ่นขัดเขยแซมแถมขยาย
ที่ตมบานกานกลีบขจรจาย	ร่าพ่ายกลิ่นรสนรสเสาวคนธ์
แมลงภูทิพรอนมาเอาหาบ	อาบละอองทองทั่วทุกชุมชน

ผองสุขสอง เกษมเปรมสกัน

ดองกลมสองสวาทไมคละกัน

เจ้าพระยาพระคลัง (หน) : กากี

กลอนสุภาพ

มีบทละครบางบทแสดงให้เห็นความไม่ยินยอมพร้อมใจของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ก็
บทระหว่างพระเอกกับนางผีเสื้อสมุทร ตามเรื่องนั้น เมื่อนางผีเสื้อสมุทรพาเอาพระเอก
มาไว้ในถ้ำของตน ก็พยายามที่จะขึ้นใจให้พระเอกเป็นสามีของนางให้ได้ พยายามทุกวิธี-
ทางจนในที่สุดพระเอกก็ต้องว่าใจยอมรับสวาทกับนางอย่างแท้จริงใจกินเกลือก้วยเหลือทน
เพราะฉะนั้นบทละครจึงออกมาในควาที่ว่า

พระพิงกำจำจิตพิศวาส

ฝันอารมณ์สมพาสทั้งโลกเศร้า

การโลกก็ชั่วชัวยอมมัวเมา

เหมือนอกขาวกินมันกันเสียบึง

เกิดกลาควาววัก เป้าติด

กระแจะชัคจากบกระทบเหนียง

กลาสายบายหนักก็เอียง

ปักเป้าเหวี่ยงยักแฉและกระแจะชัค

กลาโคลงไมสคลองกระพลองกระพล่ง

ปักเป้าแทงทะลุน้ำไม่มีปัก

จะแกไขก็ไมหลดสลดความคิด

ประภคติกดกลางลงกลางกิน

สมพาสรักกรวมภริมย์สม

เหมือนเค็ดคอกหญ้าอมพอไคกลืน

เป็นวิสัยในภพพรณิทร

ไม่สูกสิ้นเสให้ประเวณี

สุนทรภู่ : พระเอกกับนาง

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่า กวีสามารถเลือกใช้สัญลักษณ์ในบทระหว่างพระ
เอกกับนางผีเสื้อสมุทรได้อย่างเป็นอย่างดี กล่าวคือ ในการเล่นว่านั่นทั้งฝ่ายกลาและ
ปักเป้าต่างก็จะต้องพยายามเอาชนะซึ่งกันและกัน เรียกได้ว่าเป็นฝ่ายศัตรูหรือฝ่ายตรงกันข้าม
ด้วยเหตุนี้จึงเหมาะสมที่นำมาเปรียบเทียบการร่วมเพศที่ทั้งสองฝ่ายไม่วางใจหรือความ
ปรารถนาาร่วมกัน เป็นการร่วมที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะไม่ได้รับความสุข ความหลุดพ้นจากสภาวะ
การรณอย่างแท้จริงสมดังที่ โองาส ขรรพพานิช กล่าวไว้ว่า ในการร่วมสวาทนั้น

หากมิได้มีความยินยอมพร้อมใจเป็นพื้นฐานแล้ว จะบรรลุถึงอุดมการณ์แห่งความรักได้ยากยิ่ง¹ เพราะเหตุนี้สุนทรภู่จึงสรุปบทระหว่าง เพศของพระอภัยมณีไว้ว่า "สมพาสักมัยรักถ้วนภิรมณ์วณ เหมือนเก็กคอกกัญญาคมพอไคลคลิน"

บทกวีกรรณิการ์วรรณคดีการละครและการแสดง

บรรดาบทละครของไทยที่เก่าแก่มาแต่โบราณ ไม่ว่าจะเป็นบทที่เอาเนื้อเรื่องมาจากชาดกหรือนิทานพื้นเมืองก็ตาม ไม่มีลักษณะอย่างบทใช้แสดงของทางตะวันตก แต่มีลักษณะเป็นวรรณกรรมสำหรับอ่านประเภทเล่าเรื่อง (Narration) ตั้งแต่แก่นจนจบเหมือนอย่างหนังสือกลอนอ่านทั่วไป ทั้งยังมีวิธีการเฉพาะ เช่น มีการเอ่ยถึงชื่อตัวละคร และมีคำนำหน้าเมื่อถึงบทของละครตัวนั้น เช่น เมื่อนั้น บัณฑิตนั้น มาจะกล่าวบทไป และในการแต่งเรื่องที่ตั้งใจให้เป็นละครนี้ มักไม่บอกถนัดถึงวิธีการแสดงนัก เพราะฉะนั้นบทละครโบราณ ละครจึงเล่นไต่ส่วคกเป็นบางตอน บางตอนก็ไปเหาะแก่การแสดง ชวนเมื่อไม่นาน ด้วยเหตุนี้เองจึงทำให้พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงพระราชนิพนธ์เรื่อง รามเกียรติ์ และอิเหนา ขึ้นใหม่โดยคำนึงถึงสิ่งที่เหมาะแก่กระบวนเล่นละครเป็นประมาณ หรืออาจกล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่าทรงคำนึงถึงการแสดงมากขึ้นกว่าเดิม กล่าวคือ เรื่องรามเกียรติ์นั้นได้ทรงเลือกเอาเฉพาะบางตอน คือ ตั้งแต่ทศกัณฐ์ลักนางสีดาไปจนทศกัณฐ์รู้ลมก่อนหนึ่ง และก่อนบุตรพลอีกก่อนหนึ่ง โดยได้ตัดเรื่องเดิมทิ้งเสียบ้าง เปลี่ยนแปลงใหม่เสียบ้าง เป็นต้น ส่วนบทพระราชนิพนธ์อิเหนา ได้ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นใหม่ทั้งเรื่อง ซึ่งถือว่าเป็นบทละครชั้นเยี่ยม เป็นยอกแห่งกระบวนกลอนบทละคร แต่มิกระนั้นก็ตามเมื่อจะนำออกแสดงจริง ๆ

¹ โองาส ธรรมวานิช . เพศสัมพันธ์สำคัญที่ถูกรวบรวบ . เพศศึกษาและปรัชญา

ก็ค่อนข้างมาบรูบทใหม่ โดยคัดบทและจัดบทอย่างใหม่เพื่อให้เหมาะแก่การแสดงเป็นคราว ๆ ไป¹

การปรับปรุงบทเพื่อการแสดงแต่ละครั้งให้เข้ากับรสนิยมของเจ้าของละครและคนดูในยุคนั้น หมายความว่าวงการแสดงจะต้องแกว่งบทเจรจา (แต่เดิมบทเจรจาสำรับละครจำแนกกันอยู่จนละเอียดถึงเนื้อเรื่องซึ่งเป็นกลอนมีสัมผัสคล้องกัน ฟังจะบารวมกันไว้ไปฉบับเดียวกันในบทละครและบทโขนของรัชกาลที่ 6) ทั้งยังต้องปรับปรุงการใช้เสียงร้อง คำร้อง มีพากย์ และเกราะแสดงบท ความฉาบของละครชนชั้น ๆ โดยยึดแบบแผนการร่ายรำของไทย คือ เหลี่ยม วง และการใช้มือพอนเป็นท่าต่าง ๆ อีกด้วย²

ในทางนาฏกรรมไม่ว่าจะเป็นโขนหรือละครรำก็ตาม บทระหว่างเพลงหรือที่เรียกว่า บทเข้าพระเช้านางนั้น จะมีการแสดงออกที่แตกต่างกับวรรณคดีบทละครที่อยู่ในรูปของนิยายเพื่อความบันเทิง กล่าวคือ มักจะไม่ปรากฏคำร้องบทอัศจรรย์ เช่นบทละครที่เป็นกลอนอาณ

¹ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ชำระ ตำนานละครอุไทย หน้า 140 - 142, 150 - 151, 180 - 181.

ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ แนวทางการวิจารณ์วรรณคดีประเพณีอยุธยา หน้า 11 - 12.

ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ วิเคราะห์วรรณคดีไทย หน้า 100 - 102.

ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ "ข้อสังเกตเกี่ยวกับความเป็นมาของการละครไทยและการปรับปรุง" วารสารธรรมศาสตร์ ฉบับพิเศษ : นาฏศิลป์และดนตรีไทย หน้า 160 - 187.

กุหลาบ มลลิกะมาส ความรุ่มรวยทางวรรณกรรมไทย หน้า 199.

² ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ "ข้อสังเกตเกี่ยวกับความเป็นมาของละครไทยและการปรับปรุง" วารสารธรรมศาสตร์ ฉบับพิเศษ : นาฏศิลป์และดนตรีไทย หน้า 164 - 168.

กุหลาบ มลลิกะมาส น.ก.

การเผาทำที่ไผ่คไค้ทราบว่าตัวละครไค้เสียเป็นสามภรรยา มักมีลักษณะดังนี้ คือ

พระลอ เข้าห้องพระเพื่อนพระแพง พระเชษฐาพราง นางแอนแนบกำกร จมพิศสมรน้อย
จมพิศสมร เมาสวาท ไมกลากกลอ ไออกรใครในพิภพ ออกเอยไม่ลบพระดอแล้ว เสียवान
รานจิก เชยชิดพระน้องแก้ว เม้นกายไมแก่วองกเอย โยมรองฟ้า ขึ้นหล้าจาก
สองสาวเอย ถึงสับคิน สุกคินสิ้นฟ้า เอะ จาวมรักของรา ไอนรูชาสร้างเอย
(เป่าพาทย์ทำเพลงกล่อม)

กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ : บทละคร เรื่องพระลอ

หนมาน เข้าห้องนางวาวัน

ร้องโอโโลม

น้องรัก

เห็นประจักษ์สมหวังหรือยังเจ้า

วางพลางแนบซีกสะกิดเกา

แล้วเจ้าโโลมเขามาด้วยสำราญใจ

โโลมา

บทโขนตอนศึกวิรุญจำบัง แสดง ณ โรงละครอนกิดปราการ

เมษายน - พฤษภาคม 2492.

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ในการแสดงตัวละครจะรำไซ้บทโอโโลมตาม
เพลงร้อง หลังจากนั้นตัวละครทั้งสองก็จะรำรำนานาพาทย์เบญจโหม (หรือกล่อม) จบหน้า-
พาทย์เพลงโหม ก็เป็นที่รับรู้กันโดยทั่วไปว่าไค้สกลั่นบทรักระหว่างเพศของตัวละครทั้งสอง
ในบางครั้งเมื่อจบหน้าพาทย์เพลงโหม ก็อาจคอยควงหน้าพาทย์เพลงตระ เช่น

ตอนหนมานแปลงตัว เป็นทศกัณฐ์ เข้าห้องนางมณโ

ร้องเพลงโอโโลม

ดาวสวรรค์

ความรักผกผันนี้หนักหนา

แม้ว่านี่ไข่มรณา

ยะไมรารางเจ้าเขามาด้วย

น้อยหรือสืบคานปีเฝ้านี้แล้ว

พียงมองแว่วปริศน์เปรมเกษมกานต์

จะเชยชมโถมยงนงคราญ

ให้สำราญเร่รื่นทุกคืนวัน

ร้องเพลงมด

ว่าพลางอิงแอบแนบสนิท   รวมพิศพิศชมภิรมย์ขวัญ
ใจซึ้งของสองจิตประจวบกัน   เกษมสันต์สำราญบานใจ

— โลม — กระนอน —

ร้องราย

เมื่อไ้   กำแหงหนึ่มนานทศารใหญ่
เสรีจกิบยัฒนเนิพนางทรมวย   จึงใส่ไ้โลกลาวแกล้งแต่งอู๋บาย

... ..

บทโชนชุกทำลายพิธิ์หุงน้ำทิพย์   แสง ณ โรงละคอน
ศิลปากร

มีนาคม — เมษายน 2496.

หรือในบางครั้งก็ก่อด้วยเพลงหน้าพาทย์กระนอนเพลงเกี้ยว   ภายหลังจากร่ำไ้บททำโลม
เซน

พระรามเข้าห้องนางสีดา

ร้องเพลงไอ้โถมใน

ควง เอยควงสมร	พี่จะถือโทษกรณักหาไม่
หากถึงยุคเข็ญจึง เป็นไป	ต้องในที่เราอวตาร
ครั้งนี้สัคว์มาปกราบแล้ว	จะมองแนวมาสกทุกสถาน
ทั้งพี่กับโถมยงนงคราญ	จะสำราญเรีงรื่นทุกกวัน
ว่าพลางประโดมลบคอง	กอบประคองชิตชมภิรมย์ขวัญ
ถอยทีปฏิพัทธ์ผูกพัน	เกษมสันต์เย็นก็มีราคา ฯ

— ปี่พาทย์ทำเพลงกระนอน —

— ปิดไฟห่มกลแล้วเปิดไฟสว่าง   สมมติเป็นเวลารุ่งเช้า —

บทโชนชุกสีกาลุไฟและปราบบรรลัยกัลป์   แสง ณ
โรงละคอนศิลปากร

พฤศจิกายน 2496.

ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ ได้กล่าวอธิบายแก่ผู้เขียนเป็นส่วนตัวว่า การที่นำเพลงกระซิบ เป็นเพลงหน้าพาทย์ชั้นสูง มาประกอบบทพระราชนิพนธ์นั้น เป็นเครื่องแสดงให้ เห็นว่าการรวมเพศของมนุษย์เป็นถึงละเหี่ยล ละเมียดละไม ประณีตและสูงส่ง ผิดกับการ สมรสของสัตว์ที่เป็นไป เกี่ยงเงื่อนของความต้องการตามธรรมชาติเท่านั้น และการใช้ เพลงกระซิบ นั้นในบางกรณีก็ใช้ประกอบอารมณ์ของตัวละคร ไปใช้ประกอบบทพระราชนิพนธ์เฉพาะใด ๆ * เช่น

นิจวาเอมผ่านสุริยฉาย

พระวิญญูหนวนหาในราตรี

จะอยู่ป่าหรือจะอยู่ในกรุงศรี

จนมอบหทัยไปกับที่ไผ่สา

— กระ —

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย : บทละคร
เรื่องไชยเชษฐา

ผู้เขียนได้ศึกษากับความตระการนอกครั้งกรุงเก่า ที่เมื่อนำเขียนในสมุดข่อยบางเรื่อง เช่น ไชยทัต การเกิด สวรรคตหงส์ และคาวี เป็นต้น พบว่ามีการปรับปรุงบทเพื่อใช้แสดงในฉบับเดิมที่แต่งเป็นเรื่องราวไว้ตั้งแต่ต้นจนจบเช่นกลอนอ่านเพื่อความบันเทิงทั่วไป (มีคำว่า ตักบท และ จับบท) ส่วนบทพระราชนิพนธ์เพลงหรือบทโกลอนนั้นส่วนใหญ่มีลักษณะเช่นเดียวกับบทโกลอนที่ใช้แสดงในปัจจุบัน เช่น

โอโหม

แก้วกา

ยังไม่ถึงซึ่งงารการพิทธี

ตรัสพลางทางกระหยศถัดเข้ารีต

พระจุมพิตชิตเขยปรางทอง

ปัญญาแหลมเลิศประเสริฐศรี

ซ่อนใบทามคาบท่านอง

พระทรงฤทธิกริถศำนักคอง

ทั้งสองสุขเกษมเปรมปรี่

— โลม —

(การเกิด เจม 1 เลขที่ 30)

* บ.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ ผู้ให้คำอธิบาย 26 กันยายน 2517 ณ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

โอโลม

การ เกล่พพานพระยานเกล้า   กอดกระวีศรีใจ เขาตันใจ
 พระรไนยอัชฌาไสย   ว่าองอวรไทยโทยนิตร
 กอดเกบเขยชมพิรมไนย   สำหรับานใจ เป็นนิกนา
 ... .. *

- โลม -

(การ เกล่ เล่ม 2 เลขที่ 30 บัณฑิต 4)

และส่วนที่มีบทศรียาว ๆ ก็จะตัดบทและข้ามไปวันบทตอนอื่นต่อไป

บทศรียสั้น ๆ มีบ้างไปมากนั้ก ดังตัวอย่าง

.....	.....
ว่าพลางรักครั้งกรังกร	กามา เค็่นคั่นอยุ่แค่น
ในนำพระไทยศรีไพหวน	กระเสยียวกระสันรันจวนปน
"	ประสมสันมันเหิงระเร้งรัน
ยอกอนกอดเกยัววันละวัน	เบนไป เยนการควยฝอยฝืน
<u>บัวตูมหลบกลับมา เบิกบาล</u>	<u>ที่บลแทนแกวรจนา</u>
แสนสนก เปนสูกทั้งสองคน	

- โลม -

{สุวรรณหงส์ (ความเก่า) เล่ม 1
เลขที่ 182}

จากตัวอย่างที่ยกมาข้างต้นนี้ เป็นบทศรียในการคืบหรือ ส่วนการคืบพุดหรือ
 คืบทเจรจานั้นพบว่ามิปรากฏใน กำพากย์รามเกียรติ์ ส่วนนกรงเก่า จากสมุดคำ เณรง
 ที่ประพันธ์ สุกนระชาติ นำมารวบรวมไว้ในหนังสือ รามเกียรติ์ ตอนนางลอย¹

พลางโอบอิงแอบแนบกาย   เน้นแนบไม่กลาย

สโรชกองกรรพม

*

ลบเลือน

¹ประพันธ์ สุกนระชาติ รามเกียรติ์ ตอนนางลอย หน้า 23 - 24.

กุนริเมียวสร้างรูป   เกสรโกสม
ก็ไขส่นรสบางมา
สองรฐรฐีกรวมปราณ   สองแรบรดกาล
กำเรีบควยกองอาลัย

0   คำพากย์รวมเก็บรที ถอนนางลอย ส่วนวงกรังกรุงเก่า
ในปัจจุันการคืบพุก บหัตถจริย สำนารถพมไถ่ในบทโชนบางคอง เอน

เจรจา

หนุมานเมื่อไครรวมภริยสนปอง ก็เฝ้าประคองเคล้ายุพิน คล้ายกับกุนรินบิน
จับประจจรรค เฝ้าเซบชมภริยบรสุสมเมาศย์ แล้วมาชวนจิตคิดถึงการที่พระนารายณ์
ทรงสั่งมา ...

บทโชนชุดศกวิญญูจำบัง แสง ๓ โรงละคอนกิลปากร

เมษายน - พฤษภาคม 2492.

เกี่ยวกับเรื่องการคืบพุกเนื้อความแห่งบหัตถจริยนี้ มนตรี ตรีโมท ไคกรุณาอธิบาย
แก่ผู้เขียนเป็นส่วนตัวว่า เมื่อบทละครที่ไคปรับปรุงเพื่อใช้แสดงมีเนื้อความที่เป็นบหัตถจริย
ตัวละครก็จะต้องคืบพุกหรือซบไปตามเนื้อความนั้น ๆ ตัวอย่างเช่น การแสดงละครรำและ
ละครคึกกำบรวพ เรื่อง สกุนตลา ตัวละครก็ร้ายรำไปตามบทที่ว่า

มลง   คลึงเกล้าเจ้าโลมโฌมยง อิงองค์กรกอดยอสงสาร เหมือนเมลงภูจุม
บุหงาขาม รักสรานทราบทรวงกวมต ลมพิกกลืนณกามากลัว ฟ้าวโรยปรอยฝอยฝน
มาลินีน้ำใสไหลวน หัวหงสากลืนก็ ๆ โลมแล้วตระนอน

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว : บทละคร
รำเรื่องสกุนตลา

แต่โดยปกติแล้วในการแสดงส่วนใหญ่จะไม่ปรากฏบหัตถจริย เพราะพฤติกรรมทางเพศชั้นสูงยุค

ของตัวละครนั้นสามารถทราบได้จากบทโหม่ ประกอบกับเนื้อเรื่องของละครไทยนั้นส่วนใหญ่
เป็นสิ่งที่คนทราบกันอยู่แล้ว เพราะฉะนั้นในบางครั้งที่การแสดงทฤทธิกรรมบางแง่มุมจึงไม่มีความ
จำเป็นในนาฏกรรม* เช่น

หนุมาน เขวหาทองนางสว รอดกันยมา
รวงโอโธม

ควงเขมควงลมร	แสนกระแหม่งงอนซอนเงื่อน
อย่าพักศกนี้แม่แซะเชื้อน	จะหาไหนใดเหมือนมังกร
ว่าพลางทางเขามาตั้งจิต	มือสะกิดปณณางค์พลางหลอกหลอน
ประคององค์อ้อมบอมกมกร	จงไปบรรจกรรมเพิ่มเติม

— เพลงเขามา —

(ปีคมาน)

(จบเรื่อง)

บทโขนชุดหนุมานอาสา แสดง ณ โรงละครอนศิลป์ากร
ตุลาคม 2495.

---

* มนตรี ตราโมท ผู้ให้คำอธิบาย 10 ตุลาคม 2517 ณ กองการสังคีต
กรมศิลปากร

THE

[illegible]

1000

ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮੁ ਹੈ

For: Kennedy, Jr.

ပုဂံမြို့

ကုသိုလ်ကံ

[illegible]

১৯১৭

154

Handwritten signature

[illegible]

11

1977

1957

[illegible]

1950年11月

第 10 卷

பெரியபுத்தூர்

အသံအသွယ်အသွယ်အသွယ်

۱۰۰

১৩৩৩

100

2000

QR

ท่า "โลม" (พระ-นาง)

ท่าโลมนั้นเป็นท่ารำที่จัดอยู่ในชุดเกี้ยวพาราสี เรียกกันในวงวรรณคดีว่าท่าโลมหรือท่าจับนาง ท่านเรียกว่า โลมท่าที่สอง และใช้ในโอกาสการแสดงอื่นๆ คนนั่งฝ่ายชายคือ ท้าวพระ คนนั่งฝ่ายหญิงคือตัวนาง พระและนางยืนเสมอกัน

ท่า "เชยคาง" (พระ-นาง)

ท่าเชยคางนี้เป็นท่าแสดงกิริยาเกี่ยวแขนกัน ใช้ได้ทั้งท้าวพระ นาง ยักษ์ ลิง ตลอดจนการแสดงตอนอื่นๆ คนอยู่ด้านขวามือคือ ท้าวพระ คนอยู่ด้านซ้ายมือคือตัวนาง

ท่า "โลม" (พระ-นาง)

ท่าโลมนั้นเป็นท่ารำที่จัดอยู่ในชุด เกี้ยวพาราสี เรียกกันในวงการวรรณคดีว่าท่าโลมหรือท่าจับนาง ท่านเรียกว่าโลมท่าที่หนึ่งและใช้ในโอกาสการแสดงอื่นๆ คนนั่งฝ่ายชายคือท้าวพระ คนนั่งฝ่ายหญิงคือตัวนาง

ท่า "โลมสองมือ" (พระ-นาง)

ท่าโลมสองมือนั้นเป็นท่าโลมระหว่างผู้ชายกับผู้หญิง แสดงกิริยาเกี้ยวพาราสีกัน ใช้ได้ทั้งท้าวพระ ยักษ์ ลิง ที่เป็นเพศชาย และตัวนาง ยักษ์ ลิง ที่เป็นเพศหญิง ซึ่งกำลังทำท่าบักมือท้าวพระ จัดเป็นท่ารำโดยเฉพาะ มีอยู่ ๓ ท่า คนอยู่ด้านขวามือคือ ท้าวพระ ด้านซ้ายมือคือตัวนาง

ท่า "โลมมือเดียว" (พระ-นาง)

ท่าโลมมือเดียวนั้นปฏิบัติคล้าย ๆ กันกับท่าโลมสองมือและได้ทั้งท้าว พระ นาง ยักษ์ ลิง เป็นการแสดงเกี้ยวพาราสีกัน อยู่ด้านขวามือคือท้าวพระ คนอยู่ด้านซ้ายมือคือตัวนาง

ท่า "โลม" (พระ-นาง)

ท่าโลมนั้นเป็นท่ารำที่จัดอยู่ในชุด เกี้ยวพาราสี เรียกกันในวงการวรรณคดีว่า ท่าโลม หรือ ท่าจับนาง ท่านเรียกกันว่าโลมท่าที่สามและใช้ในโอกาสการแสดงอื่นๆ คนนั่งฝ่ายชายคือท้าวพระ คนนั่งฝ่ายหญิงคือตัวนาง พระและนางยืนเสมอกัน

บทวิจารณ์เป็นศิลปะหรือนาจาร

การวิจารณ์วรรณกรรม คือ การแสดงให้เห็นว่าหนังสือนั้นมีลักษณะอย่างไร ทั้งใน
ด้านเนื้อเรื่อง ความคิดเห็นและทางองศา ประกอบกับวินิจฉัยลงไปว่าหนังสือนั้นดีหรือไม่ดี
อย่างไร ควรจัดไว้ในระดับใด การอธิบายลักษณะทั้งสี่อาจทำให้ละเอียดถี่ถ้วนตาม
วิทยาศาสตร์ได้ แต่การวินิจฉัยคุณค่านั้นไม่สามารถจะทำได้แน่นอนตายตัว แต่ละคนอาจมี
ค่าของวรรณกรรมต่างกันออกไป เพราะการวินิจฉัยคุณค่าเป็นเรื่องของอารมณ์ ความรู้สึก
และรสนิยม ผิดกับการเข้าใจและอธิบายลักษณะของวรรณกรรมซึ่งเป็นสิ่งที่เกี่ยวกับปัญญา
เหตุผล เหตุการณ์และเรื่องราวต่าง ๆ ที่ปรากฏเป็นหลักฐาน¹

การวินิจฉัยคุณค่าบทวิจารณ์นั้นมีทั้งผู้ที่เห็นว่า บทวิจารณ์เป็นศิลปะและบทวิจารณ์
เป็นนาจาร ดังตัวอย่างต่อไปนี้

วรรณคดีไทยส่วนใหญ่จะมีบทวิจารณ์แทรกอยู่ ทั้งนี้เพื่อเพิ่มรสชาติในการ
อ่านและ เป็นกิตติอย่างหนึ่งของการประพันธ์ ..."²

"... การพรรณนาบทวิจารณ์, จึง เป็นศิลปะอันประณีตมา ..."³

"แต่กลิ่นที่ระกล่าวถึงความขบขันข้อหนึ่งเสียมิได้ คือ บทวิจารณ์อันลามก
อย่างปฏิเสธมิได้ ไก่คัลกลายเป็น Fashion อย่างหนึ่งของการรจนา
กาพย์กลอนไทย"⁴

ก) ¹วิทย์ ศิวะศรียานนท์ วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์ หน้า 285 - 292. ✓

²เปรมฤทัย สุกมลัยพงษ์ "วรรณคดีไทยกับเพศศึกษา" เพศ หน้า 144.

³เปลื้อง ณ นคร กาพย์ (สวนโหวด) นายคำรา ณ เมืองไค้ หน้า 6

⁴อัศนี พลจันทร "บทวิจารณ์เป็นลักษณะการประพันธ์ของชนชั้นที่ตกต่ำกว่าคนเป็น
สมมติเทวดา" อักษรสาส์น อินทราวุธ (นามแฝง) 2 (2) : 60 - 62, พฤษภาคม
2493.

... ของไทยเราทำให้วาระก็ไปทุกอย่างก็หาไม่ เช่น มหัทธรรยในวรรณกรรมเก่า ๆ ไม่ใช่ศิลป์ ถ้าจะเขียนศิลป์แล้ว ก็ต้องบอกว่า เป็นฝีมือของใคร ของชนชั้นพวกไหน ...¹

ฯลฯ

สี่ เนื่องจากแนวความคิดในการวินิจฉัยตามมหัทธรรยว่าเป็นอนาจารกึ่งข้างต้นก็เป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้คนบางกลุ่มวิจารณ์วรรณคดีทั้งหลายที่มีมหัทธรรยปรากฏอยู่ ว่าเป็นสิ่งความอนาจาร ไม่สมควรที่จะนำมาใช้เป็นแบบเรียน ตัวอย่างเช่น

"... วิจารณ์ของอิเหนา ชนแดน พระอภัยมณีจึงนอกจากจะรบเก่งแล้วยังต้องรักเก่งอีกด้วย การแสดงออกแบบพลัดเพลงทางค่านิยมมหัทธรรยคือตัวอย่างการกชู้ทางเพศอย่างหนึ่ง ... เมื่อถึงเวลาอันควร เราก็ต้องพร้อมที่จะเผามันทิ้ง แล้วเริ่มเรียนวรรณคดีที่เป็นของประชาชนเสีย"²

"วรรณคดีที่เรียนอยู่ก็มีลักษณะกึ่งกล่าวข้างต้นทุกประการ เช่น มหัทธกรกิจกรรมเพศที่ลามกอนาจาร แต่กลับยกย่องว่าเป็นศิลปะ (เช่นพระลอ) ... ทั้งหกฉบับก็เพียงพอแล้วที่จะ ยกเลิกที่เรียนเสียให้หมด แล้วสร้างวรรณคดีประชาชนมาเรียนแทนดีกว่า"³

ด้วยเหตุข้างต้นนี้ ทำให้ผู้เขียนเกิดความต้องการที่จะไต่ถามความคิดเห็นของบุคคลบางกลุ่มเกี่ยวกับมหัทธรรย จึงได้สร้างแบบสอบถาม (ดูรายละเอียดในภาคผนวก ข.) และนำไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่าง (ดูรายละเอียดในบทที่ 2 วิธีการเก็บการศึกษาค้นคว้า)

¹บรรจง มรรเจตกศิลป์ "ศิลปะหรืออนาจาร" ศิลปวรรณคดีกับชีวิต หน้า 30 - 31.

²สันตัก ปฎิมากรรม "วรรณคดีไทยวรรณคดีของใคร" รวมพลัง หน้า 20 - 24.

³"วรรณคดีไทยจะเผาหรือไม่" ปิฎกภูมิ 1 (4) : 10 - 18, 18 กันยายน 2517.

จากการวิเคราะห์ของคำตอบแบบสอบถามปรากฏว่า

1. มีผู้ที่เห็นว่าบทศักรรย์เป็นศิลปะ ร้อยละ 98.87
2. มีผู้ที่เห็นว่าบทศักรรย์เป็นเนื้อหา ร้อยละ 1.13
3. มีผู้ที่เห็นว่าสามารถประกอบบทศักรรย์ทั้งห้าตัวอย่างเป็นศิลปะ ร้อยละ 73.49
4. มีผู้ที่เห็นว่าส่วนประกอบบทศักรรย์บางตัวอย่างเป็นศิลปะและบางตัวอาจเป็นเนื้อหา ร้อยละ 21.51 โดยมีผู้ที่เห็นว่า
  - 4.1 ส่วนประกอบบทศักรรย์ตัวอย่างที่ดีจึงเป็นเนื้อหา ร้อยละ 42.11
  - 4.2 ส่วนประกอบบทศักรรย์ตัวอย่างที่ดีจึงเป็นเนื้อหา ร้อยละ 43.86
  - 4.3 ส่วนประกอบบทศักรรย์ตัวอย่างที่ดีจึงเป็นเนื้อหา ร้อยละ 15.79
  - 4.4 ส่วนประกอบบทศักรรย์ตัวอย่างที่ดีจึงเป็นเนื้อหา ร้อยละ 28.07
  - 4.5 ส่วนประกอบบทศักรรย์ตัวอย่างที่ดีจึงเป็นเนื้อหา ร้อยละ 31.58
5. ถ้าจะรวบรวมบทศักรรย์ลงในแบบเรียนวรรณคดีไทย
  - 5.1 มีผู้ที่เห็นว่าควรเริ่มตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนปลายชั้นไปจึงจะเหมาะสมที่สุด ร้อยละ 13.96
  - 5.2 มีผู้ที่เห็นว่าควรเริ่มตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นขึ้นไปจึงจะเหมาะสมที่สุด ร้อยละ 29.06
  - 5.3 มีผู้ที่เห็นว่าควรเริ่มตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายขึ้นไปจึงจะเหมาะสมที่สุด ร้อยละ 14.53
  - 5.4 มีผู้ที่เห็นว่าควรเริ่มตั้งแต่ระดับปริญญาตรีขึ้นไปจึงจะเหมาะสมที่สุด ร้อยละ 12.45

ส่วนผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการแสดงความคิดเห็นแบบเปิดโอกาสให้ตอบโดยเสรี สรุปได้ดังนี้

1. การจะตัดสินสิ่งใดเป็นศิลปะหรือนาฏกรรมนั้น สิ่งที่สำคัญที่สุด คือ กองทำใจเป็นกลาง (หญิง)

2. ศิลปะเกิดจากความจริงใจและบริสุทธิ์ เมื่อเสียแล้วไม่เกิดอารมณ์โกรธ ก็คือศิลปะ (ชาย)
3. บทวิจารณ์จากวรรณคดีนั้น จะถือเป็นอาจารย์ไม่ได้ เพราะอ่านแล้วไม่ทำให้เกิดอารมณ์เร้าร้อน แต่ลีลาของบทประพันธ์ทำให้เข้าใจซาบซึ้งในพฤติกรรมของตัวละคร (หญิง)
4. การจะตัดสินว่าบทวิจารณ์เป็นศิลปะหรือนาจารย์นั้น ขึ้นอยู่กับระดับของผู้อ่านแต่ละคน (หญิง)
5. ในบางตัวอย่างเห็นว่าการก้ำกึ่งกันระหว่างศิลปะและอนาจารย์ เพราะอ่านแล้วเห็นภาพพจน์เกิดอารมณ์ทางเพศ (หญิง)
6. เห็นว่าบทวิจารณ์เป็นวรรณศิลป์โดยแท้ เพราะถ่มมั่งแสดงส่วนหนึ่งของชีวิตให้สมบูรณ์ทำให้เรื่องที่แท้จริง มีใจเจตนาชักนำจิตใจผู้อ่านให้ตำหนิ และถ่มแต่ละด้านใช้การ เปรียบเทียบอย่างเหมาะสม ทำให้ผู้อ่านพลิกเปลี่ยนในศิลปะการใช้สัญลักษณ์ เข้าใจความจริงแท้หนึ่งของชีวิต หากก่อให้เกิดอารมณ์ตำหนิ ยกเว้นผู้มีสติปัญญาใน เรื่องเพศตำหนิเป็นวิสัย (ชาย)
7. การตัดสินว่าบทวิจารณ์เป็นศิลปะหรือนาจารย์นั้น ขึ้นอยู่กับระดับจิตใจ ซึ่งเป็นผลมาจากการศึกษา วิจัยและสติปัญญา ถ้าอยู่ในระดับสูงก็จะช่วยการพิจารณาแบ่งแยกได้ว่า อะไรเป็นศิลปะ อะไรเป็นอนาจารย์ (หญิง)
8. การประพันธ์วรรณคดี ย่อมจะต้องกล่าวถึงทุกแง่มุมของตัวละคร เพราะฉะนั้นการมีบทวิจารณ์ปรากฏอยู่ในวรรณคดีจึงเป็นการสมควร (หญิง)
9. บทวิจารณ์ที่มีอยู่ในวรรณคดีไทย เท่าที่อ่านพบ ถ่มนับว่าเป็นศิลปะมากกว่าอนาจารย์ เพราะถ่มผู้แต่งมีความสามารถในการใช้สัญลักษณ์ช่วยแทนใจอย่างงดงาม และน่าจะนำบทวิจารณ์มาเป็นเครื่องมือในการสอนเพศศึกษาอีกด้วย (หญิง)
10. ส่วนประกอบบทวิจารณ์ตัวอย่างที่หนึ่งที่ว่า "นมแนมนมมน้อง าลา" ใช้คำตรงเกินไป ไม่สุภาพ ถ่มน่าจะหาคำอื่นมาใช้แทน หรือใช้สัญลักษณ์เป็นเครื่องหมายเปรียบเทียบ (หญิง)

11. บทกวีหรือคำขวัญเป็นศิลปะ แต่ถ้าวาดมาแปลหรือตีความก็จะ เป็น อนุาจารย์ทันที (ชาย)
12. บทกวีหรือคำขวัญในวรรณคดีไทย เป็นการแสดงออกอย่างมีศิลปะ กวีเก่งเช่นนี้ เพราะต้องการเลี้ยงอนุาจารย์ตัวเอง อย่างในอีกบทพระราชนิพนธ์ว่า “นมแม่ผม นมนี้เอง” ถ้าพิจารณาถ้อยคำจะเห็นว่ากวีพรรณนาราวอย่างโจ่งแจ้ง แต่ถ้าวาด อย่างมีนิมิตหมายแล้ว จะเห็นว่ากวีต้องการ เล่นด้วยสัมผัสอย่างมีศิลปะนั่นเอง เพราะฉะนั้นจึงเห็นได้ว่ากวีต้องการ เล่นด้วยสัมผัสอย่างมีศิลปะนั่นเอง (ชาย)
13. ถ้าจะพิจารณาในแง่ที่ว่าส่วนประกอบใดเป็นอนุาจารย์หรือศิลปะ แม้จะกล่าวใน สิ่งเดียวกัน ควรคำนึงถึงการใช้คำมีให้โจ่งแจ้งเกินไป ถ้าชัดเจนเกินไป ก็ควรจะ เป็นอนุาจารย์ แต่ถ้าใช้คำที่ไม่โจ่งแจ้งก็ถือว่า เป็นผู้มีฝีมือและ เป็นศิลปะ ใด (ชาย)
14. การ เลือกบทกวีหรือคำขวัญเพื่อบรรจุลงในแบบเรียนนั้น ควร เลือกบทที่มีค่าเปรียบ มากกว่า หากใช้คำตรง ๆ อาจทำให้เด็กเรียนเกิดอารมณ์ไปในทางค่านที่ไม่ดี ก็ถือว่าเป็นอนุาจารย์มากกว่าจะเห็นถึงงามของวรรณคดี การใช้ คำตรงในบางเรื่องนั้นเหมาะสมสำหรับผู้เรียนในระดับสูง (หญิง)
15. ในการผลิตบทกวีเพื่อสอนวรรณคดีควรจะคำนึงถึงการสอนในหัวข้อนี้ด้วย (หญิง)
16. เมื่อมีการเรียนการสอนวรรณคดี เมื่อถึงบทกวีหรือคำขวัญ ขอให้สอนอธิบายให้ ทราบเข้าใจอย่างแท้จริง ถ้าหากข้ามไปเสียจะทำให้ผู้เรียนนึกความบทกวีหรือคำขวัญ เป็นอนุาจารย์ (หญิง)
17. บทกวีหรือคำขวัญบางบทโจ่งแจ้งจนเกินไป ไม่เหมาะที่จะนำมาเป็นแบบเรียน ดังเช่นในกาพย์เรื่องพระไชยสุริยา ที่ว่า “ถิ่นนอนอ่อนอกใจ เค่นแม่ไค้ให้ อาคร” อย่างนี้รู้สึกโจ่งแจ้งเกินไปและเป็นอนุาจารย์ (ชาย)
18. ในการสอนบทกวีหรือคำขวัญนอกจากจะพิจารณาในแง่สุนทรียะแล้ว ควรจะพิจารณา ด้วยว่าจะได้ประโยชน์อื่นอีกหรือไม่ และในการสอนนั้นผู้สอนควรจะมีการ อธิบาย อย่างไร จึงจะไม่ตย (ชาย)

19. ตัวผู้สอนเป็นสิ่งสำคัญมากที่จะทำให้ผู้เรียนเห็นว่าบทศรย์เป็นศิลปะหรือ
อนาจารย์ (ชาย, หญิง)
20. การบรรจุบทศรย์ลงในแบบเรียนวรรณคดีไทย จะบรรจุลงในระดับใด
ก็ได้ ขึ้นอยู่กับวิธีการสอนของครู ในระดับชั้นอาจนเรื่องกำ ความ
ไพเราะทางจันท์ลักษณะในระดับสูงขึ้นไปจึงถูกบาอย่างลึกซึ้ง และจะเป็นผล
พลอยได้ในการสอนเพศศึกษาอีกด้วย ผ่านการพิจารณาว่าบทศรย์เป็น
ศิลปะหรืออนาจารย์ บอมขึ้นอยู่กับการใช้คำและวิธีการในบทนั้น และขึ้น
อยู่กับจินตนาการ ประสมการณของผู้อนอีกด้วย (หญิง)
21. ควรบรรจุบทศรย์ลงในแบบเรียน เพราะจะทำให้สอดคล้องกับการเรียน
เพศศึกษา (ชาย, หญิง)
22. การบรรจุบทศรย์ลงในแบบเรียนนั้น ขึ้นมัจยศึกษาตอนปลายเหมาะที่สุด
เพราะนักเรียนระดับนี้พอจะเข้าใจได้ว่า สิ่งใดเป็นธรรมชาติของชีวิต และ
พอจะฟังบทศรย์ได้ โดยคำนึงถึงแต่แงงาม มีอารมณ์คล้ายตามพฤติกรรม
ของตัวละคร ไม่อนไหวตามอารมณ์ของตนเอง (หญิง)
23. ไม่เป็นการเสียหยาอันใด ที่จะให้เด็กเรียนบทศรย์ซึ่งเป็นการ เปรียบเทียบ
ความเป็นจริงในชีวิต ถ้าขาดไปจะดูเหมือนว่าผู้แต่งไม่ยอมรับสภาพเป็นจริง
ในชีวิต (ชาย)
24. บทศรย์นั้นเหมาะสำหรับระดับปริญญาตรีขึ้นไป เพราะคนในวัยนี้ไค่นาน
ประสบการณ์ในชีวิตมาพอสมควร สามารถกักสใจและความคุมอารมณ์ของตนเอง
เองได้พอสมควร (ชาย)
25. ถ้าหากต้องการสอนวรรณคดีเพื่อความไพเราะ และเข้าใจความหมายของ
กัณฑ์แต่เพียงอย่างเดียวกั ก็ควรกับทศรย์ออกได้ เพราะมีอยู่หลาย
บทที่มีศัณฑ์และ เนื้อหายากแก่การเข้าใจของเล็ก (ชาย)
26. การสอนบทศรย์เพื่อให้เข้าใจธรรมชาติธรรมชาติของมนุษย์ ควรกระทำ
ควบคู่ไปกับการสอนเพศศึกษา (ชาย, หญิง)

27. การบรรจุบทสังขยลงในแบบเรียนวรรณคดีไทย ให้เด็กวัยเรียนอ่าน อาจเป็นคามสองคม เพราะบทหนึ่งจะยั่วให้เด็กอยากพิสูจน์โต้เถียงกัน เรื่องนี้อาจจะต้องกำหนดเนื้อหาให้เกี่ยวข้องกับวิชาเพศศึกษาในโรงเรียนจะได้ไม่เกิดขึ้น และเรื่องบทสังขยนี้ก็จะทากวาลามากใจแก่ผู้สอนพอสมควร (หญิง)
28. ในการสอนบทสังขย ผู้สอนควรบอกอุปสรรคของผู้แต่ง และชี้ให้เห็นว่าเด็กในแง่การแสดงความเห็นหรือการวิจารณ์ การเปรียบเทียบ ส่วนเรื่องที่ดีซึ่งกว่านั้นควรปล่อยไว้ให้ผู้เรียนเข้าใจเองในภายหลัง (หญิง)
29. บทสังขยจะเป็นข้อหรืออนาจารนั้นขึ้นอยู่กับบุคคลและการตีความหมาย ถ้านำไปใช้เป็นบทเรียน ผู้สอนควรอธิบายไปในแนวทางธรรมชาติของมนุษย์หรือกำเนิดของกัณฑ์นั้น ๆ มากกว่าที่จะให้ความหมายในทางเปรียบเทียบ (ชาย)

ตามความคิดของผู้เขียนมีความเห็นว่า บทสังขยนั้นเป็นศิลปะ มีโอณาจาร เพราะผู้เขียนเห็นด้วยกับความคิดของ บรรจง บรรเจอดศิลป์ ที่ว่า ศิลปะก่อกระเจงกของชีวิตที่สะท้อนหรือฉายให้เห็นความงามของชีวิต ประการหนึ่ง และสะท้อนชีวิตได้อย่างงดงามอีกประการหนึ่ง¹ เมื่อวรรณคดีมีหน้าที่สะท้อนให้เห็นความเป็นจริงในชีวิตมนุษย์ ให้เห็นว่าชีวิตเป็นอย่างไร และโดยที่เรื่องเพศและการประเวณีเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งของมนุษย์ ทุกยุคทุกสมัยที่ยังคงอยู่ในโลกีย์วิสัย จึงว่าเป็นอยู่เองที่วรรณคดีจะต้องสะท้อนออกมาอย่าง เป็นจริง ไม่มีคensored หากแต่ยังคงอยู่ในขอบเขตอันพึงกระทำ โดยยึดหลักแห่งศีลธรรมบรรยา เป็นสำคัญ กวีเป็นเพียงแค่นำเอาธรรมชาติของชีวิตเป็นสื่อกลางในการแสดงความเข้าใจ ประกอบงานศิลปะขึ้น แล้วแสดงออกอย่างมีศิลปะ คือ มีการตัดการ เพิ่มคำยืมจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ ให้สัญลักษณ์เป็นเครื่องเปรียบเทียบการประเวณีได้อย่างแยบคาย

¹บรรจง บรรเจอดศิลป์ "ศิลปะหรืออนาจาร" ศิลปวรรณคดีกับชีวิต หน้า 42.

เนื้อหาของบทกวีจริงไม่เพียงแต่ให้สาระในแง่ความจริงของชีวิตหนึ่งเท่านั้น แต่ยัง
อุดมไปด้วยคุณค่าทางศิลปะ สามารถก่อให้เกิดความประทับใจ เพราะกวีแสดงออกได้อย่าง
ประณีต สุขุม เป็นการว่าองธรรมชาติมิใช่เขียนแบบธรรมชาติทุกประการโดยไม่มีการคัด-
แปลง

ในคำนำประกอบบทกวีนั้น ผู้เขียนมีความเห็นว่า แม้บางส่วนจะโจ่งแจ้ง
เกินไปไม่เหมาะสำหรับคนบางวัย เพราะ "งานประพันธ์ที่เป็นวรรณคดีมักเป็นหนังสือสำรับ
ผู้ใหญ่"¹ เป็นหนังสือสำหรับคนที่รู้เท่าทันโลกและชีวิต ก็ตาม แต่กวีก็ใช้ภาษางดงามในคำ
ภาษาซึ่งมีคุณค่าทางศิลปะมากลบเกลื่อนความโจ่งแจ้งนั้นได้อย่างสนิทแนบเนียน ฉะนั้น
ผู้เขียนจึงคิดว่าส่วนประกอบเหล่านี้ไม่ก่อให้เกิดวรรณคดีเหล่านี้เป็นสิ่งลางอนาจารแต่อย่างใด
เพราะการพิจารณาคุณค่าวรรณกรรมนั้นควรพิจารณาตลอดทั้งเรื่อง ประการหนึ่ง และอีก-
ประการหนึ่งจะต้องคำนึงว่าผู้ประพันธ์มีจุดมุ่งหมายที่จะกล่าวถึงเรื่องใด และกล่าวถึงเรื่องนั้น
เป็นผลสำเร็จตามที่ประสงค์หรือไม่ ผู้เขียนไม่เห็นด้วยกับคำกล่าวที่ว่า วรรณคดีบางเรื่อง
เช่น ลิลิตพระลอ เป็นหนังสือลามกอนาจาร เพราะมีบทพิพิทวาทโจ่งแจ้งและหยามโคลน เพราะ
ผู้เขียนเห็นว่าบทกวีในวรรณคดีเรื่องนี้ นอกจากจะแสดงข้อเท็จจริงอย่างมีศิลปะในการรวม-
เพศของมนุษย์แล้ว กวียังใช้เป็นเครื่องประกอบสนับสนุนให้เห็นกิเลสในสันดานของมนุษย์ชาติ
อีกด้วย ซึ่งผิดกับลิลิตพระลอฉบับที่มีผู้นำไปคัดแปลง แก้ไข เพิ่มเติม แม้จะมีศิลปะในการ
เลือกและเรียบเรียงถ้อยคำ แต่ก็มุ่งในเรื่องเพศสัมพันธ์ชั้นสยดอเพียงด้านเดียว เป็นการ
ยั่วให้เกิดอารมณ์ทางเพศ ผู้เขียนขอยกตัวอย่างข้อความที่แก้ว่าหยามโคลนน้อยที่สุด เพื่อ
เป็นเครื่องเปรียบเทียบดังนี้

โหมนายทำทิ้งอน ไปหลอนองคัลธราช จากวาสนโอมอุ่มนาง ผู้ตัก
พลางคลั่งซึก ไคสะกิดต้องเก่าสอง สไยทองพระปลัดทิ้ง กคอกกลิ้งนมกระ-
เพื่อม แลเลื่อมเคลบเกลาก้าง เคล้าคลิ้งเกล่นพวงาวว นมสาวงอนสุ่มมือ

¹บ.ล. บุญเหลือ 'เทพยสุวรรณ วิเคราะห์วรรณคดีไทย' หน้า 190.

เร่กรัฟือเพื่องาม ลุกลามร้อนลอรราช งามสะอาดยาวนวดนาง รางทาง-
 ไฉไลโลก สองกะโปกกลมกุดหลอ ทองดอตรงหว่างขา ขอฟีปาซิมสักนิค
 อยาเมื่อนมิกกระวนมาก หัตถ์เล็กจวากภษาภร ใดคสมรถึงโลกจำ
 คุกั้นหลาลองขึ้น คดะกลืนชนราไร นิ้วไซชะแว้งแฉม สองนิ้วแบแบเบิกโยก

...

ไกร เกลส . ลัทธิพระลอฉบับแก้ไข ถักแปลงเพิ่มเติม

ส่วนเรื่องบทกวีร้อยแก้วแบบเรียนวรรณคดีไทยนั้น ผู้เขียนมีความเห็นว่าจะเริ่มบรรจุ
 ลงในแบบเรียนชั้นใดก็ได้ทั้งสี่ แต่จะต้องคัดเลือกให้มีความยากง่ายและมีวิธีการสอนที่เหมาะสม
 กับผู้เรียนแต่ละระดับ กล่าวคือ ในระดับต้น ๆ อาจเพ่งเล็งในก้นความงดงามหรือสุนทรีย์
 ทางภาษา ในระดับสูงขึ้นจึงชี้ให้เห็นว่า กวีเปรียบเทียบกับแสดงในสิ่งที่เป็นธรรมชาติ
 ธรรมชาติของมนุษย์ เน้นให้เห็นว่าการแสดงออกในเรื่องเพศและการประเวณีนั้นจะต้องมีขอบ-
 เขต ถูกต้องตามกาลเทศะ ผู้สอนจะต้องยึดหลักสายกลาง คือ ไม่ทำให้เรื่องบทกวีร้อย
 แก้วจนผู้เรียนเกิดความคิดกะนองในอารมณ์ใด ๆ หรือจะต้องไม่หักเหและเกรี้ยวกราด
 เมื่อผู้เรียนสนใจในเรื่องความเป็นบทกวีร้อยแก้ว ผู้สอนจะต้องอธิบายตามความเป็นจริง ได้
 เหมาะกับเพศ วัย และโอกาส เป็นการใช้เพศศึกษากว้างไปกับค่านิยมศีลธรรม ฉะนั้นการ
 ที่จะบรรจุบทกวีร้อยแก้วลงในแบบเรียนจึงขึ้นอยู่กับ การเลือกเนื้อหา ผู้สอนและวิธีการสอนเป็น
 สำคัญ

บทที่ 5

บทสรุป

อภิปรายผล

การศึกษาวิเคราะห์ บทวิจารณ์ในวรรณคดีไทยตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ. 1991 – 2411) ได้คำเป็นวาทกรรมมุ่งหมายและวิธีการที่ได้กำหนดไว้ข้างต้น ผลจากการศึกษาค้นคว้าทำให้ประจักษ์ว่า ทวีปมีความรับผิดชอบในการสะท้อนสังขรณ์หนึ่งของชีวิตมนุษย์ทุกคนนาม คือ เรื่องเพศและการประเวณี โดยแสดงใค้อ่างมีศิลปะ แนบเนียน และงดงาม ทวีปวิธีการใช้สัญลักษณ์ที่สอดคล้องกับลักษณะของแต่ละเพศ เป็นเครื่องอุปมา

ในวรรณคดีไทยประเภทเล่าเรื่องนั้น มักมีบทวิจารณ์ปรากฏอยู่เป็นส่วนใหญ่ และปรากฏมีเรื่อยมาแม้กระทั่งในวรรณกรรมปัจจุบัน จะมีเฉพาะบางเรื่องเท่านั้น เช่น สมุทโฆษ กำนันท์ อนิรุทธคำฉันท์ ที่ทวิแสดงออกในรูปของบทสังวาส บทวิจารณ์นี้เป็นแต่เพียงพลความเพื่อประกอบสนับสนุนแนวความคิด (Theme) ของวรรณคดีแต่ละเรื่อง เพราะฉะนั้นจึงพบว่า ทวีปมักประพันธ์บทวิจารณ์ ในการกล่าวถึงการรวมเพศครั้งแรกของตัวละครแต่ละคู่เสียเป็นส่วนใหญ่ จะมีทวิบางคนเท่านั้น เช่น เจ้าพระยาพระคลัง (หน) สุนทรภู่ เป็นต้น ที่มีกลวิธีในการประพันธ์ที่พิเศษออกไป ทั้งในก้นเนื้อหาสาระและสัญลักษณ์ที่นำมาใช้ ความสั้นยาวของบทวิจารณ์แต่ละบทจะไ้รายละเอียดที่ต่างกันออกไป บทวิจารณ์บางบทอาจแสดงถึงความจริงในเรื่องการคิดหาแต่เพียงอย่างเดียว บางบทก็เพิ่มมากขึ้น คือแนะให้เห็นถึงอวัยวะเพศ อารมณ์และพฤติกรรมทางเพศอีกด้วย นอกจากนี้การใช้สัญลักษณ์เป็นเครื่องเปรียบเทียบ นั้น มีทั้งที่อยู่ในรูปของสัญลักษณ์ชนิดนามธรรม ๆ และในรูปของสัญลักษณ์ชนิดที่มีคำเปรียบน้า เนื้อความที่ยืดยาวของบทวิจารณ์ในวรรณคดีการละคร จะถูกปรับปรุงให้สั้นเข้า หรืออาจถูกตัดออกไปในนาฏกรรม เพราะการเขยท่าทีให้เห็นการรวมเพศยอมปรากฏอยู่แล้วในขณะการแสดง

ด้วยเหตุที่ผู้จัดทำเรื่องเพศและการประเวณีให้แนบเนียน ไพเราะกว่า ลักษณะวรรณศิลป์ บทกวีร้อยเรียงมีคุณค่าทางคำสนธิเป็นอย่างมาก แม้จะมีคนบางกลุ่มเห็นว่า บทกวีร้อยเรียงเป็นสิ่งล้าสมัยแล้ว แต่ก็ยังมีคนอีกบางกลุ่มที่เห็นว่า บทกวีร้อยเรียงเป็นศิลปะอันมีคุณค่าควรแก่การศึกษาเพื่อประโยชน์ทางด้านวรรณศิลป์และเฝ้ารักษาสืบไป

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาพบว่า เรื่องบทกวีร้อยเรียงในวรรณคดีไทยครั้งนี้ ผู้เขียนได้พบสิ่งที่น่าสนใจหลายประการ ทำให้เกิดความคิดว่าน่าจะมีการวิจัยปัญหาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ จึงขอเสนอแนะไว้ดังนี้

1. ควรจะได้นำการศึกษาค้นคว้า จดกาเนิดของลักษณะของการประพันธ์บทกวีร้อยเรียงในวรรณคดีไทย ให้ปรากฏหลักฐาน
2. บทกวีร้อยเรียงในวรรณคดีพื้นบ้าน เช่น มโนพหุณนิมาศ พระรถเบรี ฯลฯ เป็นสิ่งที่น่าสนใจควรแก่การศึกษา
3. ขอเสนอให้ผู้สนใจศึกษาค้นคว้าบทกวีร้อยเรียงในวรรณคดีเรื่องอื่น ๆ ที่อยู่นอกเหนือขอบเขตการศึกษาของผู้เขียนในครั้งนี้ เช่น อีศานาจารย์ พระนิพนธ์กรมพระราชวังบวรวิชัยชาญ พระศรีเปื้อง พระสมุทร ศุภนตลา ฯลฯ ตลอดจนวรรณกรรมปัจจุบัน คือ นวนิยายและบทร้อยกรอง เช่น น่าน้ำขม และไม่มีไฟไม่มีเบลว : เรื่องของกรรณ กอดมอญ (ในคำประกาศของคนรุ่นใหม่ ของ ไพฑูรย์ วงษ์เทศ) เป็นต้น
4. ผู้เขียนเสนอให้ผู้สนใจศึกษาวิเคราะห์เรื่องเพศทางเพศ (sex appeal) ของตัวละครในแง่คุณค่า (ideal) เช่น เจ้าสามพิภพเพ็ญจันทร์บุหผาฉาย และงามโอบอุ้มดังใบไม้อ่อน เป็นต้น
5. บทกวีพาราสิและบทกวีพ้องก่อนถึงบทกวีร้อยเรียงนั้น ผู้เขียนเห็นว่าน่าสนใจของดึกกว่าทการ

6. ควรจะไ้ไม่การศึกษาคนคว้าวาบห้อศวรรษมีส่วนสัมพันธ์กับการตอนเษศึกษาบายน้อยเพียงใด
7. หากมีการศึกษาวิเคราะห์ความคึกเห็นเกี่ยวกับบห้อศวรรษ ผู้เขียนเห็นว่าผู้สนใจควรจะไ้ไ้่อกกค้มตัวอย่างที่กว้างขวางกว่าการศึกษาครั้งนี้
8. ขอเสนอไ้่ให้ผู้สนใจศึกษากนกว่าบห้อศวรรษในวรรณคดีหะวันออก และหะวันตกในแง่การ เปรียบเทียบกับบห้อศวรรษในวรรณคดีไทย เ่งเป็นประโยชน์แก่วรรณคดีเปรียบเทียบต่อไป

บรรณานุกรม

กระแสร ฆาตยาภรณ์ การสอนวินัยพันธอังกฤษแก่นักศึกษามุสลิมเริ่มเรียนวรรณคดีอังกฤษ
วิทยาลัยวิชาการศึกษา วิทยาลัยวิชาการศึกษา บางแสน กระทรวงศึกษาธิการ
อัครสาเนา, 111 หน้า.

✓ กระแสร ฆาตยาภรณ์ วรรณคดีเปรียบเทียบเบื้องต้น ประชุมครั้งที่ 1 โรงเรียนสตรี-
นครศรีธรรมราช แผนกการพิมพ์ 2516, 463 หน้า.

การแปล เล่ม 1, 2 เลขที่ 30 มัคที่ 5 เอกสารตัวเขียน

กรุงธนบุรี, สมเด็จพระเจ้า และชนนีทอโยธิ บทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์
สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี และเลาเรื่องรามเกียรติ์ พิมพ์ครั้งที่ 1 องค์การฯ
ของกรุงสภา 2506, 378 หน้า.

กอง วิสัทธาภรณ์ "จุฬา" สารานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถานเล่มที่ 9 หน้า 5344 -
5346 พระยาอนุกาณราชชน ประชานคณะบรรณธิการ ราชบัณฑิตยสถาน 2513.

กาพย์ขับไม้เรื่องรถเสน พิมพ์แจกในงานพระถินพระราชทาน นายพลโทหม่อมเจ้าคำรบ
อธิบดีกรมตำรวจและกรมตำรวจพระนครบาล ณ วัดทรงธรรม จังหวัดพระ-
ประแดง โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร 2464, 39 หน้า.

✓ กุหลาบ มัลลิกะมาส "การศึกษาวรรณคดี" ความบรรยายประกอบวิชาภาษาไทย เอกสาร
นิเทศการศึกษา ฉบับที่ 148 หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู 2516,
148 หน้า.

✓ กุหลาบ มัลลิกะมาส "การสอนวรรณคดี" เอกสารนิเทศการศึกษา ฉบับที่ 100 หน่วย
ศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู 2512, 420 หน้า.

✓ กุหลาบ มัลลิกะมาส ความรู้ทั่วไปทางวรรณกรรมไทย บรรณาธิการในงานฉาปนกิจศพ นาง
รำเพย จำปีรัตน์ ณ เมรุวัดชลประทานรังสฤษฎ์ วันอาทิตย์ที่ 6 พฤษภาคม 2516,
207 หน้า.

กุหลาบ มัลลิกะมาส "วรรณกรรมปัจจุบัน" วารสาร วศ.มหาสารคาม 1 (1) : 1 - 13, มิถุนายน - สิงหาคม 2516.

กุหลาบ มัลลิกะมาส วรรณคดีวิจารณ์ ชุดที่ 1 - 5 TH 256 ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง อักษรานา, 137 หน้า.

ไกร เกลศ (นามแฝง) ประชุมวรรณคดีไทย (ฉบับรวบรวมคัดแปลง แก้ไขเพิ่มเติม) อักษรานา, 37 หน้า.

ขุนช้างขุนแผน พิมพ์ครั้งที่ 12 สำนักพิมพ์บรรณาคาร 2512, 1083 หน้า.

ควา เล่มที่ 30 เอกสารตัวเขียน

คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว. "ตอบปัญหาประจำวัน" สยามรัฐ 1 พฤศจิกายน 2506, หน้า 5.

จำปาละ (นามแฝง) "วรรณคดีอศรรักษ์" สังสรรค์สารคดีไทยที่รัก โอเคียนส์โตร 2516, 558 หน้า.

✓ จิตร ภูมิศักดิ์ ศิลปะเพื่อชีวิต ศิลปะเพื่อประชาชน ติปกร (นามแฝง) พิมพ์ครั้งที่ 2 สำนักพิมพ์หนังสือเจริญกรุง 2515, 276 หน้า.

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ เงาะป่า คลังวิทยา 2511, 149 หน้า.

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ วงศ์เทวราช พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ เจ้าจอมมารดาแสด รัชกาลที่ 5 โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ 2469, 208 หน้า.

ฉันทิชย์ กระแสสินธุ์ ประชุมวรรณคดีไทยภาคพิเศษทวาทศมาส กระแสสินธุ์ (นามแฝง) ทางหนังสือส่วนจำกัด คีวพร 2504, 195 หน้า.

เฉลิม อยู่เวียงชัย "เนื่องในคดีเลดี้แชตเตอร์ลีย์" วารสาร วศ.มหาสารคาม 1 (1) :
48 - 76, มิถุนายน - สิงหาคม 2516.

ชลธิรา สัตยาวัฒนา การนำวรรณคดีวิจารณ์แบบตะวันตกมาใช้กับวรรณคดีไทย
วิทยานิพนธ์ อักษรศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2513, 304 หน้า.

ชัย กิจยิ่ง "บทกวีร้อยปีในวรรณคดีไทย" วารสารศึกษาศาสตร์บัณฑิตศึกษาศาสตร์ 11 1 (4) :
27 - 33, 12 พฤศจิกายน 2515.

ชูศักดิ์ ราณีจันทร์ "ทามกุตย" จักรวาล ตะ ทาอิฐ (นามแฝง) 4, (169) : 20 -
21, พฤษภาคม 2516.

เชิงชุม ไกรลาศ "จำวรรณี" เดอะริงวันศุกร์ กองบรรณาธิการเสื่อสนาม 2516,
นับจำนวนหน้าไม่ได้.

โชติ แพร่พันธุ์ "ที่ว่าไป - ไปนั้นประการใด" เชอต้องการไปคอก ยาหอม (นามแฝง)
โพธิ์สามต้นการพิมพ์ นครเกษม 2512, 159 หน้า.

ไชยทิศ เล่ม 3 เลขที่ 51 มัคที่ 20. เอกสารตัวเขียน

กรรชนี อลงกรณ์ กามสูตร พิมพ์ครั้งที่ 1 สำนักพิมพ์บ้านฟ้าพิทยา 2508, 241 หน้า.

กร. ผ.ส. -Dr. S.S. (นามแฝง) ปทานุกรมเพศ -Sex Dictionary สำนักพิมพ์
บันกาลสาส์น 2517, 296 หน้า.

การกราขานภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระ "คำวินิจฉัยเรื่องพระลอิลิลิต"
บันทึกสมาคมวรรณคดี 1 (1) : 7 - 11, 21 มิถุนายน 2475.

การกราขานภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระ ตำนานละครโอเหนา สำนักพิมพ์
คลังวิทยา 2508, 216 หน้า.

คำทรงราชานภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระ "คำน่านเสภา" เสภาเรื่อง
ขุนช้างขุนแผน พิมพ์ครั้งที่ 12 สำนักพิมพ์บรรณาคาร 2512, 1087 หน้า.

คำทรงราชานภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระ "ก้านำบละครกรุงเก่า"
บละครกรุงเก่าเรื่องนางมโนห์ราและสังข์ทอง กลังวิทยา 2508, 130 หน้า.

เคสมอนต์ มอริส (Desmond Morris) สิงเปลี่ยน มยุร วิเศษกุล แปลและเรียบ-
เรียง พิมพ์ครั้งที่ 1 แพร่พิทยา 2513, 495 หน้า.

ตรัง, พระยา วรรณกรรมพระยาตรัง พิมพ์ครั้งที่ 4 สำนักพิมพ์บรรณาคาร 2515, 271
หน้า.

ตลกโวหาร (นามแฝง) เอ็งคิงหัว พิมพ์ครั้งที่ 3 เขมมบรรณกิจ 2504, 331 หน้า.

✓ เต็มสิริ บุญสิงห์ "คนไทยสมัยก่อนเขาเรียนเพศศึกษามาแต่ไหน" เพศศึกษาและปรัชญา
ศิริบูรณ์ (นามแฝง) 3 (25) : 47 - 58, เมษายน 2517.

✓ เต็มสิริ บุญสิงห์ "ความนิคปกติทางเพศของไทยสมัยก่อน" เพศศึกษาและปรัชญา ศิริบูรณ์
(นามแฝง) 3 (29) : 115 - 124, สิงหาคม 2517.

เต็มสิริ บุญสิงห์ "เพศศึกษา" วารสารประสานมิตร 13 (2) : 1, 12, 20 สิงหาคม
2515.

เตรียมอุดมศึกษา, คณะอาจารย์ภาษาไทยโรงเรียน ประวัติวรรณคดี เล่ม 1 - 4 โรงพิมพ์
พิริยกิจ 2491.

ทองสุก เกตุโรจน์ "การอ่านคำประพันธ์อังกฤษ" วิทยาทารย์ 71 (9) : 32 - 47,
พฤศจิกายน 2515.

ทองสุก เกตุโรจน์ "การอ่านคำประพันธ์ภาษาอังกฤษ" วิทยาทารย์ 73 (4) : 27 -
36, มิถุนายน 2517.

ที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพคุณครูมัลลี (หมั่น) คงประภัทร์ 19 กุมภาพันธ์ 2515

๓ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส นับจำนวนหน้าไม่ได้

เทือก กุสุม ๗ อุษยา "วรรณคดี" บันทึกคำบรรยายวิชาภาษาไทยชั้นระดับมัธยมศึกษา
ตอนต้นและตอนปลาย แผนสารัตถศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2509, 154 หน้า.

น.พ นพพร (นามแฝง) วิทยาสถศาสตร์การแพทย์ ฉบับหม่อมสาวและคสมรสเล่ม 1 พิมพ์ครั้งที่
ที่ 1 ทวีกิจการพิมพ์ 2514, 476 หน้า.

นราธิปประพันธ์พงศ์, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระ บทละครเรื่องพระลอ พิมพ์เป็น
อนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพ นายจรูญ ชื่นรุ่งโรจน์ ๓ เมรุวัดธาตุทอง 2 มิถุนายน
2512, 95 หน้า.

นราธิปพงศ์ประพันธ์, พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่น วิทยาวรรณกรรม แพร่พิทยา 2506,
1148 หน้า.

นเรศ นโรภรณ์ อศรจรรยาจากวรรณคดี : ขนช้างขุนแผน พิมพ์ครั้งที่ 1 สำนักพิมพ์
โอเคียนส์ไทร์ 2508, 224 หน้า.

นิตยา กาญจนวรรณ วรรณกรรมอยุธยา โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2515,
302 หน้า.

บรรจง บรรเจอดศิลป์ ศิลปวรรณคดีกับชีวิต กลุ่มหนังสือบรรณศาสตร์จัดพิมพ์ เจริญวิทย์การ
พิมพ์ 2517, 134 หน้า.

บัวงาม อรรถพันธ์ วิเคราะห์บทละครว่าเรื่องอิเหนาพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระ-
พุทธเลิศหล้านภาลัย โดยเฉพาะสภาพชีวิตความเป็นไปที่ปรากฏในเรื่อง ปริญา-
นิพนธ์ กค.ม. วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร 2517, 194 หน้า.

บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, ม.ล. "ข้อสังเกตเกี่ยวกับความเป็นมาของละครไทยและการปรับปรุง" วารสารศิลปศาสตร์ ฉบับพิเศษ : นาฏศิลป์และดนตรีไทย (2) : 160-189, 30 มีนาคม 2516.

บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, ม.ล. "ข้อสังเกตเรื่องวรรณคดีไทย" วารสารห้องสมุด 11 (4) : 214 - 234, กรกฎาคม - สิงหาคม 2510.

บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, ม.ล. แนะแนวทางเรียนวรรณกรรมวิจิตรและวรรณคดีวิจารณ์ อนุสารมหาวิทยาลัยภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร โรงพิมพ์คุรุสภาพระสุเมรุ 2511, 19 หน้า.

บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, ม.ล. แนะแนวทางวิจารณ์วรรณคดีประเภทร้อยกรอง อนุสารมหาวิทยาลัยภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร โรงพิมพ์คุรุสภาพระสุเมรุ 2513, 42 หน้า.

✓ บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, ม.ล. วิเคราะห์วรรณคดีไทย พิมพ์ครั้งที่ 1 โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ไทยวัฒนาพานิช 2517, 226 หน้า.

บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, ม.ล. "หัวใจของวรรณคดีไทย" วรรณคดี ชุมนุมบทความทางวิชาการถวาย พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ในโอกาสที่พระชนม์ครบ 80 พรรษาบริบูรณ์ 25 สิงหาคม 2514, 156 หน้า.

บุญยมานพพาณิชย์, หลวง ภาษาและหนังสือ แสงทอง (นามแฝง) สำนักพิมพ์รวมสาส์น 2496, 354 หน้า.

ปรมาณูชัชชีโนรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระ พระปฐมสมโพธิกถา มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2503, 484 หน้า.

ประมาณชีวิตชีโนรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระ สรรพสิทธิคำฉันท์ หน่วยเสริม
ทัศนศึกษา วัดพระเชตุพนฯ พิมพ์เป็นมติด้านธรรม ในการที่ทรงพระกรุณาโปรด
พระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ พระรัตนเวที เป็นพระราชาโมลี และทรงตั้ง พระครู
สุทธโฆสิต (แจ่ม) พระครูวัชรโฆษา (ทองใบ) เป็นพระครูสัญญาบัตรชั้นโท
5 ธันวาคม 2511, 157 หน้า.

✓ ประวัจน์ ประภาพิตยากร เกิดปะและอนาจารในวรรณคดี ความรู้เชิงภาษาไทย โอเคียน-
บุคส์ไทร์ 2515, 508 หน้า.

ประจักษ์ ประภาพิตยากร บทอรรถรยในเรื่องพระอภัยมณี เบื้องหลังการแต่งพระอภัยมณี
โอเคียนไทร์ 2513, 425 หน้า.

ประทีน พวงสำลี หลักนาฏศิลป์ พิมพ์ครั้งที่ 4 ไทยมิตรการพิมพ์ 2516, 193 หน้า.

ประพจน์ ตรีณรงค์ ชีวประวัติกวีไทย สำนักพิมพ์คลังวิทยา 2499, 512 หน้า.

ประพันธ์ ภักขา วรรณคดีอเมริกัน เล่ม 1 องค์การคำของคุรุสภา 2515, 569 หน้า.

ประพันธ์ ภักขา และ วัลลภา มีหลี่สวัสดิ์ วรรณคดีอเมริกัน เล่ม 2 องค์การคำของ
คุรุสภา 2516, 713 หน้า.

ประพันธ์ สกนชะชาติ รามเกียรติ์ก่อนนางลอย ห้างหุ้นส่วนจำกัด ศิวพร 2513, 379
หน้า.

ประมุล อุดมชัย เรื่องของจินการา อุณา เฟื่องธรรม (นามแฝง) สำนักพิมพ์ประพันธ์-
ศาสตร์ 2508, 629 หน้า.

ประยูร จรรยาวัณย์ โสณน้อย - เรือนงาม ไทยรัฐ 25 - 30 มิถุนายน 2517
หน้า 6.

ประยูร อรุณชาติ บันไดเหวถึงศิลา น.ธ ปากบ้ำ (นามแฝง) พิมพ์ครั้งที่ 1 โอเคียน
สโตร์ 2508, 211 หน้า.

ประสานมิตร, วิทยาลัยวิชาการศึกษา คู่มือการเขียนรายงาน ภาคนิพนธ์และปริญญานิพนธ์
ฉบับปรับปรุงแก้ไขครั้งที่ 1 โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว 2514, 115 หน้า.

ประสิทธิ์ กาพย์กลอน "ภาษากวีเป็นอย่างไร" วิทยาสาร 25 (17) : 14 - 16,
1 พฤษภาคม 2517.

ประสิทธิ์ กาพย์กลอน "ภาษากวีเป็นอย่างไร" วิทยาสาร 25 (18) : 20 - 22,
8 พฤษภาคม 2517.

ประสิทธิ์ กาพย์กลอน "ภาษากวีเป็นอย่างไร" วิทยาสาร 25 (19) : 20 - 22,
15 พฤษภาคม 2517.

ปราณี ขวัญแก้ว วรรณคดีชาวบ้านจาก "บทกวี" ตามตรอนพิบูลย์ ปริญญานิพนธ์ กศ.ม.
วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร 2517, 225 หน้า.

ปราณี ชนะชานันท์ การอ่านคำประพันธ์ภาษาอังกฤษ ประเสริฐการพิมพ์ 2516, 79 หน้า.

ปลาทรายวรงค์ เล่ม 1 ม.ป.ท., ม.ป.ป. นับจำนวนหน้าไม่ได้

เปรมฤทัย กุศลมาลัยพงศ์ "วรรณคดีไทยกับเพศศึกษา" เพศ หน้า 129 - 144 พิมพ์
เนื่องในงานนันทรรศการเพศ 'Sex Ed' ณ ศาลาพระเกียรติ จุฬาลงกรณ์มหา-
วิทยาลัย 28 สิงหาคม - 3 กันยายน 2517.

เปลื้อง ณ นคร "กวีภาแล้งแหล่งสยาม" วิทยาสาร 20 (17) : 17, 22 พฤษภาคม
2509.

เปลื้อง ณ นคร กาพย์ไสาสโฆหาร ไทยวัฒนาพานิช 2505, 69 หน้า.

เปลื้อง ณ นคร ประวัติวรรณคดีสำหรับนักศึกษา พิมพ์ครั้งที่ 6 ไทยวัฒนาพานิช 2513.
446 หน้า.

เปลื้อง ณ นคร พจนะ - สารานุกรม ฉบับทันสมัย พิมพ์ครั้งที่ 1 ไทยวัฒนาพานิช
2516, 603 หน้า

เปลื้อง ณ นคร และ ชุมวิจิตรมาตรา เล่าเรื่องขุนช้างขุนแผน นายคำรา ณ เมืองไค้
(นามแฝง) และกาญจนาศัณฐ์ (นามแฝง) ไทยวัฒนาพานิช 2504, 478 หน้า.

เปลื้อง ณ นคร เล่าเรื่องพระอภัยมณี นายคำรา ณ เมืองไค้ (นามแฝง) ไทยวัฒนา-
พานิช 2509, 430 หน้า.

เปลื้อง ณ นคร "วิชาการประพันธ์ศาสตร์ว่าควยเรื่องกษัตริย์ลอนดอนที่ 5" คำบรรยาย
ภาษาไทยชั้นสูงของชุมนุมภาษาไทยของครูสภา องค์การฯ ของครูสภา 2511,
869 หน้า.

เปลื้อง ณ นคร คำบรรยายวิชาการประพันธ์และหนังสือพิมพ์ พิมพ์ครั้งที่ 4 ไทยวัฒนา-
พานิช 2514, 356 หน้า.

พระคลัง (หน), เจ้าพระยา ราชานิราช ศิลปบรรณาการ 2505, 674 หน้า.

พระคลัง (หน), เจ้าพระยา วรรณคดีเจ้าพระยาพระคลัง (หน) พิมพ์ครั้งที่ 8 สำนัก-
พิมพ์บรรณาการ 2515, 299 หน้า.

พุทธยอกฟ้าจุฬาโลก, พระบาทสมเด็จพระ กาหฺลัງ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรง
พระกรุณาโปรดให้พิมพ์พระราชทานในงานถวายพระเพลิงศพ สมเด็จพระศรีสวรินทรา
บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ณ พระเมรุมาศทองสนามหลวง ๖22 เมษายน
2499, 1๖๑6 หน้า.

พุทธชอกฟ้าจุฬาโลก, พระบาทสมเด็จพระ รามาธิบดี พิมพ์ครั้งที่ 1 องค์การคำของ
กรุสภา 2507, 1616 หน้า.

พุทธชอกฟ้าจุฬาโลก, พระบาทสมเด็จพระ อิเหนา พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นาย
เพิ่ม ศราทธัตถ์ ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม 2 มิถุนายน 2509, 223 หน้า.

พุทธชอกฟ้าจุฬาโลก, พระบาทสมเด็จพระ อนุรุธ พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ
นายฉววรรณ วิชัยดิษฐ์ ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม 22 มีนาคม 2514, 502 หน้า.

พุทธเลิศหล้านภาลัย, พระบาทสมเด็จพระ บทละครนอก รวม 6 เรื่อง พิมพ์ครั้งที่ 4 สำนัก
พิมพ์คลังวิทยา 2508, 680 หน้า.

พุทธเลิศหล้านภาลัย, พระบาทสมเด็จพระ รามาธิบดี ศิลปাবรรณาการ 2509, 1023
หน้า.

พุทธเลิศหล้านภาลัย, พระบาทสมเด็จพระ อิเหนา พิมพ์ครั้งที่ 6 สำนักพิมพ์บรรณาการ
2512, 1207 หน้า.

พวงร้อย กิติกุล ณ อยุธยา "เฮอร์เนส เฮมิงเวย์ (Ernest Hemingway) กับ The
Old Man and the Sea" อักษรศาสตร์วิจารณ์ 1 (12) : 63 - 66, พฤษภาคม
2517.

มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ บทเสภา เรื่องพระยาราชนางสังขกับเสภาสามัคคี
เสวก พิมพ์เพื่อแจกในงานพระราชทานเพลิงศพ พระปรีชาวินิจัย (ปรีชา ชากร)
ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม 12 กุมภาพันธ์ 2494, 54 หน้า.

มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ กนกนถา - สำนึก พิมพ์ครั้งที่ 7 องค์การ—
คำของกรุสภา 2516, 237 หน้า.

มนัส หาสุนทร "กามารมณในวรรณคดี" วารสารสองแคว ฉบับมณฑล องค์การนิสิตวิทยา-
ลัยวิชาการศึกษา พิษณุโลก 3 (9) : 10 - 13, กุมภาพันธ์ 2516.

มัทนี รัตนิน "รามายณะ เปรียบเทียบทางวรรณคดีภาค 2" วารสารธรรมศาสตร์ 3 (1) :
103 - 143, มิถุนายน - ตุลาคม 2516.

มนโหรานินาต ฉบับวัดมัทศิกมาวาส สงขลา วิทยาลัยวิชาการศึกษา สงขลาและวิทยาลัยครู
สงขลาจัดพิมพ์ตามโครงการพิมพ์หนังสือ โรงพิมพ์วังจิง 2513, 395 หน้า.

มหามนตรี (ทรัพย์), พระ ระเคนสันโค พิมพ์ครั้งที่ 2 สำนักพิมพ์ศิลปาบรรณาคาร 2514,
260 หน้า.

มหाराชครู, พระ นารายณ์หาราช, สมเด็จพระ และปรมาธิบดีศรีโนรส สมเด็จพระมหา
สมณเจ้า, กรบพระ สมทโฆษกานันท์ พิมพ์ครั้งที่ 6 องค์การค้ำของกุรุสภา
2514, 248 หน้า.

มหाराชครู, พระ เสื่อโคคำฉันท พระนางเจ้าสุซุมาลมารศรีไปรคให้พิมพ์ โรงพิมพ์อักษร
โสภณพิพรรฒนากร 2465, 101 หน้า.

มหาชาติกำพลวง กรมศิลปากร 2496, 529 หน้า.

มหาเวสสันดรชาดก ฉบับ 13 กัณฑ์ พิมพ์ครั้งที่ 12 องค์การค้ำของกุรุสภา 2506, 416
หน้า.

มาโนชญ์ ชุมสาย, ม.ล. ความรื่องเทศขุณยกลีเขียว แพร่พิทยา 2512, 539 หน้า.

ยุพิน วิชาศรี วิเคราะห์วรรณกรรมคุณสุวรรณ ปริญญาโท กศ.ม. วิทยาลัยวิชาการศึกษา
ประสานมิตร 2517, 85 หน้า.

เยี่ยมยง สังข์อุทัย สุรกิจบรรหาร "พญาครุฑภิบาล (กรีกันทร)" ของศิษย์ไต่
(1) : 1 - 63, มกราคม 2511.

ระพีพันธุ์ (นามแฝง) โลกย์บุตร ผ่านฟ้าพิทยา 2508, 266 หน้า.

ราชบัณฑิตยสถาน พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2493 โรงพิมพ์การศาสนา 2516, 1053 หน้า.

เรื่องอุไร กุศลาลัย ความรู้เรื่องอินเดียทางวัฒนธรรม (การกวีทยา) หนังสืออ้างอิงวิชา ภาษาไทย ประโยชน์ชมศึกษาตอนปลาย พิมพ์ครั้งที่ 1 องค์การคำของครูสภา 2510, 312 หน้า.

/ ลิลิตพระลอ พิมพ์ครั้งที่ 18 องค์การคำของครูสภา 2515, 190 หน้า.

/ วรรณคดี, พระ คัมภีร์ลิลิตพระลอ เล่ม 2 พิมพ์ครั้งที่ 1 องค์การคำของครูสภา 2513, 244 หน้า.

วิทย์ ศิวะศรียานนท์ "วรรณคดีกับศิลปะอันอย่างไร" วิทยาสาร 38 : 20, 8 สิงหาคม 2508.

วิทย์ ศิวะศรียานนท์ วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์ พิมพ์ครั้งที่ 14 สมาคมภาษาและหนังสือ แห่งประเทศไทย 2514, 372 หน้า.

ศรีปราชญ์ อนิรุทธิ์คำฉันท์ กรมศิลปากรจัดพิมพ์เนื่องในการจัดให้มีงานสัปดาห์แห่งวรรณคดี ประจำปี 2503 ห้างหุ้นส่วนจำกัดศิวิพร 2503, 136 หน้า.

ศิลปากร, กรม บทโขน กรมศิลปากรปรับปรุงแสดง รวบรวมจัดพิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ จมื่นสมุหพิมาณ หรือหลวงวิลาศวงงาม (หว่า อินทรนิฏ) ณ เมรุวัด มกุฎกษัตริยาราม 11 มกราคม 2507, 273 หน้า.

ศิลปากร, กรม ประชุมภาพให้เรือ โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม 2503, 97 หน้า.

ศิลปากร, กรม ประชุมโคลงโลกนิติ สำนักพิมพ์ศิลปาบรรณาคาร 2511, 316 หน้า.

ศิลป์ากร, กรม ประวัติและโคลงกำสรวลศรีปราชญ์พร้อมด้วยบันทึกสอบทานและจดหมายเหตุ
พิมพ์ครั้งที่ 4 คีลปาบรรณาการ 2513, 82 หน้า.

ศุภร บุนนาค "การชักเยือกปมวิปริตเรื่องเพศให้แก่วรรณคดีไทย" ภาษาและหนังสือ
(8) : 9 - 40, 12 สิงหาคม 2516.

ศุภร บุนนาค สมบัติกวี : ขุนช้างขุนแผน พิมพ์ครั้งที่ 2 แพร่พิทยา 2516, 1200 หน้า.

สงขลา, วิทยาลัยครู พจนานุกรมภาษาถิ่นใต้ ฉบับชั่วคราว วิทยาลัยครูสงขลาด้วยความร่วม
มือจากมูลนิธิเอเซียจักทำ 2514, 610 หน้า.

สมบอง พิริยกิจ คำบรรยายวิชาการประพันธ์ฝ่ายร้อยกรอง วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสาน-
มิตร ปีการศึกษา 2515.

/ สมภพ ภิรมย์ "บทกวีสมัยในวรรณคดี" ภาษา 23 ค.ก. 2514 อักษรสัมพันธ์ ถนน
เฟื่องนคร 2514, 107 หน้า.

สมโรจน์ สวัสดิ์กุล ณ ออยุธยา "เรื่องของกาพย์กลอน" จันทร์เกษม 70 : 16 - 26,
พฤษภาคม - มิถุนายน 2509.

สังกมศาสตร์ปริทัศน์ 10 (12) : ธันวาคม 2515.

สันตัก ปฐมากรรม "วรรณคดีไทยวรรณคดีของใคร" รวมพลัง พิมพ์ครั้งที่ 2 (3) :
20 - 24, 2516.

✓ 'สายพิณสัมพันธ์' (นามแฝง) "เพศศึกษาในวรรณคดี" เพศศึกษาและปรัชญา 2 (22) :
128, ธันวาคม 2516.

สารประเสริฐ, พระ สมณวิธานรวมเกียรติ นาคะประทีป (นามแฝง) แพร่พิทยา 2510,
222 หน้า.

ลิตธา พินิจวาทล นิตยา กาญจนะวรรณ และสาลิ ศรีใจอยู่ การเขียนและการพูด
โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี 2515, 372 หน้า.

ลิตธา พินิจวาทล และวันเพ็ญ สัจจพันธุ์ วรรณคดีเปรียบเทียบ ตอนที่ 2 แผนปกคำบรรยาย-
ยาย 433 คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง หน้า 47 - 160.

ลิตธา พินิจวาทล และคณะ ความรู้ทั่วไปทางวรรณกรรมไทย โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่นกรมการ
ปกครอง 2515, 556 หน้า.

ลิตธา พินิจวาทล "วรรณคดีเปรียบเทียบ" เอกสารนิเทศการศึกษา คู่มือภาษาไทยเล่ม 3
หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู 2512, 420 หน้า.

สุกัญญา ฐานรณเพ น้ำผึ้งขม กฤษณา อโศกสิน (นามแฝง) พิมพ์ครั้งที่ 2 ณ กรุงเทพฯ
2511, 872 หน้า.

สุชาติ เมอเรีย "บทวิจารณ์หนังสือศาสตร์และศิลป์แห่งอักษร" อักษรศาสตร์ (6) :
179 - 185, มกราคม 2516.

สุชาติ สวัสดิ์ศรี รวมเรื่องสั้นและบทร้อยกรอง : ความเจ็บ พิมพ์ครั้งที่ 1 สำนักพิมพ์
หนังสือเจริณกรู 2515, 163 หน้า.

สุนัย ศรีณรงค์ การวิเคราะห์วรรณคดีเรื่องกำศรวลศรีปราชญ์ ปรินิพนธ์ กศ.ม.
วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร 2517, 261 หน้า.

สุภา ทิวถนอม วิเคราะห์กลอนเพลงยาวสมัยกรุงศรีอยุธยา (พ.ศ. 2199 ถึง 2310) และ
สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ. 2325 ถึง 2411) ปรินิพนธ์ กศ.ม. วิทยาลัย
วิชาการศึกษา ประสานมิตร 2515, 210 หน้า.

สุนนชาติ สวัสดิ์กุล ณ อยุธยา, ม.ร.ว. สุนนชาตินิพนธ์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย 2507, 163 หน้า.

สุวรรณ, คุณ รวมวรรณคดี 5 เรื่องของคุณสุวรรณ ศิลปบรรณาการ 2511, 240 หน้า.

สุวรรณ เกียรติไกรเพชร พระอภัยมณี : การศึกษาในเชิงวรรณคดีวิจารณ์ วิทยานิพนธ์
อักษรศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2514, 211
หน้า.

สุวรรณหงส์ เอม 1 (ความเก่า) เล่มที่ 1 มัคที่ 114/1 เอกสารตัวเขียน

สุนทรภู่ กาพย์เรื่องพระไชยสุริยาและประชุมลำนำ เอม 1 เทกปลอมพระบรมมหาราชวัง
รุ่งเรืองรัตน 2508, 58 หน้า.

สุนทรภู่ โคบุตร พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานอาปนกิจศพ นายขุน พรรณเชษฐ์ ณ เมรุวัด
เทพศิรินทราวาส 14 กุมภาพันธ์ 2514, 127 หน้า.

สุนทรภู่ ลักษณะวงศ์ พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานอาปนกิจศพ นางสมบุญ ทองมิตร ณ เมรุวัด
มกุฎกษัตริยาราม 22 กุมภาพันธ์ 2514, 211 หน้า.

สุนทรภู่ พระอภัยมณี พิมพ์ครั้งที่ 12 แพร่พิทยา 2513, 1301 หน้า.

สุนทรภู่ นิทานคำกลอนสุนทรภู่ : สิ่งใดรกรก ลักษณะวงศ์ โกลบุตร รวบรวมโดย พ.ณ.
ประมวณมารค (นามแฝง) แพร่พิทยา 2510, 649 หน้า.

สุนทรภู่ อุกฤษราช โรงพิมพ์สามมิตร ม.ป.ป. 43 หน้า.

เสนานุชิต (เวก), ชน บทละครสาครี : สามก๊กคำกลอน โรงพิมพ์วัชรินทร์ ม.ป.ป.

เสอทย คนลากรถ เหล่าเสือ (นามแฝง) เนียนแปลและเรียบเรียง พิมพ์ครั้งที่ 2
ฉานฟ้าพิทยา 2514, 644 หน้า.

เสริมจิตร สิงห์เสนี ความรู้เบื้องต้นในเรื่องวรรณคดีอังกฤษและวรรณคดีอเมริกัน โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2515, 119 หน้า.

✓ เสาวจิต วิงวอน "บทรักในวรรณคดีไทย" ศาสตร์และศิลป์แห่งอักษร ชุมนุมวิชาการ
นิสิตอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โรงพิมพ์พิษณุ 2515, 210 หน้า.

✓ เสาวลักษณ์ อนันตสานต์ บทละครนอกสมัยกรุงศรีอยุธยา วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหา-
บัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2515, 357 หน้า.

อ. มยุรเกศ น.พ.ประกอบ ทับทิมผล และ ดร. จิมเวสต์ (Dr. Jimvest) ปรัชญา
ชีวิตระหว่างเพศ รุ่งวิทยา 2506, 594 หน้า.

อนูมานราชชน, พระยา การศึกษาวรรณคดีในแง่วรรณศิลป์ เสฐียรโกเศศ (นามแฝง)
พิมพ์ครั้งที่ 1 ราชบัณฑิตยสถาน 2507, 199 หน้า.

อังคาร กัลยาณพงศ์ กวีนิพนธ์ของอังคาร กัลยาณพงศ์ พิมพ์ครั้งที่ 2 สำนักพิมพ์ศึกษิตสยาม
2513, 180 หน้า.

อัมพร ขวณปรีชา "แก่นแท้เรื่องพระลอ" ศาสตร์และศิลป์แห่งอักษร ชุมนุมวิชาการนิสิต
อักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โรงพิมพ์พิษณุ 2515, 210 หน้า.

✓ อัสนี พลจันทร์ "บทอศักรรย์เป็นลักษณะการประพันธ์ของชนชั้นที่ตกตกคนเป็นสมมุติเหลวคา"
อักษรสาส์น อินทรายุธ (นามแฝง) 2 (2) : 60 - 62 พฤษภาคม 2493.

อารี สุทธิพันธุ์ เอกสารประกอบความนิยมชื่นชมในกิลปะ วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสาน-
มิตร 2511, 56 หน้า.

อิสราเบล เอ็มสโล ธัททัน เทคนิคทางเพศในชีวิตสมรส พิมพ์ครั้งที่ 2 ห้างหุ้นส่วนจำกัด
รวมสาส์น 2508, 368 หน้า.

อิกรานุภาพ (อน), พระยา พระคุณคำฉันท์ พิมพ์ครั้งที่ 1 องค์การคำของกุสุมา 2516,
180 หน้า.

อิสราณภาพ (อน), พระยา สุชนกัณท์ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงทิพยรัตนกิริฎกุลินี
โปรดให้พิมพ์ โรงพิมพ์พระจันทร์ เพ็ชรจันทร์ 2471, 218 หน้า.

อิสราณภาพ (อน), พระยา อุเทนคำณท์ พิมพ์ครั้งที่ 1 องค์การค้าของกุฎกา 2504,
216 หน้า.

อุปกิตศิลปสาร, พระยา เล็กราชาไทย ไทยวัฒนาพานิช 2498, 784 หน้า.

อุปกิตศิลปสาร, พระยา สงครามการตาคกลอน พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชเพลิงศพ
หลวงสาทรราชรฤกษ์ (สาทร ศรีศักดิ์) ณ อาบอบนวด วัดโสมนัสวิหาร
29 ธันวาคม 2512, 199 หน้า.

เอ็ดวิน คับบลิว เอช กามารมณท์ทางเพศแผนใหม่ โนฟี (นามแฝง) แปลและเรียบเรียง
พิมพ์ครั้งที่ 4 สำนักพิมพ์ 77 2516, 246 หน้า.

เอ็ดเฮส เซสเซอร์ "รักแล้วต้องไม่กลัว" เพศศึกษาและปรัชญา นายแพทย์นพพร (นาม
แฝง) แปลและเรียบเรียง 2 (21) : 75 - 87, พฤศจิกายน 2516.

โอบาส ธรรมวานิช 'เพศสัมพันธ์สำคัญกว่ารสชาต' เพศศึกษาและปรัชญา 1 (6) :
2 - 11, สิงหาคม 2516.

โอสถ โกสิน ขุนนางขุนแผนคำกลอนสรุปความ โรงพิมพ์พรการช่าง 2507, 141 หน้า.

Altenbernd, Lynn and Leslie L. Lewis, A Handbook for the Study of
Fiction, The Macmillan Co., New York, 1966. 84 pp.

Atkins, John, Sex in Literature, Panther Books Limited, London, 1973,
365 pp.

Peringause, Arthur "Symbolism in Literature" in Encyclopedia Interna-
tional, vol. 17, pp. 450 - 451, Grolier Inc., New York, 1968.

Bowra, C.M., The Heritage of Symbolism, Macmillan and co. Ltd, London,
1954, 232 pp.

- Collins, Christopher, The Act of Poetry, Printed and bound by the Haddon Craftsmen, Inc., Scranton, Pa., New York, 1970, 320 pp.
- Emeneau, M.B., Kalidasa's Abhijana - Sakuntala, translated from Bengali recension by M.B. Emeneau Berkely, University of California Press, 1962, 115 pp.
- Funk, Charles Earle, editor, The Funk and Wagnalls New Standard Dictionary of the English Language, Funk and Wagnalls, New York, 1952, 2815 pp.
- Perrine, Laurence, Sound and Sense, Harcourt, Brace and World, Inc., New York, 1963, 334 pp.
- Taupin, René "Symbolists" in Collier's Encyclopedia, vol. 22, p. 3, Collier, New York, 1955.
- Wellek René and Warren Austin, Theory of Literature, Harcourt, Brace, New York, 1949, 403 pp.
- Wield, P. Jeffery, "Hamlet and Clautius $\rightarrow$ HCl + Energy" in Chemistry (46) : 26 - 27, April, 1973.

ภาคผนวก ก. (บทคัดย่อจากวรรณคดีเรื่องต่าง ๆ)

ลิลิตพระลอ

นายแก้วนายขวัญไฉ่นางรินนางโรย

สร่งสนุกนำแล้วกลับ

สองรวมใจกันยก

ขึ้นพลางกอดกับอก

สนุกกินฟ้าพื้น

สองนางนำแซกขึ้น

ปักฟูกุอาสน์ชวน

สองสมพาสสองสรวล

สองฤทธิรสุ

เสร็จสองสมพาสแล้ว

สองออนสองโอนถาม

สองมาแต่ไฉนถาม

ไท่แกสองเผื่อรู้

สองนางลาราชไหว

ถึงนอกสองหับทวาร

หับแล้วบทันน่าน

นั่งแต่ไกลกามใหม่

รัญจวนสมรหมื่นกลิ่น

จึงกลิ่นใจคง ฯ

รู้อย่างคบหากแท้

งายพนประมาณ ฯ

เรือนสำราญอยู่เหอน

โลดรายถาอาบ ฯ

สนุกบก เลานา

ข้างขึ้น

พลางจูบ

เฟื่องฟุ้งฟองกาม ฯ

เรือนสวน

ขึ้นชู

สองเสพย์

เล่ห์พอมเพรียงกัน ฯ

กลกาม

ช่อชู

โคบอก ราพอ

ช่อชูเมืองสอง ฯ

บทมลาย

ทานไว้

ยังพี่ นายนา

สวาทเพียงไฟพอน ฯ

เพราะเพื่อภักดีหมั้น

ฉับรู้อย่างแฉ

เรงวารายแรงเตน

ซึ่งถวายชีก้าน

ฝ่ายราชฤคแกล้ง ฯ

แรงรักแรงราคร้อน

ยงยิ่งเปลวไฟพอน

มนเพียรปิ่นภุช

ชื่นชมใจไว้ได้

เรานี้เราเฝ้าอยู่

นิคเพาฐลิกตัว

นิคคิงเกศ

ดีกว่าเป็นคนให้

สื่อนคิชอบดอย

สวางรอนไฟกาม ฯ

พระดอไคพระเพื่อนพระแพง

ส่วนสามกษัตริย์แทนทาว

แนบเนื้อเรียงรมย์ ฯ

เชยชมชูปากป้อน

สวาทเคลาลิ่งสมร ฯ

กรเกี้ยวกรกอดเกอ

ออนเนื้อเอาใจ ฯ

พักตราใส่ใหม่หมา

ทนมหนาสรสม ฯ

นมแนบนมนิมหนอง

ออนทองทรวงสมร ฯ

สมเสนหอนใหม่หมัว

เกลสกลัวสงสาร ฯ

ทำบุญกรน

รณสมร

หมื่นไหม

เป็นที่ ยานา

เพื่อตั้งภักดี ฯ

ภักดี

เกลียดไกล

แขนงวา ตายนา

ทานนี้หลังตน ฯ

สอนสั่งกันคอยคอย

กรโอบองค์โน้มน้าว

แสนอมฤตรสขอน

เนื้อแนบเนื้อโอเนื้อ

หนาแนบหนาโอหนา

ทองแนบทองโอทอง

กลั้วรกลั้วกลืนกลั้ว

มุขมาบานคลีคล้อย
 เสียดสร้อยสระศรี ฯ
 ภูมิวิคสิงคูลเกล้า
 ยั่วรองชานกัน ฯ
 สรงสระสวรรค์ไปเพียง
 อาบโอเอใจ ฯ
 แสนสนุกในสระแอ่ง
 ดอกไม้บัวบาน ฯ
 ตระการฝั่งสระแก้ว
 โลกฟ้าอุทยาน ฯ
 บุญมีมาจึงได้
 พี่เอียวานชม
 พระเพื่อนสมสมรแล้ว
 แกนไทแพงทอง
 ละมงบรพพหลากเหลน
 เติมฐสมสมร ฯ
 คุจัสครหินห้า
 เรงเรงดาเบา ฯ
 คุจสารเมามันฆ่า
 อยู่เคลาคลูกเอา ฯ
 ประเลาโลมอ่อนไต่
 ยากควยเขาวมาดย์ ฯ
 เอนควานอย่าพร่อง
 อดพี่ได้เอาบุญ
 พระคุณพระพี่พัน
 พระเอนคุณุชรา
 เมื่อซาไปเตียงสา
 พระคอยदनอนนงไว้

สร้อยแลสร้อยชอนสร้อย
 กลางกมลบรรเษา
 สระพระนุชเนื้อเกลี้ยง
 ปลาชื่นชมเคนทอง
 หมคเฝ้าผงผองแผ้ว
 ชมเท่าทองน่องไท
 หิ้งรา ฯ
 ลอราชเชยชมแก้ว
 เลา ณา ฯ
 บเหนือบบไคเว้น
 แรงเรงเริงฤทธิกล้า
 งาไลแทงขวงควา
 แก้วพี่เอยเรียมไค
 เชิญพระนุชนิมน้อง
 กอนเชิญ ฯ
 คณนา
 ทานไท
 ลักหยาค พระเอย
 เพื่อนท้าวใจบุญ ฯ

บเป็นโคเจ้าพี่
 รักแม่สุดคินแดน
 เรียมสงวนพระนขแสน
 ยามหนึ่งบเห็นหน้า
 บมลายสมร เร่งเรา
 สองออนระทวยองค์
 ความรักจุติพิยสรง
 บัดขึ้นบัค เศร้าสร้อย
 สะเทือนฟ้าแผ่นดิน
 พันแผนคินคัยร
 สาคกรคลิ่นอิงอร-
 แลทั่วทิศไม้ไผ่
 ขุนสีหกลิ้งคู่เคล้า
 สारแนบนางคชลี
 ทรายทองของขงกรี-
 กระจายกระจาเตเตน
 ทินกรกรกายเกี้ยว
 บัวบานหุบกล้ว
 ภูมิภมรมัว
 ซอนซอกในกลีบกล้ว
 บคลาไคลนอยหนึ่ง
 ยังใครปองประติยพ
 ปรานีคอกบัวบุษ
 หุบยวบบานควย

ออย่าแคลน
 กวาฟ้า
 สงวนยิ่ง ทั่วนา
 ออนทาวเรียมตาย ฯ
 ฤทธิรงค์
 ละหอย
 โสรจขึ้น
 สรางสรอยสรคไส ฯ
 สรวงสวรค
 หยอนไส
 นพเฟื่อง ฟองนา
 โยกเยื้องอัศจรรย์ ฯ
 สาวสีห์
 สาสเหลน
 ทาขึ้น ชมนา
 คอบเตาสมสมร ฯ
 เมืองบัว
 ภูย่า
 เมาราบ บัวนา
 กลิ่นกล้วเกสร ฯ
 ฤหฤค อยู่นา
 ไปมว
 บขึ้น ชมนา
 คอกสรอยลิตัน ฯ

เชิญพระสรงสว่างรอน
อามควบสองศรี ฯ

บุษบาปีเสียดสร้อย
หนึ่งไคแรงองค์ ฯ

จากสรงเสด็จแทนแก้ว
แนบเนื้ออิงอร ฯ

สองสายสมรออนไหว
ทิวาขเจาภูเสวย ฯ

รูดางเขยหนาสรวย
พราทั้งสอง ฯ

ของเสวยสวรรคไปเพียง
แนบเนื้อเรียมเสวย ฯ

ทรมรักเอยปากป้อน
สวาพซอนสงสาร ฯ

--- --
* พืพน้องเพียงแต่ --- --

กือเจือกนสมสามเกลียว
กึ่งฤาจะพลันเหลียว
เจ้าจากเรียมจักกลั้น

◆ เสวยแล้วสามทานไท

หีบประคุดทองณทม

สองนางพี่ไปสม

สรวลสนุกไล่ไล

สองทาวซอนซอนไท

รูแตนางสองคน

ประมาณกึ่งเดือนคด

สรวลสนุกเล่นเพียง

เสด็จจางทองเคียวซอน

จรตฤทีเหลนนอย

แตงแงงงามสรรพแล้ว

เตือนบพิตรเชิญไท

เชิญออนทาวเสวยควย

เพราะพระนุชเนื้อเกลี้ยง

รสยักรสฟ้าซอน

--- --
ขามเคียว --- --

แผดฝัน

คินจาก เรียมนา

สวาทกลั้นใจตาย ฯ

เสวยบรมย์

ทานไว้

สองพี่ นายนา

คู่เคจาคลึงสมร ฯ

เป่นกล

พี่เลี้ยง

จรหล้า แดนา

บรูโรยแรง ฯ

เสื่อโคคำพันธ์

(พระมหาราชครู)

ควาวิไคนางจันทรสกา

— เสร็จกิจนั้นแล้ว

เรื่องฤทธิอัปพน

สมสุขควยนาง

ทรรภาพไพบูลย์

ในเหมปราชาสาท

อาโกคราชา

แต่สองพระองค์ยง

ราชาแลเทพี

นุชนาร ฤพหล

ฤาษีสิทธิกลางกฤษ

สุกสวัสดิใสสุน

อคุลราชราชา

วรอาศนอาพา

จำนงคเนา บ กลาศรี

อติเรกราชี

สุขสวัสดิขึ้นบาล

— รวยรวยกลืนเกล้าเขาวมาลย์

ตระหลบตระเลาเอาใจ

สองสมสมสุขเนื่องใน

ประทับประคินฐุจิคน

ชมชอรศเร้าโกมล

ข กลืนตระหลบจรงใจ

คอกควงปฏิษไโร

ตระบอกตระบันบรรรฐณ

เบญจภูลอำมฤตยเอมอร

สมรรณในองคอร

ยัมยัมแย้ม เสธรวณู

บันชมบันทับกับองค

ทรรษณันชนมบุษบง

อเนกโยคย้ายาม

เสร็จสองสังวาศภิราม

บพิตรพระภรรคา

กล้วกลืนภูบาล

ปรางแก้วแพรวไใส

เบ็กบานแบ่งคน

กลืนเกลี้ยงเกล้าใจ

เอมโอรฐศรีสมร

สองสวัสดิเป็ยวน

กชกามอนงค

น้องทาวทูลถาม

เสด็จสู่นองท้าว กวบยศอคร้าว สาวศรีกระษัตริย์ พระจันทร์ชานา
 ครันเห็นพระศรี ภรรคาชิบตี บพิตรมาสม
 ยอกรเห็นเกล้า พระพี่ยาเจ้า แขนงนี้กรมย์ สองสวัสดิสังวาส
 กวบใจชื่นชม ปวงนางสาวสนม สกิดกันเจรจา

— เสด็จแสดงสุรศพนกลาว	มฤตฺวาภยวาทิ
สองไพบัณทมมนัสนรี-	ติกรมยัททยา
ในแทนสุวรรณทิพย	รัตนอาศนอาภา
บันเทิงกมลจิตรสา	พิลาศลานในกามิ
สองสุขเสวยรมย์	ภิรมย์ร่วมฤดีศรี
สองสวัสดิเปรมปรีดิ์	ประชิดชมประสมสมร
เชบชอลออเร	ณุกมุตเอมอร
เบิกนุขปลำจระ	แลขจรจรุใจ
กลวกลั่นตรบอกบาน	กัทรการตระกองไกร
กร เกยประกิจใน	ปิยคณันนยเยียบวน
สองสาพิลาศลาน	มนชั้นสวร วลสร วล
สองไท ๕ หรรษหวน	กัณทัพนันเทิงองค์
เสด็จสองสู่ไสยาสน์	วิกสิตธารทรง
คุจเทพยโสสรจสรง	อามฤตยรศสองศรี
สองเสวยสุขไสสวรรค	ถวัลยราชธานี
ครอบครองบุรีศรี	มไหศุริย์ศฤงฆาร

สมท โฆษณาคำฉันท์

สมท โฆษณาคำฉันท์

— กรทาวชตระกรองเอวองค์	อนุชและอนงค์
เทือนทฤทัยเทรียบทรู	
พระพักตร์ สมเด็จพระภู	ชรพักตร์พยุ
และเพี่ยมชะชิตร์ สคนธ	
นางกัณเณนากัณณ	ทรวางแนบจิตชน
บรรพตและเปี้ยคบัวศรี	
นางนงในใจเปรมปรีดิ์	กรกรรณภค
และน่าน้ำลูซัดขาม	
พระเชษฐมกัณเณนากัณณ	โถมนงโถมงาม
ตระการตระกรองกรรฐา	
เชษฐครสโณฐสุธา	มื่อพานแนวนา-
ภิกทองสรเทพทรวงสมร	
นมหนองทราตคอกอร	เอวองค์พระกร
กระหัดกระเหเมนกามา	
สองเสวยสุขสุดสงกา	ชมล้าภมทา
อันเทพยแสงเอาสม	
สองเสวยรสรณ์ทรมย์	สุขในพระบรมม
เลวคงวยสรอยเสาวคนธ	
สองสุขสมเณนกลอยกล	กามาโดยดล
ตระการ เทียรลุดบอง	
แฉวเคลิ้มหลับในแท่นทอง	ชวาลารองรอง
แลแสงจรัสสองกร	
— เสรีจักสำนักเนา	บรรเทาเทาพาชา
รวมภาคคำ ฤษณา	อันนางร่างกริรมย์สม
หลายคำสำเร้งจิต	ทั้งสนิทธิทรรมย์
สองชั้นสองชวนชม	ตระกลกามตระกองสอง

อนิรุทธคำฉันท์
(ศรีปราชญ์)

อนิรุทธไคนางอุษา

สองสมสองสุขเนื่องใน	ปรากฏแก้วแพรวไส
บัลลังก์รัตนารจิต	
สองท้าวต่างคนต่างพิศ	เพียงพิศตรวมชีวิต
พระองกอรรรคเฮอร์	
ตฤมพรสสุคนธกำจร	จริงใจสองสมร
สำรวจสำราญสวนเสียว	
สองท้าวแนบพันเมื่อกลีบว	คือแห่งพิมพ์เคียว
ประกิตแลชิดเคียบสม	
สองพิศสองเพียรภักย์	สองเสวยมลากสองเสวยรมย์
สองท้าวสองแทบชม	ชมเชยชีวิตคือศรีงตรา
สองเมียงสองมายเมียง	สองประเืองประอรกา
มาเสพบกวีทา	สุขเสวยสุขไศสวรย์
สองสวัสดิ์สองสวาท	สองสองราชทฤหรรษ์
สองเสพบสองศีลย์	ถึนนาสองประสมสอง
สองสุคสองเสนห	สองลองเลหลองลอง
ยวดีใจฤดีจง	จิตโมหหลงไหล
สองสมสมพาส	ลาเพพิลาส
ฤดีมีใจ	เลาโลมโลมใจ
ประคูกุจุปาน	ชชิตชิตเชย
ร่ำรักรักสนิท	ตระหวนวนนวนใน
เชยชมชมชิต	
ประสงศ์สงสาร	
ประสพสพกัน	
ประสมสมภาร	
ตฤมพรสธารา	
สุขนธารทา	
ชมชวยชวยโชย	
ฤกิติโคย	
สำรวจสรวดสา	
พิลาสพิลย์	
พิลย์ไสยา	
ปานบุษบุษบา	
ประสพสพกัน	
ประสานสานแค	
ผาคผงววยผงววยผาง	
ยัมยัมยรร	
ยแบมแบมยวด	
สองสรวยสรวยหรร	
หาสาใจปัน	
รสรสโอชา	

พระเลาเลาทอง	สับสนลบบอง	อนนคพงา	ตรอรอรองค	ตรก
มานชกรีทา	สุธารสรส			
ครไชยไชยเชย	ศรีสลาเสวย	กมลลมลท	เนนแนบแนบส่าย	
สวาทสาสาหส	รทกรทก	ฤคี่คี่ค		
ประสงคสงสาร		ดูตระการ	ตระการ	กล
กามาภมลล		มทีกักำบรรพ	บรรพ	พ
พัทธาเทรียบพัทธา		อรอภาคือพิมพจันทร		
กำโบลกำโบลสร		คประสพประสาณสร	วล	
ทาศรีสองทาศมร		โสมนัสคู่ควร		
สองยรรสองยรรยวน		ตฤบตฤบร	สตรง	ตรา
นาสาเลียบนาสา		ทรามคนชา	สุคน	ชา
จิวนาแลจิวนา		เสวยร	สาร	สาสมร
พระโอรฐพระโอรฐ		อันเปรมปรีติ	เมาม	ร
กัณฐากัณฐาพร		กรกระหวัด	กระหวัด	เกลียว
แทบทรวงเทียบทรวงแทบ		แนแนบแนบ	สำราญ	เลียว
ควงคือคือควงเคียว		อรอาสัง	คลัง	ดอง
อรุรุพัท		กรกระหวัด	คือ	วิธอง
กลมเกลียวคือเกลียวกรอง		สับสนลบบอง	ล	เบงกาม
นาภีแนบนภี		รวม	ศิริ	คี่สนาม
มลายสุขสุขมลาย		ภุกร	แหม	บกร
ยมรรยรรสวาท		ใส่	ไสยา	สนยวน
แดแดรลวงลวง		จิต	โมห	เมามน
สมสุขสมสอง		สับสนลบบอง	ล	เบงกล
กามายยรรย		ระหว	ยทอ	ครทค
ทาวเลนหลายครุณกณัน		วอง	กาม	ก้าน
ก้านศันทาวนิทรา		สอง	เสวย	ไสยา
ในบรจฐรณรัตนภา				
ประกิตแลจิตสมเฝ้า				

แต่นี่สระโศการมณ

สองท้าวชื่นชม

ประเลาประโลมฤดี

สองท้าวกริธาคามี

กามาสองศรี

สำรวจสำราญนใจ

สนุกนิจุสถานตนเองใน

บมิกลัวไกร

ก็เล่นระวีฉาว

รามเกียรติ์

(สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี)

หนุมานไคนางวานริน

- วาพลงทางรวบรังรัก

คุณแรงแข็งขึ้นหรือไร

วานรินศรีศรียศครันเกรง

สาปไม่พนักจะพเนทนา

เออนี้ทำไมมารังรัก

ไปเสียไปช้าไม่ประเวณี

.....

วาพลงทางทำเป็นคลาไคล

เซ่นพี่หรือจะมีเจตนา

กลับนั่งแนบมองเฝ้าจา

จะอยู่ที่ไผ่ไยดี

วาพลงทางโอบอุมนอง

แสนสนิทธิพิศวาสคริงตรา

กิริยารังทร บึงร่วมรส

กลัวเกลือกกลีบเกศสุมาลี

เมื่อนั้น

อยู่กับหนุมานชาลุรัย

จึงแจ้งกิจการยุบล

นานเนิ่นเกินเจียรกาลมา

เออนี้หยิกกัดเป็นโฉน

พัดพันกันไปเป็นโกลา

เจ้าชาเออชมเหงทำชา

ชาหายอมไม่ภูมิ

สะบัดพลงทางวานาบัคสี

อย่าหยักเหยาเข้าชกวนใจ

.....

ทำไมมายุคชายฉา

ฉุดฉาชาไผ่เทวี

กรูณบางเกิดอย่าฉินหนี

จะไปก็มีให้ไคลคลา

คืนเข้าถ้ำทองคูลา

แสนหาอีกอันพันทวี

ภูมิจริงจรดเกสรศรี

ปรีดาผาสุกสนุกใจ

วานรินนารีศรีใส

มิไคจะนิราศคลาคลา

ซึ่งพนาภอยู่ในพระคูลา

ชานานไคถึงหมื่นปี

อินเณาคำนันท์
เจ้าพระยาพระคลัง (หน)

อินเณาไฉ่นางบนบาน

<u>ท</u> <u>ร</u> <u>ั</u> <u>ส</u> <u>พ</u> <u>ล</u> <u>า</u> <u>ง</u> <u>ก</u> <u>ั</u> <u>จ</u> <u>ุ</u> <u>ม</u> <u>พ</u> <u>ิ</u> <u>ท</u> <u>แ</u> <u>ก</u> <u>ว</u> <u>่</u> <u>พ</u> <u>ิ</u> <u>ง</u> <u>ผ</u> <u>า</u> <u>ใ</u> <u>จ</u> <u>อ</u> <u>า</u> <u>ย</u> <u>ล</u> <u>พ</u> <u>พ</u> <u>ล</u> <u>ภ</u> <u>า</u> <u>พ</u> <u>ซ</u> <u>ำ</u> <u>จ</u> <u>ิ</u> <u>ก</u> <u>ย</u> <u>ั</u> <u>ง</u> <u>ไ</u> <u>ป</u> <u>่</u> <u>ส</u> <u>า</u> <u>ช</u> <u>อ</u> <u>ย</u> <u>เ</u> <u>น</u> <u>ท</u> <u>ร</u> <u>ผ</u> <u>ล</u> <u>ั</u> <u>ก</u> <u>พ</u> <u>ล</u> <u>า</u> <u>ง</u> <u>ร</u> <u>อ</u> <u>ค</u> <u>ะ</u> <u>น</u> <u>ี</u> <u>ง</u> <u>ด</u> <u>ิ</u> <u>ง</u> <u>ช</u> <u>า</u> <u>น</u> <u>แม่</u> <u>พ</u> <u>ระ</u> <u>ส</u> <u>ว</u> <u>า</u> <u>จ</u> <u>ริ</u> <u>ง</u> <u>ใ</u> <u>คร</u> <u>เ</u> <u>ด</u> <u>ย</u> <u>จะ</u> <u>ย</u> <u>ล</u> <u>อ</u> <u>า</u> <u>-</u> <u>เห</u> <u>ท</u> <u>ุ</u> <u>ค</u> <u>ว</u> <u>ย</u> <u>พ</u> <u>ระ</u> <u>โ</u> <u>ณ</u> <u>เ</u> <u>ณ</u> <u>เ</u> <u>ล</u> <u>ิ</u> <u>ม</u> <u>จ</u> <u>ง</u> <u>ท</u> <u>ริ</u> <u>ก</u> <u>ค</u> <u>ค</u> <u>ิ</u> <u>ค</u> <u>อ</u> <u>า</u> <u>แม่</u> <u>อ</u> <u>ัน</u> <u>ร</u> <u>ะ</u> <u>ห</u> <u>า</u> <u>ค</u> <u>ุ</u> <u>จ</u> <u>ว</u> <u>า</u> <u>ย</u> <u>ุ</u> <u>ห</u> <u>า</u> <u>ล</u> <u>า</u> <u>ย</u> <u>เว</u> <u>ก</u> <u>พ</u> <u>อ</u> <u>ง</u> <u>ส</u> <u>ก</u> <u>ุ</u> <u>ณ</u> <u>พ</u> <u>ัก</u> <u>เอ</u> <u>อ</u> <u>แม่</u> <u>จะ</u> <u>เ</u> <u>กร</u> <u>ง</u> <u>การ</u> <u>ค</u> <u>ำ</u> <u>ร</u> <u>ั</u> <u>ส</u> <u>พ</u> <u>ล</u> <u>า</u> <u>ง</u> <u>ก</u> <u>ระ</u> <u>ก</u> <u>อ</u> <u>ง</u> <u>อ</u> <u>ง</u> <u>ค</u> <u>จ</u> <u>ุ</u> <u>ม</u> <u>พ</u> <u>ิ</u> <u>ท</u> <u>ถ</u> <u>า</u> <u>ค</u> <u>ิ</u> <u>ป</u> <u>รี</u> <u>ค</u> <u>ร</u> <u>ว</u> <u>ร</u> <u>ั</u> <u>ค</u> <u>อ</u> <u>ุ</u> <u>รา</u> <u>น</u> <u>แ</u> <u>น</u> <u>บ</u> <u>อ</u> <u>ย</u> <u>า</u> <u>แม่</u> <u>อ</u> <u>ย</u> <u>า</u> <u>ห</u> <u>วัน</u> <u>ข</u> <u>ว</u> <u>ัญ</u> <u>อ</u> <u>า</u> <u>พ</u> <u>อ</u> <u>บ</u> <u>การ</u> <u>ฐ</u> <u>ณ</u> <u>อ</u> <u>ย</u> <u>า</u> <u>ค</u> <u>ว</u> <u>น</u> <u>ป</u> <u>ระ</u> <u>โ</u> <u>ณ</u> <u>เ</u> <u>ล</u> <u>ิ</u> <u>ย</u> <u>ม</u> <u>ส</u> <u>ิ</u> <u>ง</u> <u>ใ</u> <u>ค</u> <u>ก</u> <u>ไ</u> <u>ป</u> <u>่</u> <u>ท</u> <u>ร</u> <u>า</u> <u>บ</u> <u>โ</u> <u>ป</u> <u>ร</u> <u>ค</u> <u>พ</u> <u>อ</u> <u>บ</u> <u>ัง</u> <u>ว</u> <u>า</u> <u>ย</u> <u>ใ</u> <u>น</u> <u>อ</u> <u>า</u> <u>แม่</u> <u>ด</u> <u>ู</u> <u>ส</u> <u>าย</u> <u>ส</u> <u>ุ</u> <u>ค</u> <u>ร</u> <u>ัก</u> <u>ส</u> <u>ั</u> <u>ค</u> <u>ย</u> <u>ก</u> <u>ั</u> <u>ส</u> <u>ุ</u> <u>ค</u> <u>ส</u> <u>ง</u> <u>ว</u> <u>น</u>	<u>ม</u> <u>ช</u> <u>ุ</u> <u>ร</u> <u>ส</u> <u>ป</u> <u>ร</u> <u>า</u> <u>ง</u> <u>ใ</u> <u>น</u> <u>ภ</u> <u>ิ</u> <u>ร</u> <u>ม</u> <u>ย</u> <u>ร</u> <u>ัก</u> <u>ร</u> <u>ี</u> <u>เ</u> <u>ร</u> <u>ี</u> <u>ย</u> <u>ม</u> <u>ร</u> <u>า</u> <u>น</u> <u>ิ</u> <u>ร</u> <u>า</u> <u>ศ</u> <u>ร</u> <u>า</u> <u>บ</u> <u>บ</u> <u>ุ</u> <u>รี</u> <u>มา</u> <u>แ</u> <u>ก</u> <u>ไ</u> <u>จ</u> <u>อ</u> <u>ไ</u> <u>จ</u> <u>อ</u> <u>บ</u> <u>ร</u> <u>า</u> <u>น</u> <u>ี</u> <u>น</u> <u>ช</u> <u>ห</u> <u>ิ</u> <u>ก</u> <u>พ</u> <u>ระ</u> <u>ก</u> <u>ร</u> <u>ค</u> <u>ี</u> <u>อ</u> <u>ร</u> <u>จ</u> <u>ิ</u> <u>ง</u> <u>จำ</u> <u>น</u> <u>ร</u> <u>ร</u> <u>จ</u> <u>า</u> <u>ค</u> <u>ำ</u> <u>ร</u> <u>ิ</u> <u>การ</u> <u>อ</u> <u>า</u> <u>ท</u> <u>ิ</u> <u>มา</u> <u>ร</u> <u>ม</u> <u>ณ</u> <u>น</u> <u>อ</u> <u>ง</u> <u>ก</u> <u>ไ</u> <u>ป</u> <u>่</u> <u>มี</u> <u>ค</u> <u>ิ</u> <u>ล</u> <u>ก</u> <u>จ</u> <u>ิ</u> <u>ต</u> <u>น</u> <u>า</u> <u>รี</u> <u>ร</u> <u>ะ</u> <u>ง</u> <u>ั</u> <u>บ</u> <u>ล</u> <u>อ</u> <u>ย</u> <u>ค</u> <u>ำ</u> <u>เ</u> <u>น</u> <u>ี</u> <u>ย</u> <u>ร</u> <u>อ</u> <u>า</u> <u>ย</u> <u>ก</u> <u>ั</u> <u>พ</u> <u>า</u> <u>เ</u> <u>ห</u> <u>ิ</u> <u>ย</u> <u>ร</u> <u>โ</u> <u>ษ</u> <u>ค</u> <u>า</u> <u>ย</u> <u>ไ</u> <u>ส</u> <u>เ</u> <u>ด</u> <u>ถ</u> <u>า</u> <u>จะ</u> <u>ท</u> <u>ระ</u> <u>ช</u> <u>า</u> <u>น</u> <u>ค</u> <u>ี</u> <u>รี</u> <u>ห</u> <u>า</u> <u>ก</u> <u>จะ</u> <u>พ</u> <u>อ</u> <u>ง</u> <u>ล</u> <u>า</u> <u>ย</u> <u>ู</u> <u>ค</u> <u>ำ</u> <u>เ</u> <u>น</u> <u>ี</u> <u>ย</u> <u>ร</u> <u>น</u> <u>ั</u> <u>ก</u> <u>ไ</u> <u>ช</u> <u>เ</u> <u>ี</u> <u>ที่</u> <u>ว</u> <u>ร</u> <u>ร</u> <u>า</u> <u>ช</u> <u>ก</u> <u>ระ</u> <u>ษ</u> <u>ั</u> <u>ท</u> <u>รี</u> <u>ย</u> <u>ค</u> <u>ุ</u> <u>จ</u> <u>ส</u> <u>าร</u> <u>อัน</u> <u>โ</u> <u>ท</u> <u>ร</u> <u>ม</u> <u>มัน</u> <u>ท</u> <u>วั</u> <u>ค</u> <u>ก</u> <u>ร</u> <u>ณ</u> <u>อ</u> <u>ม</u> <u>ถ</u> <u>ัน</u> <u>เ</u> <u>น</u> <u>ท</u> <u>ร</u> <u>ผ</u> <u>อน</u> <u>ภ</u> <u>ิ</u> <u>ร</u> <u>ม</u> <u>ย</u> <u>ร</u> <u>ี</u> <u>เ</u> <u>ร</u> <u>ี</u> <u>ย</u> <u>ม</u> <u>จ</u> <u>ิ</u> <u>ต</u> <u>น</u> <u>อ</u> <u>ง</u> <u>นี้</u> <u>ยัง</u> <u>เ</u> <u>ร</u> <u>ี</u> <u>เ</u> <u>ร</u> <u>ี</u> <u>ย</u> <u>ม</u> <u>เ</u> <u>ส</u> <u>น</u> <u>ห</u> <u>ก</u> <u>อ</u> <u>น</u> <u>ระ</u> <u>ก</u> <u>ำ</u> <u>ไ</u> <u>จ</u> <u>ก</u> <u>ล</u> <u>เ</u> <u>ย</u> <u>า</u> <u>ว</u> <u>ห</u> <u>ด</u> <u>ุ</u> <u>ต</u> <u>ิ</u> <u>ย</u> <u>ม</u> <u>น</u> <u>ั</u> <u>ส</u> <u>แล้ว</u> <u>จะ</u> <u>โดย</u> <u>ค</u> <u>ว</u> <u>ร</u> <u>เ</u> <u>ส</u> <u>น</u> <u>ห</u> <u>พ</u> <u>ภ</u> <u>ิ</u> <u>ร</u> <u>ม</u> <u>ย</u> <u>ว</u> <u>น</u> <u>เ</u> <u>ส</u> <u>น</u> <u>ห</u> <u>ไ</u> <u>ว</u> <u>จะ</u> <u>ว</u> <u>า</u> <u>ย</u> <u>แ</u> <u>ค</u>

ฤๅษีณะ เกีย่งถนอม
 จักยลกระแสดแท
 ทรัสพลางตระโหมโลม
 จุมพิตปรางชม
 สองธงขลุ่ยสดชา-
 สองโอษฐ์เอมอร
 พรางพิกตรพรายเนตร
 พยุหพโยมครร-
 พิรุณโรยก็โปรยทอง
 เรณูร่าเพยชจาย
 ชอกไช้ณะกาทถม
 สองสุขสโมสร
 ถ้ำทองคะนองลั่น
 แทะแกวรวาเชนทร
 วังเวียงคู้หาสะเทือน
 แว่ววับวะวามฉาย
 อื้ออื้อพยุพัก
 ลมถูระเนนกลาง
 กัลยาศโยนดวง
 อสุรารามโกรธ
 ลากโล๊ะแฉ่นไล
 กระบัตพรพราย
 แผลงภูผจงจรด
 ขามขิมรสาสาน
 สองสมสมพาด
 บัววายวายทุกซ์
 เปรมปรีดิ์ปรีดา

ฤๅษีค่อมอย่าควนแห
 สุขในมโนรมย์
 วรราชคัคคชม
 อูระแนบอรอร
 ฦสองกรสอดกร
 คักบรสรสาสรพ
 มยลเคื่อนตระวันจันทร์
 ธิติวิชุดาพราย
 มุขปแบมณะกาชยาย
 ภมรเคลาะจะองอร
 รสคันธกำจร
 ภิรมย์เยาวชาเขนทร
 สนั่นบันจะเอียงเอน
 กระฉอนขวางมณีพราย
 คีขรเลื่อนคิลาชยาย
 ขรอุมขรอำปางค
 พฤษณลัคณะโผงผอง
 กิขเรศวนาคร
 วจิรชวงวรากร
 กระเทียมเทาจะทำลาย
 มแถบแลบมเลื่องสาย
 ชะฉำขอสูมามาลย์
 คะลึงรสสุคนธ์ธาร
 คิเกษมสมพอง ฯ
 จบบทบทละบอง
 สวาทรมรมสอง

ดุคดุคสังวาส
 สุขไสไขกลอง

แฉ่ฉ่ฉ่ฉ่ฉ่	รุ้รุ้รุ้รุ้	เส่เส่เส่เส่
ไหมหล่งหล่งกาม	กลหรรหรรษา	ห้ห้ห้ห้ห้- นีราราราราน
ล้ล้ล้ล้ล้	ล้ล้ล้ล้ล้ล้ล้ล้	ล้ล้ล้ล้ล้ล้ล้
เร่เร่เร่เร่เร่	ประจักษ์จักษ์ปาน	เส่เส่เส่เส่เส่- รังรังรังรัง
ป้างป้างป้างป้าง		เก่มสุขด้วยศรี
สุคาชนิษฐานงเยาว์		
จึ่งมีมธุรสกล่อมเกล้า		อาแม่มาเรา
จะจรสนานสรงชล		

ลิลิตเพชรมงกุฏ

เจ้าพระยาพระคลัง (หน)

พระเพชรมงกุฎไต่เมืงของชายคนหนึ่ง

— พระหม่นฉวยยุคแก้ว

กรประกองกานดา

— จมพิศประโลมสา-

รืบริอนรสเราเกอ

ราชามชนฐ

นางภิรมยรสกุชร

พระหลงเลสสายสมร

จึ่งประทานแหวนแก้ว

กันยา

แนบเนอ

ทรเสนห

ทรางแรมมา ฯ

นางจร

มองแนว

ยามเมือ แคลนนา

คาแทกวร เมือง ฯ

พระเพชรมงกุฎไต่นางประทุมวดี

— พระเสด็จไคลสุทอง

ถึงอาสนมรรจรูรมสม

พรวนเงินพรวนคำสม

ปฎทองรองเตี้ยแก้ว

บรรทม

มานแพรว

สายสุทร

เพริศแพรวเพดาน ฯ

โอฟาร สาร เสนาะพร่อง
 สอง เกษมเปรมปรีดิ์
 รวบรวมรสดี
 พระตระกองกายแก้ว
 ชมพักตร์ จมพิศเนน
 เอนแอบอรุณาง
 สองรวมภิรมย์ปาง
 คจุลการัดไม้
 พยุพยับเมฆครัน
 วิรุณรวงโร ยรินจาน
 เวทาสีกมีคมวิปาน
 บงกชแบณกาชัน

พาที
 นองแผ้ว
 ปราโมทย์
 แนบเนื้อแนมนม ฯ
 นวลปราง
 แนบไท้
 ประคิพัทธ กันแฮ
 เมื่อเมื่อราตรี ฯ
 ครวญหาญ
 ครีกครัน
 เคือนคืบ
 กลิ่นหรรษ์รณจวน ฯ

พระภูธรธิราช สุขสมพาสพระยุพา มโหฬาริเรก เป็นเอกโอชา สองเสนา
 สโมสร ในปัจจุณทิพรัตน์ โดยกำหนดนิยม แรกเริ่มสมสังวาส หอนเคื่อนคลาคลารส
 โดยกำหนดพระคำนึง ถึงพี่เลี้ยงพุณตรี พระมุขีกลมเสรา จึงนาญเจ้าประพมา
 นางวันหาทูลถาม พระทรงงามไยหมอง ทาวสนองคำนาญ เรียมนิราศพี่เลี้ยง ...

กาหลง

(พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก)

อิเหนาไฉนางคหรีครษา

— เมื่อนั้น

ไค้พังสุรเสียดกัจับใจ
เมียงเม้นมอยพักตร์ฉันทน์
ให้กรันคร้ามขามเขินวิญญา

.....

ว่าแล้วพระเสด็จจากอาสน์
จงกรพนิศาคลาไคล

.....

ชานอยจะอยู่เป็นทาสา
นางสับคัศกรภูวไนย

.....

ว่าพลางทางภิรมย์ชมศรี
คลึงเคลาเฝ้าเอนเลินพลาง
พระพิรุณโปรยปรายกระจายทอง
ภูรินกลัวกลืนสุบาสี
ครันเสด็จเสด็จยุบยาตร
พระกรายกรกุ่มกริชเทวา
แล้วจึงชำระสระสนาน
ทรงเครื่องประดับสำหรับองค์

คหรีครษาศรีใส

อรไทเคียมคลวันทา

จะพาทีก็ตระหนักตกประหมา

จึงสนองพระวาจาไป

.....

แอบอิงสัมผัสพิสมัย

ขึ้นไปบนแท่นรัตน

.....

จงคอยอภัยอภัยสัจ

ท่าอะไรจะนี้ไม่ปราณี

.....

ย้วยวนฤคิมิให้ทาง

พระปรางแนบปรางเทวี

มณฑาทองค้อยระบายคลายคลี

ยินศิริวมรสกริษา

จากอาสน์สุวรรณอันเลขา

มาสระสร้งคงคาสำอางองค์

สุคนธารรวรินกลืนสง

มาทรงอาชาคลาไคล

อิเหนาไฉนางเกณษะบา

— ว่าพลางพระเสด็จออกจากอาสน์
จะฉลักไล่ไม่พึงไยคี่

โอบอุ้มองนาฏมารศรี

ขึ้นสู่แท่นที่ไสยา

.....

ดวงสมร

พะวงสงสัยไบเทวี
พระศรีพลางโลมแอบแนบเกล้า
พระไล้จูบจุกอกพลอดพลาง
พระอุทัยแสงศรีสอง
แยมบานระบึกเบิกใบ
ภุมรินบินลงประจักษ์
ฝนฝอยเย็นชานปรุพี
เมื่อนั้น
ไครวมรสรักด้วยราชา
ครั้นเวลาค่ำคลุมวอุมพอง
ไปชมอุทยานตระการใจ
เมื่อนั้น
ดวงใจจงพาที่ไคลคลา

- เวลาราตรีก็คึกแล้ว

พระบุรยาตรคลาไคล
พระเซาที่ไสยาสน์บรรจง

.....

ถึงบุหลันที่แจ่มจะเปรียบพักตร์
คังจะหายละลายไปกับตา
พระกอดจูบไล้แล้วรับขวัญ
ราตรีมิไคทางทรมาม

.....

ฟังคำพิณอมารศรี
มิให้มีความนิคมาคิดนาง
ยั่วเข้ายวนใจไม่ไกลข้าง
ทางกระสันปั่นป่วนฤดีใน
โกมลละอองสกลไส
รับแสงสุริยไศด้วยยินดี
กลีบกล่ำเกสรคลาคล่ำ
ฤดีเกลื่อนกล่อมด้วยกามา
บุษบาสำหรับเสนาหา
กัลยาเบิกบานสำราญใจ
จึงทูลพระโคมยงผู้พิสมัย
มิ้งไม่มีพรรณานา
พระทรงชัยไคพิงก็หรรษา
แล้วจงกรออกมายังสวนนาง

จึงชวนน้องแก้วผู้พิสมัย

ไปยังสุวรรณพลับพลา
เอนองค์แอบนอนหงรนา

.....

กัษยอศรก็กรจนากว่า
กุศลที่สร้างมาจึงไคชม
กระสันัญจวนสรวลสม
จนพระบรรทมหลับไป

อิเหนาไค่นางบุษบาสำหรับ

- เมื่อนั้น

สัพยอกหยอกนางพราหมณ์
สัพยอกหยอกหญิงชู้
นางลัมบิคุเรศแฉมวรา
ครั้นแล้วก็ชวนนวลทอง
พระเชษฐสมเสน่หสนิที
แรกเริ่มรูรสให้ปลื้มใจ
สัพยอกหยอกนางพลาจนิตรา

บันยิยังแบ้มแจ่มใส
ถามไถ่เข้าด้วยกันไปมา
ข้างบันยิก็ลืมนุชบาไป
ทั้งพี่เลี้ยงก็ลืมนุชบาไป
เข้าห้องไสยาสน์พิสมัย
พระไลดูบจูบปรางวนิดา
ภูวนายเกษมสันต์ทรรษา
มิชาก็มอยหลับไป

อิเหนา (หลังหลังหนึ่งทรัก)ไค่นางจินตะทรา

- วาพลาจโอบอุ้มกัลยา
พระตระโถมโถมดูบพักตร์
กรกระหวัดรักแนบอระใน

ขึ้นแท่นรจนาทันใด
ถ้าเห็นวาศักดิ์ไม่ควรพิสมัย
ปลื้มใจจอยาพิโรชโกรธา

.....
เจ้าพี่
วาชมเหงไม่เกรงกัลยา
อันมหาวารมีให้ไหล
อันประทุมจะห้ามภุมรี
อันจะห้ามความรักพิให้หยด
ปลื้มจิตจงกิดปรองคอง
พระไลดูบจูบพลาจทางรับขวัญ
เมฆหมอกบังดวงเดือน
พระพิรุณก็แข็งสุธา
กิ่งไค้เสวยสรวรรคชื่นตริงไทร

.....
มารศรีไม่ประจักษ์เสนา
ด้วยธรรมดาโลกินดี
จะหยดไฉ่ไฉ่ถามึงมารศรี
มิให้เอาซาบอาบละออง
อกจะแตกแยกชุดออกเป็นสอง
อย่าเคืองของหนวงหนักชักเชือน
ทั้งอากาศสนั่นกลุ้มเกลื่อน
สะเทือนทั้งท้องสมุทรไท
พรอพร่าบานจิตพิสมัย
งวยงงหลงใหลทั้งสองรา

เมื่อนั้น

สมสู่อยู่ด้วยพระราชา
แต่เฝ้าชมฉัพพิศวาต
ไม่เฝ้าสององค์ทรงขรรค์
สร่งเสวยมิไถอนาทร
เริ่มรู้รักประจักษ์ใจ

ระเคนจินตะหราเสนาหา

กัณยาพลาดปลั่งสมประคิ
มิไค้คลาดคลายองค์พระโฉมศรี
เทวีสุคสวาทจะซาตใจ
ผันนอนให้ชอบอัธยาศัย
อรไทหลงลืมสิ้นสมประคิ

อิเหนาไค่นางหยิ่งหยิ่งสาหรื

— เจ้าจะปลัดวันประกันกาย
ว่าพลางทางเสด็จคลาไคล
วางองค์ลงเห็นบัลลังก์อาสน์
กรกระหวัดศรีตึงตึงตรา
จะขอชมให้สมที่ใจรัก
พระกอดจูบดูไล้ไฉนนาง

.....

จะว่าสักเท่าไรไม่ฟังคำ

นางสลัดบัคกรพระทรงฤทธิ์

เมื่อนั้น

เห็นนางเคืองชัศวีญญา

ทรมสงวน

เป็นธรรมดาโลกโลเกีย

ถึงเจ้าจะเคืองชัศหัตทยา

พระยังกระหวัดศรีตึงตึง

ฤดีเคื้อคดินแดคาล

มีคคูลุ่มช่อมอไฉน

พระพิรุณระมัดทองเกสร

มัจฉาวายทองในวารี

อันจิตรายภาจะฟังคำไค้

อุ้มองค์อรไทขึ้นไฉยา

พระเอนอิงพิงพาคด้วยหรรษา

อย่าพักห้ามพียาไม่ฟังนาง

นงลักษณ์เอนคู้พิบ่าง

เอวบางผล็กมื่อพิเสียโย

.....

เนื้อจะมาทรกรรมให้ข้าจิต

แล้วบิดันมิไค้จ่านรรจา

พระโฉมยงองค์อสนีแคหว่า

ผ่านฟ้าปลอบประโลมนางเทวี

เนื่อนวลเจ้าชั้นชูอารมณ์พิ

อย่างนี้แด่เรียกวารักกัน

พิไม่ฟังวาจานางสาวสวรรค์

พทุหรณันเรึงมันเทิงใจ

คณานตักพิกลไม่ทนไค้

ด้วยอำนาจฤทธิไกรนาถิน

ภมรเขยชาบอาบกลิ่น

ตามกระแสนสายสินธุชลาลัย

สององค์ขึ้นชมภิรมย์จิต
แต่คลั่งเคล้าเป่ายวนชวนใจ
ครั้นรุ่ง
พระโสมบงผู้วงศ์เทวา

.....

แสนสนธิพิศवासไม่คลาดได้
แล้วบรรทมหลับไปทั้งสองรา
พระสุริยาพวยพุ่งพระเวหา
เสด็จมาสระสรองวารี

.....

อิเหนาไค่นางบุษยาภาโลละ (มีสาประหมังกุหนึ่ง)

— พระหัตถ์เบื้องขวาปรางมาส
พระเอนแอบแนบทับอุระราน
.....
วาพลางเอนแอบแนบซิด
จูบปรางพลางสัมผัสประทุมทอง
พลางเชยนองประคองหัตถ์
ลงประหมกลมเกลียวทั้งอินทรี
บรรดาเทวาพลาหก
.....
เมฆหมอกออกกลุ่มขุมไป
พระพิรุณโปรยปรอยเป็นฝอยฝน
บุษบงเบิกบานตระการตา
เข้าชอกไซในกลีบสุมาลย์
ฟารองกองลั่นอึงอล
สองสนธิจิตเชื่อไม่เมื่อหน่าย
พิสมัยที่ไฉนแทนทอง
พระบรรทมสัพยอกหยอกเฝ้า
ลืมนองคัมภีรามาตุรงค์
ลืมนองค่อนุชาทั้งสองสวัสด์
ลืมนางกษัตริย์นงคราญ

แสนสวาทเชยพิศคร สัมผัส สมาน
บุพาพาลลักไล่ไม่โยคี
.....
คอยสนธิเชยขึ้นกันทั้งสอง
ต้องทำนองปั้นปูนชวนยี้
รวรศักดิ์กายามารศรี
ฤทธิรอนอรอนาวรรณใจ
ก็เอนผกอากาศหวาดไหว
อโณทัยอับแสงไม่แจ้งตา
ลมบนพานพัดสหัสสา
กุมราจับจรรจร สสุคนธ์
ก็ซาบซ่านเนื้อแก้วหัวขุมชน
สาซด เป็นละลอกกระฉอกฟอง
เกี่ยวกายเกลียวกลมประสมสอง
จนไถกองขานขันสนั่นคง
คลั่งเคล้าขึ้นจิตพิศวง
พระจงจิตพิศวงบุพาพาล
ลืมนองสมบัติพิสดาน
สองกุมารโอรสก็ลืมนไป

เมื่อนั้น
ไคร่รวมธุสมภิรมย์ใจ
ลืมนองคิตรีศชนนี
ลืมหึงเชษฐาอนุชา
ลืมนิพพิลัยงักขยา
แต่เพี้ยนเฝ้าเคล้าองค์พระภูมิ

พระบุตรเยาวยอคพิสมัย
อรไทพิศวาสไมเคลาคคลา
มะคิหวิแลองค์ชนินฐา
ลืมหเลาธิดานารี
ปรีดาชื่นชมเกษมศรี
นางมิไค่นิราศเคลาคกลา

รามเกียรติ์

(พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก)

หนุมานไค่นางเบญจกาย

- ว่าพลางคว่ำไขว้ไปในที่
เมื่อนั้น
ปักกรคอนคมนัยนา
เหตุว่าเป็นหญิงมาผู้เดียว
นอยจิตเพียงชีวิตจะบรรลย์
น้องเอยน้องรัก

ฉลักพี่เสียไยนางเทวี
ว่าพลางอิงแอบแนบชิด
ประคองทองควงพุ่มมาลย์
ภูมิเรศรอนลงประจงเคลา
เชยซาบเกสรโกมล

เมื่อนั้น
ไค่ธุสมรรวมรสฤดี
มีความชื่นชมโสมนัส
ความรักเพียงสิ้นชีวา
แสนสนิหพิสมัยไหลหลง
ลืมหักวท่ายยี่สิบกร

ขุนกระบี่หยอกเฝ้ากัลยา
นวลนางเบญจกายเสนาหา
อนิจจาชมเหงไม่เกรงใจ
ทางเปลี่ยวไม่ว่าอะไรไค่
ว่าพลางฉลักไสไม่ไยดี
เยาวลกันณมิ่งมารศรี
ปรานีเฝิดบางนงนกรายุ
จุมพิตควยความเกษมศานต์
หอมหวานกลิ่นรสเสาวคนธ์
เรารองกองโนโพยมทน
ฝนสรวรรคครันครันชาตรี
นวลนางเบญจกายโฉมศรี
กับขุนกระบี่ผู้ศักดิ์ดา
ประคิพพิชุนเพิ่มเสนาหา
กัลยาไมทางวานร
งวยงควยทหารพระทรงศรี
บังอรเกษมเปรมปรีดี

หนุมานไคนางมัจฉา

— วาพลงคว่ำไขว้ไปมา

เมื่อนั้น

ชมายชายเนตรแล้วบัคกร

.....

วาพลงหยิกขวนวูไป

สุดเอ๋ยสุดสวาท

รักเจ้าเหตดวงชีวี

.....

วาพลงอิงแอบแนบชิด

คอยประคองทองเตาสุเมธทา

พระสมุทรคีฬองนงระลอก

เมฆมัวทิวทิศโทยมบน

อันดอกดวงโกสัมพทุมมาลัย

สองสมชมรสฤดี

เมื่อนั้น

ไครร่วมรสรักภิรมยา

อิงแอบแนบชิดพิศวง

แสนรักแสนสวาทจะซาใจ

ลืมนเล่นในทองชลธาร

ลืมนอายลืมนองคัลลยา

หนุมานไคนางวานริน

— วาพลงลูบหลังนางเยาว์

จุมพิตพิศพัศกัลลยา

เมื่อนั้น

สลัดบัคมีอวสาน

แกวตาอย่าตัดคาวารณ์

นวลนางมัจฉาควงสมร

คมคอนเนินผืนพักตรา

.....

ฉลักไสมิไคปราชินี

นุชนาฏผู้มิ่งมารศรี

อย่าหยิกขวนพิไให้เจ็บนัก

.....

จุมพิตปรางเปรมนาสา

วายุพัดพัดมาอิงอล

คลื่นกระฉอกพัดฝั่งกุลาหล

ฝนสรวรรคพลอยพรหมสุมาลี

ก็แบ่งบานคลี่คลายเกสรศรี

ทางเกษมเปรมปรีดิ์ทั้งสองรา

นวลนางสุพรรณมัจฉา

กับวายุบุตร วุฒิไกร

งวียงงควยความพิสมัย

อรไทลืมนกลัวพระบิดา

ลืมนผู้บริวารมัจฉา

เสนาหาเพิ่มพูนพันทวี

.....
 ทรามเขยทรามสงวน
 เจ้าดวงคอกฟ้าสมาลัย
 อันความรักเจ้านแสนรัก
 ปรานีเกิดบางนะแหวตา
 วาพลางกรเฝ้าวระหวัด

อิงแอบแนบชิดพิลวัน
 ภูมรินบินวอนรอนรอง
 สุมามาลัยบานรับทินกร
 พระพายชายพิศพา..ระลอก
 สองสมภิมย์รยสวนยิน
 เมื่อนั้น
 ไคร วมร สฤติกรีทา
 แกรกรร สภิมย์สมสนิท
 ลืมอายไหลหลงปลงใจ
 ลืมองค์พระสยามภูวนาถ
 ลืมเพื่อนสาวสวรรค์บริวาร

.....
 วาพลางก็ทางสัพยอก
 จุมพิศพิศทั่วทั้งอินทรีย์
 เมื่อนั้น
 บัดกร คอนคมควมมายา
 ขอมอัครราชธานี

.....
 วาพลางอิงแอบแนบชิด
 เขยแถมแนมโอบรู่ไรไท
 คลึงเคลา เข้ายักริมยชวัญ
 ทั้งสองโสมนัสปรีดา

.....
 นิ่มนวล เขาวยอคพิสมัย
 ชับที่เสียได้กัลยา
 สุกที่จักหักแสนหกล
 วาสนา เคยคูมาด้วยกัน
 สัมผัสภิมย์ชมชวัญ
 เขยดวงบุษบันอรชร
 คลึงขามอาบละอองเกสร
 ขจรรส สาวคนธรรวริน
 กระณอกฝั่งฟ่องฟุ้งกระแสนสินธุ์
 เกษมสุขซาบสิ้นทั้งสองรา
 วานริน เขาวยอคเสนาหา
 ด้วยวาญบุตรวุฒิไกร
 อิงแอบแนบชิดไม่ห่างไค
 ทรามวัยลืมหุ่กษทรมาน
 ลืมทั้งไกรลาศราฐาน
 เขาวมาลัยเพลิดเพลินวิญญาณ

.....
 เขายอกด้วยควมเกษมศรี
 ชุนกระบี่ควาไขว้ไปมา
 วานริน เขาวยอคเสนาหา
 แล้วมีวาจาว่าวอน
 ในเวลานี้ให้มิใจ

.....
 แสนสนิทด้วยควมพิสมัย
 ลูบไล้ดวงทิพย์สมุณฑา
 เกษมสันต์ในรสเสนาหา
 ในแทนไสยาอลงกรณ

เมื่อนั้น
ได้เพิ่มรักกับวานร

นวลนางวานรินดวงสมร
บังอรพิทวาสจะซาบใจ

หนุมานไค่นางมณฑิ

— วาพลางอิงแอบแนบชิด
คอยประคองทองดวงปทุมมาลัย
ภุมรินทร์อนประจกเศลา
เป็นละอองทองทั่วกายา
เมื่อนั้น
สำคัญว่าทวยี่สิบกร

จุมพิตด้วยความเกษมศานต์
ซาบซาบในรสกริษา
เรณูเสาวคนธ์บุปผา
ก็สมเจตนาวานร
นวลนางมณฑิดวงสมร
บังอรเพลิดเพลิดจำเรียวใจ

ทศกัณฐ์ไค่นางมณฑิ

— วาพลางอิงแอบแนบชิด
ชวนองคค์รรราชเทวี
สองกษัตริย์รวมอาสน์รวมเขนย
ด้วยความยินดีปรีดา

จุมพิตด้วยความเกษมศรี
เขาทีลีรีไสยา
รวมภิรมย์ชมเชยเสนาหา
อสุรางค์หัดสนธิไป

หนุมานไค่นางสุวรรณกัมปมา

— วาพลางก็ทางสัพยอก
เกี่ยวกระหวัดกริ๊งรักกริ๊งตรา
พระสมุทรีฟ่องนงระลอก
วาฬใหญ่พ่นน้ำอยู่เป็นควัน
สองร่วมภิรมย์สมพาส
แสนสุขแสนเกษมสรวรร

เฝ้าหยอกด้วยการเล่นหา
วิญญูณคาวดินแคเย็น
กระตบฝั่งกระฉอกสะเทือนลั่น
ฝนสรวรรคตกทั่วสาคร
แสนสวาทในรสโสมสร
เหนือที่บรรจจรณในราตรี

เหมือน
ไกรวมในรสดี
ลืมนึกทุกขลืมนเวณ
ลืมหังอินทรีทศดา
แต่อิงแอบแนบชิดไม่ห่างไค
นวลพินคนเบื่องบาบทงสุ

นางสุพรรณกัญญาโฉมศรี
ควยขุนกระบี่ผู้ปรีชา
เขาวเรศแสนโสมนัสสา
กัลยาลิมกายลืมนองค
ควยความพิสมัยไหลหลง
พิศวในขุนวานร

หนุมานไคนางบุษมาลี

— วาพลาทางท่าสัพยอก

.....

แล้วมีวาจาอันสุนทร
รักเจ้าเท่าดวงชีวา
วาพลาอุ้มองคนงลัคน
ฝนสรวรคครันครันโพยมบน
กลืนกลบอบฟุ้งชลธาร

เหมือน

ครันไกรวมรสดี
แสนสนิพิสมัยไหลหลง
ลืมหังทุกขที่ทนเวทนา
ลืมหังพิสดานพินาณแมน
ลืมหังอาบลิ้มความรังเกียจกัน

พระอินทร์ไคนางกาลอัจนา

— เจ้าเอ๋ยเจ้าพี่

พิศังใจเจ้าจะจงจำนงมา

เข้าหยอกจุมพิตพิสมัย

.....

สายสรมเขาวยอกเสนา
แกวตาของพื่อยากใจ
ภิรมย์ชมพิศตรพิสมัย
โกลมบานรับสุริย์ฉาน
สองสรวาญสุขเกษมเปรมปรีดี
นางบุษมาลีโฉมศรี
กัมขุนกระบี่ผู้กักดา
งวยงกับความเสนา
ซึ่งอยู่เอกาในมายน
ลืมหังแสนสมบัติเมืองสรวรค
เกษมสันตออิงแอบวานร

มารศรียอกสุกเสนา
แกวตาอย่าตัดไมตรี

ความแสนพิศวาสจะซาใจ
 ฉนั้นฉนั้นพักตราไมพาที
 เขาซิดแล้วดูบปณฎางค์
 นางเกิดปิตพิทษญกพันธ์

พระอาทิตย์ไค่นางกาลอัจนา

— เมื่อนั้น
 ภูวาพระอาทิตย์ฤทธิไกร
 จะตอบก็คิดความอาบ
 ซายเนตรชำเลื่องเป็นที่
 นองเอยนองรัก
 รักเจ้าเท่าดวงหฤทัย
 พิพิ้งตั้งจิตมาฝากรัก
 ปรานีบ้างเถิดควนิทา
 ดูหลังดูบนานงลักษณะ
 ยัวเฝ้าสนิหคิตพัน
 เสร็จแล้วจึงองค์พระทินกร
 เหวะจากพระบรรณศาลา

ณโคตมไค่นางกาลอัจนา

— พระคาบสอออกจากพิธิ
 รวมรักสมักร สโมสร
 คลึงเคลาเฝ้ายวนชวนชิต
 เมื่อนั้น
 สมสูอยู่สุขสนุกสบาย

กวรหรือเจ้าไม่เห็นอกพี่
 เทวีทำไยฉนั้น
 ตระโบมโถมพลางแล้วรับขวัญ
 ก็มีครรรักควบเคชพระอินทรา

นางอัจนามีอัชฌาสัย
 ก็มีใจประคิพพิทพันธ์
 โฉมฉายก่อนแล้วฉนั้น
 มารศรีรัญจวนป่วนใจ
 เยาวลกับณญยอคพิสมัย
 เปื่อนพัทธร เสียวนางกัลยา
 ควรหรือมาหักแสนหา
 วาพลางไขวควาพัลวัน
 พิศพัทธรภิรมย์ชมขวัญ
 นางนั้นยินดีปรีดา
 สำแดงฤทธิรอนแกลวกลา
 ไปยังมหาพิชัยรบ

ด้วยความยินดีพันคิด
 สถาวร เบิกบานสำราญจิต
 แสนสนิหพิศวาสไมคลาดกลาย
 นางกาลอัจนาโฉมฉาย
 ชานานไคหลายเดือนมา

พิทวงปลงรักพระนักรัชม
ครั้นได้ฤกษ์ยามเวลา

จนครรภถวนทศมาสา
กัลยาณกลอดคบุตร

พาลีได้นางคารา

— เมื่อนั้น

ออกจากขอบแก้วสุรกานต์
ให้คิดช่วยเขินสะเพินใจ
แล้วประนมกมลเกล้าคุณ

.....
วาพลางทางถกเข้าชิด

สองกรกรรดูโลมกาย

.....
วาพลางก็ทางไขวคว้า
ความรักเป็นพันพันทวี

.....
วาพลางทางสลัดบัคกร
นี้หรือว่าเมตตาอาลัย

.....
วาพลางทางอิงแอบแนบนอน

ชมเนตรชมปรางกัลยา

วายุพัดพานทองทองสมุทร

มัจฉาขึ้นบานสำราญใจ

เมื่อนั้น

ไครร่วมรสพาสีฤทธิรอน

แรกเริ่มแรกกรูรสรัก

ลืมนองกสมเด็จเจ้าโลกา

นางคาราเยาวยอคสงสาร

เยาวมาลย์เห็นพระยาพาลี

อรไทถอยถกชยคหนึ่ง

เทวีฉินพิศกรไม่เจรจา

.....
จุมพิตพิสวาสโณมฉาย

สายสวาทจงไคปรานี

.....
อนิจจาเจ้าไม่เห็นอกพี่
มารศรีจึงไคเมตตา

.....
หยิกชวนควักคอนแล้วลักใส่
ช่างมาทำไคถึงเพียงนี้

.....
เชยมนพาทองทั้งชายขวา

เสนหารุ่งเรืองฤทัย

กระฉอกนาคาลนุคเป็นคลื่นใหญ่
ที่ในสายสินธุสาคร

นางแก้วคาราควงสมร

บังอร ยินดีปรีดา

เยาวลัษณ์เพลิดเพลีนเสนหา

ลืมพระอุมาวิลาวัณย์

ลืมนายลืมนองคบั๊งอร

ลืมนั่งดูพระสุริยัน

ลืมนั่งเพื่อนอัปสรสาวสวรรค์

กัลยาเกษมเปรมปรีดิ์

พาสีไฉนางมณโฑ

— วาพลาทางเลี่ยมลอคสอดควา
ตระโถมโถมลุมทั้งอินทรี

.....

วาพลาทางอิงแอบแนบเคลา

เชยมนพาทิพิศุมาลี

ภุมรินบินเคลาดะอองอาบ

พระพิรุณพรอยพรมสุมาลย์

เมื่อนั้น

สมสู่อุบายพระยาพานร

ลืมนองพระสยมภูษาณ

ลืมนั่งสมเด็จพะธูมา

แรกรูไทรสลึงวาส

แสนเกษมแสนสุขทุกราตรี

แกวตาอย่าฉินหนีพี่

มารศรีอย่าสลัดศัทรอน

.....

จุมพิตยั่วเยาโฉมศรี

บุษบงคล้ายคลืนกาภาณุจัน

เชยซาบเสาวคนธหอมหวาน

เบิกบานรับแสงทินกร

โฉมนางมณโฑดวงสมร

สโมสรชื่นชมปรีดา

ลืมหักกันรู้มารักษา

ลืมหาไกรลาศศิริ

แสนสวาสดุททาวโกสัย

ในธานีชิตชินอันโอฬาร

ทศกัณฐ์ไฉนางมณโฑ

— วาพลาทางก็ทางสัพยอก

กรสอดกอดกลุบพันค

เมื่อนั้น

บัดกรคอนคมแล้วหลไป

.....

วาพลาทางอิงแอบแนบกายา

ชมเนตรเกศงามแล้วรับขวัญ

เยาหยอกควความเสนา

อสุรารื่นเรึงบันเทิงใจ

นางมณโฑหยอดพิสมัย

พระคุณภูไนยพิทวิ

.....

กรสอดสอดควายูพาพาล

เชยมนพาสวรรคหอมหวาน

พยับคลุ่มขอมอนธการ
 เมฆลาลอแก้วแววไว
 เปรี๊ยะเปรี๊ยะเสียงสนั่นอึงอล
 เมื่อนั้น
 ไตรวมรสทศพัศกรสูริ
 ลืมองค์พระยาพานรินทร์
 ลืมทั้งโอรสยศไกร
 เพลิดเพลื่นควยสมบัติพิสดาน
 เพ็ญมเฝ้าประคิพพิชฌักพันธ

พระรามไถนางสีดา

- วาพลาแสงดีจากอาสน์แก้ว
 สองทศกโอบอุ้มบังอร
 นานเอยณานฟ้า
 นอยจิตเพียงชีวิที่จะบรรลือ
 - วาพลาทางสลักบัฏกร
 หยิกชวนฉลักไสไมปรานี
 กวงเอยทวงสมร
 แสนรักสุครีวกวนิดา
 ถึงเจ้าจะหยิกชวนควยเลียบ
 ซึ่งจะทนประคิพพิชฌักกำหนดใน
 วาพลาอิงแอบแนบชิด
 พระกรเลี่ยมลอคสอดกวาง
 หยอกเฝ้าเคลาศลึงเกี้ยวกระหนัด
 ภูมิณินวอนคัคณานต์
 พระพายพิศทองกลีบโกมล
 สองสมสองสุขสถาวร

ฟ้าลั่นบันทาลคำรณ
 รามสูริเลี้ยวไล้ในเวหน
 ฝนสวรคพรอยพรมาลี
 โฉมนางมณโฑมารศรี
 เทวีพิศวาสจะซาจิตใจ
 ลืมพิชฌักชินกรงใหญ่
 ลืมผูนางในกำนัล
 แสนสวราญเป็นสุขเกษมสันต์
 กับองค์ศกัณฐสามี

อันเพริศแพร้วจรัสประภัสสร
 ขึ้นแทนอลงกลอันอำไพ
 อนิจจาควรหรือมาทำไฉน
 นอยใจเป็นพันพันทวี
 คมคอนแล้วณพัศกรหนี
 ทำดีแล้วหรือพระจักรา
 เจางามงอนจำเริญเสนา
 สุกัญญาที่จะรังไรใจ
 ความเจ็บนั้นพิพทนต์ไฉน
 สุกใจพิแล้ววนิดา
 จมพิศทวยความเสนา
 ทองสุมนหาพิชฌักมาลย์
 ประคิพพิชฌักฉวกลินหอมหวาน
 เชยบุษบาบานอรชร
 ขยายแยมเสาวคนธเกสร
 สองสมรสำราญทั้งสององค์

เมื่อนั้น

ไคร่รวมรสสังวาสพระหริวงศ์
 ลืมอายลืมองค์พระพิตุราช
 ลืมทั้งสมเด็จพระชนนี
 จงรักภักดีถึงชีวิต
 อิงแอบแนบองค์พระภัสสรา

นางสีดาแน่นนอนวลหง
 พิศวงในรสถติ
 ลืมฝูงอนงค์นางสาวศรี
 ลืมที่เคยเล่นกริรมยา
 ทอพระจักรกฤษณนาถา
 จนเวลารุ่งแสงทินกร

ถาษิณโลโกฏไคณางอรณวดี

— เมื่อนั้น

ไม่เคยเห็นรูปสตรี
 เห็นชาติคอกครักเกรง
 สัตว์นี้เป็นใจจึงไม่รู้
 ตรีแล้วจึงกล่าววาที
 จึงมีเขาที่อกกหลากหลาย

เมื่อนั้น

ไคพังจึงตอบพระสีหธา
 ไม่บอกในเคียรเหมือนฝูงสัตว์
 เต็งตึงคั่งดวงบุษยบัน
 พระองค์ผู้ทรงตะบะญาณ
 พิเคราะห์เหตุไทรูวราชี
 วาพลาทางเขาปรนนิบัติ
 ควยกลมารยาพิราใน

เมื่อนั้น

ไม่รู้ในกลสตรี
 เขาประคองตองเตาสุมณฑา
 ให้เกิดประคิพพัชอวณ

พระกไลโกฏถาษิ
 มีความสงสัยก็พิศดู
 คึงปทุมตุมเตงทั้งคู
 จะเป็นหมู่เกียรณานามใด
 เอ็งนี้เป็นสัตว์จำพวกไหน
 ไม่เคยพบเห็นแต่ก่อนมา
 นางอรณวดีเสนาหา
 เขาขานนำอัศจรรย
 มาพลัดขึ้นที่อกเหมือนแกลงบัน
 ออนละมายคล้ายกันกับสำลี
 ขอประทานโปรดเกล้าเกศ
 ขาเป็นคั้งนี้ด้วยอันใด
 สัมผัสทำนวดพันให้
 แกล้งยั่วชวนใจพระมุนี
 พระกไลโกฏถาษิ
 ลืมที่คำสั่งพระบิทร
 กายาแนบเนื้อดวงสมร
 ถึงไม่มีใครสอนก็เป็นไป

เชยแถมแนมเนตร เกศกรรม
 ภูมิบันเฝ้าล้าตมัลย์
 เชยชาบอาบสร้อยเสาวรสี
 รวมภิรมย์สมสุขสำราญ
 ก็เสียตะบะกิจพิธีกรรม
 ฟ่ำเปรี้ยงเสียงสนั่นอิงอด
 เมื่อนั้น
 ครันเห็นพระมเหสีปรีชา
 จนไครวรสสังวาส
 อิงแอบแนมข้างไมหลงไกล

.....
 เมื่อนั้น
 ภิรมย์สมสวาทควยเทวี
 เพลิดเพลινในรสเสนาหา
 ลืมท่าพิริฐชาไฟ
 ลืมทั้งคณะสาธุศิษย์
 แท้ภิรมย์สมสุขควยเยาวมาลย์

เกษมสันต์ในความพิสมัย
 แทรกไข่เกสรปทุมมาลย์
 สบงกชกลีบห้อมหวาน
 ในสถานศาลาอารญ
 พลาหกกรันพื้นคะนองฝน
 ตกจนนองพื้นพัสชา
 นางอรุณวดีเสนาหา
 หลงควมมายาพิราใน
 อัครราชแนบสนิพิสมัย
 อรไท่จึงกล่าววาที

.....
 พระกลไโกฏฤาษี
 มีเตนาศุกจำเริญใจ
 จะจงกรมภาวนากัหาไม
 ลืมไพร่อาวาสแตกอนกาล
 ลืมกิจกำเริบควยสงสาร
 แสนสนุกสำราญทุกเวลา

อิเหนา

(พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก)

อิเหนาไคนางจินตะหรา

— ว่าเออว่าพลาง
ถอยหนีพี่โยนะเหวี่
พระเอยพระผ่านฟ้า
บึงหามบึงลามาจนไป

.....
น้องว่าสิ่งไรจะนอนนั้น
นางสะบัดปีกกรไปมา

.....
ว่าพลางพระทางเขยชม
เอนองค์อิงแอบแนบยวนยี่

.....
พลางกอดประทับกับอกไว้
เมื่อใดถึงเพียงนี้แล้ว
ปราณีพี่เถิดนางกัลยา
ว่าเออว่าพลาง

ทรวงแอบแนบทรวงทราวม้วย
จูบแก้มแนมแก้มประกิจ
ภุมรียั่วเขาควงมาลัย
กรเกี่ยวกระหวัดรัดคองค
พระพิรุณรังสรรค์ก็ไปรบปราบ
ภุมราวรองลงประจงจก
บดบังทั้งแสงทินกร
ทั้งสองพระองค์ทรงสวัสดิ์
ดังได้ฟากฟ้าสุราลัย

โอบแนบแนบนางเกษมศรี
มารศรีหรือยาสลัดจิตใจ
มารศรีจริงจริงตราไม่ปราศรัย
เป็นใจของใครจะไม่แค่น

.....
นี้ทรงธรรมหาญหักหนักหนา
กัลยาถอนกวักกวนไฉน

.....
จูบแก้มแนมแนมมารศรี
พาที่ยั่วเข้าไประมา

.....
ปลื้มใจของพี่จึงเมตตา
ควรदानองแก้วไม่ฉอนหา
ช่วยภูชีวาของพี่ไว้
โอบอุ้มองค์นางพิสมัย
อุทัยดาวดินแคคาล
ยิ่งริษญวนคิดถึงสงสาร
บุษบาตระการก็คลี่คลาย
ชมดวงบุษบงโฉมฉาย
โกสุมกระจ่ายอรชร
ชมรสสุคนธ์เกสร
ภุมรินเทิ่งเร็นใจ
กำหนดด้วยความพิสมัย
สุขเกษมเปรมใจทั้งสองรา

บัดนั้น
แต่ปรับทุกข์กันไปมา

.....

อิเหนาไค่นางมาหยารัศมี

-พี่รักนางพางเพียงดวงใจ
วาพล่างทางกร เกี่ยวตระกอง
จูบแกมแนมคางพลางชม
กรกระหวัดรักแนบอุระไว้
เมื่อเห็น
เคลื่อนองค์ลงมาแล้วพาที่
อันพระเสนหาอย่างนี้
แนมพระเสด็จกลับไป

.....

วาพลางเขยennemชมพิศ
โอบอุ้มองค์แอบแนบซิก

.....

สาวเอยสาวสวรรค์
เจ้าว่าไยไฉนฉะนี้
แต่วันแรกเจ้ามาจนบัดนี้
แต่อรนุมนกลุ่มใจดังไฟฟอน
แนมเจ้าห้ามอื่นไม่ขึ้นซัก
วาพล่างโอบอุ้มอรไท
จูบแกมแนมในไร เกศ
จูบกรกร เกี่ยวกัลยา
อากาศสะเทือนเลื่อนลั่น
นาคาลสะท้านอึงคะนึง
นาคราชก็ผาดผุกเกลิง

พระพี่เลี้ยงนางนมทั้งชายชวา
ควยกลัวอาญาพระภูวไนย

.....

มิไทร่คายนุ่นของ
โอบอุ้มองค์มองใส่ตักไว้
เกลียวกลมกริมยพิสมัย
กตัญญูปันป่วนยวนยี่
ระเคนมาหยารัศมี
พระไม่โปรดเกศก็ก้าวไป
น้องจะยินดียิ่งหาไม่
จะเห็นว่าภูวไนยเมตตา

.....

แสนสตรีกพิลาทวงจิต
อย่าบิดพลิ้วไปเลยกัลยา

.....

ขวัญเมืองมึงมีศรี
ไม่เห็นอกพิพิเคื้อครอน
ก็ราตรีแล้วจงคิดก่อน
สายสมรจะห้ามพิกลไค
จะห้ามความประติพิทนี้ไม่ได้
อิงแอบแนบไว้ไม่เคลื่อนคลา
จูบเนตรแนมนมทั้งชายชวา
เสนหาเกลือนกลมรมริง
พระสุเมรุพวนบันสนันถึง
ไคยถึงพิภพนาคินทร
สำเร็จฟาดฟุ้งฟองสินธุ

นอกระลอกกระฉอกฝั่งพุ่มดิน
 ทั้งสองพระองค์ผู้มีศรี
 พึงแรกกรุสรักประจักษ์ใจ
 พระเทียมบรมมชฌิต
 อยู่จนรุ่งแสงพระสุริยง

ด้วยเขษนาคินทรอันเกรียงไกร
 สุขเกษมเปรมปรีดิ์แจ่มใส
 งวยจงหลงไหลทั้งสององค์
 เริงแสนสนิพิพิสวาง
 พระองค์จึงสถิตใจไกลคลา

อิเหนาไค่นางสการวาที

- ว่าพลางโอบอุ้มอรไท
 พระพลางจูบแก้มแนมนม
 เกี่ยวกระหวัดศรีตรึงตรรา
 เมื่อนั้น
 ถอยลงจากคักแล้วหลุดไป
 พระจงวางมือมองเสียก่อน
 ซากลัวนางจินตะหราวาที

.....

ว่าเอ๋ยว่าพลาง
 ปลื้มจิตอยากคิดจะนั้น

.....

ว่าเอ๋ยว่าพลาง
 นิมเอนวลนอนงอท้องทา
 พระเอ๋ยพระพันปี
 นอนยังประหวัดพรันใจ
 พระว่ามาทั้งนี้แจ้งใจ
 พระคุณพางเพียงพระบิดา
 พระจงงดกอนผอนไป
 จะไปไหนพนพระภูมิ

ขึ้นไปบนแท่นไสยา
 บันเทิงภิรมย์บรรณา
 เสนหาเฟื่องฟุ้งจรุงใจ
 นางสการวาทรีศรีไส
 ทำอะไรจะนี้ไม่ปราณี
 ภูธรไค้โปรดเกศี
 จะมีความแพ้วโรชโกธธา

.....

จูบแก้มแนมคางทางรับขวัญ
 เราจะรวมรักกันคั่นบรรลัย์

.....

เขยนมชมปรางทั้งชายชวา
 เจ้าอย่ายุคมือพี่ไว้
 จะปราณีบางก็หาไม่
 สิ่งไรจงทรงพระเมตตา
 จะรับใส่ไว้เหนือเกศา
 จะเป็นข้ากว่าจะสิ้นวีวี
 ตัวน้องอยู่ในบทกรี
 โปรดเกศีเถิดพระราชา

โฌมเอยโฌมเฉลา
 ทองจิตทั้งจิรติกรียา
 พระอุณาางวางไพบรรทม
 พักตราแนบนานอรไท
 พระสุเมรุมาศก็หาวคไหว
 ทองควงโกศมปทุมมา
 ภูมิรารอนลงประจงบ่า
 รสคนธลอบอบาย
 ทั้งสองพระองค์คุณุทรงลักษณ์
 ทรายเทาสาธแสงทินกร

สังคามารตาไค่นางหวนนิหว่า

ถึงนาวานอยคอยยาง
 เญญเจ้าแก้วตาयाใจ
 จะว่าไรนางก็ไม่ตอบถอย
 ภูมิกรอรไทโคลคดา
 พระพลาางสัพยอกหยอกเยา
 พี่เห็นน้องของแกลแลไป
 พี่ผูกใจจึงไปคลจิตเจ้า
 จะขึ้นซัดคักใจไปไยมี
 อันธวากับนางมลายู
 อยากิคิดบิตไปให้ยากกาย
 วาพลาางทางแอบแนบแน
 ฐคางเขยปรางปรีดา

ทรงเวยว้ย้วยวนเสนาหา
 วาจาเจ้าป้อมอาดัย
 เกลียวกลมหมชิตพิสมัย
 เนนแนบเข้าไว้กับกายา
 แะไซระรองสองเวหา
 บุนบาทุมกลคักก็กลคล้าย
 กลีบกล่าเกสรก็เผยผาย
 เปิกพานกระจ่ายทั้งสาคร
 แรมรักสมักรสโมสร
 พระจึงบทรจากห้องใน

นั่งลงไกลนางจึงปราศรัย
 ขึ้นไปบนท่ายเกตรา
 ทำแทชมอยเมียงเปี่ยงหน้า
 ขึ้นมายังห้องมรรทมใน
 โฌมเฉลาเวยวเรศพิสมัย
 ก็คังใจคอยหาจนราตรี
 ขวัญเข้าจึงมาสมศรี
 สันทนาพาที่ค้วยพี่ชาย
 จะรู้จักภาษาอันงาย
 เจ้าสายสุดที่รักจงเมตตา
 เตือนเตนกระสันหรรษา
 กลิ่นมาลาฟุ้งจรงใจ

พระเอยพระพันปี
วางขำอย่ากุมกรไว้
นางสะบั้งสะบักบิณฑ
พลึงกิดคึกใจไคลงมา

น้องเอยน้องรัก
นิคภาษาน้องมิตองใจ
มาพี่จะสอนชวาทให้
พลางอิงพิงพาดพิลวัน
จูบ เกศเนตรนมชมพักตร์
พระกรกอดเกี่ยวเกลิยวกลม
เมษนิโรจน์ครันกรันเสียง
โปรยปรายชจายแจ่มฟ้า
เซ็นซาบอาบรสวารี
แรกเริ่มประเคิมบุษบง
บัดนั้น
วันทาแล้วลาคลาไคล

มาทำที่ลามาชวนแค้นใจ
ว่าไรไม่แจ้งวาจา
สตรีนี้จะอายกายหน้า
เห็นนาว่าแล้วจะลาไป
ไม่สมัครจะร่วมพิสมัย
เสนหาอาลัยก็เหมือนกัน
แจ้งใจเจ้าแล้วจึงผายผัน
กระสันสนธิชิตชม
รสรักแรกกรุสุสม
ทรมชมคังดวงจันทร์
เปรี้ยวเปรี้ยวเสียงฟ้าบนเวหา
กุมารบินฉันไฉลง
ยินดีชมชิตพิทวง
เสร็จสรวงสำราญมานใจ
หวนยิหวนนารีศรีไส
กลับไปยังบ้านบิดา

หย่าหรีนไค่นางระเคนตะราหวัน

เมื่อนั้น
กุดอยู่พพนคนนา
วาพลางกุมกรอรไท
กอดจูบลูบไลควยไมศรี
เมื่อนั้น
สะบักมือพลางกล่าววาจา
ข้าหวังจะพึ่งความจึงตามมา
หนักเบาไม่เลาให้เข้าใจ
อย่ามือไวใจควนชวนลาม
ท่าผลักไล่ไล่กลโกรธา

หย่าหรีนตอบไปควยพรรษา
ไค่เคลื่อนคลากก็เพราะเจ้าปราณี
ปลื้มใจมานั่งให้ไกลพี่
บุญพี่จึงพบกัลยา
ระเคนตะราหวันเสนหา
เวทนามายุคไฉว่าไร
จะไครรู้โทษาเป็นไฉน
มาย้อครากว่าไฉไปมา
ไซจะตามมาด้วยเสนหา
อนิจจาทำไค่ไม่ควรคิด

ปลื้มเอยปลื้มใจ
 ปรักนางปางเพียงดวงวิวิต
 ถึงตัวเป็นโอรโพรแต่ใจตรง
 เจ้าไค้ทำคุณไว้ครานี้
 ครั้นจะให้แถวแหวนเงินทอง
 แล้วพี่ก็พลัดมาเคียวดาบ
 วาพลงพระทางเขยวม
 เเตงตั้งคังคอกบัวทอง
 นาก็เนียนแนบนาก็
 ภูมรินคลึงเคลาควงมาลัย
 เกสรชยายคล้ายคลี่
 คังไค้เสวยสวรรัชนีบน

เมื่อนั้น
 ไครวมรสรักผูกพัน
 แดอึงแอมแนมวิดิพิทวาส
 แรกรูรสรักประจักษ์ใจ
 ทั้งสองจ่านรจางปราศรัย
 แดเวียนระไวไปมาทุกราตรี

อย่าสลัดตัดไปไมตรีจิต
 คึกหวังจะประกอบตอบไมตรี
 ไม่จ่านงจรงรายหน้ายหนี
 จะทดแทนโฉมศรีกึ่งวันตาย
 ของน้องก็มีอยู่มากหลาย
 มีแต่กายจะแทนคุณน้อง
 จวบแกมแนมนมทั้งสอง
 อันพึงผูกพันทองสมุทรไท
 ฤดีป่วนปั่นหวั่นไหว
 สอดไซเอารสเสาวคนธ์
 เปรมปรีดิ์พิราพรอยผอยฝน
 ผอนปรนสอดคล้องท่วงนองกัน
 จึงโฉมระเด่นคะราหวัน
 กระสันพันพุงจรงใจ
 จะนิราศคลาคคลากหาไม
 ทรามวัยหลงลืมสมปรีดิ์
 มีใจปรีดิ์เปรมเกษมศรี
 เทวีสงเสียดอยู่อุตรา

กาพย์กลอนสุภาพ

เจ้าพระยาพระคลัง (หน)

พระยาครุฑไถ่นางกากี

-ว่าพลางทางกร เช่าประคอง
 ถีบทะยานผ่านขึ้นโพยมหน
 เฉียวฉิบพริบตาในนาที
 ถึงสิมพลีวันวิมานทอง
 วางอนงค์ลงบนแท่นพรพรรณราย
 ประคืบเครื่องเรือนอร่ามงามทรง
 จากเกษียรสาครจรจรัล
 นิ่งแนบแอบลงคัพเพร็ก
 จุมพิตปรำพองกระกองกาย
 เลี้ยวลอดสอดกระหวัดสัมผัสต้อง
 เชยชั้นรื่นรสรัญญจวนชวน
 ฝ่ายอนงค์กากีศรีสวัสดิ์
 กำเรบรื่นในรสกริษา
 ทำคอนควักถักกรแลววอนว่า
 ไปหักหาญรณเสนหเจ้าธานี
 นองยังไม่สบายวายทุกข์
 จงรารักหนักหน่วงในอวรณ์
 นองตกถึงสิมพลีพิมานเมก
 ไกลบรมพรหมทัตถัสสา
 พระยาครุฑไถ่บุษเสนาะถอย
 ถนอมกรับขวัญแล้วบรรยาย
 ซึ่งเรียมพามาภิราศีรัก
 เพราะสวาทนาฏนงบุพผาล
 คังไคควมมณฑามหาวิเศษ

ทรระกองโอบอุ้มแก้วกากี
 ค่ายฤทธิธรรณรงราชปักษี
 ก็ข้ามสี่พันครสะควกค้าย
 เช่าสุทองวิเชียรรัตน์เรือนฉาย
 ก็กลายเพศจากครุฑเป็นเทวัญ
 คึงองค์วิมลรักรังสรรค์
 มาถวัลย์แพนรัตน์วิเชียรพราย
 ชอนเกศอุ้มประโลมโฉมฉาย
 กรกายแนบสนิทชิดชวน
 เตาณทาทองของสงวน
 ป่วนกาเมศใหม่อยู่ไปมา ฯ
 รวมสัมผัสแอบองคควัยปักษา
 แต่มายามานะกษัตริ
 ไมกรณานองเลณะปักษี
 ไมทันลวงราตรีมารีบร้อน
 สุดที่จะร่วมสุขสโมสร
 ไรจะจรจากบาทมุลิกา
 แรมทุเรศร้างประยูรวงศา
 หมายจะพึงบาทาจนวันตาย ฯ
 คังน้ำพลอยเพชรรัตน์จำรัสฉาย
 เจ้าสายสุดสวาทโฉมประโลมลาน
 ประยูรศักดิ์คั่นเรศอันไพศาล
 ไม่เกรงการอริราชและเวร
 ของตรีเนตรในดาวคังสา

อันหอมหวานอวลอบทั้งโลกา
 จงสร้างโลกมาเกษมสวาทบาง
 พลาญกระหวัศรัวภิรมย์ใน
 บันดาลพลาทกเทวบุตร
 โปยมพยับอับอิงอเนกการ
 สัตกัมพรรพคักไหวหวั่น
 ฝูงมหาราชในวาริน
 อันคอกดวงสิมพลีที่ชุมกลัก
 ที่ชุมบานกานกลีบขจรจาย
 แมลงภูทิพรีบรอนมาเอาซาบ
 สองสุขสองเกษมเปรมสกัน
 ครุฑลีมลงเล่นอโนคาต
 ครุฑลีมลงเล่นสัตกัมพ
 ครุฑลีมรอนเล่นโปยมบน
 ครุฑลีมไถความนากา
 ครุฑหลงชมทรงสมรอัน
 ครุฑละเลิงหลงเชิงบุพาพาล
 ครุฑหลงกลืนแกวขจรอัน
 ครุฑหลงกระบวนชวนตระโบม
 ครันศศิธรกลอยเคลือนลับ
 พระพายรายพิศราเเพพา
 คุเลลาทิพที่ประจำสิมพลี
 ภาณุมาศเรงราชรถทอง
 .....
 พลาญบอกพลาญหยอกสำราญรมย์
 สองสนธิพิศวงสวาทจิก
 ไม่นาหาร่างรักสักนาทึ

จะหน่วงรำมีให้หมั่นสุดใจ
 อย่าให้รางเลิศจิตพิสมัย
 ชงมะไซวโนเชิงละเลิงดาน
 ก็ยังผูกค้ำทั่วทิศาสา
 สะท้านถึงเมรุราชสีขริน
 คงคาคันเป็นระลอกกระลอกสินธุ์
 ก็โคคคั่นเล่นน้ำลำพองกาย
 ครันฝนซักเชยแซมแยมขยาย
 ราวพายกลืนวันรสเสาวคนธ์
 อาบละอองทองทั่วทุกชุมชน
 สองกมลสองสวาทไมคลาดกัน
 วนาภูมิมีมโหศวรรย์
 สุกาจันทร์ลีมพัศพรภัสดา
 นกมุลลีมสนมสนิทนา
 กัลยาลีมเล่นอุทยาน
 นางหลงวันรสถิปปักษาสา
 เขาวมาลยหลงเลหประหาคาโลม
 นางหลงชั้นรสถิพนันเจดโคม
 นางหลงโลมนัสในสกุณา
 คาราคับสิ้นแสงสว่างหลา
 สกุณาพรอมเพรียงพิมานทอง
 กรองมีส่งเสียงสำเนียงกอง
 ผาตณของเปี่ยมยอดคุณุขร ฯ
 .....
 แลวพามินลอยลมมาสิมพลี
 ชื่นจิตปรีดีเปรมเกษมศรี
 ในทองรัตนมณีพิมานบน ฯ

.....
 ฝ่ายพระยาครุฑฯ ราชฤทธิรอน
 ในห้องทิพย์พิมานสำราญครัน
 ถึงกำหนดเจ็ดวันจะทรงสกา
 มีไปเล่นเห็นท้าวจะเคื่องระคาย
 .....

.....
 เชนสมรสมานชมภิรมย์ขวัญ
 ทางกระสันแสนสวาทไมคละคลาย
 สุปรรณานึ่งนึ่งแล้วใจหาย
 คำวิแล้วอภิปรายประโลมนาง
 .....

— ฝ่ายคนขรรค์เป็นไรเข้าเรือนนอน
 ส่วนครุฑแนบนุชนางพาล
 เปรี๊ยะคังองค์ปโรตเทวัญ
 เมขลาอุชรวงควงมณี
 ถือขวานเหาะทะยานขยิกไล
 นางแบกแก้วแวววับให้จับตา
 เมขลาตอแก้วสุรินทร
 เกิดสำหรับกับกัลปนิรันดร
 ครันอรุณเรืองรางสว่างภพ
 ครุฑตระโหมโถมลายพาพิน
 จงเนาในแท่นทองอยาหมองพักตร์
 สังสมรแล้วจักรจากพิมาน

ที่บัญชาพิมานชัยไพศาล
 สองสมานร่วมรสฤทธิทวี
 เมื่อฤกษ์วันศักดิ์เกษมศรี
 อสุรีรามสุรกีโกกรชา
 เวียนระไวในจังหวัดพระเวหา
 อสุราชวังขวานไปราญรอน
 ไม่สุกสันที่จะร่วมสโมสร
 เหมือนสมรสมานสุขสกุณินทร
 จบจักรวาไลและไพร่สินธุ์
 ที่จะบินไปเที่ยวพระหิมพานต์
 ไม่นานก็จะกลับมาสู่สถาน
 รายเวทผูกทวารแล้วบินไป ฯ

คนขรรค์ไค่นางกา

— นิจจาเอ๋ยถึงเสวยสุขสวรรค์
 วาพกลางทางประโลมเลี่ยมลอง
 นางสลัดปีกกรแล้วคอนคม
 แสร้งเสดวยเลหหมายา
 ไค้พบพักตร์เหมือนผีบังเกิดเกล้า

นิวพรรณเคยนวลฤาควรมอง
 คุณานองในเชิงพนิดา ฯ
 แดอารมณปฏิบัติประหวัดหา
 อนิจจานี้ถ้าวาปรานี
 ที่ใจเฝ้ารอกอบสรางกันแสงศรี

พระยาครุฑไกรนาถ

ฝ่ายพระยามานพทรงสภา
 ถวิลถึงสุภาเคียวเบญจวโร
 ถึงต้นไทรกลาขเพศเป็นครุฑราช
 ถึงสถานฉนวนโลมวนิดา

สุริยาเย็นลับเหลี่ยมไทร
 ก็ลาไทรขบดินทร์ลั่นลามา
 แฉ่นฉางกระเห็จห้องพระเวหา
 โดยผาสุกภาพประเพณี ฯ

เจ้าพระยาพระคลัง (หน)

พระศรีวิชัยไคนางศรีไวยกา

— ตรีศพลางชายเนตรทอง	ตาสมร
เลี้ยวกระสันเสมอสร	เสียบไต้
แคคั่นคังไฟพอน	รสราค
กรตระกองดูใบไฉ่	แนบเนื้ออิงองค์ ฯ
บุษบงสงคอกพน	รดธาร
พอแสงสรีรียาน	จรัสทอง
คล้ายคลึงกามาน	แบะกลีบ
ภูมิเรศรุสจ้อง	จรคเกลาเสาวคนธ์ ฯ
ฝนสรวรค่อนอกถา	ถุกกาถ
ครันวะลาหกะยาน	ยั่วฟ้า
เมฆลาลอมณีกาถ	อสรโกรธ
ฝนกัซกแข็งสา	ทั่วทองธรณี ฯ
ศิริหิมเวศหวย	เหวธาร
สระหนองคลองละหาน	เปี่ยมน้ำ
พฤษภาชุมไบบาน	เบิกช่อ
จตุบทวิบาทชำ	ขึ้นเตนตามคะนอง ฯ
สองสมบรมสุขล้ำ	เปรียบสอง
สองเกษมสมปอง	เกลือกเคลา
สองกรสองตระกอง	องคแอม กันนา
สองถาหุคยั่วเยา	ยิ่งเขายวนสม ฯ

สมบัติอมรินทร์คำกลอน

เจ้าพระยาพระคลัง (หน)

พระอินทร์ไคนางสุชาดา

— ลดองค์ลงแนบกนิษฐา

เจ้าพวงทิพย์เสาวรสสุคนธร

.....

แสนเสนหานองถึงเพียงนี้

พลางสัมผัสให้ปรากฏซึ่งรสใจ

สุชาดาป้องบังคัลลศักร

เลื่อนองค์ลงจากอาสน์ที่นั่งรา

.....

มาเถิดมามิ่งสมรนิกร

เจวียนกรอุมแก้วกัลยา

โถมอนงค์องค์เทพอัปสร

ให้ปรากฏยศเทวสตรี

พระเป็นใหญ่ในสองชั้นฟ้า

คังคอกใบรังพื้นพนาวัน

เจริญศรีสวัสดิ์คิวงสมร

อย่าหมองของเคื่องระกายองค์

พลางจุมพิตพิศตรอัศเรศ

กระแหวนแว่นววลทิพนภา

กรลอคสอดเสี้ยวเกี่ยวกระหวัด

คังแห่งแก้วอันทำเป็นลำยอง

วลาหกเทวบุตรเมื่อกิมหันต์

พายุพิศกัลลิตเมฆหมิวมน

นันทโปกษรณีสถิตาน

สวนพระยาเกษรเกวณินทร์

พระจึงกล่าววาจาประโลมสมร

แต่เริ่มจรจากนอังกนิมนาน

.....

คิดดูเถิดว่าจะคิดหรือหาไม่

แล้วควาไซวในเชิงภิรมยา ฯ

คมก่อนณลักทิพพิศดา

ชายตาตอตาสุเรนทร

.....

จะกรองไมตรีจิตกนิษฐา

มายังแท่นรัตนอันรูจี ฯ

ประจงบรเปลื้องกรท้าวโกสีย์

แสรงวาทิแบบเปื้อนร่าพัน

บึงพามาให้ครองมโนทวรบ

ฤาจะทันมณฑาทิเคยทรง ฯ

งอนค่าน้ำเพชรสุหร่ายสร

พิ้งรักฤามาชักให้หาที่

เสพสมรมเบคเกษมศรี

ดวงฤดีคฤฤดีประลองคะนอง

สะพักแอบแนบชิดสนิทสอง

สะกุงหลังแท่นทองที่ไพชยนต์

ก็อ้อนคังจะปรายซึ่งสายฝน

มิให้หล่นล้นฟ้าลงมาคิน

บันคาลแลงแห่งทางระหว่างสินธุ

กระหายวาริณพิมานทอง

หนึ่งคอกควงพวงพุ่มงามาศ
 ก็คลลคล้ายขจายกลีบเรณูรอง
 แลวเซยควงพวงทิพสังวาส
 คอยขึ้นเริงเชิงเลหระเริงคาน
 พระลิมชมอุทยานสนานกีนชู้
 สุเรนทรลิมออกมชวีไชยันต
 ครั้นเวนวางทางเทวลัมผัส
 นองไกลองคปิตุเรทอสุรี

ครั้นอากาศมีคคลุ่มช่อมหอมอง
 ละอองสรอยเสาวรสรำเพยพาน
 ปรามาสมณฑาทองสองสมาน
 เป็นสุขสุดสำราญในเทวัญ
 โฉมยุพินลิมสิ่งเกษมสันต์
 นางลิมพงศ์กุ่มภักษ์เลหานี
 นางแย้มวัจนาทูลท้าวโกสีย์
 ควญภักดีโดยมาทมนรินทร์

รวมเกียรติ

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย)

หนุมานไค่นางบุษมาลี

— วาพลางทางท่าทอสนิท

ระทวยทอตกอดเกี้ยวกรกระกอง
 บังเกิดเป็นคลื่นกลิ้งผั่งสมุทร
 ฟ้าลั่นครันครันดังป็นยิง
 ประเคี้ยวคลฝนตกลงธุช
 ถอยทีกรมย์โสมนัส

เมื่อนั้น

รวมภีรมย์สมสวาทหวาน

เมื่อนั้น

เซยชมสมสวาทไมคละคคลา

— วาพลางอิงแอบแนบสนิท

แนบจิตเซยชมสมสอง

ตามทำนองเสนหาประสาสิง
 กุ่มภายุคฝาระลอกกลอกกลิ้ง
 พยุยงฮือฮือกระพือพัด
 ทวมคุชอบวังทั้งจังหวัก
 ตามกำหนดเสนหาอาวรรณ

นางบุษมาลีศรีสมร

บังอรประคิพัชร์ผูกพัน

วายุบุตรสุดแสนเสนหา

ควบนางเทพธิดาบาใจ

จุมพิตเซยพักตร์สมักรสมาน

หนุมานไคนางเบญจกาย

—วาพลาอิงแอบแนบน้อง

เมฆตั้งบังแสงอาทิตย์

ฝนฝอยพรอยพรำซ้ำสาคร

ชลาลนทหนพางพิน

เมื่อนั้น

แสนสนิทพิศวาสเปรมปรีดิ์

.....

เมื่อนั้น

อโยนิกแห่งแกลงคำพาที

หนุมานไคนางมัจฉา

—วาพลาคลึงเคล้าเล่าโลม

อัศจรรย์บันดาลในคงคา

คลื่นระลอกกลอกลิ้งกลางสมุทร

สองสมภพมัยแรกรักกัน

เมื่อนั้น

ไครร่วมรักวายุบุตรวุฒิไกร

จะขอสืบสนองรองบาท

ซึ่งผิดพลั้งทั้งนั้นไกรฤณา

เมื่อนั้น

ปลอบพลาทางประคองทองกาย

เคียงประคองเชยชิดพิศมัย

ลมประลัยโลกสิ้นครันครัน

เย็นทฤกษชาติชุ่มชื้น

สองสมภพมัยวันฤาดี

เบญจกายกัลยामารศรี

ด้วยกระมีวายุบุตรวุฒิไกร

.....

หนุมานเล่าโลมนางโฉมศรี

รอยยิ้มไม่ลืมเจ้าปริ่มใจ

ร่วมภิรมย์ชมโฉมนางมัจฉา

เกิดพายุพัดกลาสลาตัน

ปลาพาพุดพ่นน้ำคำตัน

เกษมสันตสภาราญบานใจ

นางมัจฉานารีศรีใส

กราบไหว้อภิวันท์จันรรจา

จนสิ้นชาติชีวิ้งสังขาร

ไปเบื้องหน้าอย่าใหนองไคอาย

หนุมานเล่าโลมนางโฉมฉาย

เจ้าสายสุศสวาทยอาวรวณ

หนุมานไคนางวานรินทร์

— วาพลาทางกระถกเข้าให้จิต

หยอกยุคนุคนายชายสไบ

เมื่อนั้น

พลาทอบวาจาพาที

.....

ยิ่งระทวยช่วยเขินเมินเมียง

ฉินหลังนั่งกัมพัทธรา

.....

วาพลาทางประโลมดูบตอง

สนิทแนบแอบองคณคราญ

เกิดวิมิตอัศจรรย์อันเลื่อน

พยุพณ์อัมแสงอโหทัย

ปลาวาฬวายสายสมุทรผุดขึ้นล่อง

สอง สุกเกษมสำนทพานกมล

เมื่อนั้น

ไครวมรสขุนกระบี่ปรีดา

.....

บัดนั้น

ถนอมแนบแอบอุมจุมพิติ

หนุมานไคนางมณโฑ

— วาพลาอิงแอบแนบสนิท

ไมขัดข้องสองจิตประจวบกัน

.....

เมื่อนั้น

เสร์จิกรมย์สมสนิทนางหรรณวีย

จะอายเอียงเบี่ยงบิกไปข้างไหน

ดูบตองล่องใจนางเทวี

นางวานรินทร์ฉินฉันทันหัน

อะไรพื่อนาซังท่าจ้งทาล

.....

หลงเลียงไมแลคูลหน้า

กัลยาครันคร้ามทมิใจ

.....

คอยประคองเคียงพักรู้สมัครสมาน

กรประสานสอคล้องทำนองใน

สะพานสะเทือนเข้างกาศหวาดไหว

ชลาลัยคลื่นระลอกกระฉอกชล

พนฟองฟุ้งฟาดังหาฝน

อยู่บนที่แทนแผนศิลา

วานรินทร์เยาววยอดเสนหา

กัลยาแถมอัมพริ้มพราย

.....

วาบุญตรสุกสวาทเพียงชาคจิต

แล้วชุกคึกกลัวจะชาคราชาการ

จุมพิติชิดชมภิรมย์ขวัญ

เกษมสันต์สำราญบานใจ

.....

คำแห่งหนุมานทหรรโณ

จึงใส่โคลกลาวแกลงแต่งอุบาย

หนุมานไคนางสุวรรณกันยมา

— พี่จะไช้โถมงามทรามวัย
วาพาลางทางลงมานั่งชิด
ประคององค์โอบอุ้มกุมกร
นั่งแนบแอบเนื่อวอลนาง
อุยหนาอะไรเล่าเฝ้าหยิกตี

.....

คุดูเนื่อหนังขึงเหนียวเหน็บ
นางสะบัดบัคักกรทำคอนควัก

.....

วาพาลางอิงแอบแนบเคลา
ประคองนางวางเนื่อแทนบรรทม
อัครจรยลันพิลึกกรีกโครม
เปรี้ยงเปรี้ยงเสี้ยงสุนีคะนองสาย
ชลชีทวมหนองทองสุชา
โกสุมปทุมมาลย์ก้านแย่ง
แมลงผึ้งภุมรินบินบน
ถอยทีปรีดีเปรมเกษมสันต์
รสรักประจักษ์ใจในทำนอง

เมื่อนั้น

ไคสมัครรักใครเป็นไมตรี
หมอบเมียงชะม่ายชายหางตา
หยิบยกเครื่องอาณพานผลไม้

สำหรับให้อิงแอบแนบนอน
มือสะกิดปฤษฎางค์พลางหลอกหลอน
ขึ้นบนบรรจถรณ์แทนมณี
เชยปรางปรีดีเปรมเกษมศรี
ไมพ้อที่จะเคื่องชุนฟูไฟ

.....

หยิกชวนก็ไม่เจ็บจนเล็บหัก
นงลักษณ์เมียงเมินสะเทินที่

.....

ยั่วเข้าตามทำเนียมเลียมโลม
เชยปรางทางภิรมย์ชมโฉม
กลางโพยมพยับมีคมเมฆา
พิรุณโปรยปรายลงหลายหา
หมุมัจฉาแหวกวายในสายชล
ผั่งแผ่บังใบอยู่ไคตน
คลึงเคลาเสาวคนธมณฑาทอง
ผูกพันขประคิพพิชไมขัดข้อง
ทั้งสองสมถวิลยินดี

นางสุวรรณกันยมามีศรี
กับกระบี่วายุบุตรวุฒิไกร
ทวงทีภิรยาอัชฌาสัย
มาตั้งให้พระยาวานร

พระรามไฉนางสีดา

— วาพลาอิงแอบแนบชิด

เมื่อนั้น

ระหว่ยทับกับตักพระภูธร

.....

วาพลาทางประโลมดูบตอง

ถอยที่ประคิพทัชชุกพัน

อัศจรรย์บันดาลเคื่อนพยับ

ภูซงคลงเลนโบกขรณี

สองภรมย์สมสนิพิศวาส

คลึงเคลาเยาหยอกอไร

จุมพิศพิศตรน่องตระกองกร

นวลนางสีดาควงสมร

บังอรวอนวาพาที

.....

คอยประคองเกียงชมภรมย์ขวัญ

เกษมสันต์สมถวิลยินดี

ช่อมอับเวหาทุกราตรี

ผูกพันชลธีบันเทิงใจ

ไมคลายคลาดเชยชคิพิสมัย

จนหลับไปในราษราตรี

อนรรท

(พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก)

อนรรทไฉนางศรีสกา

— วาพลาถลองกลนึ่งแนบ

เราจรรวมทุกขรวมชีวัน

.....

วาพลาถอยชยคหนึ่ง

แกชมายชวยเนตรชำเลื่องมา

.....

วาพลาควาไขวสัพยอก

อมองค้อครราชเทวี

.....

วาพลาหยิกขวนไมปราณี

.....

อิงแอบดูบหลังแล้วรับขวัญ

ไฉนจึงฉินฉันไมไยดี

.....

มารศรีคอนคมแล้วกมทนา

กุพระยอดฟ้าสุริยวงศ์

.....

เลียมดูบเยาหยอกมารศรี

ขึ้นยังแท่นที่ไสยา

.....

เทวีฉลักใส่ไปมา

.....

ถึงจะหยิกข่วนสักเท่าไร
 วาฬวางจุมพิทวนิดา
 กรสอตกอกเกี้ยวเกลียวกลม
 คอยประคองทองดวงบุษบัน
 ภูมิรินบินเคลาสับงกช
 ฝนสวรรค์ครันครันทั้งจักรวาล
 เมื่อนั้น

ไคภิรมย์รวมประเวณี
 เริ่มรู้ในรสสังวาส
 แสนสดแสนหาบ่าใจ
 คังไคสรงทิพย์อำมฤต
 สारพางค์ซาบสิ้นจนวิญญาน
 ลืมพระปิตุราสมาตุรงค
 ลืมแสนสมบัติอันโอฬาร
 ลืมทั้งราชฐานเคยสถิต
 แต่เพียมเฝ้าเคลาดองคพระภูมิ

—วาฬวางสัพยอกหยอกนาง
 ชมเนตร เกมเกมแกมกัน
 คลึงเคลาเอยวนชวนสนธิ
 เกลียวกลมสมสรอยยุพินพาล
 เมื่อนั้น
 ไคประสพพบองค์พระทรงชัย
 ซึ่งความวิบโยคโศกเศร้า
 แอบเมียงเคียงเฝ้าพาที

ก็ตามใจไม่ถือโทษา
 ลูบไล้ไขว่คว้าพัลวัน
 รวมรมย์ลุ่มเปรมเกษมสันต์
 เชยชมรับขวัญเยาวมาลัย
 เชยรสเสาวคนธหอมหวาน
 สองสัราญในรสถาคี
 นวลนางศรีสุคตมารศรี
 ควณหลานพระจักรีเลิศไกร
 แสนสนธิพิศวาสไมคลาดไค
 ในพระผานฟ้าบุพผาล
 สระสวรรค์พันลึกหอมหวาน
 เยาวมาลัยชื่นชมภิรมยา
 ลืมเหล่าสุริยวงศ์พงศา
 ลืมพาราโรคมบุรี
 ลืมสนมเพื่อนสนิทสาวศรี
 ในสถานแทนที่อาไฟ

โลมลุ่มปฤษฎางค์แล้วรับขวัญ
 เชยถันคือทิพย์ระทมมาลัย
 จุมพิตเสาวรสหอมหวาน
 เกษมสันต์ซาบหวานสัราญใจ
 นางสุคตาริศรีใส
 ทรมวยสุขเกษมเปรมปรีดิ์
 ก็บรรเทาเบาใจนางโฉมศรี
 ควณักดีในองค์พระทรงธรรม

อุณรุทไคนางอุษา

—พิศพิศแล้วพิศวาสวาม

ประคองหัตถ์สัมผัสสรไท

.....

เมื่อนั้น

ถนอมลูบจุมพิตพินิตา

กัลยาหิภิกกรแล้วคอนคม

แสนสวาทท้าวคันทันคันทัน

เอนองคองแอบแนบนอง

เชยแกมแนมโอบอุรไท

ฟ้าดินครันครันโผยมหาราย

ฝนฝอยพรอยพรอมลงมา

ภมรมาศีผาดเคล้าเอาวาท

สองสมชมรสชื่นสำราญ

เมื่อนั้น

ไคภิรมย์รวมรสเอมอร

แรกกรุสมชมรสวาท

แสนชวนอาบอิมหฤทัย

โสรจสรลงท้าวคันทันนาง

รสรื่นกรีกนกามิน

ลืมหายลืมองคัจฉานาง

อิงแอบแนบนอมเสนหนวล

บังคมคัลบันสลาโองาถวาย

เมียงชมอวยขอยชมายชายชม

เมื่อนั้น

ไคสุสมชมรสฤดี

แสนสุขโสมนัสมาโนชญ์

ภิญโญยิ่งสุโขมโหฬาร

เสียวชวนชวนจิตพิสมัย

ลุ่มไล้เชยแกวกัลยา

.....

พระทรงโฉมประโลมเสนา

เลี้ยวลอคสอดคควาพัลวัน

พระทรงฤทธิ์ขึ้นชมภิรมย์ขวัญ

เสียวกระสันรจัญจนป่วนใจ

สอดคลอญควความพิสมัย

จรงใจรสนรสคนธา

ดูนันทฟากสายในเวหา

ทองนกโกเมศแบ่งบาน

ละอองอาบกลิ่นหวานหอมหวาน

ในสถานแทนทิพสถาวร

นวลนางอุษาสายสมร

ควยหลานพระสีกรเลิศไกร

วรรณภาพิศวงหลงไหล

คังไคอามทวารวริน

สารพางค์ชาบเย็นเป็นสุขสิ้น

เมามัวยั่วยินวิญญาน์ชวน

ไมคาลาคลาคหวั่นถวิลอาวรณ์ชวน

เกษมสรวลบันเทิงสำเรจรมย์

พริ้มพรายละล่งลานบรรสานสม

แสนบรมสุขเกษมเปรมปรีดิ์

พระอุณรุททรงสวัสกีร์กมี

ควยมารศรีอุษายูพาพาล

ภิรมยาปราโมทยสงสาร

เปรี๊ยะปานสุขทิพเทวัญ

ประหลาดรสชาติที่เคยม
 สัมผัสพวงดวงทิพบุษบัน
 จรุงรินรสรณวนวล
 ตระกรອງแก้วกายกัลยา

.....

วาพาลงตระกองประคองหัตถ์
 โอบอุ้มจุมพิตวนิดา

.....

วาพาลงคชนกมนัสนา

.....

ตรัสพลางสอดเกล้าเข้าหอยอก
 คอยประคองทองเตาสุกนชาร
 เชยปรางเปรมปรางปราโมทย์
 จุมพิตพิศวาสไมคลาดคลาย
 สองพานมาพานพอกัน
 เชยชมรินรสบนง
 เมื่อนั้น

ไคร่วมรสฤทธิปริศา

นวลสนิทพิสมัยไหลหลง
 รสรักเพื่องฟุ้งจะจุลงน
 ชึ่งเรารอนผอนวายฤทัยทุกข
 ทรงเสงี่ยมเพี่ยมเฝ้าเกล้าชม
 สัมกัลวลมรักพระปิตุราช
 สัมทังทศมุนของชาย
 สัมเคยชื่นเฝ้าเขาเย็น
 สัมสัคกับศัพทเสียงครุียงค
 แค้นเหิงเริงรินด้วยความรัก
 ย้วยวนสรวลสันต์สรวายใจ

พระทรงฤทธิชิตชมภิรมย์ขวัญ
 เกลาคลึงคลึงคั่นสุกนชา
 หอมหวานหวานชาบนานาสา
 เห็นอเนกรัตนารูจี

.....

สัมผัสลุ่มหลังด้วยหรรษา
 เคี่ยมลอคสอดคควาวุ่นไป

.....

กัลยาสลัปคกร

.....

สัพยอกปลื้มเปรมเกษมศานต์
 บรรสานสมนองตระกองกาย
 เชยโอบอุ้มแนบโอบอุ้มโฉมฉาย
 เกี้ยวกายกรกระหวัดรัดค
 เกษมสันต์แสนสนิทพิสง
 สององค์สองสมภิรมยา
 พระยอกอนงคองคณางอุษา
 ด้วยพระยอกฟ่ายพาพาล
 ประคิพพิทพศวงควยสงสาร
 อิมอาบซาบซาบสำราญรมย์
 หวีสุชแสนสุขเกษมสม
 อิงแอบบรรทมบรรทมทับกาย
 ลืมชนนีนางโฉมฉาย
 อันร่วมรักสุดสายสวาทนาง
 ลืมละการละเล่นตางตาง
 ลืมนางอนงค์ก้านคใน
 ฉะออนแอบแนบพิศตรพิสมัย
 ในแทนที่สิริไลยา

อนรรทไค่นางกนิรี

— ทรสพลางสัพยอกไปในที่

.....

วาพลางสลักปัทม

หยิกชวนฉลักใส่ไปมา

สุดเอิบสุดสวาท

อวยหาหยิกชวนนักเลงนะเทวี

วาพลางอิงแอบแนบชิด

เชยดวงมณฑาสุมาลัย

บโรตเทวพลาหก

อสนีสนั่นลิ้นฟ้า

อันดวงปทุมมาลัยกับบานแบ่ง

เกสรรวงโรยโปรยปราย

เมื่อนั้น

ไคร่ วมรสรักพระสุริยวงศ์

ตั้งไค่โสรจสรจอำมฤต

นางแฉ่นพิศวาสจะขาดใจ

ลืมหันถึงสถานถ้ำทอง

ลืมหันนางอนงค์กนิรี

ลืมหันเคยกรองมณฑาชาติ

ลืมหันสร่มจุลินทรกสิณธาร

แต่เพี้ยนเฝ้าเคสาองค์พระทรงฤทธานุภาพ

พรายพริ้มยัมยวนภูวไนย

เมื่อนั้น

ไค่เสวยเชยชมภิรมยา

ประหลาดล้ำสัมผัสเคยสมพาส

สุดเกษมเปรมรสถากี

ภูมิคว่ำไขว้ไปมา

.....

บังอรผินผินหันหน้า

นัยนาถอนกมเป็นที

รนาฏเนื้อทิพย์ของพี่

เสียกายเลื่อมมารศรีจะหักไป

จุมพิตด้วยความรักสมัย

หอมหวานชวนไปในวิญญาน

คาลตกพรอยพร่าในเวหา

เมฆลอลอแก้วแพรวพราย

รั้งแสงสุริยงจำรัสฉาย

แสนสำราญจิตกายทั้งสององค์

นางแก้วกนิรีนวลหง

โฉมงามสำราญหฤทัย

ดวงสรวรรคกว้างลึกเย็นใส

หลงใหลหลอนพระจักรี

ลืมหันเนาวรัตน์เรืองศรี

อันเป็นที่รวมรักวิญญาน

ลืมหันประพาสมิ้งไม้ไพรสาณฑ์

ลืมหันสำราญทรงสร้อยสุมาลัย

ภิรมย์รักสนิทพิสมัย

มิไค่นิราศคลาคลา

พระทรงโฉมประโลมเสนาหา

ควยนางกนิรารานารี

เพียงสังวาสทิพย์เทพอัปสรศรี

บันเทิงทิวผายฟุ้งจะลุลกลาน

ประคองเกล้าเฝ้าชนภิรมย์วัน
แนบชิดพิศวาสุขนิพนาล

ปทุมทิพย์ชวนชื่นหอมหวาน
ในสถานทองแหวกีรีนทร

อนรรทไคนางรัชฎานารีและนางสุวรรณ

—วาพลาภพระทางสัพยอก

ขอรลูปหลังอรไท

เมื่อนั้น

ต่างป้องปัดกรพระฉานฟ้า

.....

เมื่อนั้น

เห็นสามกีนนรายาใจ

ยังแตรรัชฎานารี

เกี่ยวกระหวัดครีตร วมพัลวัน

ประคองควงโกศมจุมพิต

ฟ้าลั่นมรรลือโลกา

อันควงบุปผาณการ

สองสมชมร สอนโอฟาร

ครันเสร์จภิรมย์ชมสวาท

จึงเสด็จย่างเบี่ยงจรลี

นั่งแนบแอบองค์งดักขัง

คอยประคองทองดวงบุษบัน

ภมรเมาเคลาซาบเรณูนวล

เสร์จแล้วกรายกรลีลา

แต่เหี่ยวภิรมย์ชมสวาท

แสนเกษมเปรมรสฤดี

เมื่อนั้น

รวมรกร สรักสัณณิธาน

เย้าหยอกด้วยความพิสมัย

เกียมลอคควาไขว้ไปมา

สีนางกีนนรี เสนหา

ช่วยเชิญวิญญาณ์พันทวี

เทวีกักกันคลาไคล

พระทรงโถมประโลมพิสมัย

ต่างนางหนีไปตามกัน

ภูมิกุมกรไวไคมัน

รับขวัญเชยชมภิรมยา

เปรมปรางแนบสนิพนาสา

ณสวรรค์แข่งชาสุทธาธาร

ก็เบงบานเกสรหอมหวาน

เกษมศานต์โสมขัสสวัสดี

วรนาฏรัชฎามารศรี

ไปห้องณีนางสุวรรณ

กรสะพักเชยโถมประโลมขวัญ

เกษมสันตร วมรสกริชา

สองสำราญชวนหวานหรษา

ไปหานางจันทมาลี

ชนิษฐานาฏอนงค์ทั้งสี่

ในที่ถ้ำแก้วสุร กานต์

สีนางเขาวยอกสงสาร

ในหลาณสมเด็จพระสักร

แสนสวาทประคิพพิชฌกพัน

พิศวงหลงรสสดาวาร

ตั้งไคพิพเทพสมบัติ

สำราญรื่นชื่นซาบสกดกาย

อิงแอบแนบเคล้าพระทรงฤทธิ

หมอบเมียงเคียงเฝ้าบาทมาลัย

เมื่อนั้น

เกษมสมชมรสฤดี

เพียงสรสระทิพเทเวศ

เย็นชานซาบนิวพระกายา

ยวนเฝ้าเคล้าละอองทองปทุม

ตระกองเกยเชยชอผกากาญจน์

ประคองซาบยาบจูบประโลมขวา

สำราญเริงวิญญานทั้งหาองค์

อุณรุทไคนางศรีสุทนต์และนางอุบล

วาลางเฝ้ายวนชวนชิด

เชยเนตรเกศแกมแนมคาง

เป็นบั้นทูลโศสโมสร

บังอรแถมยืมพริ้มพราย

พระลักษมีศรีสวัสดิ์โณฉาย

ลืมหายลืมองคั่นงคราญ

แสนสนิหปริดีเปรมเกษมศานต์

สุนทรออนหวานพาที

พระอุณรุททรงสวัสดิ์ศรีศรี

ควยสิ้นวลงนงกนรา

นคเรศแดนดาวตึงสา

เกษมสุขมหาโอฬ่าฟาร

ผจงจุมพิศสวาทหอมหวาน

บรรสานเสียดสร้อยสื่อนงค์

เอนแอบแนบนานวลหง

พิศวงหลงสวาทเปรมปริดี

กรประคองสองสนิหแนบข้าง

ทวงแสนสุขเกษมเปรมปริดี

พลายแก้วไฉนนางพิมพิลาไลย

— วาพลางทางกอดกระหวัดรัด

ทั้งสองแก้มแย้มยวนให้ยินดี

ประเดี้ยวจับประเดี้ยวจับเฝ้าดูชม

ทำเล่นเหมือนเป็นเซลดมา

จะหยิกเท่าไรก็ไม่เจ็บ

อุยหนายาทำที่สำคัญ

ทำเล็บหักเหมือนไม่รักพี่จริงจัง

เขาริดสะกิดพมียันละไม

เอนอิงพึงประพัสคงกับหมอน

กระเดือกเสือกคืบอยู่ไปมา

ฮือฮือฮือเสียงพายุพัด

เป็นหาแรกแตกพยับโพยมบน

ครานั้นนางพมียันนวล

เสนหารุ่งรุ่มกลุ่มใจ

พัดวีวอนพลอดแล้วกอดแก้ว

จับเหี่ยวควยเนื้อสไปบาง

ของหวานวอนให้เจ้าแก้วกิน

ให้หมากพลูหรือด้วยปรีดา

ถอยที่ถอยมีเสนาหา

พักพุ่มอุมแอบควยอาลัย

พระจันทร์แจ่มกระจ่างนภาภาศ

สถิตในทิพย์พิภพเสีลามา

สกุณาภาไถสนั่นทอง

แมลงภูเกล่าเกสรขจรจ่าย

เผยอแย้มแจ่มกระจ่างสว่างทิศ

จะลาพมียันสนธิศร่ากาญ

อย่าสะบัดเลยไม่พ่นฝีมือพี่

ขอจูบที่เกศเจ้าจงเมตตา

แก้มกับนมนี้เจ้าช้อมาหรือชา

ฟ้าผ่าเถอะไม่ยังไม่ฟังกัน

ฉวยเล็บมาจะหักให้สะบัน

ฟาดฟันเอาเถิดไม่น้อยใจ

ถึงเงินขึงหนึ่งหารักเท่าเล็บไม่

อุมแอบอกไวด้วยปรีดา

สะอื้นออนอนแอบลงแนบหน้า

เกศมหาเมฆมีโคโพยมบน

กลิ้งกลัดเกสรณกลุ่มระอุฝน

ไม่ทานทนทั่วกระทั้งทั้งแดนไตร ฯ

ยียวนด้วยความรักสมัย

สนิทแนบหน้าในพื้นอนนาง

ไม่กลายแล้วเคลื่อนคลาไปทางข้าง

กระแจะจวงจันทน์นางละลายทา

คอยประคั้นโทะกึ่งทั้งชายขวา

แล้วซุบซิบสนทนาเสนาะใน

กำเรียวรสกามาหมื่นไหม

ต่างมีใครจะสนิทนทร ฯ

เทวราชเรงราชธดา

อับแสงคาราคิเรกราย

นำคางทองบุปผชาติแย้มขยาย

พระสุริยฉายเรงรีบริบทะยาน

สะคุ้งจิกกลาวเกลี้ยงด้วยคำหวาน

ปิ่นปานจะตายจากพรางพมียไป

— พลังคะนองหยอกน้องกระแอมเสียง
แกมประทับกับจุมโจมอุกนม

.....

ขึ้นบนเตียงเคียงข้างประทับประคอง

.....

วาพลังโถมเผลอเอามืออุบ

อกแอบอิงสวาทไม่คลาคลา

กำเรียวราคะเสียวกระสันประหวัดจิต

พระพายพัดชักคลื่นในสาคร

เรือไหลล่าแลนลงเขาคล่องน้อย

ไต่กองหลงมายัถิระเขื่อน

พลายแกล้งแล้วชวนน้องรัก

นางพินิจว่าไม่ว่ารอ

.....

วาพลังเกลียวกลมสมสนิธ

เคาเคร่งเต่งตึงดั่งจะแบะ

— อย่าเกรงศรีพริ้งนี้กำหนดแน
ขอร้องทองตามกำโบราณ
เผยออกยกนางขึ้นวางพัก
ป่วนปั่นกระสันเสียวเกลียวกลม
พัคกระพือโถมผางจะล้างโลก
สะเทือนทองคงคาพนาวัน
พฤกษาคองคองงามอยู่คามฝั่ง
ฟ้าเปรี๊ยะเสียงร้องกองกำรณ

นางพินิจเบี่ยงเดินมานัยน์ตากม
พินิจหลบลมรอนหวีคควยตกใจ

.....

เออน้องคอยพี่แฉวหรือนา

.....

ประจวบจุมแกมชายแลวยายชาว

แนบหน้ามือประคองไหนดองนอน

หุคหวีควนวายกายกระฉอน

กระพอนกระทบกระทั้งฝั่งกระเทือน

ฝนปรอยฟ้าคลื่นสนั่นเลื่อน

เมื่อนเข้าคิติดันแตกกับทอ

รอนนั้ไปอาบนํ้าบ้างเถิดหนอ

จุมข้อมือเขาพลายนั้นเดินมา

.....

กอดคิติดูบถนอมหอมกระแจะ

เลี่ยมและโลบลูบให้หลับปลัน

คุณแม่ท่านจะมาหาถึงบ้าน
วาพลังทางสะพานสะพักชม
กำเรียวรักเชยจิตสนิธสนม
ก็เกิดลมพายุใหญ่ประลัยกัลป์
พระสุเมรุเอนโยกถลอกคลื่น
มีคอาทิตยมีคจันทร์จลาจล
ก็ยอยยับพยับพังกระทั้งตน
แด่พณตทหายพายุฮือ

เสร็จประสงครตรงมาเปิดหน้าต่าง
 สรวมสอศกอดน้องทั้งสองมือ
 คุกเข่าเราเร่งพระอาทิตย์
 คอยอยู่จงพิพิชชอลา

เอะนี้มีสว่างขึ้นแล้วหรือ
 ไก่กระพือปีกขึ้นสนั่นมา
 จำจิตจากไปไกลเกศา
 เจ้าจงมาส่งพี่เพียงบันได

— เนื้อเย็นเห็นอกพี่เด็กรา
 วาพลางเกี้ยวกอดสอศกระสัน
 ทองใบไทรข่อยหยอหยอยยับ
 พระพายชายพัดสะบัดโบก
 ทั้งสองคลั่งเคล้าเขยวนใจ

เจ้าอย่าอับอายพระไทรทิพย์
 ฟาดันเกิดฝนหล่นเปรียะปริม
 แทรงขิมข้มขุ่มขอมใบ
 คนโยกกิ้งก้านสะท้านไหว
 สำราญรื่นรมไทรในพนา

— นิจจาใจเจ้าจะให้พี่เจ็บจิต

เกรงผิดคิดบาปจึงหลาบกลัว
 อื่นไกลไหนพี่จะละเลา
 เลี้ยวแรงมาวาวอนจงผอนตาม
 วาพลางคลั่งเคล้าเขาแนบข้าง
 กายกอดสอศเกี้ยวพัลวัน
 พลิกปลักชักชวนให้ชื่นชิต
 สยดสยของพองเสียวสยงใจ
 แมงกฏเฝ้าเคล้าไม้ในไพรชฎ
 บันดาลคงกวาดพิภพกระปรียบกระปรอย
 อสนีครันครันสนั่นกอง
 กระเซ็นรอบขอบสระสมุทรไท

คังเอากฤษแกระกรัตในอกฉั่ว
 ฟืนฉั่วเพราะหมื่นประมาทความ
 นี่เจ้าวาคอกจะยิ่งไวพิ้งห้าม
 อยาหวงห้ามเสนาหาให้จ้าววัน
 จวบพลางทางปลอบประโลมขวัญ
 วันทองกันก็คไวไม่ตามใจ
 เบือนบิคแบ่งรักหารวมไม
 พระพายพัดมาลัยตระหลบลอย
 ไม่เบิกบานกานกลัดเกสรสร้อย
 พรหมพรอยทองฟ่านภาลัย
 นำฟ้าหาทองคอกไม้ไม
 หวิวใจแล้วก็หลับกับเตียงนอน

พลายแก้วไคนางสายทอง

— เบื่องย่องเข้าห้องที่นอนใน
 จูบแก้มแนมนมช้ำยัง
 เอนเอียงเกียงสอดคอกคนาง
 ครานันสายทองมองกริ
 เหลียวเห็นพลายแก้วแววไว
 ควยทองมนคร เทพรูจวน
 มารยาหญิงทำประวิงว่าไม่รัก

.....

พลายแก้วฟังแล้วก็กลับยิ้ม
 กริยาพาทีก็รอยชค
 อันสาวใหญ่แบบคายกัล मैค
 วาพลาทางชยคเข้าไกลตัว
 ประคองเคียงเอียงดงกับที่นอน
 ออกแอบแนบทับกับอกครือ

.....

พลาไปปัดมั่งกระทั้งทรวง
 ทำตาปริบปรอยมอยประวิง
 คอยขยับจับเขยื้อนเตนอยนอย
 ลมพัคชักคลิ่นสำเภาเอียง
 พายุหนักชักใบไคครึ่งรอก
 หอกสมอรอทายเป็นหลายครา
 สมพาสพิมคุจริมแม่น้ำต้น
 ปะสายทองคุจทองพายุวาว

นั่งไกลเกลียวกลนทมเขยนาง
 เตาตั้งเตงโศกลางนาง
 เป่ามนครพลาจวบหลังให้ลานใจ
 รู้สึกสมประดีหาชาไม
 ก็มีใจสควาทวิวิรัก
 โหปโนปวนชวยเขินสะเพินหนัก
 จึงแกลงหักออกไปนี้ใครมา

.....

พิละมายคล้ายพิมทุกอย่างหมค
 เห็นหมคจคเนื่อนมทางสมตัว
 เบ็คเตล็ดการเลนเห็นไม้ชั่ว
 ทองบัวไม่มีระบมมือ
 ประจงชอนจูบจอมถนอมถือ
 วานอยาคือกระเคื่องคินไคเอ็นดู

.....

สายทองงวงงงววยระทวยนึ่ง
 เจ้าพลายอิงเอนทับลงกับทรวง
 ฝนปรอยฟ้าลั่นสนั่นเปรี้ยง
 คอยหลีกเลียงแลนเลียบคลึงมา
 แต่เกลือกกลอกกลับดลิ่งอยู่หนักหนา
 เกตราหยุกแลนเป็นคราวคราว
 ไม่มีคลื่นแตระลอกกระลอกนาว
 พอออกอาวก็พอมจมลงไป

ขุนแผนไค่นางลาวทอง

— พลายแก้วลูกลงมาจากเตียง

มือคล้ำขยำถูกเจ้าลาวทอง

หยดยิ่งนั่งไกลไกรนี้เหิ

ทอมีมือจากอกจึงตกใจ

รอยช้ำนั่งไยไม่บังควร

เลี่ยมลูปจูบโคมประโลมครอง

ทรุดลงประจวบวางกลางที่นอน

ยืมพลางทางเคล้าพัลวัน

ออนนมเนื้อหนังสนิทมิม

เตาตึงคังคอกประทุพา

กึกกึกพายุกลาเมฆาเกลื่อน

ประเปรียงเสียงชาในสากล

เลื่อมคล้ายหยาบมีคมัวพยับ

ทั้งสองสุขเกษมเปรมใจ

ลาวทองระหวยใจในที่นอน

เจ้าพลายแอบแนบข้างไมหางกาย

เขยคางไหนดูกขึ้นกินหมาก

ตระกองกยกกสะพักใส่ตักไว้

จูบดมชมแอบแนบหนา

เป็นสัจจริงนะเจ้าจะเลาความ

.....

เจ้าแก้วตากำพร้าไม่มีญาติ

ปลอบพลางทางเคล้าพัลวัน

สัพยอกหยอกจนวลชวนพูด

ประคองนมผงมแกมแนมใน

จนเวลาสุริยาจะไกลเสา

ครั้นเวลาสุริยาระยับดวง

เค็นเมียงมาจะปิดประตูทอง

ข้างนี้ยังมิใคร่องประการใด

หาออ้อออกปากกระไรไม่

คิดว่าไกรนี้เล่าเจ้าลาวทอง

เวลาจวนรุ่งสว่างทอง

ประคองกอดค้อมแนบขึ้นเคียงพลัน

อย่าอาวรณ์มาที่จะรับขวัญ

รวยระรื่นรสจันทน์กระแจะทา

จิมลิ้นนารักเป็นหมักหนา

เมื่อกลับแย้มผะกาเสาวคนธ์

จุลีเลื่อนผ่นฟุ้งเป็นลมฝน

ใบทานทนไหลนองทั้งแคนไทร

เคือนกลับส่องกระจางสว่างไสว

ทีเหล็กไฟจุคประทีปประเทืองพราย

รบซอนหนาคงไม่เงยหงาย

ประจวบมิไคววายท้าวใจ

ไม่เปรี้ยวปากหรือร่างทนกระไรได้

ระหวยใจจกออนละมุนงาม

อย่าหลับตาลูกขึ้นเกิดจะขอดถาม

พี่แสนรักจักตามอาวรณ์นาง

.....

อย่าหวั่นหวาดวิโยคโศกกัลย์

ป่วนปั่นเปี่ยมรสรัญจวนใจ

กระนิบสุกสองแกมเจ้าแจ่มใส

พุ่มไผ่ราครอนระบมทรวง

เผ้าคลึงเคดูามีไค้บระงับวง

หอมพวงพุ่มช่อผะกากาญจน

ขนแผนไคนางแก้วกิริยา

- หรือจะเป็นเมีย น้อยอายขุนช้าง
พิเคราะห์หนานวลกวระรัก
คิดพลางทางแอมเข้าแนบน้อง
เอนอิงพิงพิบแล้วขับพราย

.....

วาพลางทางแอมแนบซิก
แกห่อเงินมอบแก้วปลอบพลาง

.....

วาพลางทางปล้องเครื่องภาค
อุมนางวางตักสะพักรับ

พระพายชายพัดบุปผาชาติ
วีรวีวลิวชายสไบกรอง
พระอาทิตย์ชิงดวงพระจันทร์ เคน
หึงหอยพรอยไม้ไหวระยับ

ครานั้นนางแก้วกิริยา

ความรักให้ระหวางวอยง

.....

วาพลางพานางเข้าทองใน
กอดประทับมิกอยหลับลงเลยหนอ
เห็นหลับๆกลับซบิบกระปิบกระปรอย

ไยไม่วางห้องชมให้สมศักดิ์
ถ้าชายชมก็จะรักให้นวลคลาย
ต้องเต้านี้กษมอารมณ์หมาย
รายลมจะลวยคงให้ล่านใจ

.....

ปลื้มจิตอย่าสะเทินเป็นหมาง
อวยระกางเคื่องใจไคเ็นดู

.....

แขวนพาดนากดประจวบ
ก็ทอดพิบระหวายลงคังทอนทอง
เกสรสาคหอมกลบตระหลบทอง
พระจันทร์ดับเคยอยู่ยับยิบ
ควากระเด็นไกลเคื่อนคาราคับ
แมลงทับทองเที่ยวสะเทือนคง
เสนหาปลื้มใจไหลหลง
เอนแอมออนจงควยความรัก

.....

ปลอบไทนอนเหนือท่อนนอน
ประคองกอดเชี่ยนชยคดอย
จนเหงื่อยอยลงแล้วไม่หลับนอน

ขนแผนไคนางบัวคลี

- เจ้าพลายแก้วเห็นนางระกางจิต
จึงแคะคอนวนวไค่ปราณี
แนบนางพลางเป่าลวดลายลม
พิรักเจ้าเท่าเทียมวีรวาดลย์

กระหมุดกระหมัดหมางเมินสะเทินหนี
มิพื่อที่จะมาอายุระกายใจ
เสกประสมเนตรนางทางปราศรัย
จะค่อนควักถลักใส่ไปไยมี

แล้วอุ่มนางขึ้นวางบนที่นอน
จึงยืนยืนหันหน้ามาทางนี้

.....
วาพลางทางเป่าเพ็ญจวน
จูบแก้มแนมนมเขากลมเกลียว
เจ้าบัวคลีทองอาคมลบละลวย
แตรอนรักหนักจิตให้คิดอาว
เจ้าพลายแก้วกอดคนองสะพองสะพัก
เจ้าพลายทองนางป่องพอเป็นที่
เจ้าพลายแก้วสมสู่อยู่ควยนอง
แต่ปากตัวหมื่นหาญมานานวัน

ขุนช้างไค่นางกริม

.....
ขุนช้างกอดคอหัวรอร่า
กอดจูบอุบท้องประคองพุง ---
อีกริมก็ใจวานาขรัก
พลอยพริ้งนึ่งแนให้ตามใจ
ฟอนเฟ่นแนนมชมตำราญ
นิคพินนิมน้องที่ทองตา
อีกริมฟังนายสบายยิ้ม
เรียกฉันทเข้ามาแล้ววาปลอม
ขุนช้างนั่งอึ้งไม่เจรจา
เรียกพินไค่อกริมมาทันที
กูเรียกพินอีกริมมึงรับชาน
มึงก็มีค้อยู่ในเรือนเหมือนกับพรา

วิ่งวอนหยอกเย้าเจ้าบัวคลี
เสียแรงพี่รักเจ้าเท่าดวงใจ

.....
โหม้นป่วนซาบซาบในทรงเสียว
อย่ามิดเบี้ยวไปโหม้นระบบกาย
อนระหวะทวยศาตาประหม่าหาย
ชมอวยชมมายเมื่อน้ำไม่พาที่
นางก็ฉลักชวนหยิกแล้วพลิกหนี
สองฤก็เคียดคินอยู่แค่นั้น
ไม่เคื่องของวังเกียจเคียดฉันท
จนบัวคลีมีครรภ์ให้หลายเดือน

อีกริมควานเข้ามาจนข้างมุ้ง
แมเอยทำไมมาจนจวนรุ่ง
จะสะคุ้งกระเคื่องคินไปทำไม
หาเลิกฉลักพูดจาอย่างไรไม่
ขุนช้างโลมโลอยู่ไปมา
เห็นขอยยานยืนยาวเป็นหนักหนา
ยุคถามไครหวามาแปลกปลอม
ฉันทเองอีกริมเจ้ากะหมอม
กรันมิยอมกลัวหมอมพาโลคือ
มันชะเรอเกอชะรากระไรนี่
มันก็ดีครันครันถลันมา
กำลังพลานกูไม่ทันไค่คุณา
เลยไขวควาเคลาคลึงจนถึงใจ

อัศจรรย์อันเลื่อนในนกกา
 ฝูงยังกระทั่งปลาเข้าเห็นไป
 ชุนชางเพลิดเพลินเจริญใจ
 ตั้งจิตคิดเอาว่าเจ้าพิม

เกตราระลอกกระฉอกไหว
 ไหลเหิงคาคฟ้าลงมาริม
 หยอกเข้าเคล้าไปกระหิ่บกกริม
 นอนบ่มอยู่ในมุ้งจุนจาง

ชุนชางไคนางวันทอง

— วันทองร้องอิงอยู่ในห้อง
 อายหามันจะฆ่าเมียเสียแล้ว
 อายซัดอวยถอยไปไพนก
 ชุนชางฮึกฮือยื่นมือยาว
 วันทองถีบผางเขากกลางอก
 ชุนชางผลุกกลับขึ้นทับพุง
 มุงพันวันทองคังไซพอก
 ชุนชางไขว่ขวานยันตาลาย
 แคนใจควมมุงยุงจริงจริง
 ฉีกมุงออกไคไคคะยิ
 ชุนชางเลิกมุงที่พันตัว
 ไคที่สมสมอารมณ์ปอง
 ร้องจนดาปลิ้นคินจะลุก
 ถีบชุนชางลมลมโก้งโก้ง
 สะคุดขันน้ำเขาดำดา
 วันทองหลุกผลุกนั่งหึงมุงพัน
 ปล่าลมจมเตียงเสียงคำเฮือก
 อัศจรรย์ฟ้าลั่นฝนตกปรอ
 กุงปลาดีใจไล่มุกโผด
 เทโพเทพาเทียวหากิน

ชุนชางชมเหงนอนพอพลายแก้ว
 หูคาบองแหวเหมือนแหวคราว
 หัวเหมือนลูกมะพร้าวขาว
 นาวสองหัวไหลเข้าในมุง
 พลัดตกจากเตียงเสียงดังลง
 สายมุงซาคลื่นคินแทบตาย
 กุหายใจไม้ออกอายฉิบหาย
 มุงพันวนวายอยู่สินที
 พอรุ่งขึ้นกูจะทิ้งเสียเว็จซี
 มุงยังพันคิแต่วันทอง
 พันไว้แต่หัวไหม้ของ
 วันทองจโนใจอยู่ในโปง
 กูจุกขึ้นมาแล้ววายตายโหง
 ชุนชางโลคโคคโหยงอยู่ยักยัน
 นำเปี้ยกแขงชาอยู่ตัวสัน
 ชุนชางงกกันเขางางคอ
 วันทองเสือกตำปาตาป้อหล่อ
 เสียงจ้อไหลอาบซาบแผ่นคิน
 แถลวนตัวโตโตเข้าเกล้าหิน
 วายวารินชำแรกแพร่ถึงพื้น

วันทองมองกรมีแต่ทุกข์
รักนางพางเพียงจะกล่าวกลืน

ข้างขุนข้างเป็นสุขสำราญรื่น
หญิงอื่นหมั่นแสนพี่ไม่รัก

พลายงามไฉนางศรีมาลา

— เห็นแล้วหมอมให้รักน้อง
แต่ฉันยังเป็นไข้ให้สะท้าน
เจ้าพลายรู้ใจไขมารยา
ประจวบจุบลลดในวไพบ
ทั้งหนุ่มสาวกราวแรกภิรมย์รัก
กำเริบรักเหลือพันทรนอร
เหมือนเกิดพายุกลามาเป็นคลื่น
พอฟ้าแลบแปลบเปรี้ยงลงทันควัน
นทีที่ฟองนองฝังฝ่า

โลกชาตุนหวนคไหวในกมล

กรานั้นนวลนางศรีมาลา
แอบตัวเคียงข้างไม้ทางไกล
พักพลางถามผัวกลัวอัคโรย
เจ้าพลายสรวลสอกลอดประคอง
กินอยู่ไม่ต้องกล่าวทั้งควาหวาน
ทางพะเนียงคลั่งเคล้าเฝ้ากระซิบ

— ชะครามกรเจ้าศรีมาลา
พืชมอมแพ้แล้วไม่แกสำนวนนาง
เกิดโกลาฬาล้นสนั่นเสียง
พิรุณโรยโปรยสาครกระเซ็นปราย

คงปรองคองร่วมรักสมัครสมาน
ขอฉีกพอนานนานจะตามใจ
ไม่ว่าชากอกรักกระหวัดไขว่
นางผลัดไสอยู่จนพัวพันนอน
ไม่ประจักษ์เสนหามาแตกอน
พอรวมหมอนก็เห็นเป็นอัศจรรย์
ครั้นครั้นฟ้าร้องกองสนั่น
สะเทือนลั่นดินฟ้าจลาจล
ทองฟ้าโปรยปรายควยสายฝน
ทั้งสองพนรสรักประจักษ์ใจ

เสนหาพะวงหลงไหล
เอาสไบบั้นเนื้อที่ให้น้อง
หิวโหยหรือหาจะหาของ
ไคแนบน้องแนอนมื้อมือพิชิต
ขึ้นสวรรค์เห็นวิมานอยู่หวิบหวิบ
งูบจับกันจนมอยมอยหลับไป

ช่างเจรจาดีพอเล่นทุกอย่าง
พลางก็กางมือทอดไว้กับกาย
เปรี้ยงเปรี้ยงอดนี้คะนองสาย
พระพายพัดพางเพียงพิภพพัง

ล้นพิลึกกรีกกรันกลั่นระลอก
 ทลึงกระพบกลบกระแทกกระ เพือนก้าง

แฉะกระฉอกฟองเฟอะฉั่นพุ่มฉั่ง
 พอฝนถึงลมก็จอยผ้อยนิทรา

พลายงามไฉนางสร้อยฟ้า

— นองเอยเล็กที่พี่ขุนเกือง
 วาพลางสอคคสองทำนองใน

จะกระเคื่องกระคากคิ่นฉินไปไหน
 สำนางุใจจนหลับไปกับนาง

อิเหนา

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย)

อิเหนาไคนางจินตะหรา

— ทวงเออยกวงยิหวา

รักนางจึงทำอย่างนี้
 กนแทไกรขซึ่งชิงชัค
 เมื่อใดแนบเนื้อแนมใน
 ไม่เห็นทุกข์ทิวตกเพียงอกหัก
 แตรอรนรมกลุมกลด็อยอุตรา
 แม่นมิสมถังจิตที่คิดปอง
 วาพลางอุมองคอรไท
 อิงแอบแนบชิดเวรพักตร์
 กร สอดกอดเกี่ยวเกลียวกลม
 อัจจรวบ้นคาลไหวหวาด
 เปรี๊ยะเปรี๊ยะเสียงสนั่นลั่นแลบพราย
 ฌกาแก้วโกสัมภะประทุมมาลัย
 แผลงภูผิงภูมรินทอง
 สองกษัตริย์เกมมสันตหรา
 สมหวังทั้งถวิลยินดี

— ครั้นถึงจึงขึ้นบนแท่นทอง

พี่เลี้ยงสาวศรีมีอัฉา
 พระเชษฐาขึ้นเร่งรีบเทิดจิต
 คลั่งเคล้าเฝ้าชมภิรมย์ใจ

อุยหนาอย่าหักมือพี่
 มารศรีควรถามาถือใจ
 จะสะบั้งสะบักไปถึงไหน
 จงหยุดยั้งซึ่งใจกัลยา
 แสนรักสุครักนี้หนักหนา
 พึงพบพิพสุชาบายาใจ
 จะออกจากห้องทองนั้นหาไม่
 ขึ้นไว้เหนือคักสะพักชม
 แกรักรวมทองสองสม
 ประคองเคียงบรรทมประทับกาย
 อสนีกับปนาทคะนองสาย
 พระพิรุณไปรบปรายอายละออง
 ก็แบ่งบานรับแสงสุริยส่อง
 รอนรองเชยรสสุมาลี
 ดังไคผานเมืองฟาราซี
 อยู่ในแท่นที่ไสยา

นั่งแอบแนบน้องเสนาหา
 สะกิดกันวันทาแล้วออกไป
 แยมสรवलชวนชิตพิสมัย
 มิไคคลากกลาสักนาที

เหมือน
รวมภิมยสมสวาทเปรมปรีดิ์
.....

เหมือน
แยมสรวลชวนตรัสจ่านรจา

วาพलगแอบอิงหิงพาค
แสนสนิทเสนหาลาวัลย์

พระว่าพलगทางประโลมดูบได้
เจ้ากรุณูนั่งเป็นของหลวง
เฝ้าแค้นคิดจิตใจเหมือนไฟชื้อ

.....

พระว่าพलगทางประโลมดูบทอง
แนบสนิทชิดชมภิมยรัก
เมขลาอแกวแวงสว่าง
ทั้งฝนฟ้าอาเพศไรเทกกาล
ยิ่งพรอพรำน้ามากเปี่ยมปากบอ
โกสุมปทุมานบานแบง
อัศจรรย์บันดาลด้วยถนาคับ
พระเอนแอบแนมองคนางนงเยาว์

เหมือน
ไครววมรสรักร้างที่ทางไกล
อันความขุ่นเคืองเคียดเคียดฉันท
เพี้ยมเฝ้าเกล้ากลิ้งพระทรงฤทธิ์

ระเคนจินตะหรามารศรี
ควบระเคนมนตรียา
.....

พระโคมยงทรงโสมนัสสา
ควบระเคนจินตะหรวาตี

สุคสวาทภิมยหฤหรรษ์
เกษมสันต์ช่วยวนยินดี

นี่อะไรเฝ้าปากสะบักมือ
จะห้ามหวงภาณีเห็นก็ตา
ไม่หายคือเลยแล้วหนอแก้วตา

.....

คอยประคองอุณางขึ้นวางตัก
ทางรุจิกเงินเชิงละเลิงลาน
อสรขวางขวานเปรี้ยงเสียงประหาร
กตกชานเข็นชาลงหนาแดง
ทวมทั้งทอเล็กนอยรยระแหง

ฝูงแมลงภูผงลงคลั่งเกล้า
พระเพลิงกลับติดช้อกระพือเฝ้า
จนเลยเข้าที่หลับระงับไป
จินตะหรวาตีศรีไส

อรไทชื่นชมสมคิต
ที่ข้อนั้นหายหมคดังปลดปลิด
งอนจรีทกระบิกระบวนชวนพุดจา

เหมือน
ไกรวรมย์สมจิตที่คิดมา

ระเคนมณตรีบีศดา
พอเวลารุ่งแสงทอง

อิเหนาไฉนางมาหยาวิศมี

— ตรีศพลางทางดกเข้าชิด
พระเยื้องยุคลุคชายสไปไว้

.....

ไทนไทนก็เมี้ยนเหมือนกัน
วาพลางเขยปรางอรไท

.....

วาพลางอุ่มนางขึ้นใส่ศัก

สัมผัสพวงพุ่มประทุมมา

เอนแอบแนบของกบังอร

เกลียวกลมสมสนิพติดพัน

อัศจรรย์บันดาลเป็นฝอยฝน

ที่หอมกัลป์กล่าวกักจ่าคลาย

ภุมรินบินรอนเรอรอน

สองสมสอดคล้องทำนองกัน

เหมือน

รวมภรมย์สมสวาทเปรมปรีดิ์

แรกภูริสรักประจักษ์ใจ

หมอบเมียงเกียงข้างไม่ทางองค์

พระจุมพิตชิดเชยสัมผัสทอง

ทักนิวพระหัตถ์งามงามกระบวน

จะอาบเอียงเบี่ยงบิดไปข้างไหน
นางปักกรก่อนให้ไม่พาที

.....

จะล่ำเอียงอาชรรคมอบาสงสัย
ดูบได้โลมเดาเคล้ากลิ้ง

.....

เชยพัศตรจุมพิตชนินธุรา

วิญญาคาวคินค้ายัน

ตระกองกรกอดประทับรับขวัญ

อวบบนแทนสุวรรณพรพรรณราย

ดวงอุบลขึ้นแซมแยมขยาย

คลี่ระบายบานแบ่งรับแสงจันทร์

แขกไขเกสรโกสุมภัสวรรค

เกษมสันต์ทรรษาในราตรี

นวลนางมาหยาวิศมี

ควบระเคนมณตรีสุริยวงศ์

แสนสนิพพิสมัยไหลหลง

โฉมยงแยมพรายชายชวน

นางปักป้องผลักพลิกแล้วหยิกชวน

เริงระริกชกสรวลสำราญใจ

อิเหนาไถ่นางสการะวาตี

— ตรีศพลางอุ่มนางขึ้นแท่นทอง
ตระกองกร เลี่ยมลอคสอดไว้

.....

เมื่อนั้น
เอียงอายอดสูวไฉน

.....

วาพลางทางดก เขาชิด
เจ้าจะผลักพี่ยาเสียวไร

.....

ทรมเออยทรมเชย
เมื่อความรักร้อนใจถึงไฟกลับ
เจ้าจะห้ามความอื่นไม่ขึ้นซัก
วาพลางเชยปรางอรไท
บันดาลอัศจรรย์วันหาวด
อสุณีคะนองกองดำเนียง
เมฆหมอกตระหลบกลมกลุ่ม
บดบังดาวเดือนเลื่อนลับ
โกสุมภ์เสาวรสักสคขึ้น
สองกษัตริย์เกษมสำนทบานกมล
ครั้นพระสุริยารุ่งราง
พระเชยโฉมโลมลาเทวี

คอยประคองเชยรักพิสมัย
อรไทล็กพลิกหยิกตี

.....

นางสการะวาตีศรีใส
ปักกรคอนให้แล้วพาตี

.....

อิงแอบแนบสนิทพิสมัย
นอยกาทำได้ไม่เมตตา

.....

ไม่เอ็นดูบ้างเลยนางสาวสวรรค์
จะให้กลิ่นไบทนกลใด
อันจะห้ามประคิพทนต์ไม่ได้
ดูบลโลมน้องประคองเคียง
กัมปนาทนั้นสนั่นเสียง
เปรี้ยงเปรี้ยงปลาบแปลบแวบวับ
มัวมนมิตกลุ่มช่อมับ
เป็นพายุพยับโผยมน
ชุ่มชื้นถูกทองละอองฝน
อยู่บนแท่นทองรูจี
สองสว่างจรัสรัศมี
แล้วเสด็จจากที่ห้องใน

อิเหนาไค่นางขมขาน

— เจ้าหยิกขวนพิศววนแตรอยเลียบ
เสียดายเลียบของน้องสงวนไว้

.....

วาพलगนางชักรายสไบ

.....

วาพलगนางสะบัดเบื่อนหนี

อนิจจาเจ็บขำระกำใจ

.....

วาพलगพระทางหยอกเยา

จุมพิศรักเชยปรางดูรรม

อย่าสะบึงสะบัดชักเสียใจ

จะสู้ทนให้ทำจนหน้าใจ

.....

ถึงชีวิตจะเจียนจากราง

วาพलगโอบอุ้มอรไท

เอนองคลงแอบแนบนอง

กลิ้งเคลาเขยววนตำ รรมม

กร กอดประทับแล้วรับขวัญ

ฤดีศาลชานจับเนตรพราย

ฟ้าลั่นครั่นครั่นคำรณเสียง

ขอมคลุมดวงพระสุริยา

รามสูรขวางขวางทะยานไฉ

หมายมิ่งชิงชวงกวงวิเชียร

พระพิรุณร่วงโรยโปรยทอง

ชยายแย้มยกาสุมาลี

สององค์ปรีดิ์เปรมเกษมสันต์

ทางแสนเสนหากวาวชีวิต

ความรักจักเจ็บก็หาไม่
จะหักไปเสียเปล่าไม่เข้าการ

.....

ปิดพัศตรว่าไรโคเก

.....

มารศรีโศกขำว่าให้

แต่นี้จะได้อัประมาน

.....

ทองเตาสุมณฑาสวรรค์

แสนกระสันบันป่วนทุกข์

จะหยิกก็ก็ตามอัชฌาสัย

แต่โฉมยังจงได้เป็นคู่

.....

จะอิงแอบแนบนางให้ไค

ขึ้นไว้เหนือคักสะพักชม

เชยปรางพलगประกองสองสม

เกลียวกลมสมสวาทไมคลาคลาย

อย่าตระหนกกลั่นนะโฉมฉาย

ดังสายสุนีวามปลาบตา

กองสนั่นสำเนียงในเวหา

เมฆลาลอแก้วแววเวียน

ว่องไวเลี้ยวฉกฉวยเฉวียน

หันเหียนเวียนว้างเป็นลึงคลี

มณฑาทองทิพร สสดศรี

ภุมรีภิรมย์ชมวิค

กึ่งไคเสวรสวรรค์ชั้นคุสิต

สมคิกเพลิกเพลินเจริญใจ

เมื่อนั้น
 รวมรมย์สมสุขด้วยภูวนาย
 แต่เฝ้าเกล้าแนบแนบของค
 แยมพรายฉายชำเลื่องทางตา
 ทางเบื่อนมขุรศพจนารถ
 บังคมทูลความงามกระบวน
 พระโอบอุ้มจุมพิตภิรมย์รัก
 สองสมานสำราญหฤทัย

— เมื่อนั้น
 สถิตบรรจถรณ์แว่นฟ้า
 เคียงเขนยเชยชั้นระรื่นกลิ่น
 นางยิ้มเฝื่อนเบื่อนกระบวนไฉยวนยี่
 .....
 พलगอคคเกยเจยชมภิรมยา

อิเหนาไค่นางกันจะหนา

— จะไปหากันจะหนาควงสมร
 ราตรีเข้าที่นันทรา
 แทคลึงเกล้าเฝ้าชมสมสอง
 จิงสระสร้งทรงเครื่องอลงการ

บุษบาเขาวบอดพิสมัย
 นางมิไค่นิราศกลาคคลา
 พระสุริยวงก์ทรงเคสรเชษฐา
 ธลีกรป้อนสลาโอชาชวน
 ทรัสประภาษปรีดีเปรมเกษมสรวล
 แสนสำรวลรื่นเริงบันเทิงใจ
 นางพลิกผลักกันกรแล้วคอนให้
 ที่ในถ้ำทองรูจี

พระโณมยองค์อิเหนานาถา
 กับระเคนบุษบานารี
 ไม่สุกสิ้นเสนหายาหิ
 สรวลระริกซิกซี้ทุกวี่วัน
 .....
 เกษมสันตบรรณาพาที

จนตินกรเลื่อนลับพฤกษา
 ควของควนิคาเขาวมาลัย
 จนอุทัยไซสองฉายฉาน
 ญบาลตรัสสั่งกัลยา

สียะตรา (ยาหรัน) โคนาง เกนหลง

— ลกองกล้งนั่งแนบนาง

โถมเฉลาเขาวลัษณ์วิไล

.....

พิศทรงสารพันเพื่องขวัญตา

วาพลางกรกระหวัดรัศไฉ

แคนเอ๋ยแคนใจ

นางฉันทักตรัสลักใส่ไปมา

ทั้งหยิกทั้งขวนไม่ละลด

มาทำชมเหงไม่เกรงใจ

.....

วาพลางภิรมย์ชมพลาง

แสนกระสันรัญจวนชวนยี้

.....

วาพลางอุ่มนางขึ้นบนตัก

จุมพิศชิดเชยปรางทอง

อิงแอบแนบนางพลางชม

พ่ายพักตร์จรรยบัณฑาล

ฟาดันครันครี กักกกอง

คงคงสาครกระฉอนชล

ครันอุทัยไชแสงพระสุริยา

สองกษัตริย์สุขเกษมเปรมใจ

เมื่อนั้น

ไครร่วมภิรมย์สมสนทิตพิณ

แรกเริ่มรุริ สสังวาส

สัพยอกแยมสร วลดชวนชิต

พระเชยปรางพลางชมประทุมทอง

หยอกเย้าเข้าสีกวบปรีดา

โถมดูมปณฎาณแล้วปราศรัย

จะปรารมภ์ตรมใจไปไยมี

.....

ทั้งในไศหฺลาคจะหาไหน

น้องรักจงไคเมตตา

มาพิโรธรำนคังคนบา

เวทนนานนอยหฤทัย

จะเจือคงควาจากก็หาไม่

คังชาชวงไซชวยมา

.....

เชยปรางปรีดีเปรมเกษมศรี

น้องรักดลพิไลโย

.....

สตรีกของพี่ไม่มีสอง

คอยประคองเคียงเคลาเขาวมาลัย

แรกภิรมย์ร่วมรักสมัครสมาน

ไหวสะท้านสะเทือนสุชาดล

โพบมพยับอัมละอองอายฝน

โกลมไม่แถมยังแนมโบ

เกลือกกล้าจำคลายไม่อยู่ไค

ที่ในทองแหวแพรวพรรณ

โถมยงหลงหนึ่งหรีดสาวสวรรค์

ควยยาหรันสุริยวงศ์ทรงฤทธิ์

แสนสวาทพิศวงปลงจิต

งามงอนออนจรตักิริยา

นวลละอองป้องปัดหัตถา

กัศยาเกษมสานต์สำราญใจ

สังคามาระตาไถ่นางกุสุมา

นั่งลง เคียงนางกุสุมา
ดูก่อนแก้วตาบ่าใจ
.....
ว่าพลางดูบหลังกัลยา
.....
ว่าพลางพระทางสัพยอก
คว่ำไขว่ก้วยใจเปรมปรีดิ์
.....

สุขเขยสุทสวาทิ
จะรักเจ้าครวบเหาะบรรลัษยาน
ถึงเจ้าเกียงเลียงแก้ประการใด
จะประคองน้องแอบไว้แนบกาย
ว่าพลางกอดเกี้ยวเกลียวกลม
ชมเกมแนมควงสุมาลี
.....
กุมเรศคังเคล้าเกสร
เบิกบานทวนแสงสุริยา
เมฆล่อแก้วแว่วไว
เสียงสนั่นพสุธาบาดาล
เมื่อนั้น
ไครวมรสรักภูวไนย
หมอบขมอยคอยให้ไข้ซิก
ทั้งสุธาทิพย์รสหลังลง
.....

เมื่อนั้น
ไคร้สูสมขมรสฤดี
.....

แล้วมีวาจาปราศรัย
จะแจ้งในความทุกข์แคลหลังมา
.....
แก้วตาบ่าสลัดทุกข์อาลัย
.....
เข้าหยอกเล่าโลมนางโฉมศรี
อนิจาณหนีพิয়াไผ
.....

แสนฉาคคอบไต่ก้วยโหวาร
ไม่ทอดทิ้งเยวมาลย์ให้ไก่อย
พี่ก็ไม่ละวางนางโฉมฉาย
กว่าจะสมอารมณ์หมายของพี่
แสนภิรมย์รับขวัญมารศรี
ฤดียียวนไปมา
.....
แซกซอนพอนพันบุปผา
เมฆาข่มอนธการ
รวมสุรเลียงไล่กว้างขวาง
ทั้งสองสรวลขบขันใจ
ระเณกุสุมาศรีใส
อรไทเคียงข้างไม่ห่างองค์
แสนสนทพิสมัยไหลหลง
ชมซาบอาอังกัลยา
.....

สังคามาระตาเรื่องศรี
ก้วยยาหยิกกุสุมาลาวรรณ
.....

สังข์ทอง

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย)

พระสังข์ไถ่นางรจนา

— เชิญเจ้าเข้าไปในห้องหับ
แล้วกุมกร กัลยาซาอยู่ไย
บัดเคยบัลลือ
นางกอนควักกลักใส่หีบก็ทิ้ง

.....

อย่าบิดเบือนเถื่อนเลยอยู่เลยเจ้า
นั่งแอมแอมเนื่อนวลละออง
อะไรเฝ้าอัคคีหัตถ์มือ
วาฬกลางทางกระหวัดครึ่ง

.....

วาฬกลางทางถดเข้าซิด
ข่อยคุดชุกชากายสไล
รางหยิกชวนไปไคเหมือนไม้เจ็บ
คือจริงยิ่งว้ายิงหยิกเอา
พระอุ้มองค์อรไทขึ้นใส่ตัก
ความรักัญญจวนขวนยี่
อัศจรรย์บันดาลในกลางหาว
เย็นขาวอาบละอองน้ำค้าง
เมื่อนั้น

นั่งแนบแอมของคักสาคา
ที่ทุกขรอนผอนผ่นบรรเทา
พระอุ้มขึ้นใส่ตักนางผลักพลิก

.....

เมื่อนั้น
เขยชมสมสวาทควยเหว

นอนหลับเสียมึงเจ็บหลังไหล
มาไปคี่คือยาตือตึง
อะไรนี้เฝ้าพิโรชโกรธซึ่ง
ร้องให้อึ้งกอกเจ้าเฝ้าข่อยคุด

.....

จุนางบางเขาไปในห้อง
เลี่ยมลงโคมเล่าเคล้าคลึง
รำกายววนอยากคือไปหนอยหนึ่ง
จะร้องอึ้งกร้องเด็กนอกรัก

.....

จะอายเอียงเบี่ยงบิดไปข้างไหน
กว่าไขวสัพยอกหยอกเย้า
ชมเหงนักรักเล็บเสียดอกเจ้า
เบาเบาอุยหนาไม่ปรานี
อะไรเล่าเฝ้าผลักมือพี่
เปรมปรีดิ์ประคิพพิศกำหนดนาง
เคื่อนดาวส่องแสงแจ่มกระจ่าง
กอยสระสรวงเสราหมองทั้งสองรา
รจนาเยาวยอดเสนหา

จำนรจนาพาพี่ซึก
นางเยาวยืมเหาะหัวเราะหยิก
ทำกระบวนชวนหยิกกวยมารยา

.....

พระสังข์ปรีดิ์เปรมเกษมศรี
ในที่กระทอมทับลับแสง

ไกรทอง

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย)

ไกรทองไค้นางวิมาลา

- มั่นงามเหลือแล้วเจ้าวิมาลา
อะไรเจ้าเฝ้าชำเลื่องเคื่องคอน
ชวนคนเจ็บเจ็บเจ้าเลี้ยยาว
ไปเอนหลังเอนไหล่เล่นดีกว่า
วาพาลางจูงนางเข้าห้องใน
อย่าชักคัทแว้งเครื่องแป้งจะหก
ช่วยตกแกงแป้งกระแจะละลายทา
นี้จะหยิบจะทิ้งไปถึงไหน
รักชายผาหมหลุกยุ้ย
คลื่นซัดอัศจรรย์คลื่นเลื่อน
เล่าโลมเลี้ยวลอคดอกกลอง

เมื่อนั้น

กลิ้งเกล้าเขยวชวนภัสศา

.....

เมื่อนั้น

เมื่อวันพระปะนายนิมที่ริมวัง

- เมื่อนั้น

ผู้หญิงหาไหนเล่าเฝ้าตามมา
ไหนเล่าเจ้าจะทรงรางวัลพี่
สะกิดแถมแนมนมชมสไบ
อัศจรรย์บันดาลอุบอุบอวย
พิรุณรวงดวงไวยจนเต็มแล

หน้าตามอมแนมเหมือนแมวคราว
ทำแสงอนท่งทึงยิ่งกว่าสาว
นาซังรังหยาวสุดใจ
นี้กว่าสุขขอเขาหอใหม่
นั่งบนเตียงเคียงไหล่ไขว่คว้า
หยิบกระจกมาในองสองดูหน้า
วิมาลาเคื่องชักบัคมือ
จะทำให้พี่ป่วยไปเสียหรือ
ถูกถือตามขรรมนิยมเลี่ยมลอง
สะพานสะเทือนถ้ำเหวเปลวปล่อง
ทั้งสองถอยที่ปรีดา

วิมาลาสรวลเสเสนา

ให้พุกจาเรื่องราวเล่านิทาน

.....

เจ้าไกรทองครองศรีกันกับความหลัง
เขาแฝงพึงพอเขาเลาก้เข้าใจ

เจ้าไกรทองยืมพาลางทางว่า
คือผู้หญิงกุ่มภาที่ตามไป
หันหนามานี้จะบอกให้
กว่าไขว่ชวนเขาเฝ้าคอย
รสรออุยมิไค้จุใจให้ชัคแ
รักกันคุมแกไม่แซเซี่ยน

การสัมผัสเขายวนชวนชื่น
 หุคสวาทซาคเพลาเข้ามาเตือน

จะหาอื่นมาให้ก็ไม่มีเหมือน
 มิได้เคลื่อนคลาดคลารารอ

คำขวัญ

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย)

คำขวัญจันทรสภา

— ทั้งสองสนิทธิสมบัติ
 คลึงเคลาเขายวนชวนชื่นบาน

ถ้อยที่มีใจเกษมศานต์
 เขาวมาลย์ไม่มีราคีเคื่อง

โคบุตร

(สุนทรภู่)

พระสุริยาไฉนนางสวรรค์ที่เกิดในคอกบัว

— คลี่ปทุมอันนางขึ้นวางตัก
 กุศลเราเกษมภิรมย์กัน

แมื่อยอครักปิ่นสุรางค์นางสวรรค์
 บุญจึงบันดาลใจให้เจาะจง

.....

.....

ปางยุพินปิ่นเทพอัปสร
 นางฉลักพลางทางแลรำเลื่องไป
 ถึงเทพบุตร สดชื่นในอากาศ
 นางคอนคมกมพัทธรแล้วพจมาน
 เทพบุตรภูซงกหรือวงศ์ยักษ
 เขาอาภัยไคสหายในบุณบัน

ทั้งสุนทร สุริยงคิดสงสัย
 งามวิไลพูนสวัสดิ์ชีชวาล
 ไม่นึกผาดผิวพรรณเทียมสัณฐาน
 ไม่ควรการช่างไม่เกรงชมแห่งกัน
 มาหาญหักปทุมมาศซาดสะบัน
 ทำเช่นนั้นรางไมคิคอนิจจัง

.....

.....

อย่าพุดนักซักเย็นให้เนิ่นนาน
 จงแยมเขื่อนเบื่อนพัทธรรักรักบาง

จะเสียการไมตรีที่เรียมวอน
 ประโลมนางแนบกายสายสมร

แสนสำราญอยู่ในร่มนิโครธร
 อัจฉรย์บรรดาศาสดาเรศ
 เทพทั้งตั้งโหเป็นโกลา
 บรรดาฝูงเทพาวลาหก
 อิกก็กกกกองฆ้องระฆัง
 สมสนิทพิทวาสนางสวรรค์
 แหม่งกำลังตั้งครรรภ์ให้โนมยง

พระกางกรประคิพพิทวัจน
 อรัญเวศหวั่นไหวไพโรพฤกษา
 สนั่นปล่าลิ้นเสียงสำเนียงดัง
 ก็ก่นตกใจวังไม่เหลียวหลัง
 ค่ายกำลังพระอาทิตย์อุทธีรศักดิ์
 เกมมสันต์สยเชิงละเลิงหลง
 แล้วเอื้อนโองการตรัสกับกัลยา

โคบุตรได้นางอำพันมาลา

— ลงนั่งแอบแนบของคู่ขนาน
 พระอิงแอบแนบนางประคองชม

.....

พลางประคองทองเตาณทาเซบ
 โอบพระกรซ่อนนอมแล้วจุมพิต
 โนมอำพันมาลาแววองค
 เปื้อนสมบัติหัตถาถวาหาวค
 พระกุมกรวอนวาพางาม

.....

นางฟังสารหวานล้ำคำละมอม
 นางระม่ายชายคู่พระภูวนัย
 พอเนตรนองทองเนตรพระภูวนาถ
 เลี้ยวกระสันหวั่นไหวพระทัยสะเทือน

.....

พลางประคองทองเตานั้นเต็มกร
 นืออะไรไฉนจูประโลมทอง
 ขางไมเกอเลยมาเพื่อจ่านรรจา

พิทวาสใจเพียงจะเอียงล้ม
 เจางามคมขาวขำล้าวิไล

.....

เจ้าพี่เอยนอนนิ่งไม่ตึงองค์
 พระทรงฤทธิ์ปลุกชวนนวลหง
 เห็นพระทรงฤทธิ์ไกรวิไลงาม
 คงจากอาสน์เมียงเมินให้ชื่นชม
 ขอฝากคำบารักเจ้าอย่าเฝ้าเกือง

.....

แจ่งวาจอมจักรพรรดิพิสมัย
 งามวิไลดังพระจันทร์อันเจริญ
 สุกสวาทยมอยหมางระคางเขิน
 ชะมอยเมืงคอบพจมานพลัน

.....

นางคมกอนปลิดหัตถ์กระษัตรา
 ฝักนงนนั้นสิจำจึงเข้าหา
 ตามจะวาเกิดไฉนวางเจ้าอย่างเดียว

หยิกด้วยเล็บหนาให้จับตลอดจิต
 จนเขาซบแล้วยังจับอยู่กลมเกลียว
 พระโอบอุ้มจุมพิตสนิทสนม
 ปลอมประโลมโฉมน้องทองกระบวณ
 คังนาครักดวงแก้วประคองกอด
 คังราหูจับพระจันทร์
 บางกรายกรีกคิเค่เล็บฉับเฉาะ
 เสี่ยงปิ่นตึงตึงตามกันสามตัง
 พิรุณโรยโปรยปรอยลงขอยปรับ
 ภูมรินหอมกลิ่นลงเกลือกกาย
 ทางหลงเชิงพระตะเล็งควยชมโฉม
 นางลืมหองจักรพรรดิสวัสดิ์
 ของสำคัญล้ำทมุเขาสืบทัก
 คอยกระซิบกระซาบสิ่งหลังน้ำตา
 ทั่ววันคืบจึงจะกลับมาหาแก้ว
 โฉมอำพันปั้นปูนารูจวนใจ
 มิเสียที่ที่พระวากาญจนอง
 คังฝูงผึ้งคิ่งกลิ่นแล้วบินจร

—นางเผยแกลรับองค์พระทรงปรากฏ
 ถนอมแนบแนบนองประคองกอด
 ทางยวนยี่ปริศน์เปรมเกษมใจ

—พลงอิงแอบแนบนองประคองถนอม
 แล้วเชยปรากฏพลงปลอบปลุกพังงา

แม่นไม่คิดแล้วจะหยิกให้เนื้อเขียว
 ออย่าโกรธเกรี้ยวไปเลยน้องจะหมองนวล
 พระเชยชมโฉมบุตรสุดสงวน
 ทั้งสองสรวลสุขเกษมประสาณกร
 พระหัตถ์สอศพุ่มพวงดวงสมร
 ประชากรก็ประโคมระฆังคัง
 เอาขันเคาะของกระแตทั้งแตรสังข์
 ราหูยังหยุดขึ้นแล้วคืบคายน
 มณฑาทิพพุ่มมาลัยบานขยาย
 ทั้งสองฝ่ายสบกระบวนให้ยวนยี่
 หลงประโลมลืมหักเจ้าปักษ์
 พระลืมหองขวัญอนุชา
 ประคองหัตถ์กอดแกวชนิษฐา
 พึงจะลาแล้วจะน้องอย่าหมองใจ
 สว่างแล้วพึงจะอยู่กระไรได้
 พลงพิไรครวญคร่ำด้วยคำวอน
 จะจากห้องแรมรางห่างสมร
 สมสนทรที่พระเริ่มแต่เค็มที่

พระจูงนางเยื้องย่องเข้าห้องใน
 นาสาสอสมสนธิพิสมัย
 บรรทมในแท่นทองทั้งสองรา

พระหวนหอมจันทร์เสกที่มั่งสา
 เจ้าแก้วตาหลับไหลกระไรเลย

ไค่ยืนแหว่แหว่ตาฉวาวหาว
นางทราชมรมกกราบพระทราชมเชย
.....
พระจุฬพิทักษ์โณมประโลมลาญ

เห็นภูวนาถมาแอบแนบแขนง
แสนเสบยเห็นฤทธิ์ประสิทธิ์มนต์
.....
แสนสำราญอยู่จนรุ่งพระสุริยา

โคบุตรไค่นางมณีสาร

—พระชนนีปรีดิ์เปรมเกษมสันต์
นางขยับกลับจะตามควยควายอาย
บิตทวารบานบังเข้านิ่งไกล
เจางามเลิศเจิดโณมประโลมลาญ
.....
นางเป็นอนบิกบิตพระหัตถ์ป้อง
แล้วเสแสร้งแกล้งกล่าวสุนทรา
.....
พระกล่อมนางพลางลอคเขากอดเคลา
ประทับทรวงชมดวงมณฑาทอง
ถนอมมิตรจุฬพิทสวาทชน
เกษมสุขขัฏจักรรย์กับันดาล
นำคางหยักหยดยอยประปรอยปริบ
หอมระรื่นชื่นชูเรณุนวล
กุมเรศรอนเคลาเสาวรส
เกษมสุขสองกระบัตริย์สัมผัสนาน
ต่างละโมบโลภลุ่มละดานจิต
อยู่เหนือแท่นบรรทมภิรมยา
พระโคบุตรเบิกบานสำราญรื่น
ควยสองนางชนิษฐาวิลาวัณย์

ประโลมขวัญลาถูกแล้วผันผาย
พระฉวยชายภูษาบุพผาล
แล้วปราศรัยชวนนุชสุดสงสาร
จะเปรียบปานพุ่มพวงดั่งดวงจันทร์
.....
มิให้กรทั้งสองต้องมั่งสา
จริงหรือดั่งพจนานไมแรมจร
.....
พระสอศหัตถ์สัมผัสเตาประสมสอง
มณฑาทิพพิทป้องสวาทนาง
สวาทสมภิรมย์กับันเกษมกานต์
เสียงสะพานอนุสนีคะนองครวญ
อาบละอองทองทิพพุ่มสงวน
กัณชชวนสัมผัสสระนัคaban
เกษมสุขสองถนอมกัธอมหวาน
ฤดีคาคแค้นในวิญญา
รักสนิทหลงเล่ห์เสนหา
ทั้งสองราวีรศควยชมกัน
ฤทัยชื่นเชยสองประคองขวัญ
หึงสาวสรรรค์กัลยาในธานี

อุทัยนราข
(สุนทรภู่)

ท้าวอุทัยนราขไคนางศรีสาข

— ชื่นชมมณเฑียร เขียนผนัง
พิศวงหลงลืมปลื้มใจ
          น้องรัก
เจ้างามเหมือนเคียนแรมแจ่มวง
เจ้าอยู่ถึงไกรลาศวาสนา
จะเลาโลมโลมหอมถนอมชม
อย่าเมินเมียงเอียงอายสายสมร
พลางขยับจับต้องลงใจ
พระแนบพลางวาจิจจานอง
นางผลิดผลัดหนักหน่วงทวงที
          ทรงศักดิ์
น้องอุทสาห์พยายามตามมา
ควยเกินสาวกราวแกแพมผม
ที่ร่นราวราวเมืองเนืองนอง
เหมือนเขาเปรียบเทียบความเมื่อยามรัก
เมื่อจืดจางทางเห็นเนิ่นนาน
ขอสนองรองบาทเหมือนมาคหมาย
ราชกิจมิคชอบไคร่อบรู้
          สุกสาวสวาสดี
โฉมเฉลาชาวสวรรค์ชนฟ้า
ถึงทั้งเจ้าเฒ่าแกแพมผม
อย่าทางเหเรรวนชวนเชื่อน
ที่สาว ๆ ลาวท่ายพิศคล้ายรัก
เขายอมว่าปรากฏเป็นบทกลอน

ไฉนางนั่งแทนทองผ่องใส
เฝ้าดูได้เลาโลมนางโฉมยง
ผ่องภักตร์ลักษณะศรีสาข
ทรงพรหมพิมพร อมกลอมกลม
จำเพาะพามาพบประสมสม
ชื่นอารมณ์ร่วมจิตรสนธิใน
จงโอนอ่อนผ่อนจิตรพิศไสมย
นางปักค่อนให้ไม่โยคี
เฝ้าซัดของปองกันผินผันหนี
พระหยอกเย้าเข้าขี้ปรีดา
อวยารุกราษฎรหาญหักหนักหนา
จะขอเป็นเชนชาเฝ้าล่อง
ไม่ควรคู่กรรมสมส้อง
อันรูปร่างอย่างน้องไม่ต้องการ
น้ำนักชมชมก็ชมหวาน
แต่น้ำตาลก็ว่าเปรี้ยวไม่เหลือหวด
อยากควนได้ให้อายอดสู
พระภูวไนยโคเมตา
แสนฉลาดน่ารักหนักหนา
จะเป็นชาวยาคิคิดบิดเบือน
สาวพรหมจารีไม่มีเหมือน
จงเป็นเพื่อนรักพี่รักพี่น้อง
ที่เคยคู่หลักไม้ปักสอน
กระต่ายแกแม่ปลาช่อนงอนซด

ไ้ไ้เชยน้องสองชมสมกับพี่
 พलगอกกั๊วเก็วเก็วกลมภิรมย์ศ
 ราวพ่อนอนโยนทีโพนรับ
 ความอยากเหลาเฝ้าคิมไม่ลืมตา

บัดนั้น

แอบซออ่อนวอนว่าสามีกัก
 เหมือนเกือกทองรองบาทผาหมาย
 แม่นซัดเคื่องเบื้องหน้าจงปราณี
 ซึ่งทรงเคจรเมตาเอามาเลี้ยง
 ซึ่งสัญญาว่าชานประการใด

เมื่อนั้น

นางว่าไรให้เป็นเป็นจริง
 จะถนอมกล่อมเกลี้ยงไว้เคียงข้าง
 ไม่ถือโกรชโทษทัณฑ์กล้า
 รอยพี่ไม่ลืมแม่ปิ่นจิตร
 เพลินพลอกกอกเกยเรชม

.....
 พलगอกกั๊วเก็วเก็วกลมภิรมย์

ไม่มีที่ตำหนิกะหิสด
 เหมือนแม่มคแฉาเขาเมาสุรา
 เบื้องชัยโยคย่ายซ้ายขวา
 จนเฝือกกลอกหน้าไหวอาร์กษ
 นางกรีสาทงกราบทรงศักดิ์
 น้องซอตรงจงรักพระจักรี
 ไม่มวยมอควอควายไม่หน่ายหนี
 อยามาตีชีวันไ้บรรโลย
 พระคุณเคียงแน่นฟ้าจะหาไหน
 จงโปรดให้ตลอดอย่าทอดทิ้ง
 ท้าวอโยชนุราชปิตาจสิง
 แอบอิงพิงนางพलगอก
 ไม่ละเมินเห็นทางเสนา
 สาวสวรรค์ขวัญตาอย่าปรารมณ
 พलगอโอบอุ้มจุมพิตสนิมสนม
 จนบรรทมระงับหลับไป

.....
 จนโพลเพลเวลารাত্রี

สิงห์ไตรภพ

(สุนทรภู่)

สิงห์ไตรภพไ้นางสร้อยสุดา

.....
 โคมแอร่มแจ่มสว่างกระจ่างพักตร
 เขาเอนแอบแนบนอนกรประคอง

.....
 เขานั่งไ้กลกลอยสวางสนทนสนทอง
 วิไลลักษณล้ำศรัไม่มีสอง
 ถนอมน้องเนื่ออุณละมุนละไม

พระนุชนอยสร้อยสุตาฉวาหาวค
นางพลิกณลักัทพระหัตถ์สะบัดสไบ
นางเบือนบิกบิกไหวหนอไทขวาง
นางหลีกเลียงเหวี่ยงวายชะมายคอน

.....

พลางอิงแอบแนบรักจุมพิตพัทธร
มาจวงจาบหยาบซาไทรากี

.....

พระสวมสอตกอดแอบแนบถนอม
มิไทนองทองพระราชาอาญา

.....

พระวาฬมีคายถึงวายวอด
พลางกึ่งเคลาเจ้าโลมนางโฉมยง
ตระกองกรซอนนมภิรมย์น
ประทุมมาลยบานแย้มแกมณกา
ส่นีบาดฟาดเปรี้ยงเสียงสนั่น
พอฟ้าแลบแปลบสว่างกลางอัมพน
เมื่อแรกเริ่มเคิ่มรักประจักษ์รส
นางนบนอวรอบเชิงละเจิงลง

— ฝ่ายโฉมยงองค์สร้อยสุตาสมร
พระอิงแอบแนบนองประกองชม

.....

ส่งสารนงหมองรูปกายชอุ่ม
พลางจุมพิตริศไชยเหมือนเคยกัน

.....

เห็นหนอนาถนิกพริ้นประหวั้นไหว
พระหนอไทรุคนางไม่วางกร
มิไทหางจากสุวรรณบรรจรณ
พระวาวอนแล้วประโลมนางโฉมยง

.....

นางชวนหักขอพระหัตถ์นำบัลลือ
นางเทวีวอนวาสารพัน

.....

แม่เนื้อหอมจอมมนุษย์สุดจะหา
จะอุ้มพาเหาะไปเสียไพรวัน

.....

จะสู้ออกทรมสงวนนวลหงส์
ประคององค์อุมแอบแนบนิทร
ถนอมชื่นเชยพิศขนิษฐา
กุมรารอนเคลาเสาวคนธ์
พิลิกถันโลกาโกลาหล
เป็นสายฝนฟุ้งฟ้าสุธานอง
เห็นโลฟลิบลิบกระซิบสนอง
กรประคองขึ้นจิกสนิทใน

รวมบรรจรณทรงฤทธิ์สนิทสนม
ชั้นขารมณรับขวัญจันทรจา

.....

แต่ไม่สิ้นกลิ่นหอมถนอมขวัญ
นางค่านับอภิวันทจันทรจา

.....

พระแจ่มยิ้มพริ้มเพราว่าเจ้าพี่

เคยถนอมกล่อมกลอดถึงคอกฟ้า
มีรูปล่มปลื้มใจวิไลลักษณ์

พลางซิคชมสมสองตระกองเกย
อัศจรรย์ชั้นเชิงเหมือนเพลิงดับ
เป็นวันคลุ้มกลุ้มพะยับอัปโพยม
สลาตันบันปวนเมื่อจวนรุ่ง
ต่างแถมชั้นวันสำราญบานกมล
อยู่เมืองมรณานันไคเคื่อนเศ
ชั้นอารมณ์ชมโอรสยศไกร

รามวงศ์ไคนางแก้วกนิรี

— พลาอิงแอบแนบซิคจุณพิศพัศกร
พระสวรสอดคอกกวนไให้ขวนยี่
พระสวดซอนกรกุมประทุมประทับ
พระกายกอดสอดคลอ้งทำนองใน
อุประมาราหุเจ้าจูจับ
เคี้ยวขมว่ากล่ากลืนไม่กินกาย
เอาชั้นจอกออกเกาะกุกเกาะกริ่ง
ประโคมฆ้องกลองระฆังเสียงวังเวง
ประเดี้ยวคลฝนลิ้นเสียงกรั่นกรีก
พอดาวเคื่อนเคื่อนรณไม้มกบัง
นางชั้นชอบนอมแนบอภิวา
จะหลุความตามจริงทุกสิ่งอัน
ฉินชื่อแก้วกนิรีบริวาร
จะจงรักภักดีแสนไป

ถึงแม่นมีมิไคมาคปรารณา
เห็นคอกหญ้าไม่นิยมจะชมเชย
พี่เคยรักเคยเร่ยิงเกียงเขนย
ถนอมเร่โฉมน้องประลองโลม
พอลมกลับพัศกระพืดคิฮือโหม
สะท้านสะทีกกรีกโครมพโยมบน
เป็นฝนฟุ้งฟ้าฝาดถึงหาหน
พระสุริยนเย็บม่านภาลัย
กับอรรกเรศรวมจิตพิสมัย
อันเกศภัยไม่มีมาพิท

นางพลิกฉลักพลางว่านาศี
นางจะหนีให้พ้นกัณใจ
นางพลิกฉลักฉินพัศกรคอยฉลักไส
นางจนิใจจำเริญควยเกินกาย
เหมือนเมฆทับกลับเกลื่อนดวงเคื่อนหาย
ฝูงหญิงชายต่างตื่นเสียงกรั่นเครง
ปืนใหญ่ยิงยัคคินลิ้นเขนง
คังเหงงเหงงแกงกังโห่งหง่างคัง
ที่ลุ่มลึกแหล่งหลาหงคาง
ทางลูกนั่งขึ้นสบายไม่อายกัน
ขอรองบาทบาทาจนอาสา
ไม่บากบันเบือนบายทำอายใจ
โปรดประภาษบอกความนามใน
น้องมิไคของซัดพิทยา

รวมวงศ์ไคนางอองออย

— พลงหยดขึงนึ่งแพนแผ่นกิลลา
 พระอิงแอบแนบเคลาทั้งเกราสรอย
 เหมือนครุสราควาญหมอขึ้นคอทรง
 ขยับบอรวงงอดยหลังกลับ
 บึงไสสันหันเหชนเขชน
 ต้องเกียหวูลลากกระชากชัก
 ลงเลนนำคำกระเคือกเลือกสุธา
 ถีบสับควัดเหวี่ยงเสียดสนั่น
 คำรามรอกกองกระหิมคริมคำณ
 นางอองออยชอยชครุสชาติ
 พระสรอยเกราเผ่าตามถึงความนาง

.....

พระเริงรินชั้นแฉมแฉมพระโอษฐ์
 ทั้งใหญ่่นอยคอยสนิทกวยจิตชม

นางศรีฟ้าหมอบเมียงเข้าเคียงองค์
 นางอองออยคล้อยตามความประสงค์
 จะไสลงทำนำทำกระบวน
 กระคิกฉลืบขึ้นซัดยัดยัดหวน
 กระหมวคมวนงวงเงยเสยสาบงา
 กับอีกยัดกุมแป้นแลนดลา
 กลับเป็นบาแทงกระทั้งถึงฝั่งชล
 ควยขมมนันยอยดั่งผอยฝน
 หึงผุดพ่นน้ำฟุ้งพอรูปร่าง
 จนเลื้อยผาดขึ้นหน้าดังทาฬาง
 เจาโรยอย่างไรเล่าให้เข้าใจ

.....

ภิปรายโปรดทุกนางสุรางค์นางสนม
 เพลินอารมณ์โสมนัสกำหนดใน

สิงห์ไตรภพไคนางเทพกนิษฐา

— พระนึ่งแนบแอบประโลมโฉมเฉลา
 คนอื่นไกลใครเล่าจะเข้ามา
 ระลึกถึงจึงอุตสาหมาหานอง
 พลงอิงแอบแนบนวลป่วนฤดี
 เปรียบเหมือนดังพังแบรที่แตกฝูง
 ตามซางคอดหมอล้างที่นึ่งไพร
 ทองถูกกบฟุบเท่าก่เกลากดอง
 เหมือนปีเป่ากราวเชิดต่างเพลิดเพลิน
 แตนางเทพกนิษฐาคิดว่าฉวี
 จึงทูลถามตามประสงค์ควาทรงธรรม

พี่รักเท้านัยเนตรของเชษฐา
 ไม่ควรแกวแหวตาจะราศี
 อยาซัดของแหงนวิญญูมารศรี
 พอสบที่ถูกต้องทำนองใน
 เขาจับจูงจากคองควยหลงไหล
 เห็นถึงไมเหมือนหนึ่งป่าอศุส่าห์เคิน
 ทำนันทองเปลี่ยนผลัดไม้ซัดเขิน
 ไม่กำเกินแก้นัดสันตักกัน
 ซางแปลงตัวกลับกลายแฉบกายขยัน
 จะฉอนฉนคิควาทรงประการใด

พลา^งเลียม^โโลม^โมเฉลา^{เค}ียง^{เค}ลาค^ลึง
 ประ^คอง^คม^คสน^คนิ^คพิ^คท^คว^คาส
 ไห^ปวน^ปลั^ปม^ปลั^ปม^ปนาง^ปสร^ปอย^ปส^ปคา
 แบน^กนอม^กหอม^กกลั^กน^ก ะ^ริน^ริน^ร
 บั^งพิ^กบั^งพ^รัง^รพร^อม^ละ^มว^มละ^มไ

คว^ยม^รึง^รร^อน^รน^รเพ^รา^ระ^รม^รน^รท^รา
 ไ^มเ^คล^อน^คล^าค^ทาง^ทเ^ทเ^สน^หา
 จ^นเว^ลา^รุง^ราง^รไ^มท^าง^กไ^กล
 เ^หมี^อน^จะ^กลั^นก^ลอย^จิต^{พิ}ส^มย^ย
 จะ^{พิ}ศ^ไห^นง^าม^{นั}น^เ็^ยิง^ขว^ยู^ตา

ลักษณะวงศ์
 (สุนทรภู)

ลักษณะวงศ์ไคนางรัตน

— พระ^ทร[ั]ส^พลา^งก[ุ]ม^กร^ก ิ^กิน^นร^พลั^น
 แม่^เลั^บแ^ดง^แส^งชา^คป^{ระ}ห^ลา^คสี^{สี}
 ไ^ฮอะ^{ไร}ย[ี]ค^{มี}อ^กว^เย^{ือ}เ^ลบ

.....

โอ^เจ^าค^วง^มณ^ทา^กา^แว^ว
 จะ^วาง^แล^วข^อต^อง^{ที่}ข^{อง}ค[ี]

.....

ท^ำส^บค^ทพิ^กข^วน^กระ^บว^นง^าม
 อ[ุ]ม^อน^งค^ทร^งเ^าค[ุ]หา^ทอง
 น^าง^ณล^กค^ทค^บค^ปอง^ประ^คอง^{กั}น
 ค^{ัง}เ^ทว^าจ[ั]บ^{ระ}บ^ำร^ำพ^อน
 เ^กิ^คว[ิ]บ[ิ]ต[ิ]ส[ิ]ต[ิ]ว[ิ]ส[ิ]ง[ิ]ว[ิ]ง[ิ]กะ^นอง
 ส^อง^ภิ^รม^ยส^มพ^าส^สว^าท^เม[ิ]
 ก[ิ]น^นร[ี]ศ^{รี}ส^วส[ี]ค[ิ]ร[ั]ท^านา

แ^ลว^รำ^พัน^{นี้}ว^กล^มว^{าง}ส^มเ^ลบ
 เ^ลบ^เน^{นี้}ง[ั]ง[ั]จะ^หย[ิ]ก^ไม^อย^{าก}เ^จ็^บ
 จะ^ไม^เจ[็]บ^แล^วห^รือ^{มา}ค^{ือ}ท^น

.....

ไ^คเ^คค[ิ]ค[ิ]แ^ลว^อย^ำโก^รธ^{พิ}โร^ธพ[ี]
 จ[ู]บ^สัก^{ที่}เ^กิ^คจะ^พ้อง^{กั}ท^าม^จเ

.....

พ^{ระ}บ[ิ]ง^ลา^มโ^ลม^{ริ}ค^เา^{ติ}ค[ิ]พ^{ัน}
 พ^{ระ}ห[ั]ค^คต^อง^พว^งพ^มป^{ระ}ท^มถ^{ัน}
 พ^{ระ}ท^รง^{อิ}ร^รม^สว^มส^อค^กอ^คป^{ระ}ค^{อง}
 ส^โม^สร[ั]น^ชม^ประ^สม^สอง
 ก[ิ]ก[ิ]ก[ิ]ก[ิ]อ^กจ^รร^ยั^หัง^{โล}ก^า
 เ^รย^เณ^ลิ^มช^มช[ั]น^เส^นห^า
 บ[ั]ง^คม^ทะ^บา^ทา^พระ^ภู^ธร

ท้าวพรหมหัตถ์ไค่นางยักษ

— สรีรยงค์ลงลับเมรุไกร
 ขึ้นสู่แท่นแสนวันควยนางยักษ
 อียักษแปลงแปลงประพาสตามทำนอง
 พระหลงรักยักษรายไม่วายสวาท
 เป่าเคลาคลึงนางมารจนนานมา

ลักษณะไค่นางเกษร

— ปางพระหนอบดินทร์นรินทร์ราช
 พระจุมพิศดิน้องประกององค์
 ไม่เคยช่ายกายสิ้นประหวัดหวาด
 เกิดวิกลโลกาทั้งชาติ
 กระฉอนฉาวชาวโลธรบือเลื่อง
 ทั้งดินฟ้าครันเคร่งทำเพลงพลาง
 พยกลาฟารองกะนองเปรี้ยง
 บางก็ร้องเฮโลแล้วให้เกรียว
 ฝนสวรรค์ล้นฟุ้งฟูฟ่อง
 รามสูรเห่อดคาลทะยานแรง
 แสงแก้วแวบแปลบพักรยักษชยิก
 แวบเปรี้ยงเสียงเปรื่องกระเคื่องดัง
 อสุราแกว่งขวานประหารเฉาะ
 อสุราแรงโรมกระโจมรัก
 หนอนรินทร์รวมรักสมัครสมร
 คั่นบรรทมปลุกองประกองพลาง

ถึงเวียงชัยเชิญนางเข้าปราสาททอง
 ประกองพักรยักษชมประสมสอง
 ไม่ซัดของเจิงขันควยมารยา
 ลืมสนมนางนาฏทั้งชายชวา
 อสุราเมื่กรรภขึ้นคันทรวง

ประโลมนาฏนุชนองนวลหง
 นางโฉมยงเสนาหาพระสามี
 ภูวนาถเล่าโลมนางโฉมศรี
 เทวคาในราศรีเสียคายนาง
 ทรูเร่องคอนทรวงเข้าข้างผาง
 ดังเขาคีคุริยางค้อยคนเดียว
 สนั่นเสียงปี่แจฏเขาเขี้ยว
 บางไลเลี้ยวจับนางอยู่กลางแปลง
 เมฆดลอลแลบออกแปลบแสง
 ก็กวัดแกว่งขวานขวานเป็นวันดัง
 นางแบพลิกปราบขยับบั้ง
 นางลอปั้งลมแผละจนแก้วพลัด
 ถูกจำเพาะกลางแปลงตะแคงซัด
 นางพลิกพลัดควยแก้วแล้วกำทาง
 ทิพากรเรื่องแต่งขึ้นสร้างสร้าง
 รุ่งสว่างงามจนจันทน์พลัน

ลักษณะวงศ์ไฉนางสร้อยสุวรรณ

— ประคองพลางทางสนองพระน้องรัก

ประสานสอดคอกกันกับรร เทา

.....

โอเจ้าคอกการะเกดวิเศษสี

เมื่อโกรธหมอลแล้วที่ไหนจะไม่คาย

อันพี่ตายตั้งใจจะรักษา

จะช่วยชุชีพไว้ให้ไพบูลย์

แล้วจุมพิตปรางปรุงจรุงริน

เกิดพะยับเป็นพยุกระพือสือ

สองภรมยชมเวสเสวยสวาท

พอเพลาสายันหะวันคลอย

แม่เจ็บหนักจริงเจียวหรือโถมเฉลา

ยุพเยาว์ยอครักอย่าหนักใจ

.....

ไม่รักพี่แล้วโรคไม่ยักหาย

เห็นไม่กลายโรคาคืออาดูร

เอาชีวานองไว้มิให้สูญ

อนุกูลคอกจะแก้ให้เต็มมือ

เขาเซยขึ้นถันน้องประคองถือ

นกกก็ปรือบินปรอดลาลอย

กินนรนาฏนายโรคที่ไศศร่อย

ก็เหาะดอยลงจากศรีวัน

ลักษณะวงศ์ไฉนางยี่สุน

— พระทรงโฉมฉวยกร นางเทวี

นางแกะปลิดมิกกรภูธรกอด

นางยี่ง้วนพระยี่งเรียงเข้าเพียงพักตร

กักระเคนปางอยู่ในคูลา

สองสำเริงละเลิงลานสำราญรมย์

นางลื้มเกรงทรงฤทธิ์พิศุเรศ

นางลื้มเหลาสาวสรรรก้านลอนงค์

สองสนุกดังไคเซยเสวยสวรค์

แสงทริภูเรืองรอบขอบจักรวาล

นางโฉมศรีเคียดคั่นไม่ผินพักตร

นาสิกสอดศรีสวัสดิ์สัคคณลัก

ยี่งหยิกหนักพระยี่งจวบประจวบ

สมพาสุนชุนบาภิรมยสม

คังศรีโลกจะลมหำลาลง

พระทรงเคียดลื้มเมืองเรืองระหง

พระลื้มองค์เกสรสุมาลย์

จนไคแก้วแจวชันสนั่นขาน

นฤบาลสาวสวรค์กับรรทม

พระอภัยมณี
(สุนทรภู่)

พระอภัยมณีไคนางผีเสื้อ

— พระฟังคำจำจิตพิศวาส
การใดก็ช่วยยอมมัวเมา
เกิดกลางควาววักเป่าติด
กลางสายยายหนีแกเอียง
กลางโคลงไม้สูลองกระพลองกระพล่ง
จะแก้ไขก็ไม่วางสอความคิด
สมพาสัยภักดิ์รวมภักดิ์มยสม
เป็นวิสัยในภพธรณินทร์
นางผีเสื้อเมื่อใดประสมสอง
ประคองคอยปรนนิบัติเข้าพิศวี

เป็นอารมณ์สมพาสทั้งโลกเฝ้า
เหมือนนอกข้าวกินมันกันเสปียง
กระแจะชิตชาคมกระทมเห็นยง
ปักเป่าเหวี่ยงยักแฉะกระแจะชิต
ปักเป่าแทงทะลุน้ำไม่มีผิด
ประกบติดตกลางลงกลางคิน
เหมือนเค็ดคอกหมูาคมพอไคกลิน
ไม่สุดสิ้นเสนห์ประเวณี
ทั้งจะลอลอยฟ้าในราศี
อยู่ข้างที่แผนผาภิลาลาย

พระอภัยมณีไคนางเงือก

— ถึงทางชาติวาสนาไคมาพบ
เจ้าโฉมงามทราชมสงวนวลละออง
ประเวณีมีทั่วทุกตัวสัตว์
นาคมนุญครุฑสาธยาย
เจ้ากับพินักเห็นเป็นกุศล
จะเคียงคู่ชู้กันทุกคืนวัน
พลางอิงแอบแนบของประคองเคลา
พระเชยปรางทางจะอนอนอินทรีย์
อัศจรรย์ครันครันเป็นคลื่นคลั่ง
กระฉอกจลาหาคเหวเป็นเปลวไฟ
เมฆลาดอแกวแหวสวาว

ก็กวักกบเคียงชมประสมสอง
อย่าขัดข้องคิดหมายระคางใจ
ไม่จำกัดห้ามปรามตามวิสัย
สุดแต่ใจปรองดองจะครองกัน
จึงหนีพินมารมาไม่อาสัญ
โอเจ้าขวัญน้อยไคปราณี
คอยทองเตาเตงอรามารศรี
รวมฤดีเคื้อนหงายสวายใจ
เพียงจะฟังแผนผาสุชาไหว
พายุใหญ่เขยื้อนโยกกระโชกพัด
อสุรขวางเขวียงขวานประหารหัก

พอฟ้าวามปลาบแปลบแฉลบลัด
 พลาหกเทวบุตร ก็ลุดลุด
 สี่ขรินทรวิสินธร ก็ออนเอน
 สมพาสเงือกเยือกเย็นเหมือนเล่นน้ำ
 สัมผัสพิงอิงแอบเป็นแนบกาย
 จนดาวเคื่อนเลื่อนลับพยับฟ้า
 แทะเข้าไปคำมาอยู่ชานาน

เฉวียนฉวีดวงรอบขอบพระเมรุ
 เป็นฝนฟุ้งฟ้าแดงดั่งแสงเสนา
 ยอดกระเนนแนมน้ำแทบทำลาย
 คอยเฉื่อยฉ้านชื่นควยสมหมาย
 ไม่เคลื่อนไหวคลาคลั่งเคล้าเขาวมาลัย
 จึงโถมลากลับหลังยังสถาน
 จะประมาณเจ็ดเคื่อนไม่เคลื่อนไหวคลา

พระอภัยมณีไคนางวาลี

— พระศรีสพลาทางเวียงขึ้นรวมอาสน์
 คูณวิพรรณสรพางก้อย่างกลา
 ถนอมแนบแอบอุณค้อยอุณชื่น
 ถึงชาวข่านำตาลยอมหวานมัน
 เหมือนมาคีชีขับสำหรับรบ
 ทั้งเรียบรอนนอยใหญ่ที่ไ้วาง
 ถึงรูปจ้าวตัวดำคังนารัก
 พระโปรคปรานพานสนิทไครีคซึม

ทรงสมพาสเพิ่มรักขึ้นหนักหนา
 แด่วิชาพางามขึ้นครวครัน
 สำราญรื่นร่วประหมักรมย์ขวัญ
 ควยเชิงชั้นแนบซิคสนิทนาง
 ทั้งถักขบโขกกัดสะบัดข่าง
 สันตักทางถูกตองคลองอารมณ์
 แทรกลักร่ำสร้างกนางสนม
 รวบรวมรรทมแทนทองที่รองทรง

พระอภัยมณีไคนางละเวง

— พลาางแนบแนมเคลนพุ่มพุ่มมา
 จะผูกชอกไม้มูกจะถูกหยุก
 พระวาพามีโคกอดจะวอดวาย
 พลาางโอบอุ้มจุมพิตสนิทถนอม
 รวบรวมรมยสมสองทำนองใน
 ไนนทีคลิ่นเสียงกรั่นกรีก
 หีบคนตรีปี่พาทย์ระนาดกล

นางคอนวานาเบื้อเหลือละอาย
 ขึ้นจุกจิกหนีไปเสียให้หาย
 ไคกอดกายแล้วก็พินคอยชื่นใจ
 งามละม่อมละมุนจิตพิสมัย
 แฉนคินไหวจนกระทั่งหลังอาสน์
 ลั่นพิลิกโลกาโกลาหล
 ไม่มีคนไขคังเสียงวังเวง

อัศจรรย์อันดั่งระวิงมั่ง
 ปีนประจักษ์อันก็ดั้นเอง
 สุนีมาตพาคเสียดเปรี้ยงเปรี้ยงเปรื่อง
 ทุกธารดำนน้ำพุทะลุ
 สองสนธิทศมอรรณพชน
 พระลิมองค์พงก์พันธุสรวรยา
 พระหลงวันวันก่ด้นดินถัน
 แดคลึงเคลาเยาวยนรภูจวนใจ

พระอภัยมณีไฉนนางสุวรรณมาลี

— พลาอิงแอบแนบหลังนั่งกระแจะ
 ประคองนางวางแทนแสนสวาท
 อัศจรรย์อันเลื่อนสะเทือนไป
 เหมือนเมื่อปีวันจันทร์ อังคาร
 เขาเนมินทรอัสตินร เคลื่อนคลอนโคลง
 พวงคำภาเหล่าที่รอกางมรสุม
 สู้กรำฝนทหนาวออกอวลึก

ศรีสุวรรณไฉนนางเกษรา

— นางโณมฉายาของศพระทงโณม
 นางฉลักพลิกหยิกพระหัตถ์ทำทักทาน
 .....
 พระอุมานามวางลงบัลลังก์อาสน์
 เนื่อละมุนอนแอบแนบอุรา
 นองหามแล้วหลายครั้งไม่พึงห้าม

เสียดกีกกองเก้งกางโห่งหง่างเห่ง
 เสียดครั้นเครงครึกโครมโพยมบน
 กระดอนกระเดื่องดินฟ้าเป็นหาฝน
 ทวมถนนวนเฝ้าเกาะลังกา
 ระเร้งวันเริ่มแรกแปลกภาษา
 นางลิมวังลังกาไม้อาลัย
 นางหลงชั้นเชิงชิตพิสมัย
 จนระงับหลับไปในไสยา

ปะเหลาะปะเหละลุ่มต่องทำนองใน
 สัมผัสพาคเพิ่มจิตพิสมัย
 ที่ถ่านไเเกาะดักก็กลับโพลง
 โลกธาตุเลื่อนลั่นควนโขมง
 ทะเลโลงลมคลิ่นเสียดครั้นครึก
 ออกแล่นกุ่มกลางคั่นจนคั่นคึก
 คางสนั่นกเลยหลับระงับไป

มาลอบโลมเลียมรักสมัครสมาน
 ทูลอาการป่วยไข้ยังไม่คลาย
 .....
 แสนสวาทจุมพิชนิษฐา
 นางมารยาชยเคเชย่อนเป็นอนกระบวน
 ชื่นลวนลามลุ่มต่องของสงวน

ประทานโทษโปรดเกล้าอย่าเฝ้าทูล
 ประทับเถิดให้สำราญพระผ้านเกล้า
 แลวันนั้นแนบแอบองค์พวงศัณารายณ์
 คอยเฝ้าปรางทางวานิจจานอง
 เป็นหลายหนหลายครั้งตั้งแต่วาง
 รุทนามองน้องแก้วเสียแล้วละ
 พลงประโคมโหมฉายสายสุคติใจ
 ประคองเกียงเอียงแอบแนบเขนย
 สายสมรผอนตามความสำราญ
 คึงกำดั่งมังกรสำแดงฤทธิ์
 ลงเล่นน้ำคำคึงถึงสุชา
 ปลากระชิกพลิกครีบทวีปไหว
 มัคคินึงกลิ้งเล่นชโลธร
 สลอบแลนลมหวานใ้ป่วนคลื่น
 มังกรผูกพันพ้องขึ้นพ้องฟู
 สองสนธิพิชชมสมสวาท
 จนเพียงคืนนี้รสรสมาลัย

ศรีสุวรรณไคนางศรีสุดา

—แล้วเอนแอบแนบนองประคองเกล้า
 นางทอดทับกับเพลาเฝ้าระออน
 แนบสนธิพิชชมภิรมย์รัก
 คึงมาลีพิศคล้ายชยายดวง
 แมลงภูกลิ่งเกล้าเสาวรส
 ลงกลิ้งเกลือกเยือกเย็นเฝ้าเฟ้นพ่อน
 พิรุณโรยโปรยปรายเป็นสายสาด

นองจะชวนหยิกยับควยอภัย
 จะอยู่เฝ้าทูลทูลไฉนผ่นมาย
 พระเอนกายกอดประทับไว้กับทรวง
 กับเจ้าของนี้ก็แสนจะแสนหวง
 แดนนักทรวงอยู่นั้นนอยหรือกลอยใจ
 ที่จะละเชิงลาอย่าสงสัย
 คอยเคลนไคลเคลาพุ่มประทุมมาลัย
 ทรากองเกยกรกอดสอกระสาน
 ฤทธิกาลเคื้อคคะนองทั้งสองรา
 ไห้มีคิมิกกลางทะเลและเวหา
 สะท้านกระทั้งหลังปลาอนนนอน
 เมรุไกรโยกยอกจะถอดถอน
 คงคาคลอนคลั่นคลั่งผิงสินธุ
 จะฝ่าผืนไปไม้ออกก็จอดสู
 ทางรวมรุกรตรักประจักษ์ใจ
 ไม่เคลื่อนคลาดคล้ายจิตพิสมัย
 หลับอยู่ในแทนทองทั้งสองรา

พระทองเตาเตงทรวงดวงสมร
 พระสอครประทับไว้กับทรวง
 นางเบือนพักตร์ผอนตามไมทามหวง
 ระรินรวงเรณูฟูจร
 เมื่อยามอดอุคสาทแทรกแหวกเกสร
 ละอองออนอาบเอิบกำเริบแรง
 สุนีฟาคฟ้าแลบวะแวบแสง

น้ำฝนทองนางที่กลางแปลง
กรีสดาเคารพอวิวา
จนแสงทองส่องสว่างนำทางพรม

ศรีสุวรรณไค่นางรำภาสะหรี

— พรางสอกร ชอนชุมภิรมยา
มิโปรดบางกลางวันยังแสงแสง
อยารับรุดคุดยั้งพระทัย
.....
แต่โปรดรพอตะวันลับบรรพ
พระกอดแอบแนบเนื่อว่าเหลือรัก
พระสุริยนั้นสว่างกลางอัมพร
เปรียบเสมือนอย่างกลางคืนคนอื่นเล่า
ซึ่งคืนวันนั้นไซ้ไรบังคืบ
พรางอิงแอบแนบจิตจุมพิตพักตร์
แล้ววาพระจะมากิดิให้ผิดทาง
.....
มีอนตามหามหวงเห็นทรวงทรุด
พรางกอดเกี่ยวเกลียวกลมสมสังวาส
ควงเคียนเลื่อนสว่างออกกลางวัน
ทั้งมคทาวเจ้าเขาถูกเหล่าเขม
ชัชชาติศรีกับรับชัยโยน
อานนค์ใหญ่ไค่แผนดินคืบชัยัน
พระสุเมรุเอนทมิฬพิก
ทั้งหญิงชายหมายเห็นกันเป็นเนื่อ
ครันโลก็ยพิกลเกิดฝนชุก

พระโรยแรงอ่อนองคฺลึงบรม
ไมหางบาพบพิตรสนิทสนม
จึงบังคมลากลับไปหลับนอน

นางชนหน้าช่วยเซ็นสะเทือนใจ
อกจะแตกกรรมเอ๋ยกรรมจะทำไม
น้องนี้ไม่พนองคพระทรงยศ
.....

นางเปลื้องปลดปลิดพระหัตถ์สะบัดกร
สุดจะหักห้ามหายนะสายสมร
เรานั่งนอนอยู่ในที่นี้กลับ
ไซ้การเขาใครจะรู้มาจวบ
ใครจะปรับไหมไค่หรือไรนาง
นางพลิกผลักพระหัตถ์คอยขัดขวาง
อายุยี่สาธเทวดาหนักหนานัก
.....
เจ้าสายสุดสวาทนงอย่าป้องกัน
ไม่เคลื่อนคลาดเคล้าเคลนเหมือนเช่นฝัน
อัครรยจวนเที่ยงเหมือนเสียงโชน
จนเมาเต็มประดาออกพาโชน
รำเพลงโชนเต็มเต็มระเร่มีระริก
ต่างกลิ้งกลีบกลอกเกลือกกระเพื่อกกระดิก
พลอยถึงมิกสนธิ์ญี่กลียุก
เขาแลเถื่อแทงทำถึงปล้ำปลุก
น้ำท่วมทุกฟากฝั่งถึงวังใน

นางลิมอายหายกลัวมีผีวูลูก
เผ่าหมอบเมียงเกียงฉิกด้วยจิตใจ

.....
พระลุมโลมโนมเจลาว่าเจ้าพี่
อุทิศให้เผ่าเขาเย็นให้เป็นนวล
พลาจกอดเกยเรยชมภิรมย์รัก
ความเพลิดเพลินเนิ่นนานทั้งหลานอา
พระบิทรุจคงเพลงละเวงนอย
โอรสหลงองค์พาวีลาฉัย
ทั้งน้ำหน้าสารพัดเขาจัดป้อน
เหมือนสามองค์หลงเชิงเริงคะนอง

ศรีสุวรรณไคนางเกมรา

- พลาจอิงแอบแนบนองประคองกร
กอดประทับกับกายสายสวาท
เสนทแนบแอบเอียงเกียงประคอง
อัครรยหวั่นไหวไม่แรงรัก
ขอไปไม่ไหวกระดิกกริกกริว

ศรีสุวรรณไคนางรำภาสัหรี

- นางรำภาสามีคลุกคลีเกลา
เข้าอิงแอบแนบข้างอยู่กลางเตี๋ย
อัครรยนั้นเหมือนเรนเขาเลนโซน
เซียงหยงกงศรเอี้ยวออนเอน
เปรียบเหมือนบทพิศพิศกรเข้าหักหาญ
เข้าปักอกหักคะเมนระเนนออน

เหมือนเพชรถูกน้ำค้างสว่างไสว
ขอภัยไฉนผิดพลั้งแคลงมา

.....
ช่วยว่าที่แทนหมอมหามเอิกทรามสงวน
สักเดือนถ้วนจะถึงหมอมจอมมารดา
เผ่าแฟนพิกฟูมฟายทั้งชายชวา
อุปมาเหมือนหนึ่งหนึ่งตั้งประชัน
พระนองพลอยรักรำภาหลับตาฉัน
เหมือนช้างมันหมอระโลงโยงเข้าของ
จึงลืมนอนคงป่าทุ่งนาหนอง
ไม่จากห้องทางเหเสนห์ใน

ถนอมชวนเรยพุมประทุมทอง
นุชนาฏถนอมจิตสนิทสนอง
ตามทำนองสองสนิทไม้มิคพลิว
เป็นลมพัดเรอยเรอยเฉื่อยเฉื่อยนิว
ระหวยหิวหอบระเหยเลยหลับไป

เหมือนถ่านเกาเพลิงพลุ่งขึ้นสูงเสียด
เหมือนนกเอี้ยงเลี้ยงควายตะกายเลน
ตีกลองโยนแยกเทาตากราวเซน
คางจิกเจนจับกุมตะคุมบอน
พระอวตารแผลงถูกเลมลูกกร
คอยหายเหือดเหือครอนผอนสำราญ

ว่าภาสะหรืศรีสุวรรณไค่สน
แถองคพระอภัยไมไ่การ

ทางเรึงร่นรวร็กสมักร สมาน
คิคร่าคาญทางเต็งเสี้ยเชิงนาง

สินสมทไค่นางยุพมาภา

- พลาางส่วมสอคกอดเกยชมเชยชิต
ชวนเทาไรไม่เจ็บจนเจ็บลิ
พระกอดเกี้ยวเกลียวกลมประหมประทับ
ไม่ทางเหินเพลินเวียงละเลิงละลาน
จนเลื้อกพุ่มธูมแปร้นแลนเตลิด
ลงแพงเงาเข้าข่มกระหิมมัน
พายัพยับกลับกลอกเมฆหมอกกลุ่ม
ที่โนวังครั้งนั้นเสียงกรั่นกรัน
ฝนตกพรำนำเหนือกี้เหลือน
เมื่อแรกรักปลักปล้มลิ้มละสิ่ง
ควยร่นสาวกราวหนุ่มทางชุมชื้น
นางยุพาแถกอนนึ่งอนชด
ระหวยทับกับกักไม่หักงอ
ทำจุคหลังนึ่งแนบแอบชะออน
ประทานโหมโปรดนองขอรองบาท
ไม่แกล้งว่าพาผีธาดัวตาย

สินสมุทร สุกสวาทไม่คลาดเคลื่อน
จะเคียงคูอยู่จนตายวายชีวี
พลาางกอดเกยเรยชิตจุมพิศพิศตร
เกิดอศักรรยครันว่าถึงทุกคร้งกราว
นางยุพาฝรังหลอนชางชะออน
หนอนรินทรสินสมุทรก็สุกเพลิน

นางสุกกิดสุกชิตถึงปัตนิ
อโหสิธุเม้นควยเกินการ
นางค่านับนอมรักสมักร สมาน
เหมือนกขสาร สุ่มอลงขอพัน
ระเห็จระเหิดางวงพะลวงถลัน
ขยับยันย่ำขอระยอเย็น
กุ่มคกุ่มฝนฟ้าก็ฟ้าฝน
คังเหมือนป็นทุนตามเขาสามตึง
ทวมพันพนปฐพียังมีถึง
เห็นคาวคิงสัดลิบเหมือนทิพรส
ลุ่มอนอนอ้ออายก็หายหมก
ครันรूरสเจิงชายเหือกหายงอน
เฝ้าเคลือบคลอเคลากันบนบวร จจรณ
แต่เกากอนกำเกินขวยเขินอาย
จนสิ้นชาติชาตินี้ไม่หนีหาย
มิให้ชายอื่นมาเป็นสามี
พิรักเหมือนดวงชีวิตไม่คิคหนี
แต่พึงพิพิน้เจ็บควยเลียบยาว
วิไลลักษณ์รบกวนมักชวนหนาว
ป่วยการกลาวแกล้งขามไปตามเกิน
สารวอนแนบชางไม่ทางเหิน
เฝ้าหยอกเอนแอบประทับเลยหลับไป

สินสมุทร ไฉนนางอรุณรัถมี

- ชื่นมนต์เคียงเคียงองค์นางนงลักษณ์
รับขวัญน้องลงดูพระประทุมวงศา

.....

แล้วพาคิณอิงแอบอ้อมแนบเนื้อ
ทั้งชวนผลัดสักเท่าไรก็ไม่เจ็บ
พระสวมสอกลอกระหวัดนางวิคเวง
พระกอดเกยเทยปรางถึงอย่างยอก
ถนอมแนบแอบอรุณอุรอร่า
สละคั่นลิ้นพิลิกเสียดกริกริกรัน
กลับท่ายหกผกโฉนคังโยนเปล
ข้างในน้ำคำคั่นไลชนเงือก
นาคราชผาดผยของพนฟองฟู
สำเภาโยงโคลงเคลงเซียงโซยค
ถูกคลื่นสาคคาคฟ้างควาเต็ม
เมื่อเค็มที่พื้นองรวมทองหับ
นางนองสาวคราวอนวอนฝากตัว
อย่างทิ้งขว้างร้างเสียมมีเมื่อยอื่น
สินสมุทร สุกอนคิณคุณครู
แม่พบปะแล้วประเดี้ยวเกี้ยวสำเร็จ
ดาพบปะอนุชาสุกสาคร
แล้วชมโฉมโฉมดูบเผ่าจูบกอด
เนื้อละมุนอุณิใจกระไรเลย
นาสิกสุกพูดหยอกกวาคอกไม้
พระแนบแนบเคลนไคลเผ่าไคเคะ

ยิ้มพิยักคนสนิทไม่กีดขวาง
นางช่วยพลางผลัดพิลิกซ้ำพิยัก

.....

นางวาเบือเบือนหยิกทำพิลิกแพลง
จนเสียดลิ้นหักหมคกำสรคกันแสง
จนสิ้นแรงอ่อนพับนึ่งหลับตา
เสียดฟอดฟอดเพ่นซายแล้วยายขวา
เหมือนสายฟ้าแลบรอบขอบทะเล
โคลงเคลงกลิ้งโกลนคั่นกำปั่นเห
ปลิงทะเลดอยเกลือกทั้งเงือกงู
ลงงาเกลือกเสียดลอกกระบอกหู
เสียดชูชูสายฝนปนน้ำเค็ม
ทะเลิงโลกเลี้ยวท่ายตามปลายเข็ม
คองและเล็มแลนกระตีดควมมีคมีว
แล้วก็กลัวไคเสียดเป็นเมื่อยผิว
ฉันทไคชั่วคิควยช่วยเอ็นดู
ทั้งอย่าคั้นไปที่เคยเสวยหมู
คราวนี้รู้ฤทธิ์บุญไม่วิงวอน
กิลเมคมีอยู่เหมือนครุสอน
จะบอกหลอนเสียดใหญ่เชิงชูเซย
พิไมทอดทิ้งแล้วนองแกวเอย
ทางขึ้นเซยคิเสียดเบียดกระแจะ
ไมจั่นใจเหมือนหนึ่งเนื้อเจือกระแจะ
ปะเหลาะปะเหละโลมเล้าคลึงเคล้ากัน

สินสมุทรไคนางยพาดกา

—เคยได้เสียบเมียของข้าเจ้าอย่าถือ
นางผลักและพระขำทำประจาน
อัศจรรย์นั้นเหมือนอย่างช้างเป็นบ้า
คนถือพิศทำให้ไล่ละเลิง
พอมันคนฝนอุษาสาก
ตะกลุกกลานความหมองช็อคคุม
ที่มีคูอยู่ไหนก็ไม่ทุกข์
สามบุรีมีนักเลงโชนกะกอน

สกลาครไคนางสลาสิวัน

—แล้วเอนแอบแนบองประกองหัตถ์

.....

เจ้าเป็นน้องของพี่เพียงชีวา

ประเวณีพี่น้องก็ตองดู

ส่วนตัวพี่เจ้าจุกแฉกขุมมือ

.....

พลางดูกายสายสมรกรตระกอง

ประกองอุมจุมพิตเวชิตโถม

นางผลักพลิกหลักเดือนเป็นนกระบวน

.....

จะคลึงเคลาเผ่ากอกจนมอดม้วย

พลางขยับทับเพลาเขาเคลาเกลี่ย

สลาสิวันมีแต่หยิกแล้วพลิกผลัก

ชมเหลงเลนเวนจูทำจูโจม

.....

พลางจุมมือมาบนตักทำหักหาญ

ประเดี้ยวใจไคการสำราญเริง

สะบัดกังวแกว่งแกว่งเถลิง

แล่นเคลิดเปิดเปิงเข้าเชิงขุม

คเรนทรฟาดพุ่มหนาถลาหลุม

เหมือนสาวหนุ่มขุมขึ้นตางคินนอน

เกิดสนุกสุโขสโมสร

เล่นร่าฟอนวันคืนเสียงครื้นครึก

นางป้องปัดผลักพลิกแล้วพลิกหนี

.....

ควรรหรือมาของขัดคอยบัดมือ

แล้วกอดจูบกั้นเป็นไรไม่ได้หรือ

ก็ไปถือโทษเห็นว่าป็นน้อง

.....

นอนเกิคนองพี่จะกล่อมถนอมนวล

เลี่ยมประโลมดูบทองของสงวน

แกลงหยิกชวนแกเผ็ดให้เซ็ดมือ

.....

จงเอออวยอนูกุลอย่าสูญเสีย

อะลิมเอลียดูบทองประกองโลม

นี้หรือรักน้องหนักทำหักโทม

แล้วเลาโลมดูบคลำให้ชำมือ

.....

แล้วลาพรตปลดเปลื้องเครื่องหนังเสื้อ
 คว้าโลกีย์นั้นมันปลื้มให้ลืมไทร
 เขาค้างเกล้าเผ่าพลอดทางกอดเกี่ยว
 นางแก่งวาวยาเพอห้วงคอยรั้งรอ

.....

พระอิงแอมแนมจิกจุมพิตพิทศ
 อ้นอดอันหมั่นแสนทั้งแสนไทร
 แต่ครั้งนี้จะออกชิงรัก
 เขาเป็นทั้งลังกาโมนาอาาย
 พรางกอดเกี่ยวเกลียวกลมภิรมย์
 นางว่าเบื้อเหลือเชียวเผ่าเคลนคลำ
 หามเท่าไรไม่ยังไม่ฟังตาม

พระกอดชอนกรทองประคองเซบ
 กระคิกระคิกพลิกเปลี่ยงเบือนเบี่ยงบิด
 แต่สาวหนุ่มชุนธรระรื่นเย็น
 คว้ารวดเร็วเปลวไฟประลัยราค
 พอลันฉับสับไก่ไฟพรู
 ทางละเริงเชิงชมภิรมย์
 นางเมื่อยัวฉวีเยาเผ่าเคลาค้าง
 อันเรื่องราวคราวสุดสาครคลั่ง
 ถึงพักพิงพิศุทธิรังคทั้งทรงไทร

ทรงใส่เสื้อเส้นทองคุดองใส
 เหมือนสีกใหม่มีเมียเผ่าเคลียคลอ
 เงามัวเคียวเมียเคียวกันเจียวหนอ
 นองไมลอลวงจริงจะยิ่งยอม

.....

จะฉักรกรือตะบึงไปถึงไหน
 พืดไก่อยุดอกควนนอกกาย
 สุดจะหักห้ามสวาทให้ขาดหาย
 อยากลับกลายแก่งวาทารมาน
 ถนอมจันเขยจิดไม่อิมหน้า
 จะชอกช้าไปเสียแล้วไม่แคล้วเลย
 ตามเกิดตามบุญกรรมแก่งท่าเฉย
 ทางไม่เคยขามเขินเขยเป็น
 เหมือนเรือติดคัมคั้นจะขึ้นเขิน
 บังเกิดเป็นอัครรย์ไม่ทันรู้
 เหมือนขึ้นปากนกบินใส่ดินธุ
 เสี่ยงพบบพุงพุ่มคังคุ่มคิง
 อันรสถอนหรือจะเปรียบประเทียถึง
 จนเหนื่อยจึงเคลิ้มหลับระงับไป
 คว้าก้างโลกีย์เป็นวิสัย
 เข้าเกียงไกลโลกีย์แล้วมิพ้น

กาพย์พระไชยสุริยา
 (สุนทรภู่)

พระไชยสุริยาไคนางสมาลี

— ชื่นกตบถักจรรย

นทกตกรักรวง

เสียงครื้นครื้นขันเขาหลวง
 ลีลาวีปวงงวงงุนโงง

แคนดินดินมนุญ
 ตักกวานบ้านเรือนโรง
 บ้านของกลองเล็กใหญ่
 ปลุกเพื่อนเตือนตะโกน
 พิณพาทยระนาดฆ้อง
 ระฆังคังวังเวง
 ชุมนางทางลูกว้าง
 พัลวันคันตึงตึง
 พระสังฆลังจากกุฎิ
 หลวงชีห็นหลวงเถร
 พวกวัดปลัดเข้าบ้าน
 ต้นไม้ไกวเอนโอน
 พวงผีปั่นลูก
 ชิกชิกระริกกัน
 สององค์ทรงสังวาส
 คั่นนอนนอนอกใจ

เสียงกังจเพลงโพลง
 โกลองกลอนเคลื่อนเขยื้อนโยน
 บ้างคั่นไฟตกใจโจน
 ลูกโลตโผนโผนกันเอง
 ตะโพนกลองร้องเป็นเพลง
 โหรงหงาวเหวี่ยงแกวแกวคัง
 ทานฉุหึงว้างยุคหลัง
 พลังพลัดตกหกคะเมน
 ว้างอุตุลุดคุดมือเฒ่า
 ลงโคลนเลนแผ่นผาดโผน
 ลานทอลานชานเซโค่น
 ลิงคางโจนโผนหกหัน
 คิกจุมกุกตาพลัน
 บั่นไม้ตันมันเคียดใจ
 โลกธาตุหวาดหวั่นไหว
 เค้นไม้ไผ่ให้อาตุร

ระเณลันไค

พระมหามนตรี (ทรัพย์)

ระเณลันไคไค่นางประแคะ

— แล้วจึงมีมธุรสสุนทร
 .....
 วาพลาทางตระโหมโถมเล้า
 อู๋แมเอ๋ยมิให้เขาไกลเกียง
 เมื่อนั้น
 ถอยถดชยคหนี้ภูวไนย

อ่อนวอนโถมเฉลาให้เขามุ่ง
 .....
 อะไรเล่าอีกอัคเฝ้าพักเหวี่ยง
 จะตกเตี้ยลงไปแล้วแกวกลอยใจ
 นางประแคะคลุกปลั่งฉินหลังให้
 นี้อะไรน่าเกลียดเบียดกะบิก

ถูกหัวท้ายเขาไม่ขาด
ปักกรคอนควักฉลักพลิก

.....

จูบเชื้อเสี้ยกัโศแล้วไม่ฟัง
นอยถาญมแกะกะขวางทางศรีทเคร่ง
ดมขึ้นใส่ศักรักจริงจริง
บึงดินยั้งกอดสอศัมผัส
ปักป้องวอวไวยู่ในที่
อัสจรรยลันลึกกักกอง

เกิดพายุโหมยวบสวบสาบไป
ฝนตกหาใหญ่ใสชูชู
คางคกขึ้นกระโดดโลดคล่องแจ้ง
นกกระจอกออกจากวิมานมะพร้าว
ชนคางหางปีกเปียกจนมอขอ
เมื่อนั้น
ไคร่รวมรักชกเขยักชยาน

ทำประมาทเปล่าเปล่าเฝ้าหุยกหิก
อย่าจุกจิกกวนไปไม่สบาย

.....

ลูปหน้าลูปหลังนั่งแอมอิง
ปลั่งเปล่งใจหายคลายกลัวบึง
อย่าสะบึงสะบัดคักไมตรี
อุยหน้าอุยาคัดพระหัตถ์
จนลมกลิ้งลงบนที่บรรทมใน
ฟารองครันครันคังป็นใหญ่
หลังคาพาไลแพบเปิดเปิง
ทวมคูทวมหนองออกนองแจ้ง
อิงอางเร้งรารองแล้วพองคอ
ทองฝนทนนาวอูยงอนหงอ
ฝนก็พอลาตเม็คเสร์จบันดาล
นางประแะทูลลงหวงสงสาร
เขาวมาลัยหมอบเมียงเคียงกาย

สรรพสิทธิ์คำฉันท์

(สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส)

พระสรรพสิทธิ์ไคนาง สรรพณโสภา

— หวังไคยพาทาทยพอล

กระการตระกองกริทา

รมยรวมรสราคฤณา

บรรทมบรรทับเทียมพรวง

สรรพลงกะมลาลสรดวง

เทวมทวิทุกขไทย

ควมชติยตระกุล

สนิทธมนิทธา

รำฤกเหลือดวง

.....

ขรรคมคานาเนกนรชน

ฤาเกล็นฤาเกลียกกริธา

พระองค์แอบองค์พินิตา

ตฤบรสถิริมยถึ

พรวงแนบณอมนุชนาถิ

ตระกองตระกลมณพาร

น้องทาวนาหวัดถภูบาล

อุสุแสงแสงผลง

เสริ้วสวาทพาคจิตรเจียนปลง

คอาทมอคราวฉาวกาม

เสวอยสวัสสิสังวาสยาม

สรนุกนิสรอยสระสรวรก

ภุมเรถรอนเคลาคสังคัน

จรคทุกบอบแบะบัว

โกสมุขมูขึ้นชมชัว

ภมรมาชราบศรีสลาย

ฟางฟ้าหจ่าโลกทุกพาย

พิรุณคานวัคเฉวียน

เมผินครจริตส์าเหียร

จะลูจะลมแหงไยท

พรรลอกกลอกก้านกิ่งไกว

บันคาลกระหยอนหยอนคัง

คฤาณครันอรรณพเอือกอิง

ถคิกควยคลิ่นพื้นฟอง

พรรษานาสินธุณานอง

กระเชนกระเชียรวาริ

.....

หัวโลกสกล

พิกตร์เทรียพิกตรา

กรแก่นกษัตริย์

เนตรคอนกมปาน

พระโอบเอื้อง

สุขโสจรในสนาม

ชรตเรณูจรัล

ชอกกลีบชมบัว

แพรวแพรวพรายพราย

สรพันภพจบเจียร

โโยยอดทอดใบ

นฤโฆษถัง

หลังลนชลลง

ตกตองตระบองบุษปมาลี
 ทรหอบตระเลาฉานเขม
 สองเสวอยรมยอันเปรม
 มทองพิมานแมนเสมอ
 ปรีคาสุขกามอำเภอ
 ลเบงลมองกรีทา
 ใ้บริพิพยสังวาสสุรา
 บรรเทียบบำเทองเทียบพัน
 แบนนิทรสนิหเสนหปคิพรช
 บรางบโรยอกรมย
 เรอมรักเรอมรสสุสม
 บรรทับกันทรวงเสรียวสมร
 เขมสวัสคิสิริไสยากร
 อธิกลาภเหลือตรา
 เสรีจสองสังวาสสุขเสวอย
 สมานสมัคสโมสรสุภา

— คินองกอนงคนชมาแอบ
 แทตยแทนอันแสนสมบุรณไฟ
 เพาะะเพือบพุเพภพสังวาส
 คาลสมภิรมย์จิตรฤออนู

— สองเสวอยสวัสคิพิพัฒน์พลสุขกมล
 กามาฤคคิล
 กรีทารมยราคมหลากรสสำเรอง
 ลาภอุลลรเลองลาญ

เลวองกนชสุรภี
 ปราโมทย์ในเหม
 โล้เหลนหลากเลอ
 ดยโลกแลมา
 พูลเพอมทฤาหรณ
 สวาทแทบบรรทม
 เกือกามตระอร
 รสราคทรรษา
 พจนพรองสนองนาง

อูรแนบบรรทมใน
 รุประพาฬประภัสสร
 บนิราสนิรันกร
 เสนหรวมนโนสมาน

บำเทอง
 ฤติ

คุจิโสร จสินธุสุรามฤตย์
มาโนช เปรมปรีดิ์

ภิรมย์

(102)

พระสุนคำฉันท์

พระยาอิศรานุภาพ (อน)

พระสุนไค่นางมโนहरา

— สองท้าวหฤทัยแรงรัญ	จวนใจกามกัน
คือฝอยอันจมิใจไฟ	
สองสนิทเสน่หสองแนมใน	เพียรพิศพิศไสมย
พิเศบประสพสมสมร	
ทฤพร ฝัสคนชทิพเอมอร	จรงใจกำจร
จำเรฐภิรมย์รมยา	
สองเสพสมสุขกริษา	เพียรทิพกามา
กระมลพิมลม้วนนท	
หรับทราบชีวหากามกล	กลัวกามรศคนธ
อันแรงคำกฤษณร่าพิง	
คือสรงสระแก้วไตรทริงบ	ประพาษชลทริ่ง
ภุชงคชรล่องชลมี	
เชยชิตเสาวรศมาลี	ตระการฤดี
อชีกคิกกำบรพรพ	
แบบฝันเพื่อกามก้านล	คือพิมทองอัน
ประสานสนิทชิตกรม	
คุจวัดทองพิมเกลียวกลม	แก้กามภิรมย์
อ้ามฤตราคแรงรณ	
ตระกองกรบงกชเกลียวกล	ย้วยวนแยงยนต์
กระเหมนกระมลยรรฯ	

นาถีสัพท้านพิงเกาะกัน	คือแผนสุวรรณ	
รณทยแลแนบเนียรใน		
ลาลองเลหทิพประไพ	หลอกามพิศไสมย	
คือฝานันสมสมตัว		
สองเริ่มรุกรมกันมัว	แรงราครันรัว	
ฤคิกำคัคคัมภาม		
ยงยวรเขาวโยคบำยาม	บมิชามศุขชาม	
เกษมกระสรตสมพอง		
หฤหรรษารศประลอง	โล่เล่นเลาทอง	
บันเทิงหฤทัยเริ่มรณ		
แรกรูรศกามกระกล	เพียงพิรุณโชรชด	
แดทองณกาจาวแจรง		
เฟื่องฟุ้งเรณูรวยแรง	ทราบขึ้นฐูแรง	
ลอลองแลอายกำจร		
สองสวัสคิสั่งวาศ	สมศุขพิลาศ	พิศวงองค์อร
ตระการกามกล	ตระกองสองสมร	พิเศษสมสอน
บันสานสมกัน		
เสพร้อยสาโรช	ตระอรเอมโอช	อร้อยยวลบรร
พิไลไหลหลง	มลายจาบัลย์	รเหิมเห็นหรรษ
รทวนหาใจ		
ประสงคสังสาร	ประสมสมภาร	ภิรมย์รมย์ใน
สำเร็จเริงรศ	ฤคิ์คิ์โค	พิงพิศพิศไสมย
คำณูนไ้ป่าน		
ตระการบัวบน	ตระโบมโกมล	ตระบอกแบ่งบาน
ยั่วแยมยวนยนต์	กระมลมนทมาลัย	ตฤนรศคนธรา
ละออบเอาใจ		
ชริคิชิดเคย	กรเกี่ยวกายเกย	ประโลมโนมโน
รดูลงลงสวาสดี	พิลาศพิไลย	ทราบสิ้นธุใจ

กระสรรเสียวสมร

เน่นแนบแนบนิทร

ประจจุมพิศ

สวาสคียวร ขอน

ณสาณกาลแด

ณงณงอน

รทวยทร วงทอน

รเต็มยนต์ยร

คลึงเกล้าเกล้าเคลัน

เผ่าเพี้ยมเพี้ยมเพี้ยน

สำรวณสร วณสรต

รินรณเสาวคนธ

พิมลบัวบับ

คือทิพสุคันธ

ชโลมโลมใจ

เสรีจสองสังวศนานโน

คฤหาศอันไพ

รจิตรจำรัสรามเรือง

อุเทนค่านันท์

พระยาอิศรานุภาพ (อน)

พระยไทนไคนางสามาวดี

— ทาวทรงเสวยสุขสำเร้ง

บันเทิงราชหฤทัยทวี

สามาวดีภควดี

พิลาสลักษณ์โลมสมร

เขยขอสุคนธ์วิมลมาลย์

ณากาณญจน์กำจรขจร

ชาติเชื้อสุชาติพิทยกระอร

สโรธรสรำพาย

นาคินทร์วรินทร์ฤทธิคนอง

ฉลองฉลองสลิลสาย

หยิ่งหยาดวลาหภรรลาย

ณเลียงฉนธราดล

โกสุเมสเรศอันทุม

กัณท์ชุมล่องณ

แย้มชยายจำรัสเสาวคนธ

พิณิกามระการงาม

เขยชมชมมรส

บัวบงบงกช

เกษแก้วแก้วกาม

ยิ้มแย้มแย้มยวล

สอนสวนสวนสนาม

โลมสวนสวนลาม

บัวบงบงยรร

เคลียคลึงคลึงเกล้า

ย่ำยามยามเช้า

เหิมสร สบับ

พรรณนาสาสมร

สอศกรกรกร

คจวิลเวจวิล

ไม่ว่ำว่ำของ

โกมลณท   แแบ่งสรอยสรอยนกา   ฝนฝอยฝอยทอง
 ภูมรารารอน   เอาชราบนราบลอง   ละเลิงเลิงลอง   เสาวคนธคนธา
                                          สองสมสมสนธิ   ขวนขุ่นขุ่นขิด   ภิรมย์รมยา   หยอกเข้าเข้ายี้
 เปรมปรีดิ์ปรีดา   ชอบเชิงเชิงฉลา   เกโถมโถมใจ
                                          สองสุขสองสวาท   วิไลโยไสยาสน์   เปลี่ยนปล้มปล้มใน
 กมลณท   รินรสรสใจ   ฤคิ์คิ์คิ   จะเปรียบเปรียบปาน
                                          สุมามาโนระ   อุบลนโบษ   สระแกวแกวกาญจน
 ฉะเนียร เนียรมล   ตระกลกลลน   ทิพยเทียบเทียบธาร   โดกัยไกววัด
                                          สองศรีศรีสวัสดิ์   แสนโสมโสมนัส   พระอรอรรรค์
 ราชายาจิตต์   ต้องคิคคิคพันธิ์   ชมายมายมันท์   งอนงามงามคม
                                          รวมแทนแทนทอง   พระนุชนุชนอง   ตระอรอรรม
 สุขรมย์รมยา   ฤรารารรมย์   บันเทิงบันเทิง   สมนสรสรสรสันต์

สุชนก้านท์

พระยาอิศรานภาพ (อน)

สุชนไคนางจิระประภา

— ขณะนั้นพระนุชไทเพ็	สดับสารนฤปติ
คิสิกแฉลงนามา	
แท้เทียบสุชาทิพย์ธารา	โสรจสรงวิญญา
อันรอนกรหายหายศัลย์	
ภูลเพิ่มปรีดิ์พิทในทัน	ไคคาลรังรัญ
ภิรมย์ร่าพึงพึงใจ	
พิศวาสทราบนานทรวงใน	เพื่อบูรพิสมัย
บันจบประสมสมพอง	
สสมสองสวาทจงปอง	สองแนบแนมสอง
เสมอสมรปรีดา	
คุดไค้สวสวรร์กรีกิ	เก้อกลกกมา
กมลวิมลมันท์	

สองสวาทพร าวรสรกรก
 อมฤตพร สย่ำยาม
 นาสาเสียวปรางแกวคาม
 คือสรอันสมแสงกัน
 โอรุ์แอบโอรุ์เอารสบัน
 ลันลงหุทัยสองสมร
 กร เกี้ยวตร กองกัณฐากรณ
 ชร เคียคชรคั่นต่างตน
 สองท้าวเนนแนบเนียรกล
 ประกิจแลชคคือคาล
 สองสมสมสองพึงพาล
 ทร ะการควยกลกามกล
 สองเสวยสุขสุททินฤมล
 แลสรวงสวรรคไปปาน
 แรกเริ่ม ๆ ฐรสมาลัย
 แลแบ่งผกาทำจร
 รมยรสเสาร คนธเอมอร
 บันเทิงกมลมัวมันท์
 สองแนบตรึงตราเกาะกัน
 วิลาศไมล์ำทอง
 เขยชิตพันเพื่อเกลียวกรอง
 ขบวรละเบงหลายกล
 กลอเคลนคลึงเกล้าโกมล
 ทร เบียดทรบอภวิฑาล
 สองสบประสงคสม
 เทียรทิพยกมลมาลัย
 เหมทรบจิตจวน
 เขยชิตอุบลบง

ยั่ววนขงยนต์

ไนยเนตรนิลนาม

ทฤพรสสุคันธ

ทรวงแพทรวงทอน

เจียรจันทรมล

พึงพบกลการ

สุขสองรสนันท์

บัวทองทิพย์ธาร

สองสุขเสียวสมร

คือวัลเวจวรร

ล่ำเลี่ยมลมลอง

คือทินกรกล

รสเริ่มฤคิตาล

กมลโมหิไหลหลง

จิตยั่วยะยรรยง

กษะภามกริธา

คุจสร่งสร่งแแก้วเก

ในตรีทิวังปฺรา

ซารทาสลาสิน

หินเพียรพิมลกล

เนนแนบพูลอร

เริงร้นกรมย์สม

ลานลวนทฤทัยท้าว

แนบนินทร คือพิมพ์ทอง

นาภิระแทบทัพ

เปี้ยคบุษบงวร

จุมพิศโรชรส

คาลคัมฤคิลวง

หรับทรามสุกนชา

โสรจสร่งสร่งจามัล

สองมายประเมียงมันท์

องค์แอบปรเอี้ยงอร

นมแนบจำเนียร ๆ

ซงมาคือพันลี

สองสวาทสองสวัสสิ

กถมเกลียวก่อเกลียวกลม

สองสม ๆ สมร   ปรเอี้ยง ๆ อร

สนสวาทสองเสวย   กรมย์ชมเชย

กมลมนทมทัย   รทวยรันทค   บันเทิงกรีทา   ญลฺเลาทอง

ประสพสงกา   หีนทร ๆ ษา   บรรสานสายใจ

ทรามรสสาโรช   วิมลมาโนช   พิลาศหิไล   ยะแย้ม ๆ ยรร

ยะยิมพริ้มไพร   รเริงรณใน   มโนย่ำยาม

ทรออนอรองค์   ทระบอกบัววง   แแบ่งกากาม   สู่ท้น ติพย์รส

บันเจิกจุมจาม   ซานชาญ ๆ สนาม   เสนาะเนื่องใน

สรทิพย์สโรชา

กฏิกายจยงยล

ฐบมีฐลิมล

นพโรมระร้นรมย

กรเกี้ยวกระหวัดชม

สุขเหลนปรโลมดอง

บมิจางปรจงจอง

แลผสานผสมกัน

อรุระริงอรารัญ

ณวิเลศลาญทรวง

กลทิพยพิโครควง

ระลูงแคยะยงยรร

รสสรอยกุสมพรวณ

จิตฟุ้งคือไฟฟอน

แลกระสันเกษมสมร

กำโบลเบียดกำโบลศรี

นุกษัตรกษัตริย์

อรุรัตนริงรมย์

ฤคิณระคมชม

ประกิจชิตชิตเชย

รสเรารำเพย   ฟิงพาน ๆ พบ

ตระออนกามา

บรรยง ๆ สวาท   สมสาพิลาศ   ดเลิงลาญใจ   เน้นแนบ ๆ นิทร
 ภูลพิศพิสมัย   ทรโหมบัวใส   สุกนธกำจร
 เชยชิต ๆ รส   เกศแกวบงกช   กรสันเสียวสมร   ผสานกาลแด
 แผงผงร   ฌิบุนาการ   ปรสบสมกัน
 เกษมสองสบ   กรสันปรารภ   กมลมัวมันท์   สองสม ๆ สวาท
 วิไลลาวัณย์   ชื่นชอบเชิงฉันท   กรการกามกล
 ปรสบสงสาร   อยู่หลายวันวาร   เนาในพระมน   เทียรพิพไสยาสน์
 รเมียรพระคน   รมค้แยงยล   รเบียนมาบา
 ระริกชิกชี   สำเร้งริกรี   สำราญไปมา   สำรวญสรวลสันต์
 เกมมปรีดา   บใดคล้ายคลา   พนาวันึงพันท์
 สองสุขสังวาสในครรภ   ปรากฏแหวแพรวพร รณ
 จำเนียรพญเทพี

ด้วของคพระอนุชเนาใน
 บันเทิงกมลกริชา
 คลึงเคลาเขายั่วกวนกา
 เลว่งสวาทจินจนต์
 ออนแอบแนบนุชนฤมล
 อ่ามฤตยรสถิตี
 สองบัวย่ำยามยวนยี่
 มโนสำรวญสรวลสม
 ชิกชีรีเร้งรรมย์
 เสนหสนิททรีงครา
 เน้นนิทรพิสวาศีปรีดา
 นิราศแรมเทพี

สระสว่างอาลัย
 มาเล่าโลมดา
 .
 เกลี่ยวลอมเกล้ากล
 .
 สองสุขเกษมศรี
 .
 เชยชิต ๆ ชม
 .
 คลอคลึงบมิลดา

สุพรรณิภา

เขายังปรากฏครันแพรวพรรณ

สมเด็จทรงธรรม

ก็ขึ้นเหนืออาสนอาภา

ชื่นชมกริษา

จำเนียรพระนุชพลางปรีดา

ภิรมย์จำเริญรูสใจ

เห็นแบบแนมนวลเนาใน

ตรการกลพิสมัย

เกษมกรสันสองสมร

สองกรเกี่ยวกรกับกร

ตระกององคอร

อำมฤตยรตริงตรา

ทรวงเทียบทรวงแกวگانดา

นาภีแนบนา

กนิษฐแนบแนมนี้น

นาสาเสียวสุบรสเทียบ

ทิพรสจรงเจียร

กรบอกรเบิกแจรงใจ

สองท้าวเปลี่ยนปลื้มอาไโดย

สองเสนห์เนาใน

นิเวศน์เกษมไสยา

ไสยาสนแนบนองนิทรา

ปรีเปรมกามา

เสวยสวาทสุขรมย์

นางนองประคองเคียง ๆ คม

เอื้อออมอารมณ์

บำเรอบำรุงบริบาล

เสวยสุขอยู่หลายวันวาร

รำฤกแคลาล

ออกญาสมเด็จชนนี้

ภาคนวท ข. (แบบสอบถาม)

กันยายน 2527

ด้วยข้าพเจ้ากำลังศึกษาอยู่ในชั้นปริญญาโท สาขาอุดมศึกษาและการฝึกหัดครู
วิชาสามัญ ภาษาและวรรณคดีไทย มีความประสงค์จะศึกษาและวิจัยเพื่อเขียนวิทยานิพนธ์
เรื่อง "วิเคราะห์บทกวีจรรยาจากวรรณคดีไทยตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาถึงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น
(พ.ศ. 1893 - 2433) "

การศึกษาและวิจัยในครั้งนี้มีส่วนที่ควรพิจารณาว่า "บทกวีจรรยาเป็นศิลปะหรือ
อนาจาร" ข้าพเจ้าจึงใคร่ขอความร่วมมือจากท่านในการตอบแบบสอบถามที่แนบมานี้ โดยไม่
ต้องเขียนชื่อไว้ ผลการตอบแบบสอบถามของท่านในครั้งนี้ จะเป็นประโยชน์และมีความสำคัญ
ต่อการศึกษาและวิจัยอย่างมาก

ข้าพเจ้าจึงหวังว่าจะได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี และขอขอบคุณไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย.

ด้วยความนับถือ

สุชาติ พงษ์พานิช

ตอนที่ 1

คำชี้แจง : ความหมายของศิลปะและอนาจารนั้นกว้าง และเปลี่ยนไปตามความเข้าใจของ
คนต่าง ๆ กัน เพราะฉะนั้นเพื่อความเข้าใจตรงกันในการศึกษาและวิจัยครั้งนี้
จึงขอเสนอหลักพิจารณาศิลปะหรืออนาจาร ของอาจารย์อารี สุทธิพันธุ์ เพื่อเป็น
พื้นฐานในการตอบแบบสอบถามดังต่อไปนี้

ศิลปะ กับ อนาคต

"... ศิลปะและอนาคตมีส่วนใกล้เคียงกันมาก และมักจะทำให้เราเข้าใจผิดกันเสมอ ศิลปะตามที่เรากำลังกัน หมายถึงงานที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์ขึ้นมาด้วยสติปัญญา ด้วยความรู้ สึกนึกคิด ความละเอียดประณีต อย่างพิถีพิถัน ซึ่งผลงานแสดงออกอย่างอิสระเสรี เพื่อสนองความต้องการทางจิตใจและอารมณ์ ก่อให้เกิดความสะเทือนใจ หรือเกิดอารมณ์แก่ผู้พบเห็น

ส่วนคำว่าอนาจารนั้น ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2493. ให้ความหมายว่า "เป็นความประพฤติชั่ว ความประพฤติอันน่าอัปยศ" หรือบางท่านก็ให้ความหมายว่า "เป็นเรื่องหยาบโลนลามก" ซึ่งจากความหมายของอนาจารดังกล่าวนี้ เราก็พอจะจับเค้าได้ว่าเป็นเรื่องที่หยาบโลนลามก ทำให้เสื่อมเสียศีลธรรม อันไม่พึงปรารถนาของสังคมนั่นเอง

แต่คำว่าอนาจารที่เราจะกล่าวกันต่อไปนี้ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศิลปกรรม ศิลปะที่มองเห็นได้ หรือทัศนศิลป์ (Visual Art) ดังนั้นเราก็น่าจะต้องตกลงความหมาย เพื่อให้เกี่ยวข้องกับศิลปกรรมโดยเฉพาะ คำว่าอนาจารทางศิลปะ หมายถึงผลงานศิลปะที่มนุษย์ได้สร้างขึ้น เพื่อทำให้เสื่อมเสียศีลธรรม เป็นสิ่งหยาบโลนลามก

ความหมายที่เราตกลงกันนี้ อาจมีข้อยกเว้น เพราะจากความเป็นมาของศิลปะ ตามประวัติศาสตร์จะมีบางครั้งที่ปรากฏว่า สังคมต้องการสิ่งที่ทำให้เสื่อมเสียศีลธรรม ให้เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดศีลธรรม หรือพูดสั้น ๆ ก็คือ ต้องการทำให้เรื่องหยาบโลนลามกให้เป็นศีลธรรมขึ้น ซึ่งเหตุการณ์ของสังคมบางครั้งนี้ ท่านศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ได้ยกตัวอย่างไว้ในบทความศิลปะและศีลธรรมว่า "เมื่อเราได้อ่านหนังสือนวนิยายเรื่อง เกคาเมรอน จะเห็นเป็นเรื่องชกต่อหลักศีลธรรมปัจจุบันอยู่มาก แต่เมื่อครั้งบ๊อคกาจจิโอ เขียนนวนิยายอันปราศจากศีลธรรมเหล่านั้นขึ้น บ๊อคกาจจิโอเป็นคนมีศีลธรรม และงานประพันธ์ของเขามีส่วนช่วยแก้ไขสถานการณ์ของสังคมอยู่ด้วย เมื่อปี พ.ศ. 1891 นครฟลอเรนซ์ ซึ่งมีพลเมืองประมาณแสนคน ได้ประสม "โซ่คำ" ทำลายชีวิตประชาชนเสียราว 70,000 คน ผู้ที่มีชีวิตรอดอยู่ก็เสียชีวิต บพประพันธ์ของบ๊อคกาจจิโอ จึงเท่ากับนำเอาชีวิตมาคืนให้ประชาชนพลเมืองผู้เฝ้าหูกอยู่แล้ว ให้กลับมีความเข้มแข็งเบิกบาน

เพราะฉะนั้นเรื่องที่เป็นศิลปะของบล็อกกาจิโอ จึงเป็นเรื่องที่มีความมุ่งหมายก่อให้เกิดศิลปะ" "

ไม่เฉพาะปรากฏในนวนิยายเท่านั้น ในทางประติมากรรมหรือจิตรกรรม เราก็มักจะพบเสมอว่าศิลปินต้องการแสดงสิ่งใดที่ศิลปะเพื่อให้เป็นศิลปะขึ้น ดังเช่นเทพเมถุนหินทรายของอินเดียน เทวสถาน-วศวนาถ ชุรุโห พ.ศ. 1602 - 1630 เป็นต้น

ความหมายของศิลปะและอนาจารเท่าที่ได้กล่าวมาตั้งแต่ต้น ถ้าพิจารณาอย่างรอบคอบ เราจะเห็นข้อแตกต่างอย่างชัดเจนคือ ศิลปะก่อให้เกิดอารมณ์สะท้อนใจต่อผู้พบเห็น ในทางส่งเสริมศิลปะ ส่วนอนาจารนั้นก่อให้เกิดอารมณ์สะท้อนใจในทางเสียศิลปะ ซึ่งนอกจากนี้ยังมีข้อแตกต่างเพื่อเป็นแนวในการพิจารณาว่า อะไรเป็นศิลปะ และอะไรเป็นอนาจาร อีกหลายประการซึ่งผู้เขียนใคร่จะเสนอแนะคือ

1. ผลงานทางศิลปะ เป็นผลงานที่เกิดจากอารมณ์ของผู้สร้าง ที่แสดงออกทางวิศุคต่าง ๆ ภายใต้อย่างรอบคอบวิคคุม ทั้งผู้สร้างและผู้ชมสื่อความหมายร่วมกัน ที่ไม่ขัดต่อความต้องการของสังคม แต่งานที่ถือว่าเป็นอนาจารนั้น เป็นงานที่เกิดจากอารมณ์ของผู้สร้างที่ขาดความยั้งคิด ขาดสติมุงที่จะทำให้เสื่อมเสียศิลปะ

รูปปั้นก็ดี หรือรูปเขียนก็ดี เราจะพบเสมอว่า ผู้สร้างบางพวกสร้างเป็นรูปคนผู้หญิงหรือผู้ชายเปลือย ไม่มีเครื่องนุ่งห่มปิดบัง เมื่อเราพบเห็นบางชนิดก็ทำให้เราเห็นว่าภาพนั้นสื่อไปในทางต่ำมากกว่าทางสูง ซึ่งความรู้สึกที่เราได้รับนี้เอง จะเป็นเครื่องกำหนดว่า ผลงานนั้นเป็นอนาจารหรือเป็นศิลปะ แต่ทั้งนี้ถ้าเราต้องวางใจเป็นกลางไม่ลำเอียง ถ้าหากว่าเรามีทัศนคติอยู่ในทางต่ำเสมอ แม้ว่าเราจะพบผลงานที่ไม่มีเจตนาทางต่ำเลย ผลงานนั้นเราอาจจะมองผิด ทำให้เสียความงามหรือศิลปะไปก็ได้ เพราะเรามีทัศนคติทางต่ำเป็นทุนอยู่แล้ว อย่างไรก็ตาม การที่จะตัดสินว่าเป็นอนาจารหรือเป็นศิลปะ จึงต้องขึ้นอยู่กับพื้นฐานของผู้ดูเป็นประการสำคัญ ประกอบกับสมัยที่ศิลปกรรมนั้น ๆ ได้สร้างขึ้น เพราะบางสมัยความเชื่อเกี่ยวกับภาพคนมุงอยู่ที่ความสมบูรณ์ของมนุษย์ (Human Perfection) ส่วนอีกสมัยหนึ่งอาจจะเชื่อต่างกันไปได้

๒. ผลงานทางศิลปะ เป็นผลงานที่สร้างให้ผู้อื่นชม ชานซึ่งในคุณค่าของผลงาน ที่อาจจะถูกมองข้าม หรือหลงลืมหลงตาไปก็ได้ และคุณค่านี้เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ และคงอยู่ตลอดไป ส่วนผลงานที่เป็นอนาจารนั้น มีคุณค่าชั่วคราวขณะนั้น เวลานั้น หาได้คงอยู่นานไม่

ภาพเขียนหรือภาพปั้นที่เป็นภาพเปลือย และเป็นศิลปะนั้น มักจะแสดงให้เห็นคุณค่า ของความสมบูรณ์ของมนุษย์ ความงามทางสัดส่วนรูปทรง ซึ่งเป็นความจริงทุกสมัย อาจเปลี่ยนแปลง ไปบ้างเล็กน้อยตามความเชื่อ ความนิยมเกี่ยวกับความงามของสังคม แต่ภาพนั้นเมื่อเราเห็นตอน แรกแล้ว สร้างความรู้สึกกระพืออารมณ์ทางฝ่ายต่ำ มุ่งราคะ ภาพนั้นแม้ว่าจะมีค่า ก็มีค่าเพียงขณะ นั้น ระบะนั้น หาได้มีคุณค่าถาวรยั่งยืนนานไม่ ภาพเปลือยที่เราเห็นตามหนังสือพิมพ์รายวันก็ก็ รายสัปดาห์ หรือจากสื่อมวลชนอื่น ๆ ก็คือ มิใช่ที่รูปที่เราดูแล้วเห็นความงาม และยิ่งพิศยั้งงาม แต่ก็มีไม่น้อยที่ดูแล้วทำให้เกิดความรู้สึกทางเพศอย่างรุนแรง ร่างกายเปลี่ยนแปลง ภาพที่เราเห็น เหล่านี้เป็นผลงานทางอนาจาร หาใช่ศิลปะไม่

๓. ผลงานทางศิลปะมีความเป็นมาในอภิปรัชญาของสังคมเนื่องถึงปัจจุบัน ซึ่งให้เห็นอิทธิพล ในปัจจุบัน หรืออาจกล่าวว่า สะท้อนให้เห็นความคลี่คลายของวัฒนธรรม และแบบอย่างในอภิป ระแต่ผลงานทางอนาจารไม่มีอภิป รมมีแต่ปัจจุบัน ขณะนั้น เวลานั้น ชั่วคราวคราวเท่านั้น เราเห็น วันนี้ เวลานั้น พรุ่งนี้เราอาจลืมแล้ว หาได้มีสิ่งที่มีคุณค่าแฝงอยู่ในความทรงจำของเราไม่

๔. ผลงานทางศิลปะ สะท้อนความเป็นอยู่ของสังคม และส่งเสริมสังคม แต่ผลงานที่ เป็นอนาจารไม่ส่งเสริมสังคมแต่ประการใด ตรงกันข้าม กลับสร้างปัญหาให้แก่สังคมทางด้านศีลธรรม เสียอีก

จากหลักในการพิจารณาว่า อะไรเป็นศิลปะ อะไรเป็นอนาจาร ๔ ประการนี้ คงจะ ช่วยสร้างความเข้าใจร่วมกัน สำหรับเป็นพื้นฐานทางก้านความชื่นชมศิลปะต่อไปได้ จริงอยู่ความ หมายของศิลปะและของอนาจารนั้นกว้าง และเปลี่ยนไปตามความเข้าใจ และทัศนคติของคนต่าง ๆ กัน ระบุว่าเปลื้องผ้า ถ้าวอกมายืนเฉย ๆ หน้าเวทีโดยไม่เคลื่อนไหว คำว่าเราเขาก็ถือว่าเป็นศิลปะอยู่ คือคล้ายว่าเป็นรูปปั้นเท่านั้นเอง ยังจะจับผิดว่าเป็นอนาจารไม่ได้ แต่ถ้ายืนแสดงเปลื้องผ้า เคลื่อนไหว หรือเต้นตามท่วงนองลีลาเร้าอารมณ์ การแสดงนั้นก็จะเป็นอนาจารถ้าเราจับได้ ดังนั้นเป็นต้น ดังนั้น การที่จะตัดสินว่าสิ่งใดเป็นศิลปะ และสิ่งใดเป็นอนาจารนั้น ต้องพิจารณาสภาพแวดล้อม และความ

เชื้อของสังคมด้วย อย่างไรก็ตามก็ ขอให้ถือเอาตัวผู้และถือตามเจตนาของศิลปินเป็นเกณฑ์ ผู้ดู
จะต้องวางใจเป็นกลาง พิจารณางานอย่างพินิจพิเคราะห์ ปราศจากอคติ สำหรับเจตนาของ
ศิลปินนี้เราจะสังเกตได้จากผลงานของเขา เพราะงานที่มีเจตนาส่งเสริมศีลธรรม มีลักษณะไม่
เหมือนกับทำลายศีลธรรม ดังนั้น การที่จะสรุปว่าอะไรเป็นศิลปะ อะไรเป็นอนาจาร จึงต้อง
ถือเอาความรู้สึกของผู้ดูคือท่านเอง และเจตนาของผู้สร้างประกอบกัน"

ตอนที่ 2

บทวิจารณ์

หมายถึงบทหรือส่วนที่พรรณนาการ เสพสังวาสของตัวละคร โดยใช้สัญลักษณ์เข้าช่วย
ในการประพันธ์ สัญลักษณ์นั้นใช้เป็นเครื่องเปรียบเทียบเพื่อให้เข้าใจง่าย (ชายหรือหญิง)
พฤติกรรม และอารมณ์ ในบทบาทแห่งการร่วมเพศนั้น

บทวิจารณ์นั้นหมายเฉพาะตั้งแต่เริ่มการร่วมประเวณีจนถึงจุดสุดยอดในการร่วมเพศ
(ส่วนที่ชักเส้นไตในตัวอย่าง) ส่วนการเกี่ยวพาราสี เล้าโลม หรือการพรรณนาให้เห็นภาพหนึ่ง
ในลักษณะแนบชิด (เช่น นมแนบนมนี้มน้อง ท้องแนบท้องไอ้ท้อง อ่อนท้องทรงสมร หรือ
พิศราลีใส่ไหมหมา หน้าแนบนหน้าไอ้หน้าหนุ่มหน้าสรสม) และอื่น ๆ นั้นนับเป็นเพียงส่วนประกอบ
บทวิจารณ์ (ซึ่งมักจะต้องปรากฏร่วมกับบทวิจารณ์เสมอ) ตัวอย่างบทวิจารณ์

1.	เซนชมชูปากป้อน	แสนอมฤตรสข้อน
	สวาทเคล้าคลึงสมร	
	กรเกี่ยวกรกอดแก้ว	เนื้อแนบเนื้อไอ้เนื้อ
	อ่อนเนื้อเอาใจ	
	พิศราลีใส่ไหมหมา ¹	หน้าแนบนหน้าไอ้หน้า
	หนุ่มหน้าสรสม ²	

¹ หมา = งามสกลี

² สรสม = เหมาะสมกัน

นมแนบนมเนินน่อง	ทองแนบทองโอทอง
ออนทองทรวงสมร	
สมเสน่ห่อวิไหม่มัว	กลั้วกลืนกลั้วรสกลั้ว
เกลสกลั้วสงสาร ²	
บนบานบานจลัลล้อย	สร้อยและสร้อยซอนสร้อย ³
เลียบสร้อยสระศรี	
ภมริคฉิ่งคูลเกล้า	กลางกลมลยรรเยา
ยั่วร้องชวนกัน	
สรงสระสรวรรคไปเพียง	สระพระนุชเนื้อเกลี้ยง
อาบโอเอใจ	
สรนุกในสระน่อง	ปลาชื่นชมเตนทอง
คอกไม้บัวบาน	
ตระการฝั่งสระแก้ว	หมกแผ้วผิงเพียงแผ้ว
โคกฟ้าอาปาน	

ลิลิตพระลอ.

2. ครีฬกลางตะโม่โถม	วรราชทัณฑ์ ⁶
จุมพิตปรางชม	อูระแนบอร่าอร
สองขงขสอกรา-	๗ ญสองกรสอกร
สองโอษฐเฌมอร	๘ ตฤบรสรสาสรพ
พรวงพักตรพรายเนตร	๑๐ บยลเคื่อนตะวันจันทร์
พยุพโยมครร-	๑๑ ขิตวิชลกาพราย

¹ เกลส = กิลส	² สงสาร = สงสารวิญ	³ สร้อย = คอกไม้
⁴ กมล = คอกบัว	⁵ สรนุก = สนุก	⁶ คักฉชม = ปลุกบรรทม
⁷ ชาญ = เช่า	⁸ คฤบ = ให้ฉิม, กิน	⁹ ครรชิต = กีก้อง
¹⁰ วิชลกา = สายฟ้า		

<u>พิรุณโรยก็ไปรยคอง</u>	<u>บุษปเฒ่ณะกาชยาย</u>
<u>เรณว่าเพย¹ช้าย</u>	<u>กมรเคลละอองอร</u>
<u>ชอกไช้ปะกาคณ</u>	<u>รสันธก่าจร²</u>
<u>สองสขสโมสร</u>	<u>ภิรมย์เวยวชาเณทร³</u>
<u>ถาทองกะนองลัน</u>	<u>สนันันจะเอียงเอน</u>
<u>แทนแถวรวา⁴เณทร</u>	<u>กระนอนชวงมณิพราย</u>
<u>วังเว้ง⁵ศุหาสะเทือน</u>	<u>ศิขร⁵เลื่อนศิลาชยาย</u>
<u>แวบวิบะวามณาย</u>	<u>ชร่อมชระอ่า⁶ปางค</u>
<u>ยื้อยื้อพยุพัก</u>	<u>พฤษลัทธิ⁷เฝงผาง</u>
<u>ลมดูระเนนกลาง</u>	<u>ศิขเรศวนาทร</u>
<u>กัลยา⁸คีโยนควง</u>	<u>วชิรชวงวรการ</u>
<u>อสุรรวมโกจร</u>	<u>กระทีบเท้าจะทำลาย</u>
<u>ลากโลหะแล่นไค</u>	<u>มแลบแลมเฝื่องงาย</u>
<u>ตระปัด⁹พร¹⁰รษาบราย</u>	<u>ชะอ่า¹⁰ขอสมามาลย์</u>
<u>แมลง¹¹ภูเจงจรค</u>	<u>คะลิ่ง¹²รสัสสนชวาร</u>
<u>พินชาบรสาสา-</u>	<u>ติเกษมสมพอง</u>

อิเหนาคำฉันท์.

---

¹ ราเพย = พักไชย		
² ก่าจร = พุง	³ เวยวชาเณทร = ภรรยาที่อยู่ในวัยแรกน	
⁴ ราเณทร = พระเจ้าแผ่นดิน	⁵ ศิขร = ภูเขา	⁶ ชร่อมชระอ่าปางค = ท้องฟ้าที่มีคครี
⁷ ลัทธิ = กัด	⁸ กัลยา = เมขลา	⁹ ตระปัด = หันใด
¹⁰ พรรษา = ผน	¹¹ จรค = จค, จอให้ถึง	¹² คะลิ่ง = คลิ่ง

3. นี้จะหยิกจะทิ้งไปถึงไหน
ชักชายผ้าหมหลุกยุคอ
คลื่นซัดอัครวรายสันเลือน
เล่าโลมเลี้ยวลอคสอคคลอง
- จะทำให้พี่ป่วยไปค่ายหรือ
 ถูกถือตามธรรมเนียมเลียมลอง
สะพานสะเทือนถ้ำเหวเปลวปล่อง
 ทั้งสองถอยที่ปรีดา
 ไกรทอง.
4. พระอิงแอบแนบเกล้าทั้งเศร่าสร้อย
เหมือนคนส่ำความหมอลิ้นคอทรง
ขยับยอรวงถอยหลังกลับ
ยิงไล่สันหันเหวนเซชวน
ต้องเกี่ยวหลูลากกระชากชัก
ลงเล่นน้ำท่ากระเคือกเสือกสุธา
ถีบสับทิวดีเหวี่ยงเสียงสนั่น
คำรามร้องกองกระหึ่มครึ่มคำรณ
 นางอองออยขอยชกรูรสาชาติ
 พระสร้อยเซร่าเผ่าถาถึงความนาง
- นางอองออยคล้อยตามความประสงค์
จะใสลงท่อน้ำท่ากระบวน
กระดิกกลับขึ้นซัดยึกยึกหวาน
กระหม่นวณงวงเงยเสียสาวยาง
กลับยึกยึกฮ่อมแปรนแล่นถลา
กลับเป็นบ้าแทงกระทั้งถึงฝั่งชล
ควายซืมมันน้อยเป็นผอยผ่น
ทั้งผูกพันน้ำพึ่งพอรังวาง
 จนเลือกปากขึ้นหน้าทั้งหาผาง¹
 เจารู้ยอย่างไรเล่าให้เข้าใจ
 สิงห์ไตรภพ.
5. ว่าพลางคลึงเกล้าเข้าแนบข้าง
กายกอดสอเกี่ยวพัลวัน
พลิกดลชักชักช่วยให้ซนซิด
สยทสยของพองเสียวแสงใจ
แมลงภูเฝ้าเกล้าไม้โนไพรฮัก
บันดาลคงคาพิพกระปริบกระปรอย
ฮัสนี้จรรื่นครันสนั่นกอง
กระเซ็นรอบขอบสระสมทรไท
- จับพลางทางปลอบประโลมขวัญ
 วันทองกันก็กไว้มือตามใจ
 เบือนบิตแบ่งรักหาร่วมไม่ว่าง
พระพายพัดมาลัยตลบลอย
ไม่เบิกบานก้านกลัดเกสรสร้อย
พรมพรอยทองฟานภาลัย
น้ำฟ้าหาต้องคอกไม้ไม้
 หวีวใจแล้วก็หลับกับเคียงนอน
 ชุนข้างชุนแผน

¹ ผาง = คันไม้ชนิดหนึ่งคันและใบคล้ายคันหางนกยูง เวลาแกสแกงใช้ข้อมผ้าและทำยา

เพศ หญิง ..... อายุ 21 ..... ปี วิชาเอก ภาษาไทย ..... ปีที่ สาม ..... (ภาคเรียน)